MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Măria sa, Neagoe Basarab... este un "jurnal"construit literar, inspirat din cronici şi documente istorice, înfăţişând viaţa unui sfânt care a fost, în vremea petrecerii sale pământeşti, domn al Ţării Româneşti, soţ al prinţesei Despina Miliţa, descendentă din familia ţarilor sârbi şi părinte a şase copii. Isihast, voievod şi tată - o îngemănare din care cititorul de orice vârstă şi stare va putea afla, pentru propria-i viaţă, un strop de învăţătură...

Consultant ştiinţific:
Prof. univ. dr. Ioan Caproşu,
Facultatea de Istorie, Universitatea "Al. I. Cuza" - Iaşi

Pictură şi grafică: Mănăstirea Diaconeşti
© Mănăstirea Diaconeşti

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PLATONIDA, monahia
Măria sa, Neagoe Basarab: însemnările monahiei Platonida, Doamna Despina a Ţării Româneşti / ediţie alcătuită şi îngrijită la Mănăstirea Diaconeşti - Bacău: Bonifaciu, 2012
ISBN 978-606-8439-00-6
94(498.1)"15" Neagoe Basarab

MĂRIA SA, NEAGOE BASARAB...

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Ediție alcătuită și îngrijită la
Mănăstirea Diaconești

Tipărită cu binecuvântarea
Preasfinţitului IOACHIM BĂCĂUANUL,
Episcop vicar al
Arhiepiscopiei Romanului şi Bacăului

Editura Bonifaciu, 2012

Multumim tuturor celor care ne-au sprijinit la redactarea acestei cărți cu sugestii, cu documente de specialitate, traduceri și fotografii: dl. prof. univ. dr. Petronel Zahariuc, dl. prof. univ. dr. Paul Nistor, Mădălina Reznic, Cătălina Murariu, Petrișor Siminel, Alexandru Ghenea și alții.

LĂMURIRE ASUPRA EDIȚIEI

Măria sa, Neagoe Basarab... nu este în totalitate, așa cum poate o sugerează titlul, o lucrare de istorie, nici o ficțiune literară și cu atât mai puțin o scriere aghiografică. Nefiind exclusiv vreuna din acestea, cuprinde totuși câte ceva din fiecare.

Lucrare de istorie poate fi socotită în măsura în care urmărește firul cronologic al domniei lui Neagoe Basarab, așa cum l-am găsit înfățișat - cu controversele de rigoare - în cele două vechi izvoare, *Letopisețul Cantacuzinesc* și *Viața Sfântului Nifon* scrisă de Gavriil Protul, precum și în alte documente și studii de specialitate, toate indicate în bibliografia orientativă de la sfârșitul cărții.

Ficțiune literară este în privința modalității narative adoptate: nu se cunoaște până acum existența vreunor însemnări biografice ale Monahiei Platonida, fosta Doamnă Despina a Țării Românești. Am ales însă această formulă de „jurnal" pentru că permite o mai mare bogăție stilistică, ferită de monotonia inevitabilă a expunerilor clasice. Ideea ne-a sugerat-o și afirmația lui Constantin Gane din *Trecute vieți de doamne și domnițe* că probabil Monahia Platonida, retrasă la Schitul Ostrov de pe Olt, „va fi rememorat", între zidurile mănăstirii, „puțina fericire și multele lacrimi de care a avut parte în viață" alături de domnul Neagoe Basarab.

Scriere aghiografică nu cutezăm a o numi, căci cele sfinte se cuvin a fi scrise de cei sfinți. Gândul nostru a fost doar acela de a înfățișa - într-o societate a modelelor de tot felul - chipul unui domn român care a trăit în mod isihast. Aici, sursa principală de inspirație ne-a fost cartea *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, o scriere în felul ei autobiografică, fiindcă toate sfaturile date prințului moștenitor au în ele greutatea cuvântului cercat cu fapta.

Învățăturile ne arată lămurit că viața voievodului muntean a cuprins cele trei dimensiuni nedespărțite ale spiritualității ortodoxe, așa cum ni le înfățișează teologia răsăriteană: dogmatică, eclesiastică și ascetică. Domnul Neagoe a cunoscut dogmele credinței pravoslavnice și le-a păzit cu sfințenie. De asemenea, a avut nemărginită

evlavie și dragoste pentru Biserică, pentru rânduielile și slujitorii ei adevărați, episcopi, preoți sau monahi. Și nu în ultimul rând, a dus o viață de asceză, unind nevoințele trupești cu trezvia minții. *Învățăturile* cuprind pagini minunate de *Filocalie* privind știința duhovnicească a curățirii omului de patimi și a unirii sale cu Dumnezeu. Surprinzător este cadrul în care sunt rostite aceste învățături: nu trapeza vreunei mănăstiri, nu pustia vreunei așezări izbăvite de lume, ci sala divanului unei Curți domnești din secolul al XVI-lea, cu tot fastul și podoaba de rigoare.

Tocmai acest fapt a stârnit la sfârșitul secolului XIX o polemică aprinsă asupra paternității *Învățăturilor* lui Neagoe Basarab: Cum a putut un domn având grijile cârmuirii unei țări să aibă o gândire cu totul cufundată în Dumnezeu? Pentru omul rațional al secolului nostru acest lucru a părut cu totul neverosimil. Pentru aceea s-a și socotit de mulți că autorul *Învățăturilor*... ar fi mai degrabă un călugăr învățat, probabil Manuil din Corint. Pentru noi însă, tocmai în acest paradox stă mărturia cea mai fermă a sfințeniei voievodului de la Argeș. Căci, așa cum aflăm din scrierile ce vorbesc despre lucrarea rugăciunii, la oamenii care ajung la măsura sfințeniei, facultatea rațională se separă de lucrarea minții (a nous-ului, termenul grecesc original), fiecare ocupându-se de cele rostuite ei: prima de chivernisirea celor din afară, iar cea de a doua de convorbirea neîncetată cu Dumnezeu. Astfel sfântul este și nu este din lumea aceasta, trăiește și totuși nu trăiește printre oameni.

Se adevărește astfel că domnul Neagoe Basarab a pășit neabătut, asemeni tuturor sfinților, pe calea urcușului duhovnicesc, luptându-se cu patimile și biruindu-le, primind iluminarea harului și ajungând la măsura desăvârșirii în Hristos, la îndumnezeire. Cea mai puternică încredințare spre aceasta ne aduce tot textul *Învățăturilor*, în care Neagoe Basarab, în cuvinte care la o lectură superficială par doar o simplă metaforă, se dezvăluie cititorului avizat, cu smerenie, în toată măreția unui văzător de Dumnezeu: *Eu, robul lui Dumnezeu, măcar de sunt și mai păcătos decât toți oamenii, ci însă ce am putut pricepe, despre oarece parte, n-am putut afla alt rai mai bun și mai dulce decât fața Domnului nostru Iisus Hristos. Că Acela, fraților și fiii mei, este Raiul și Acela este Domn, Acela este veselia și bucuria tuturor bucuriilor.*

Într-o lume în care viața oamenilor se umple din ce în ce mai mult de materie și se golește de sens, chipul unui sfânt care a fost,

în răstimpul petrecerii sale pe pământ, voievod al Țării Românești, soț al unei prințese sârboaice și tată a șase copii poate, dacă nu să constituie un model, cel puțin să trezească interesul.

Pentru aceea și punem înainte cititorilor cartea de față, care se adresează tuturor vârstelor. Ea este, dincolo de toate, un îndemn la sfințenie, la apropierea de Dumnezeu, fără de Care, precum stă scris și între filele acestor *Însemnări ale Monahiei Platonida*, „viața noastră este praf și tină și nu se deosebește cu nimic de a târâtoarelor care au pământul ca hrană, fericire și mormânt".

*

Mulțumim Preasfințitului Ioachim Băcăuanul pentru dragostea, sprijinul și arhierească binecuvântare acordate acestei cărți. Mulțumim, de asemenea, domnului profesor universitar doctor Ioan Caproșu de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, care a avut bunăvoința să verifice textul din perspectiva informației istorice. Aprecierile domniei sale ne-au încurajat mult în tipărirea acestei lucrări. Nu în ultimul rând, recunoștința noastră se îndreaptă și către domnul Marcel Petrișor, care din multa prețuire ce o are pentru mănăstirea noastră, a primit să scrie predoslovia cărții.

Fie ca osteneala tuturor celor ce au pus o fărâmă de suflet la plămădirea acestor „Însemnări" să nu rămână fără rod!

Mănăstirea Diaconești,
12 iulie 2012, la prăznuirea
Sfintei Icoane Prodromița de la Muntele Athos

PREDOSLOVIE

Cititorule,

Cartea pe care o ai în față și pe care, pesemne, ai de gând s-o citești sau măcar s-o răsfoiești, dacă tot ai cumpărat-o sau ai primit-o în dar, nu este o simplă istorie a unei ilustre familii domnitoare valahe, muntenești, familia creștinului voievod Neagoe Basarab (1512-1521), de-acum numărat cu sfinții și prăznuit la 26 septembrie, ci este o istorisire inspirată din prima noastră - și singura, de altfel - carte de învățătură despre cum s-ar cuveni să fie orânduită creștinește o țară, dar și cum se cade călăuzit sufletește un neam care n-ar vrea să-și rateze nici menirea în veacul acesta, nici mântuirea în vecii vecilor.

Scrise în duhul și după modelul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, precum și al celorlalte cărți răsăritene elaborate cu aceleași intenții didactice (ca învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon, sau ale lui Constantin Porfirogenetul către fiul său Romanos, sau ale lui Vladimir Monomahul către fiii săi, sau ca *Panegiricul Sfântului Constantin cel Mare* alcătuit de Eftimie al Târnovei, sau ca *Viața lui Ștefan Lazarevici* alcătuită de Konstantin Kostenețki), *Însemnările Monahiei Platonida* (nimeni alta decât doamna Despina Milița, răposată la 1554) ascund îndărătul lor nevoința și harul unui întreg sobor de maici ortodoxe ale Sfintei Mănăstiri Diaconești, de pe Valea Trotușului, și cuprind nu o simplă reluare a faimoaselor *Învățături* ale lui Neagoe, ci o iscusită repunere în scenă, cu ingeniozitate literară, dar și cu bună documentație istorică, a vremurilor în care au trăit preafericitul voievod și aleasa sa doamnă.

Și e de remarcat ceva foarte important: meșteșugul anonimelor maici care, într-un limbaj adecvat secolului nostru, dar nu lipsit de miresmele arhaice, ne transmit conținutul ideatic și sufletesc al unei înțelepciuni demult și de prea mulți uitate, ieșite din adânci fapte de viață și în esența ei mereu actuale. Un semn că tradiția rămâne vie și că mult se poate folosi cel ce nu va pregeta s-o cerceteze cu smerită și iubitoare vrednicie.

Marcel Petrișor

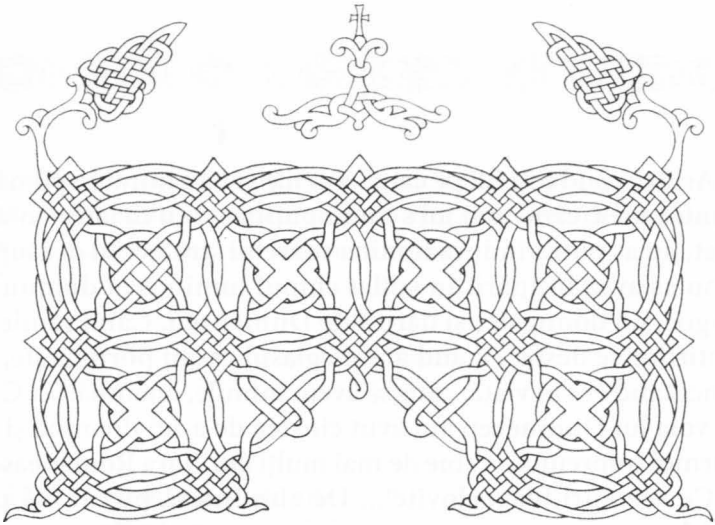

ÎNSEMNĂRILE MONAHIEI PLATONIDA, DOAMNA DESPINA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

1551 Septembrie 15 zile, Schitul Ostrov

Doamne, ce este omul că-Ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat pe el...

Astăzi s-au împlinit treizeci de ani de când robul lui Dumnezeu, bunul domn Neagoe Basarab, a plecat din această viață degrab trecătoare, ca dintr-o vale a durerilor, spre locașurile cerești cele veșnice.

Odihnească-se în pace sufletul lui, alături de sufletele copiilor noștri, coconii Theodosie, Petru, Ioan și Anghelina, Ruxandra și monahia Sofronia!

Este seară și întorcându-mă de la Vecernie în chilioara mea tăcută, am luat hârtie și condei pentru a-mi deșerta inima de poverile grele și a le așterne spre știință nepoților și strănepoților noștri. Bucurii și lacrimi, împliniri și sfâșieri, slavă și înfrângeri amare...

Astăzi, când toți fiii pe care i-am născut au intrat în pământ înaintea mea, când anii mi s-au împuținat și eu ca iarba m-am uscat, nu aș putea îndura lumina soarelui strălucind deasupra de nu aș avea întipărit în suflet chipul luminos al domnului Neagoe, un domn ales și dăruit de Dumnezeu. Când rănile amintirilor se desfac, îi aud aievea glasul ce-mi poruncește, ca atunci când era în viață: „Sus să avem inimile, doamnă!"... Căci din voia lui Dumnezeu am avut cinstea de a-i fi doamnă și de a cârmui împreună, vreme de mai mulți ani, Țara Românească.

Ce vremuri blagoslovite!... De altminteri, pe cât mă pot întinde cu mintea, nu știu să mai fi fost prin aceste locuri vreun domn așa evlavios și fără prihană precum a fost Măria sa și-mi pare că multă vreme va trebui să treacă până ce Dumnezeu va ridica pe altul asemenea lui. Alături de domnul Neagoe am aflat mărgăritarul cel mai scump și singura vistierie ce nu se poate fura de nimeni: dragostea lui Dumnezeu. Căci aceasta este bucuria statornică și plinătatea cea fără lipsă a inimii.

Măria sa a avut un suflet sfânt. Viața lui scurtă s-a trecut mistuindu-se ca o lumânare de ceară curată ce arde în sfeșnic și luminează tuturor. A fost un om care, iubind pe Dumnezeu mai mult decât pe sine, și-a petrecut zilele vremelniciei sale într-o necurmată pocăință. Fiecare faptă a sa era una a evlaviei, fiecare gând era o rugăciune, cugetând la Legea lui Dumnezeu ziua și noaptea. Din viața Măriei sale am învățat că nu este sfârșit pocăinței, nici dragostei dumnezeiești și că sufletul însetat după Domnul se vede pururea la începutul căii și nu știe că se înalță din putere în putere și că pune suișuri în inima sa...

Însă după moartea domnului, nimic n-a mai fost ca înainte. Viața mea s-a clătinat de multe ori, în furtuni și vifore îngăduite de Dumnezeu. Pentru aceea, simțindu-mi sărăcia sufletească, am bătut la ușa milostivirii lui Dumnezeu, venind la acest liman de mântuire. În liniștea Schitului Ostrov cel înconjurat de apele Oltului, îmi caut azi odihna sufletului în rugăciune și singurătate.

Aici, în tăcerea nopților, valurile ce se zbat de maluri îmi pare că-mi aduc crâmpeie dintr-o viață de demult, ce îmi poruncesc să nu le îngrop odată cu mine.

1551 Septembrie 20 de zile

Din pântecele maicii mele Tu ești ajutorul meu, întru Tine este lauda mea pururea...

Primele mele amintiri sunt din anii copilăriei, din Țara Sârbească în care am văzut lumina zilei și am primit harul Sfântului Botez. Tatăl meu a fost despotul Iovan Brancovici, domnitorul de atunci al sârbilor. Am fost crescută la Curtea din Srem de dascăli iscusiți în toate științele, dar mai ales în cunoașterea credinței pravoslavnice și a învățăturilor Scripturii.

Țara sârbească era mult smerită și chinuită de apăsarea jugului robiei turcești, după ce în 1389, în bătălia de la Kosovo, străbunicul meu, slăvitul țar Lazăr, fusese înfrânt de otomani pe Câmpia Mierlei. De atunci a început suferința noastră, suferință pe care noi înșine am ales-o pentru a nu ne lipsi de Împărăția cerească. De atunci sârbii au o vorbă: „Înfrângerile înțelepțesc mai mult decât biruințele, iar slava pământească la nimic nu folosește în ceasul Judecății".

Copilăria mea la Curtea sârbească a fost însoțită de umbrele despoților ale căror vieți ne erau povestite înainte de a adormi. Eram legănați în șoaptele cântărilor ce lăudau vitejia și evlavia țarului Lazăr, căci înfrângerea de la Kosovo a fost cântată de sârbi mai mult decât orice biruință. Și ni se insufla în chip tainic că fiecare fiu ce se năștea într-o familie de sârbi are o singură moștenire de la înaintași: datoria de a fi un urmaș

al pătimirii țarului Lazăr.

N-am uitat până astăzi povestea bătăliei de la Kosovo, care mi se spunea adesea în nopțile copilăriei mele...

Două oștiri aprige s-au înfruntat atunci. Una își apăra credința și pământul, alta venea să cucerească, să prade și să înjenuncheze. Sultanul Murad I a năvălit cu armată nesfârșită de ieniceri și spahii, iar țarul Lazăr a strâns toată oastea Țării Sârbești. Înaintea bătăliei, el a cerut jupanilor și oștenilor să fie pregătiți de moarte. „Cel ce nu este în stare să-și apere pământul, să nu mai aibă parte de rodul grâului și al viței de vie!", a hotărât cu sfântă asprime. În ziua dinainte, împreună cu toată oastea, țarul Lazăr s-a împărtășit cu Trupul și Sângele lui Hristos, încredințând viața lui și soarta țării sale în mâinile lui Dumnezeu. În acea noapte a avut o vedenie înfricoșătoare: un înger i s-a arătat și i-a cerut să aleagă între împărăția pământească și cea cerească. Dacă voia o împărăție pământească, atunci urma să îl învingă pe Murad cu toată oastea lui, iar dacă alegea Împărăția cerească, atunci el și toți sârbii aveau să moară în luptă. Iar sufletul marelui Lazăr a cântărit drept: împărăția pământească este scurtă și trecătoare, cea cerească este veșnică și nepieritoare. Și țarul a ales Împărăția cerească.

Au urmat zilele războiului. Pe Câmpia Mierlei au curs râuri de sânge. Mai întâi cneazul Miloș Oblici a străpuns rândurile oștirii turcești și pătrunzând în cortul sultanului, l-a rănit de moarte cu sabia. Fiul său, Baiazid, a ascuns aceasta turcilor și s-a năpustit cu furie năpraznică spre inima oștii sârbești, care era viteazul Lazăr. A urmat o luptă încleștată. Trei cai împărătești au fost sfârtecați sub țarul Lazăr, dar el lupta încă, nesimțind rănile de pe trup. Înconjurat de turci, țarul a fost răpus și odată cu el, întreaga armată sârbească. Baiazid s-a minunat de bărbăția țarului Lazăr și de felul în care a primit moartea. De aceea a îngăduit sârbilor să-i înmormânteze trupul cu cinste.

Apoi a fost un doliu mare și o jale nesfârșită pretutindeni.

Ţara văduvită de feciorii ei viteji a plâns cu tânguire amară împreună cu despota Milița, soția ţarului, şi nu era cine să le poată mângâia. Lacrimile orfanilor, rugile mamelor şi ale logodnicelor, tânguirile soțiilor urcau necontenit la Dumnezeu.

Rănile erau încă sângerânde când sultanul Baiazid i-a trimis despotei Milița o scrisoare de pace. Era însă o pace cumpărată cu altă suferință, căci sultanul făgăduia iertarea în schimbul Oliverei, fiica cea mică a ţarului Lazăr. Sufletul ţarinei Milița a murit încă o dată... Sabia şi Coranul cereau numai preţ de robie şi umilință. Într-un sfârşit, ea şi-a biruit durerea de mamă şi - deşi însuşi Patriarhul Spiridon al Serbiei s-a împotrivit la aceasta - şi-a jertfit fiica pentru binele poporului, trimițându-o ca pe o nouă Esteră în mâinile vrăjmaşilor. A pus însă o singură condiție: ca Olivera să rămână în credința creştinească. Fiica s-a supus mamei sale, iar despota Milița s-a călugărit, primind numele de monahia Evghenia. De atunci, împreună cu ţarul Lazăr au fost cinstiți amândoi de poporul sârb ca sfinți.

Cu astfel de povestiri am crescut la Curtea din Srem... De mici, copiii sârbi ştiau că s-au născut pentru suferință şi pătimire, pentru cruce şi, prin ea, pentru Împărăția lui Hristos. Şi spre încredințarea tuturor, Dumnezeu ne-a lăsat trupul ţarului Lazăr nestricat de trecerea anilor, izvorând mir cu bună mireasmă, ca mărturie a slavei pe care a primit-o în cer.

Iar eu, roaba lui Dumnezeu Elena Milița, astăzi monahia Platonida, am urmat această cale a strămoşilor mei, deşi am fost fiica lor cea mai de pe urmă...

1551 Octombrie ziua întâi

Acoperământul Maicii Domnului, Împărăteasa cerului şi a pământului...

Câte lacrimi n-au fost în viaţa mea şi câte viscole aprige n-au suflat peste sufletul meu, după îngăduinţa şi voia lui Dumnezeu! Căci adânc mare sunt judecăţile Lui. Şi în toate amărăciunile am aflat scăpare la mila negrăită a Precuratei Sale Maici. Chiar şi numai pomenirea numelui ei aduce sufletului bucurie, căci ea a venit în această lume pustiită de iarna păcatelor ca o primăvară veselitoare ce a odrăslit mântuirea lumii. Nu sunt graiuri care să poată lăuda după vrednicie milostivirea Născătoarei de Dumnezeu. De ea se bucură toată făptură, cerul şi pământul, îngerii şi oamenii.

La ajutorul Împărătesei cereşti, la ocrotirea şi mila sa am alergat din anii prunciei şi rugăciunea către Preacurata Maică a Domnului a fost mângâierea zilelor mele.

Aveam câţiva anişori când bunica mea, despota Anghelina, m-a dus înaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu şi mi-a spus:

- Iată, Milița, ea este maica ta, care te va ocroti toată viaţa! Când nu va fi nimeni să te ajute, când nu va fi nimic să te poată alina, singură Maica Domnului nu te va părăsi!

Şi aşa a fost, cu adevărat. De altfel, în fiecare seară o auzeam pe bunica rugându-se în odaia ei Maicii Domnului şi încredinţându-i grija noastră, a tuturor. La lumina sfioasă a lumânărilor, sub fumul înmiresmat de tămâie, o vedeam îngenuncheată înaintea icoanei, iar glasul ei îmi părea că străpunge cerul şi-l uneşte cu vieţile noastre, cu tăria unei legături ce nu poate fi ruptă de nici o putere a lumii acesteia. Şi rugăciunile ei m-au ocrotit apoi toată viaţa.

Despre maica ce m-a născut păstrez puţine amintiri, care s-au şters cu trecerea anilor, căci ea a murit bolnavă de tânără,

la puțină vreme după nașterea mea.

După moartea mamei, toată grija creșterii mele a purtat-o bunica Anghelina. Bunica a avut un suflet sfânt, iar înaintea pomenirii ei mă închin cu evlavie și recunoștință. Povestea vieții sale a fost pentru mine cea mai înaltă învățătură despre cum trebuie să fie o soție, o mamă, o doamnă și, în sfârșit, o monahie, căci spre sfârșitul vieții ea s-a călugărit.

Bunica Anghelina a fost fiica principelui Gheorghe Skanderbeg al Albaniei. Când tânărul despot al Serbiei, Ștefan Brancovici, a fost orbit de turci ca să nu mai poată domni și apoi urmărit pretutindeni pentru a fi ucis, el s-a refugiat în Albania, unde a aflat milă și ocrotire la Curtea principelui Gheorghe. Acolo, cea care l-a îngrijit a fost bunica, fiica principelui, pe atunci o tânără frumoasă, cu o educație aleasă. Așa s-a înfiripat dragostea lor. Noblețea sufletului Anghelinei s-a aplecat asupra rănilor despotului suferind și o iubire evanghelică, binecuvântată, i-a unit pentru totdeauna. S-au însoțit la puțină vreme și au fost împreună o icoană a dragostei creștinești. Au avut doi fii, Gheorghe și Iovan, ultimul dintre ei fiind iubitul meu tată.

După o vreme de la moartea mamei, tatăl meu s-a recăsătorit cu Helenca, noua despotă, de la care a mai avut două fiice. El a urcat pe tronul țării după fratele său Gheorghe, care s-a călugărit din tinerețe. Aveam vreo șapte ani când tata a devenit despot al Sremului. El m-a iubit mult până la sfârșitul vieții sale și deși era mereu plecat cu treburile Curții ori la vreo bătălie, totuși din vreme în vreme își făcea timp și pentru mine, luându-mă în drumurile pe care le făcea la rudele noastre, la mănăstiri ori la Curtea regelui Vladislav de la Buda unde mergea uneori, deoarece ca despot a căutat peste tot sprijin pentru ca țărișoara noastră să nu piară cu totul sub stăpânirea turcească.

Şi în toate zilele Preacurata Maică a vegheat asupra vieţii mele, călăuzindu-mi paşii după voia cea bună şi înţeleaptă a lui Dumnezeu. *Căci după cum nu ştii calea vântului şi cum se tocmesc oasele în pântecele maicii, tot aşa nu poţi pătrunde lucrarea lui Dumnezeu care face toate*, cum spune Ecclesiastul...

1551 Octombrie 3 zile

Soarele a apus dincolo de creste şi întorcându-mă în chilia mea, îmi caut iarăşi puţină odihnă pe filele acestui caiet. A fost o zi încărcată cu pregătirile pentru iarnă ale schitului, cu primirea zugravului Dobromir, cu slujbele obişnuite. Pe la amiază a trecut Oltul la schit o văduvă sărmană cu fiicele ei, rugându-mă să le ajut şi să le dau puţină cunoştinţă de carte bietelor orfane. Deşi au trecut atâţia ani de la moartea bunului Neagoe, oamenii încă îmi spun mai întâi „doamnă" şi apoi „maică Platonida"...

Fiicele acestei mame îndurerate mi-au umplut sufletul de duioşie. Nu aveau mai mult de unsprezece ani, erau frumoase la chip, îngrijite, dar cu o privire ce le destăinuia tristeţea de a fi pierdut pe cineva drag. Le-am făgăduit că le voi ajuta.

Privindu-le, gândul mi s-a dus departe, în copilăria mea, la o fetiţă cu cosiţe negre care abia împlinise şi ea, pe atunci, unsprezece ani...

Era toamna anului 1499. Bunica Anghelina m-a înştiinţat că voi merge la un banchet al principelui Vladislav, în suita domnească a tatălui meu.

Am fost îmbrăcată în veşminte de preţ, cu diademe şi podoabe de aur în păr, cu rochie de brocart argintat şi nestemate în loc de nasturi. La unsprezece ani, se chema că eram de acum o prinţesă a Sremului! Bunica a scos din cuferele ei de podoabe aceste daruri şi m-a gătit cu dragoste. M-a sfătuit cum să mă port, spunându-mi cu înţelepciune că acea vizită va fi însemnată pentru mine. Şi aşa a fost.

Îmi amintesc cât de maiestuoasă mi s-a părut Curtea de la Buda, cu palatul regelui Vladislav şi cu mulţimea nobililor veniţi de pretutindeni!

După ceremonia primirii şi masa cu fast împărătesc, oaspeţii mai tineri au fost poftiţi în salonul de pictură al Curţii, fala întregului palat. Era acolo o artă cu totul nouă pentru mine, străină de zugrăveala ce-mi încălzea inima în bisericile noastre sârbeşti. Din tablouri îmi părea că mă urmăresc priviri reci, de care-mi era teamă.

Gazda, un nobil învăţat al palatului, ne-a lăudat însă arta apuseană:

- Pe ruinele Constantinopolului, pe care cu toţii l-am plâns, se ridică o nouă lume şi o nouă artă. Europa merge de acum pe calea înnoirii şi iluminării, slobozindu-se de canoanele depăşite de vremi. Priviţi această Madonă! ne-a mai spus el, arătându-ne un tablou în care Preacurata Fecioară era despletită şi purta în braţe un prunc dezbrăcat. Câtă graţie, câtă căldură umană!...

Aceste cuvinte au fost pentru mulţi dintre oaspeţi o grea umilinţă, căci protecţia pe care ne-o dăruiau apusenii n-a fost niciodată dezinteresată.

Atunci însă s-a auzit un glas:

- Am admirat meşteşugul mare al zugravilor domniilor voastre! Să ştiţi însă că această pictură se adresează mai mult simţurilor trupeşti decât sufletului, iar ceea ce se clădeşte pe simţuri are tăria nisipului şi a cenuşei. Icoana bizantină nu va muri, pentru că puterea ei este duhovnicească. În icoana bizantină noi

mărturisim şi păzim neatinsă curăţia Maicii Domnului. Ea este Maica unui Fiu Răstignit şi prin aceasta, a tuturor celor ce pătimesc. Şi-mi pare că Preacurata se odihneşte mai mult în frescele bisericilor noastre cotropite de turci, decât în palatele pline de fast, unde pare dezbrăcată de neprihănirea ei!

Mi-am ridicat privirea spre cel ce rostise aceste cuvinte îndrăzneţe. Era un tânăr jupan din Ţara Românească, înalt la stat, cu ochii luminaţi de sprâncene duioase, cu faţa senină şi bucle castanii până la umeri. Vorbise cald, liniştit, însă cu putere. L-am privit cu recunoştinţă şi sfială, ca pe un înger coborât din frescele sârbeşti...

Spre seară l-am zărit iarăşi în grădină, deosebi de zarva palatului. Stătea drept, adâncit în gânduri, scrutând dincolo de frumuseţile grădinii principelui Vladislav. Abia când m-am apropiat mi-a auzit paşii în covorul de frunze. S-a plecat înaintea mea, deşi nu eram decât o fetiţă de unsprezece ani, iar eu am îndrăznit să-i spun:

- Vă sunt recunoscătoare pentru cuvintele frumoase ce le-aţi rostit. Drept mulţumire aş vrea să vă fac un dar din partea ţarului Iovan Brancovici. Este un medalion cu chipul Maicii Domnului, maica celor ce pătimesc, ocrotitoarea creştinilor...

Şi i-am întins medalionul pe care-l purtam la gât. El m-a privit cu dragoste şi uimire, spunând că nu este vrednic de un asemenea dar...

O voce însă a curmat vorbirea noastră:

- Milița!... Despota Milița!...

Era glasul tatălui meu, care mă căuta nedumerit. Am alergat înspre palat, lăsând în urma paşilor foşnetul frunzelor, iar în mâinile acelui necunoscut medalionul Maicii Domnului şi, odată cu el, o parte din inima mea.

Această amintire luminoasă am purtat-o în suflet cu taină şi dor în toţi anii copilăriei...

Înainte de plecarea de la Buda ne-am luat rămas bun cu pace unii de la alţii. Atunci am aflat că tânărul cel cu chip de

înger era mare dregător la Curtea lui Radu, voievodul Țării Românești.

Acesta era Neagoe Basarab, omul de care Maica Domnului mi-a legat viața din anii copilăriei. Aveam să-l reîntâlnesc abia peste cinci ani, în Țara Românească.

1551 Octombrie 9 zile

Pomenirea Sfântului Ștefan cel orb, bunicul meu...

Astăzi am făcut o colivă la adormiți și una la sfinți, pentru bunicul meu. Și m-am întors iarăși cu gândul la anii petrecuți la Curtea din Srem, ani scăldați mai mult în lacrimi.

Aveam numai doisprezece ani când bunul meu tată a murit și m-a lăsat fără ocrotire. Mama vitregă s-a recăsătorit și a fost recunoscută de regele ungar ca singura moștenitoare a tatei. Bunica Anghelina nu mai alerga decât la mănăstiri, unde înaintea icoanelor făcătoare de minuni și a sfintelor moaște se ruga cu deadinsul pentru ocrotirea noastră.

Cel mai adesea mergeam împreună cu bunica la Kupinovo, unde se aflau moaștele întregi și izvorâtoare de mir ale soțului ei, despotul Ștefan cel orb. În tinerețe, ei au petrecut în surghiun, mai întâi în Albania, apoi în Italia. Acolo bunicul meu cel multpătimitor a murit de tânăr. După o vreme, bunica a fost chemată din nou în Serbia și nu a plecat fără să ia cu sine trupul despotului Ștefan. Trecuseră șapte ani de la moartea lui, însă dezgropându-l, l-au aflat întreg, nestricat și binemirositor. Astfel, bunica a adus în pământul sârbesc sfintele moaște ale soțului ei, care au fost așezate cu cinste în Mănăstirea Kupinovo.

O, sfinte al lui Dumnezeu, despote Ștefan, roagă-te lui Hristos pentru noi!

Bunicul meu s-a născut şi a trăit pentru pătimire. El a fost fiul despotului Gheorghe Brancovici şi al Irinei, soţia sa, şi nepotul ţarului Lăzăr. După o înfrângere suferită de sârbi, a fost luat ostatic împreună cu sora sa şi crescut la Curtea sultanului Murad al II-lea. Sora lui, Mara, o prinţesă de o mare frumuseţe şi înţelepciune, a devenit fără voia ei a doua soţie a sultanului. O umilinţă grea, pe care Mara a purtat-o cu îndelungă răbdare, ca o mucenită. În taina inimii sale, ea a făgăduit că dacă va scăpa vie din palatele turceşti, se va călugări.

Pe Ştefan, fratele ei, turcii l-au pizmuit pentru darurile sale şi l-au sortit mutilării şi morţii. A fost însemnat şi orbit, pentru a nu mai putea fi domn, apoi turcii l-au urmărit ca să-l ucidă. A fugit, părăsindu-şi cu nespusă durere în saraiul turcesc sora iubită, căreia nu-i mai putea fi de nici un ajutor. Mara a avut grijă de fiul sultanului, Mahomed al II-lea, căruia i-a dat cea mai ilustră educaţie. Sultanul Murad o iubea şi îi îngăduise să-şi păstreze credinţa creştinească, iar Mara încerca să fie de ajutor bisericilor şi mănăstirilor. Ea a dus din Constantinopole la Sfântul Munte, la Mănăstirea Sfântul Pavel, darurile magilor, aurul, tămâia şi smirna, izbăvind aceste scumpe odoare de la pierzare. Durerea cea mare a prinţesei Mara a fost că Mahomed al II-lea, pe care l-a crescut ca pe fiul ei, a devenit în 1453 cuceritorul Constantinopolului. În acea vreme, ea se afla deja în mănăstire - căci sultanul Murad al II-lea murise - şi nu mai putea face nimic pentru a-i ajuta pe creştini.

Ca o pasăre rănită, scăpată din legături, şi-a petrecut restul vieţii învesmântată în negru, în lacrimi şi pocăinţă...

Ştefan şi Mara, nepoţii ţarului Lăzăr... Nume de mucenici, care au lăsat urme adânci în sufletul meu de copil. Doi fraţi născuţi pentru pătimire. Odihnească-se în pace sufletele lor!

1551 Octombrie 12 zile

Şi privind la ei, Domnului I s-a făcut milă de dânşii, că erau ca oile fără păstor...

Erau ca oile fără păstor... Dureroase cuvinte! Ele mi-au venit în minte astăzi, când au sosit iară la schit oameni sărmani, pentru milostenie. Unii au nevoie de hrană, alţii de lemne de foc, alţii de bani ori numai de un cuvânt bun sau o îmbărbătare. Parcă s-a înmulţit suferinţa în lume, din pricina păcatelor noastre.

Un ţăran bătrân, cu mânile crăpate de strânsul plugului şi cu un picior retezat demult, într-o bătălie cu turcii, mi-a zis oftând:

- Pe vremea Măriei sale Neagoe aveam şi noi cui spune necazul nostru! Acum nimeni nu ne mai întinde mâna, că nu crede cel sătul pe flămând...

L-am privit cu inima strânsă de durere. Doamne, fie-Ţi milă de norodul Tău, că sunt ca oile fără păstor!

Am mers să văd cu ce pot milui aceste suflete. Căutând printre lucruri vreunele mai de preţ ca să le dau, am aflat într-un cufăr, împăturită cu grijă, o scrisoare îngălbenită de vreme. Am pus-o deoparte şi după ce i-am slobozit cu pace şi cu puţină milostenie pe ţărani, am cercetat-o mirată. Am recunoscut scrisul mărunt şi frumos al bunicii Anghelina. Era o scrisoare către fiul ei mai mare, Părintele Maxim, trimisă în anul plecării noastre în Ţara Românească:

„Bunul meu fiu, lumina ochilor mei,
Preacuvioase Părinte Maxim, blagosloveşte!

Rog pe milostivul Dumnezeu ca scrisoarea mea să te găsească sănătos, cu bucurie şi pace în inimă.

Ştiu că pentru dragostea Mântuitorului Hristos ai lăsat toate cele lumeşti şi te-ai depărtat de rudenii şi de locurile ţării tale. Cu evlavie adâncă cinstesc lepădarea ta de slava lumească

și cred că-ți amintești că deși multă a fost suferința mea aflând de dorirea ta de a te călugări, totuși nu m-am împotrivit, ci cu lacrimi ți-am dat binecuvântarea mea de mamă, cerându-ți să ne pomenești neîncetat în rugăciunile tale.

Ai fost întâiul rod al pântecelui meu și te-am iubit mult, ca pe primul meu fiu, în care eu și mult pătimitorul tău tată, despotul Ștefan, ne-am pus nădejdea că vei fi într-o zi un conducător vrednic, un despot bun al Serbiei. Însă de când ai plecat, lăsând tronul fratelui tău Iovan, te-am iubit și mai mult, fiul meu, căci gândul tău a fost mai bun și mai sfânt decât al nostru.

Îmi amintesc de ostenelile, zbuciumul și neodihna ta pentru țărișoara noastră, de lupta ta pentru a-i croi o soartă mai bună pe când erai despot la Curtea din Srem. Negreșit, sufletul tău luptă astăzi cu aceeași tărie în nevoințele călugărești spre a dobândi mila lui Dumnezeu, pentru tine și pentru noi, cei de un neam.

Gândul că te afli înaintea lui Dumnezeu, în rugăciune, îmi dă îndrăzneală să-ți spun durerea sufletului meu, nu ca unui fiu, ci ca unui părinte sufletesc...

De câțiva ani, de când fratele tău Iovan a plecat la Domnul, odihnindu-se alături de tatăl vostru la Mănăstirea Kupinovo, eu și fiica sa, Elena Milița, am rămas fără nici o apărare. Suntem străine în țara noastră și nu mai avem unde să ne plecăm capul. Suntem izgonite din loc în loc și lacrimile ne sunt singura mângâiere. *Dar Dumnezeu rănește și El leagă rana, El lovește și mâinile Lui tămăduiesc* și pentru aceea nu mă răzvrătesc împotriva oamenilor și nu le cer socoteală. Oamenii doar împlinesc voia lui Dumnezeu, care a vrut să ne smerească și prin această prigonire - și îmi plec inima înaintea judecăților Sale. Dumnezeu să-i ierte pe toți și să nu li se socotească păcatul acesta!

Fiul meu, anii mei sunt înaintați și în afara grijii pentru fiica fratelui tău, nimic nu mă mai leagă de această lume. Mi-aș dori să-mi închin viața, măcar acum la bătrânețe, lui Dumnezeu și

Lui să-I dăruiesc restul zilelor mele, câte vor mai fi. De aceea îți și scriu, fiul meu, eu, maica ta care te-am purtat în pântece și te-am alăptat, ca să mă ajuți să-mi împlinesc această din urmă dorință.

Te chem, Părinte Maxim, să vii să-mi deschizi această cale mie și, de va voi Dumnezeu, și nepoatei tale Milița. Vino, fiul meu, să ne ajuți să întemeiem aici o mănăstire de călugărițe, cu toată rânduiala pe care tu o știi a fi bună. Nu lăsa întinse mâinile bătrânei tale mame, căci ele te-au purtat în brațe... Cred că dacă vei fi în mijlocul nostru, toate se vor rândui și binecuvântarea lui Dumnezeu va fi cu noi. Iar după ce ne vei povățui o vreme, te vei întoarce acolo unde îți dorește inima și unde te vrea bunul Dumnezeu.

Părinte Maxim, am nevoie de sfat înainte de a începe lucrul acesta sfânt și nu am cu cine schimba o vorbă. Am nevoie de îndemn și povață și nu am la cine să strig decât la tine, fiul meu, care ai îmbrăcat haina cea îngerească. Căci dacă lumina monahilor sunt sfinții îngeri, atunci lumina noastră, a oamenilor de rând, sunteți voi, călugării.

Vino, Părinte Maxim, și ne ajută să ne mântuim măcar sufletele, astăzi când toate ale noastre au pierit ca fumul și ca ceața.

Rămâi sănătos și Dumnezeu să te bucure, fiul meu!

Să mai știi, Părinte Maxim, că nepoata ta Milița e cuminte, înțeleaptă și cu bună podoabă la chip. Are cinsprezece ani și multă odihnă am din partea sufletului ei blând și liniștit, cât nu pot mulțumi lui Dumnezeu. Îți sărută mâna și te roagă împreună cu mine să vii degrabă să ne povățuiești.

Despota Anghelina Brancovici"

Am împăturit la loc scrisoarea, cu evlavie. O ținuseră cândva și mâinile Părintelui Maxim, care o primise la Mănăstirea Bistrița din Țara Românească, unde se nevoia atunci. Iar

răspunsul sfinției sale, tocmit după multă rugăciune, fusese așa: să venim noi în țara de peste Dunăre, unde el aflase un colț de pace și oameni cu frică de Dumnezeu care îl iubeau ca pe un dascăl sfânt, așa cum și era...

1551 Octombrie 16 zile

După câteva zile de ceață, dimineața de azi a venit cu o revărsare de lumină blândă, aurie. Dincolo de Olt, dealurile au îngălbenit peste noapte, de parcă, ascunsă sub perdeaua de ceață, mâna Ziditorului însuși le-ar fi zugrăvit în taină cu vopseluri ruginii și le-ar fi poleit cu aur.

Scrutând cu privirea depărtările, mi-am amintit de toamna anului 1504, când am ajuns în Țara Românească împreună cu bunica Anghelina...

De cum am trecut Dunărea, ne-am simțit în siguranță în aceste locuri. De sute de ani, apele învolburate ale fluviului păzeau cu străşnicie hotarul Țării Românești și în adâncurile lor rămăseseră trupurile multor turci ce cutezaseră a năvăli încoace.

Careta noastră cu coviltir a mers în urma oamenilor Părintelui Maxim, care ne aşteptaseră la Dunăre. Am străbătut întâi câmpii și dealuri arse de soare, apoi drumul a lunecat pe sub poalele pădurilor arămii și de-a lungul apelor limpezi, iar la urmă ne-am apropiat de zările despicate de coamele albastre ale munților.

După câteva opriri am ajuns în amurg la Curtea de Argeș, unde ne-a întâmpinat Părintele Maxim. Bunica Anghelina abia

l-a recunoscut: înalt, uscat, cu barba căruntă, răsfirată de vânt, cu ochii vii, luminoşi. Era în toată înfăţişarea lui un amestec minunat de smerenie şi măreţie. Straiele negre, călugăreşti stăteau acum umile pe trupul care purtase cândva strălucit veşmânt de despot.

Părintele ne-a primit cu căldură şi o clipă mi-a părut chiar că ochii săi osteniţi de priveghere au rourat. Ne-a spus bucuros că vom locui la Curtea de Argeş, cale de câteva ceasuri de Mănăstirea Bistriţa, unde vieţuia sfinţia sa. La Bistriţa era mănăstire retrasă de călugări şi şederea noastră acolo ar fi fost nepotrivită. La Curtea de Argeş însă era Mitropolie şi cândva fusese veche reşedinţă domnească, iar în jurul acestora se aşezase de veacuri un mic orăşel cu case frumoase şi cu câteva biserici, dintre care cea mai aleasă era Biserica Sfântul Nicolae. Intrând într-însa, m-am simţit acasă. Frescele, icoanele, totul îmi era cunoscut, de parcă aş fi fost în Serbia. Când m-am închinat la icoana Sfântului Nicolae, mi s-a întărit în suflet credinţa că Dumnezeu era cu noi în acest loc. Aveam cinsprezece ani şi începusem de-acum să-mi ascult glasul inimii...

N-au trecut multe zile şi Părintele Maxim ne-a luat cu el la Mănăstirea Bistriţa. Se apropia pomenirea Sfântului Grigorie Decapolitul, zi de mare sărbătoare, căci cel mai de preţ odor al mănăstirii erau moaştele cuviosului. Toate păreau să aducă laudă sfântului: şi munţii împodobiţi cu cetină verde, şi stelele scânteietoare, şi călugării cu psalmodierea lor puternică şi umilicioasă, şi lumina candelelor de la icoane. Ctitorii mănăstirii erau jupâneasa Neagoslava împreună cu banul Barbu Craiovescu, oameni evlavioşi şi temători de Dumnezeu.

Stareţul, Părintele Macarie, ne-a primit cu căldură şi toată lumea ne-a dat multă cinstire, încât bunica Anghelina avea ochii înlăcrimaţi văzând cât respect dobândise fiul ei în aceste locuri în puţini ani de zile. Nu ne-am simţit străine, căci atât jupâneasa Neagoslava cât şi Părintele Macarie, care erau de loc şi de neam sârbesc, vorbeau limba noastră şi nu ne pierdeau

nici o clipă din ochi.

În ziua prăznuirii Sfântului Grigorie au venit la Bistrița înșuși voievodul Radu, domnul de la Târgoviște, cu doamna Cătălina și cu boierii de la Curte și au ascultat slujba cu cucernicie. După slujbă, domnul Radu ne-a chemat la masa domnească, să prânzim împreună cu dânsul. Era un om în putere, un domn cu cuget înțelept și cu blândețe în purtări. Ne-a poftit la Curtea de la Târgoviște, făgăduind că ne va dărui toate cele de trebuință și toată cinstirea cuvenită. Bunica i-a mulțumit cu recunoștință, dar l-a rugat să ne îngăduie a rămâne la Curtea de Argeș, unde aveam mai multă liniște și eram mai aproape de Părintele Maxim.

- Sufletele noastre au nevoie de rugăciune, Măria ta, de rugăciune și liniștire, pentru ca rănile să ni se lege și lacrimile să ni se usuce pe obraji! i-a spus ea cu voce domoală.

În acea zi l-am recunoscut între sfetnicii domnului Radu pe Neagoe, îngerul copilăriei mele... Trecuseră însă aproape cinci ani, iar eu nu mai eram o copilă, astfel că domnia sa nu mă putea recunoaște cu lesnire. De altfel, socoteam că poate nici nu-și mai amintea de acea întâmplare de la Buda...

Am zăbovit câteva zile la Bistrița, căci Părintele Maxim avea multe de vorbit cu bunica Anghelina, iar bunica purta destule poveri pe suflet. Tot atunci am dăruit mănăstirii câteva podoabe scumpe și două manuscrise vechi ce fuseseră ale despotului Ștefan, dintre care cel mai prețios cuprindea Tâlcuirea la Psaltire a Sfântului Ioan Bogoslovul.

Apoi, încetul cu încetul, am străbătut aproape toată Țara Românească. Simțind că sufletele ne erau încă apăsate de înstrăinare, Părintele Maxim ne mângâia ducându-ne pe la mănăstiri și astfel, cunoscând oameni și locuri, am început să iubesc această țară.

Dar zilele omului trec ca iarba și ca floarea câmpului, cum zice psalmistul și iată, de atunci s-au scurs aproape patruzeci de ani...

1551 Octombrie 29 de zile

Am luat hotărârea de a mă osteni mai mult pentru copiii țăranilor din împrejurimile Schitului Ostrov. De când s-a dus vestea că m-am retras aici, nu este zi în care să nu treacă cineva Oltul după ajutor. Cel mai mult mi-e milă de copii, că nu mai am cu ce-i milui. Însă dacă averile și podoabele le-am trimis de mult dincolo, mi-au rămas totuși sufletul și mintea, pe care le pot dărui acestor sărmani. Am început deci să-i adun la schit și să petrec câteva ceasuri cu dânșii, învățându-i citirea și scrierea. Poate măcar unul din ei va ajunge, cu darul lui Dumnezeu, călugăr învățat și va face pomenire de îndurerata văduvă a lui Neagoe Basarab...

Au venit și astăzi, după obicei, înfrigurați și flămânzi. I-am îndestulat din smeritele noastre bucate și am început a le vorbi. I-am povățuit, înainte de toate, să țină credința părinților lor, că la nimic nu le va folosi învățătura de carte dacă nu vor cinsti pe Dumnezeu. Le-am citit apoi din Evangheliarul tipărit la Bistrița acum aproape treizeci de ani, pe vremea bunului domn Neagoe.

Ținând Sfânta Carte în mâini, mi-am amintit iarăși de Părinții Maxim și Macarie, călugări cărturari care mi-au luminat și mie odinioară sufletul cu tainele Sfintelor Scripturi...

În vremea venirii noastre din Serbia în Țara Muntenească, la Mănăstirea Bistrița erau școli alese de caligrafie, miniatură, pictură și broderie, erau tălmaci și făcători de canoane și cântări bisericești, erau copiști, psalți și iconari vestiți. Biblioteca mănăstirii avea sute de manuscrise slavonești, grecești și sârbești, aduse din Sfântul Munte, din Rusia, Moldova, Serbia și Macedonia. Jupanul Barbu Craiovescu dimpreună cu soția sa, Neagoslava, oameni iubitori de frumos, cheltuiseră multă avere să împodobească mănăstirea ca pe o mireasă a lui Hristos, cu toată cuviința. Neavând prunci de la Dumnezeu, toată dragostea

și-o revărsaseră în ctitoria Bistriței, rod al iubirii lor curate pentru Domnul. De altfel, evlavia și dărnicia familiei Craioveștilor - din care făcea parte și domnul Neagoe - erau cunoscute până în Sfântul Munte, unde făceau danii anuale. Acești oameni au dat găzduire și cinstire întâi Părintelui Maxim și Părintelui Macarie, iar pe urmă și nouă.

Unchiul meu, Părintele Maxim, mi-a fost în primul an al petrecerii în Țara Românească asemeni unui tată și așa l-am simțit până la mutarea sa la Domnul. Avea vorba puțină și liniștită, ochii adânci și luminați de cunoașterea tainelor dumnezeiești. Lepădase tronul și toată bunăstarea pământească și alesese în loc smerenia călugărească, iar Domnul îi răsplătise din belșug cu daruri duhovnicești. Vorbea mult cu Dumnezeu și de aceea oamenii îl înțelegeau îndată și puneau în inimă puținele lui cuvinte. Toți îl cinsteau ca pe un părinte duhovnicesc și ca pe un dascăl sfânt, iar dânsul, departe de a se trufi cu aceasta, se umilea mai vârtos cu sufletul și cerea mila lui Hristos în rugăciune.

În anul 1507, când domnul Bogdan cel orb al Moldovei a pornit cu oaste împotriva Țării Românești, Părintele Maxim a fost cel care l-a împăcat cu voievodul Radu, așa cum nimeni nu gândea. Amândoi domnii erau pregătiți cu oștire și toate păreau că duc la război. Însă Părintele Maxim s-a făcut luntre și punte între dânșii, sfătuindu-i părintește și amintindu-le că sunt frați de aceeași credință și de același neam. Iar Dumnezeu a fost cu dânsul și cuvântul său dulce a lucrat în sufletele domnilor, care s-au împăcat și și-au făgăduit dragoste și pace. Aceasta de dragul căruntelor Părintelui Maxim, călugărul cel blând și înțelept.

Părintele Macarie era și el un om cu suflet sfânt și minte luminată, cu dragoste de rugăciune și de slujbe. În tinerețea sa călătorise mult și ajungând la Veneția, deprinsese meșteșugul tiparului, scoțând apoi la Cetinie, în Serbia, câteva cărți de folos. Vremurile tulburi și ocupația turcească l-au adus după un

timp în Muntenia. Aici, la Mănăstirea Bistrița, Dumnezeu i-a îndestulat dorul după scrierile sfinte, ajutându-l să înființeze o tiparniță și să scoată la lumină cărți de mare trebuință clerului și norodului muntenesc. Iar cele scrise în cărți le plinea Părintele Macarie și cu fapta, nevoindu-se la Mănăstirea Bistrița cu postul, cu privegherea și cu milostenia necontenită către aproapele.

Pe acești doi oameni, Părinții Maxim și Macarie, i-a unit în toată vremea dragostea de Dumnezeu, precum și osteneala pentru învățătura Bisericii. Unul altuia își dădeau cinste și întâietate, încât nu era între ei dihonie ori neînțelegere. Și viețuiau împreună ca un suflet în două trupuri, sfințind locul în care sălășluiau ca în rai.

De aceea și astăzi, când țin în mâini Tetraevanghelul de la Bistrița, mă închin cu evlavie pomenirii celor doi preacuvioși părinți, luminători ai sufletului meu și ai acestei țărișoare de dincoace de Dunăre. Odihnească-se în pace sufletele lor sfințite de dragostea pentru Dumnezeu, căci mult s-au ostenit în această viață!

1551 Octombrie 30 de zile

În ceasurile de singurătate aduc înaintea lui Dumnezeu sărmana mea făptură, ființă urzită din smerenie și măreție, din lut și suflare dumnezeiască. Până spre ziuă îmi petrec nopțile stând înaintea milostivirii lui Dumnezeu, căutând numai cu puterea duhului să îmbrățișez strâns Numele Preadulcelui Iisus. Uneori, când lacrimile curg în neștire pe obraji, știu că

Domnul este aproape. Alteori, biruită de neputință, caut în urma anilor amintiri luminoase și cu ele îmi mângâi însingurarea. Chipuri și icoane ale unor oameni sfinți îmi strălucesc înaintea ochilor minții. Între toți, ca un soare luminător, Sfântul Patriarh Nifon, părintele meu duhovnicesc și al domnului Neagoe...

La venirea mea în Țara Muntenească, în 1504, Patriarhul Nifon se afla deja de un an de zile la Curtea de la Târgoviște, unde fusese adus, după multe stăruințe, de domnul Radu, la sfatul Părintelui Maxim și al jupanilor Craioveşti.

Om sfânt, preadestoinic în cunoașterea Sfintelor Scripturi, dreptar al credinței, fostul Patriarh al Constantinopolului fusese înlăturat din scaun în urma unor urzeli nedrepte și surghiunit la Adrianopole, căci soarta adevăraților păstori a fost dintotdeauna prigoana.

Domnul Radu, iscusit la minte și aplecat spre evlavie, izbutise să-l înduplece pe sultan să-i îngăduie Sfântului Nifon să vină în Țara Românească, lucru din care Înalta Poartă n-a avut decât de câștigat, fiindcă domnul muntean și Craioveștii au plătit în aur bunăvoința padișahului.

La început, Sfântul Nifon a petrecut la Târgoviște, stând de-a dreapta domnului Radu, care i-a încredințat cu smerenie ocârmuirea duhovnicească a țării:

- De astăzi, Părinte Nifon, pe sfinția ta te avem călăuzitor și păstor al nostru, ca să ne povățuiești la Legea lui Dumnezeu. Eu o să domnesc în cele din afară, iar preasfinția ta să aibi toată grija Bisericii întru cele dinăuntru. Și orice orânduiești, să se facă! i-a spus voievodul în ziua venirii sale la Târgoviște, înaintea tuturor jupanilor.

- Îți laud, doamne, cugetul cel bun pe care acum îl arăți și-I cer lui Dumnezeu să-l ai așa neschimbat până la capăt! i-a răspuns cu cumpătare Patriarhul. De asta eu, nevrednicul, mă

rog să nu-ţi cadă greu vreun cuvânt al meu la firea ta senină. Şi către toţi am rugămintea ca de voi încerca ceva în ţară spre îndreptare, să primiţi cu bucurie. Iar dacă tu însuţi, fiul meu Radu, vei greşi, să primeşti atunci mustrarea mea părintească, încât văzând norodul pe domnul său primind îndreptarea pocăinţei, el mai uşor să se îndrepteze şi să asculte de domn. Căci dacă domnul se sălbăticeşte spre cele bisericeşti şi calcă Legea şi învăţăturile apostoleşti, atunci se face cădere multă în norod, căci lesne se sminteşte omul spre rău!

Şi în auzul tuturor, domnul Radu a făgăduit:

- Orice este de folos, Părinte Nifon, să faci şi noi cu bucurie o să primim!

Iar Preasfinţitul Nifon nu şi-a cruţat nici o clipă bătrâneţile. Mai întâi a adunat sobor, chemând la sine toţi egumenii mănăstirilor, preoţii, dregătorii palatului şi pe însuşi voievodul Radu, îndestulându-i cu cuvintele sale purtătoare de Duh Sfânt. Şapte zile întregi le-a vorbit din zori până-n seară, scoţând din vistieria sufletului său comori de înţelepciune şi har, că nu se mai sătura nimeni ascultându-l. Şi toţi au plecat slăvind pe Dumnezeu, Cel ce dă oamenilor o putere ca aceasta, care din mort face viu, din netrebnici vase de bună cinste, din cei stinşi la suflet, făclii aprinse de credinţă. Cu toţii au simţit atunci că în mijlocul lor stătea un om sfânt, un apostol al lui Hristos.

De cum a sosit în Ţara Românească, Sfântul Nifon a înţeles că secerişul era mult, iar lucrătorii puţini şi pentru aceasta a început a trudi să ridice păstori vrednici în pământul Valahiei. Îndată a hirotonit doi episcopi, dându-le eparhii osebite şi învăţându-i cum să poarte grijă de turma lui Hristos, arătându-le prin cuvânt şi pildă cum se cade a fi slujitorul lui Dumnezeu pe pământ. Mai târziu a izbutit să-l înduplece şi pe smeritul Părinte Maxim să primească, din ascultare, toiagul de arhipăstor, ceea ce i-a adus multă bucurie bunicii Anghelina.

La Târgovişte şi la Mănăstirea Dealu, ctitoria domnului Radu, Sfântul Nifon a întemeiat şcoală duhovnicească, învăţând

el însuşi pe preoţi şi călugări din Scripturi şi din scrierile dumnezeieştilor Părinţi. Toate le-a lămurit sfinţia sa: şi pravilele, şi rânduielile, şi tâlcuirea slujbelor şi a Sfintelor Scripturi. Deşi încărcat de ani şi nevoinţe, a bătut drumurile tuturor mănăstirilor şi schiturilor, îngrijindu-se a pune într-însele rânduială călugărească. A străbătut Ţara Muntenească în lung şi în lat, poposind prin sate şi târguri, căutând să afle starea păstoriţilor lui şi aducând peste tot luminare şi folos duhovnicesc. Şi pretutindeni era însoţit de cei doi ucenici ai săi, Părinţii Macarie şi Ioasaf, care urmau dascălului lor cu dragoste şi supunere, ca nişte fii adevăraţi.

La Târgovişte, Patriarhul a pus bună rânduială la Curte, făcând-o a străluci de sfinţenie şi curăţie ca o mănăstire. Domnul şi doamna ţării îşi începeau ziua cu Sfânta Liturghie şi o terminau în cântările Utreniei. Nu se pomenea de beţii, certuri ori petreceri necuviincioase şi toată lumea părea mulţumită. Însuşi Patriarhul se minuna de pământul bun pe care îl găsise aici şi se întreba cât vor rămâne acestea neschimbate.

Însă cu toată evlavia de la Curte, Sfântul Nifon dorea mult după linişte, aşa încât de la o vreme s-a retras, cu învoirea domnului, la Curtea de Argeş, unde era Mitropolie veche. Acolo l-am întâlnit în primele zile ale venirii noastre în Muntenia, când Părintele Maxim ne-a dus la dânsul pentru binecuvântare.

Îmi amintesc şi astăzi cum am intrat în chilia sa care mirosea tare a tămâie, de parcă îngeri ascunşi prin unghere ar fi cădelniţat în toată vremea. Am îngenuncheat alături de bunica şi i-am sărutat mâna, nu pentru vreo împlinire a tipicului mănăstiresc, ci fiindcă îndată ce-i păşisem pragul, sufletele noastre se umpluseră de umilinţă. Cu barba scăldată în lumină, cu chipul alb şi senin, cu trupul adus uşor de bătrâneţe, Sfântul Nifon era înaintea noastră ca o icoană. Lumina lui Hristos era înaintea ochilor noştri fără de umbră ori îndoială, atât de aproape şi totuşi atât de departe de noi, păcătoşii... Lumina strălucea în lume, iar întunericul nu o putea cuprinde. Sufletului meu chinuit de

întrebări și îndoieli vederea acestui om sfânt i-a fost ca o oglindă în care și-a putut vedea sfâșierile și puținătatea credinței.

- Maica Domnului să te binecuvinteze, fiica mea Milița! mi-a spus sfinția sa de mai multe ori. Să nu uiți că porți numele soției sfântului țar Lazăr, copila mea, și că viața ta va fi ca a ei. O, fiică, Dumnezeu să te înțelepțească în anii fericirii și să te întărească în vremea pătimirii. Eu sunt în vârstă, dar tu vei trăi și-ți vei aminti de cuvintele mele... Vei purta într-o zi cununa țarinei Milița, da, o vei purta cu adevărat!

N-am înțeles atunci nimic din cele ce mi-a spus, căci toate păreau fără noimă. Eu eram pribeagă într-o țară străină, trăind din mila oamenilor și a lui Dumnezeu și gândul vreunei măriri lumești era străin de mine. Însă mai târziu, când toate s-au împlinit, mi-am amintit de cuvintele sfinției sale.

„De vei afla înțelept, picioarele tale să roadă pragurile casei lui", mă învăța bunica Anghelina. Iar eu cu bucurie am alergat să-i împlinesc sfatul, sorbind dumnezeiești cuvinte ale Sfântului Nifon în toată vremea petrecerii sale în Țara Românească. Încă și fără sfatul bunicii aș fi alergat la acest om, căci nimic nu dorea mai mult sufletul meu tânăr decât un părinte duhovnicesc care să-l învețe cum să trăiască și să fie viu...

1551 Noiembrie 15 zile

Alunec iar pe firul amintirilor și depăn ceasurile sfinte petrecute în preajma Patriarhul Nifon. Mergeam adesea la chilia sa din casele Mitropoliei și-i puneam înainte cu încredere ascunzișurile tainice ale inimii mele. Tot în vremea aceea venea de la Târgoviște să ceară sfatul și binecuvântarea sfinției sale și marele postelnic Neagoe. Uneori ne întâlneam și atunci ședeam

amândoi la picioarele blagoslovite ale Sfântului Nifon, bând din apa cea vie a înțelepciunii sale. Păstrez și astăzi în suflet acele clipe cu bună mireasmă duhovnicească, ca pe niște răsărituri de soare prin crânguri înflorite...

Era într-o amiază de primăvară timpurie. Venisem la Mitropolie, după obicei, dar Părintele Nifon nu se întorsese încă din drumurile sale. L-am așteptat cu sfială în cerdac, căutând să pun rânduială în gândurile ce aveam a i le spune.

Un tropot ușor de cal m-a făcut să mă ridic în picioare. Gândul că preasfinția sa ar fi putut avea oaspeți m-a întristat, căci îmi răpea putința de a-i sta mai mult alături. M-am liniștit însă repede, căci oaspetele care urca scările Mitropoliei era postelnicul Neagoe.

- Prințesă Elena Brancovici, mă bucur să te întâlnesc! mi-a spus el înclinându-se. Înțeleg că Părintele Patriarh nu s-a întors încă la chilie, dar dacă-mi îngădui, îl voi aștepta alături de domnia ta...

Neagoe nu se schimbase deloc în acești ani. Pe chip i se citea aceeași blândețe și hotărâre, iar ochii negri și adânci te priveau fățiș, fără să ascundă nimic.

- Nădăjduiesc că împreună cu despota Anghelina vă simțiți în tihnă în Țara Munteniei! mi-a zis iar. Jupâneasa Neagoslava, mătușa mea, pe care ați cunoscut-o la Mănăstirea Bistrița, împreună cu mama mea Neaga vă trimit plecăciunile lor și vă poftesc să ne faceți cinstea de a ne fi oaspete la Craiova, la casa Băniei. I-am spus și Părintelui Maxim despre asta, ca să vă înștiințeze.

După o vreme m-a întrebat:

- Prințesă Elena, acolo, în Serbia mai ai surori?

- Am două surori mai mici, vitrege, care au rămas cu despota Helenca, a doua soție a răposatului meu tată.

Neagoe m-a ascultat cu luare-aminte și a grăit mai mult

pentru sine:

- Maica Domnului să le păzească pe surorile domniei tale, prințesă! Poate într-o zi veți fi din nou împreună...

Chiar atunci s-a întors Sfântul Nifon împreună cu unul din ucenicii săi și vorbirea noastră s-a curmat. Patriarhul ne-a binecuvântat și ne-a chemat în chilia sa. Ca de fiecare dată când intram acolo, m-au cuprins deopotrivă teama și bucuria. Teama, fiindcă știam că păşesc pe locul unde se vărsau lacrimi la rugăciune pentru întreaga lume, locul unde, ascuns de ochii celor mulți, Patriarhul vorbea cu Dumnezeu. Și bucurie, pentru că nicăieri sufletul nu-mi sălta de mai multă pace ca acolo unde Patriarhul, singur cu Cel iubit, lupta împotriva duhurilor rele, stând ca un Moise în fruntea oștirii creștinești și biruind pe egipteni.

În acea zi bunul nostru părinte ne-a vorbit îndelung despre dragostea lui Hristos, mișcând adânc inimile noastre. Nu vorbea din cărți, deși era un bărbat preaînvățat, ci vorbea din cunoștința pe care ți-o dă petrecerea neîncetată în rugăciune. De aceea cuvintele sale atingeau ca un penel aurit inimile noastre, zugrăvind într-însele pentru totdeauna pecetea dragostei de Dumnezeu. La sfârșit, privindu-ne pe fiecare în parte, ne-a sfătuit pentru curăție, îndemnându-ne a ne păzi de orice întinăciune:

- Precum un parfum puternic, chiar de este închis într-un vas, îmbălsămează cu mirosul său aerul și desfătează nu numai pe cei ce stau aproape de vas, dar chiar și pe cei de mai departe de el, tot astfel și mireasma curată a sufletelor feciorelnice, curgând afară prin simțuri, prin privire, prin glas și prin toate câte se pot simți, scoate la iveală virtutea lor ascunsă. Copiii mei, să vă păziți comoara curăției neprihănită, ca Domnul sa vă iubească și să-Și gătească sălaș în sufletele voastre! Căci într-un vas de necinste, murdar și spart, mirul harului nu va suferi să stea...

Întărită de povețele pline de înțelepciune ale Sfântului

Nifon, îmi petreceam zilele cu pace la Curtea de Argeş, alături de bunica Anghelina, încredinţându-mă cu totul voii lui Dumnezeu, ca să rânduiască El cele spre folos vieţii mele.

Fără a le potrivi dinainte, au urmat şi alte întâlniri cu Neagoe. Mă bucuram de vederea sa şi-mi părea că aceeaşi bucurie o regăsesc şi pe chipul său, însă eram oarecum întristată înţelegând că i s-au şters din minte cele petrecute cu cinci ani în urmă...

Într-una din zile, mergând la Liturghie în Biserica Sfântul Nicolae l-am zărit stând adâncit în rugăciune. Mi-a părut trist şi m-am rugat în taină Maicii Domnului să-i dea ajutorul şi mila ei. După slujbă l-am aşteptat afară, socotind că i-aş putea fi de folos cu ceva. Un gând anume părea să-l frământe şi a început să-mi vorbească încet. Cuvintele lui curgeau limpede ca apa unui izvor de munte:

- Prinţesă Elena... Te cunosc de puţină vreme şi totuşi aş vrea să-ţi împărtăşesc o taină pe care o port de câţiva ani în suflet, fără să o pot dezlega singur. Curăţia sufletească şi evlavia domniei tale îmi dau îndrăzneală a te socoti ca pe o soră, căci aşa te simt. Mărturisesc că din ziua în care ai venit în Ţara Muntenească am avut gândul de a afla de la domnia ta răspuns şi lămurire frământării mele. Să mă ierţi pentru acest cuget!... Cândva, prinţesă Elena, am cunoscut o copilă de vreo zece ani, ce părea după grai şi veşminte o prinţesă de Srem, sau poate fiica unui dregător sârb de seamă... Am întâlnit-o la Curtea regelui Vladislav, în primii ani ai slujbei mele lângă domnul Radu. Era frumoasă la înfăţişare, cu ochi curaţi şi buni. De atunci, de câţiva ani, am în inima mea zugrăveala chipului ei. I-am rămas dator acelei copile, căci ea mi-a dăruit atunci un medalion cu Maica Domnului, pe care îl port cu mine până astăzi. Spusesem ceva, în auzul tuturor, despre neprihănirea Preacuratei Stăpâne şi toţi au râs de înflăcărarea mea tinerească. Ea însă, în nevinovăţia ei, nu a râs... Au trecut lunile, au trecut anii, iar eu aş vrea să ştiu unde este, aş vrea să-i mulţumesc pentru gândul ei bun de atunci...

Îl ascultam pe Neagoe cu sufletul înmărmurit.

- Numele ei era Milița și asta e tot ce știu despre ea, a continuat el. Am credința că aș recunoaște-o neapărat dacă aș vedea-o, pentru că îmi este apropiată precum surorile mele mai mici. Te întreb, prințesă Elena, dacă știi pe cineva cu numele acesta între neamurile ce le ai la Srem. Să fie oare una din surorile domniei tale? I-aș mulțumi lui Dumnezeu să știu că e sănătoasă, că nu e în primejdie, că este în viață! Vremurile sunt uneori crude pentru o prințesă... În zilele de bucurie, ori în cele de întristare mă întorc cu gândul la ea și mă întreb unde este... Mi-am făgăduit să o caut, să merg în Serbia, dar nu știu, oare își mai amintește acea copilă de mine?!...

Neagoe vorbise cu o însuflețire potolită, așa cum vorbești despre cineva drag pe care nu l-ai mai văzut de multă vreme sau care a murit.

- Cred că cea pe care o cauți este vie și sănătoasă, domnia ta! am îngăimat eu. Puternic este Dumnezeu s-o păzească! Însă numele Milița îl primesc multe din fiicele cnejilor sârbi, după numele despotei Milița, soția marelui țar Lazăr...

Neagoe mă privea din depărtările amintirilor și era cu neputință să-l fac a mă recunoaște.

I-am zis iar, cu mai multă putere:

- Domnia ta, te încredințez că o prințesă de Srem nu poate uita pe cel căruia i-a dăruit medalionul său. Cred că Dumnezeu o să-ți deschidă ochii și o vei cunoaște cândva!

Pe urmă m-am înclinat ușor, încercând să mă retrag. Îmi era greu să plec, dar și mai greu să-i arăt adevărul. Am făcut doi pași înceți, nehotărâți, când bunica Anghelina, socotind întârzierea mea peste cuviință, m-a strigat mustrător:

- Milița!... Despota Milița!...

Neagoe a rămas încremenit, luminat ca în fața unei vedenii. A urmat o veșnicie de câteva clipe în privirile noastre, care s-a risipit ca aburul în curgerea anilor... Din acea zi, el avea să-mi spună Despina, un alint românesc pentru cuvântul despota...

1551 Decembrie ziua întâi

Unde eşti acum, bunul meu domn, unde petrece sufletul tău curat şi milostiv? Oare te-ai întâlnit cu Sfântul Nifon în locaşurile drepţilor, oare te veseleşti împreună cu dânsul şi cu fiii noştri în lumina Dumnezeului Celui în Treime lăudat?

O, bunul meu domn Neagoe, adu-ţi aminte în rugăciunile tale de mine, cea care am rămas în valea plângerii lumii acesteia şi roagă pe Stăpânul Hristos să mă cheme mai degrab la Sine şi să mă slobozească din legăturile acestui trup de ţărână!

Se lasă întunericul şi aprinzând lumânările, dau iarăşi, una câte una, filele vieţii mele. Prin fereastra mică strălucesc ramuri împodobite de zăpadă, iar vântul şuieră, aducând în amintire zugrăveli de demult...

Decembrie 1505... Domnul Radu ne chemase, pe despota Anghelina şi pe mine, să iernăm la Curtea de la Târgovişte.

Era o iarnă cu viscole aprige, cu geruri ce-ţi biciuiau obrajii. Palatul domnesc părea că doarme între troiene de zăpadă, iar albul neprihănit voia parcă să tăinuiască durerile şi neputinţele omeneşti ce sălăşluiau dincolo de zidurile groase de piatră. Turnul Chindiei, care fusese martor, în istoria sa de veacuri, atâtor glorii, fericiri, urzeli şi nedreptăţi, stătea neclintit în viscolul iernii. O, de-ar şti oamenii de rând câte frământări şi nelinişti se ascund dincolo de zidurile de nepătruns ale palatelor domneşti, atunci nimeni n-ar mai râvni vreodată să ajungă printre cei mari, ci s-ar bucura de smerenia celor săraci şi simpli!

La Târgovişte i-am cunoscut mai bine pe domnul Radu şi familia sa, precum şi pe boierii de la Curte. Voievodul Radu era un om înţelept şi blând. Nu era iubitor de războaie şi nici grabnic la mânie şi izbutise să insufle boierilor săi îndestul respect şi devotament, încât să domnească paşnic vreme de treisprezece ani fără întrerupere, aşa cum de multă vreme nu se mai întâmplase în părţile acestea. Cei dintâi jupani care stăteau în

jurul domnului Radu erau Craioveştii: Barbu - mare ban, Pârvu - mare vornic, Danciu - mare spătar şi Neagoe - mare postelnic. Iar această bună înţelegere cu boierii Craioveşti a fost spre folosul tuturor, şi mai ales al ţării.

Vremurile erau tulburi şi în afară de milostivirea lui Dumnezeu, de crestele munţilor şi apele Dunării, nimic nu putea apăra Ţara Muntenească de lăcomia marilor Puteri. Domnul Radu însă se afla în pace şi cu turcii, şi cu ungurii. În 1497 el trimisese la Buda o bogată solie cu daruri şi făgăduinţe şi semnase un jurământ de credinţă faţă de regele Vladislav al II-lea. Preţul acestei umilinţe nu era deloc neînsemnat, căci în schimbul măgulirii mândriei imperiale a lui Vladislav, voievodul muntean îşi păstrase ţărişoara slobodă. Ungurii se mulţumiseră cu atât, neamestecându-se nici în trebile domneşti, nici în cele bisericeşti ale valahilor. De altfel, dacă nu izbutiseră să impună credinţa latinească în Transilvania supusă de dânşii, cu atât mai puţin puteau nădăjdui să o facă în Ţara Muntenească ori Moldova. Căci oamenii de prin părţile acestea îi priveau cu neîncredere pe latini, fiindcă le cunoscuseră „virtutea" în vremea primejdiei, iar aceia dintre pravoslavnici care treceau la rătăcirea papistăşească erau socotiţi aici oameni uşuratici şi dornici de parvenire, clătinaţi de vânturi şi nestatornici în toate căile lor. Or, domnul Radu nu era unul din aceştia, ci se silea a păzi credinţa strămoşilor săi, ştiind că pentru aceasta Dumnezeu Însuşi îl va păzi pe dânsul. Iară ungurii şi-l doreau mai mult prieten decât supus răzvrătit, căci numai de Radu depindea dacă dădea sau nu cale liberă turcilor peste munţi.

Şi domnul Radu veghea cu înţelepciune să nu dea prilej de nemulţumire Înaltei Porţi, căutând ca legăturile sale cu apusenii să nu aducă supărare turcilor. Pentru aceasta, în fiecare an mergea la Constantinopole încărcat de daruri şi aur, ca să sărute mâna sultanului şi să-l încredinţeze că nu-l va vicleni faţă de unguri. Şi Radu şi-a ţinut cu cinste făgăduielile faţă de amândoi stăpânitorii, spre uimirea padişahului, care îl lăuda

înaintea sfetnicilor săi pe domnul muntean pentru înțelepciunea sa. De aceea a și împlinit sultanul rugămintea lui Radu de a-i îngădui Sfântului Nifon să vină la Curtea de la Târgoviște. Prin aceasta, Țara Românească avea pentru prima dată în istoria ei cinstea de a găzdui un Patriarh a toată lumea, vestit pentru viața sa fără prihană.

Va fi avut oare trufie domnul Radu pentru aceasta? Dar cine poate spune că e lipsit de trufie?...

În acea iarnă s-au petrecut la palat lucruri care mi-au tulburat sufletul și la care am fost martoră fără voia mea.

Împreună cu bunica Anghelina, petreceam multă vreme în odăile doamnei Cătălina, soția voievodului Radu, brodând acoperăminte de preț pentru Mănăstirea Dealu, ctitoria familiei domnești. Lucrul era plăcut, iar mâinile noastre se întreceau migălind cu acul cusăturile fine de aur și argint. Uneori venea și domnița Caplea, sora voievodului, o femeie încă tânără și cu chip plăcut, rămasă văduvă de curând. Își purta cu greu povara singurătății, iar ochii ei căutau parcă pretutindeni mângâiere.

Într-una din zile, ieșind din odăile doamnei Cătălina, l-am întâlnit în grădina palatului pe Neagoe. Ne vorbeam rar, dar sufletele noastre erau unite printr-o dragoste curată, fără gânduri de viitor. Înrâurirea cuvintelor Sfântului Nifon era atât de mare asupra noastră, încât ne doream mai mult viața călugărească decât însoțirea căsniciei. Însă ori de câte ori spusesem vreun cuvânt despre asta Preasfinției sale, el ne îndemnase să așteptăm voia lui Dumnezeu.

Ne-am oprit deci alături pentru câteva clipe, când a trecut grăbit pe lângă noi un jupan care ne-a privit stăruitor.

- Despina Milița, să fii cu luare-aminte la omul acesta și să te păzești de el! mi-a spus cu îngrijorare Neagoe. A venit de mai bine de un an de zile la Târgoviște, alungat de la Curtea

Moldovei încă de când trăia Măria sa Ştefan şi am văzut cum zilnic se vâră sub pielea domnului Radu. Nu mi-a plăcut de la început, fiindcă l-am auzit zicând domnului numai ce ştia sigur că ar vrea să audă: că Ştefan Vodă a fost prea iute la mânie, că n-a ştiut să-şi apropie boierii, că a fost tiran şi crud... Dar mai rău este că a început să strice oamenii din jur! Jupanul Bogdan, căci aşa îl cheamă, petrece din vreme în vreme cu cei de la cancelarie, încât de atâta veselie sunt zile în care eu singur trebuie să fac totul. Asta n-ar fi nimic, dacă s-ar opri aici, însă teamă mi-e că va aluneca mai rău! Încă şi Părintele Nifon, de câte ori mă duc la dânsul, mă întreabă de moldoveanul Bogdan şi de fiecare dată blagosloveşte îngrijorat cu mâna spre Târgovişte. Mă tem pentru domnul Radu, dar nu-i pot spune ceea ce văd, căci nu suferă pârele şi clevetirea. Şi apoi, nu s-a întâmplat încă nimic peste măsură, iar domnul ar putea crede că-l zavistuiesc pe jupan, căci Bogdan este cu adevărat iute la minte şi cunoscător în trebile domneşti...

N-au trecut două zile de când îmi spusese aceste vorbe şi îngrijorarea lui Neagoe s-a adeverit. Ne aflam la blânda doamnă Cătălina, brodând după obicei. Alături de noi şedea domniţa Caplea, tristă şi tăcută. Deodată, slujnica ei a intrat în grabă şi i-a zis bucuroasă:

- Domniţă, a venit jupanul Bogdan la odăile voastre şi vă aşteaptă!

Domniţa Caplea s-a plecat în fugă doamnei Cătălina şi a ieşit mânată de o nerăbdare străină. Atât doamna cât şi noi ne-am prefăcut a nu observa nimic şi ne-am văzut de lucru mai departe.

Seara, când am plecat cu bunica Anghelina la odihnă, am văzut în grădină două umbre care păşeau alături. Era jupanul Bogdan, care o ducea de umeri pe nefericita domniţă Caplea...

A doua zi l-am căutat pe Neagoe să-i spun toate, însă era prea târziu. Jupanul Bogdan o ceruse de soţie pe domniţa Caplea şi atât ea cât şi domnul Radu aproape că îşi dăduseră

încuviințarea. N-ar fi fost nimic rău în asta, căci Caplea însăşi părea fericită şi înviată din morţi, dar era lămurit pentru toţi că graba boierului de a pune mâna pe inima domniţei semăna mai mult a târguială decât a dragoste. Fiindcă era învederat că pentru fericirea domniţei Caplea, domnul nu îi va refuza nimic lui Bogdan.

Tot atunci a venit la Curte încă un zvon tulburător, care a ajuns şi la urechile domnului: anume că boierul moldovean îşi lepădase în Moldova nevasta cu doi copii, lăsându-i fără nici un sprijin. Dar nici asta n-a părut să schimbe inima lui Radu, care înclina a se învoi cu însoţirea celor doi pentru fericirea surorii sale. Pe de altă parte, jupanul Bogdan avusese grijă să-şi atragă mulţi oameni din jurul domnului care să-l vorbească de bine. Şi se părea că domnul Radu tindea, din cine ştie ce pricini, să nu cerceteze adevărul despre moldovean. Adâncă este inima omului şi cine poate spune că s-a cunoscut pe sine până la capăt?!...

Chiar în acele zile a sosit la Târgovişte, pe neaşteptate, Patriarhul Nifon. La Liturghia de a doua zi toată lumea a venit cu frică şi cu bucurie, căci alături de sfinţia sa încercai amândouă trăirile deodată. A slujit cu evlavie, adunat în sine ca întotdeauna şi am simţit că a citit cu limpezime în inimile tuturor celor de faţă, căci sub privirea lui pătrunzătoare gândurile oamenilor deveneau materiale şi cu neputinţă de ascuns.

La sfârşit, Patriarhul a grăit astfel:

- Doamne şi fiul meu Radu, doamnă şi fiica mea Cătălina, iubiţii mei fii... A văzut vrăjmaşul mântuirii roadele faptelor voastre bune şi a cerut îngăduinţă de la Dumnezeu să vă cearnă. Rogu-vă, iubiţii mei, fiţi cu luare-aminte şi păziţi cuvântul lui Dumnezeu, ca să am plată şi eu de la Dânsul şi nu în zadar să mă fi ostenit la voi. Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită! Domniile voastre ştiţi că de când am venit aici, n-am

căutat ale voastre, nici aur, nici pietre scumpe, nici laude şi cinste, ci am căutat sufletele voastre, ca să le aduc mireasă neprihănită lui Dumnezeu... Pentru aceasta vă rog, fiii mei: să nu fie între voi inimă vicleană, să nu fie între voi desfrânare, să nu fie beţie, să nu fie gâlceavă. Iubiţi pe Dumnezeu, iubiţi Biserica şi rugăciunea, de unde vine tot binele şi mângâierea. Fiii mei, pe care cu durere v-am născut în smerenia surghiunului meu, nu lepădaţi cuvântul meu de părinte, nu ruşinaţi bătrâneţile mele, ci pocăiţi-vă de cugetele voastre şi lepădaţi tirania patimilor... Nu vă mândriţi cu virtutea ori cu puterea, căci Domnul caută la smerenia şi la umilinţa noastră...

Cuvintele sale păreau mai mult rugăminţi decât mustrări. O tăcere adâncă s-a aşternut în biserică şi am plecat pe rând, cu inimile grele.

Mai târziu, Neagoe mi-a povestit toate câte au urmat la Curte, cele ştiute şi cele de taină, precum le aflase de la însuşi Patriarhul Nifon.

Domnul Radu a ieşit tulburat din biserică şi în ziua aceea nu a vorbit cu nimeni. Jupanul Bogdan i-a cerut îndată, prin domniţa Caplea, o căsătorie grabnică, nesfiindu-se de nimic. Dar domnul Radu nu i-a dat nici un răspuns câtăva vreme.

Sfântul Nifon, fără a se teme de ceva, l-a căutat pe jupanul Bogdan, povăţuindu-l la pocăinţă şi la supunere faţă de Dumnezeu. După cuvântul Scripturii, a mers şi l-a mustrat în taină, fără de nimeni altcineva, arătându-i lămurit păcatul:

- Fiule Bogdane, vino-ţi în fire şi nu lepăda, rogu-te, dragostea şi credinţa în Dumnezeu! Toate păcatele se iartă, dacă arătăm căinţă. Nu te ruşina, fiule, de pocăinţă, ci ruşinează-te să faci nelegiuire. Mântuitorul Hristos, nu eu, păcătosul, spune: *Cine se desparte de femeia sa, o face să săvârşească adulter.* Nu întina cu acest păcat cinstea domnului Radu şi a Curţii domneşti, ca să nu porţi îndoită osândă. Nu căuta minciuni ca să-ţi ascunzi fărădelegea, căci toate sunt descoperite înaintea ochilor lui Dumnezeu. Iată, am primit scrisoare de la jupâneasa

domniei tale din Moldova, pe care ai lepădat-o acolo cu pruncii! Privește-i scrisul și te întoarce, rogu-te, la casa ta. Altminteri, lacrimile jupânesei și ale copiilor tăi vor ajunge la Dumnezeu și nu vei avea odihnă nicicând!

- Ba nu, Părinte, ci mai bine vezi de-ți caută Preasfinția ta de trebile Bisericii și de slujbe, dacă vrei să mai ai odihnă în această țară! Cât crezi că vom mai răbda mustrările și stăpânirea silnică cu care ne obijduiești? Caută sfinția ta să fii cu luare-aminte la ce spui, dacă nu ți s-a urât cu traiul prin locurile noastre!

Nu știa jupanul că Sfântul Nifon dezbrăcase de multă vreme orice teamă și îngrijorare pentru viața și trupul său și nu avea altă grijă decât aceea de a nu fi călcată Legea lui Dumnezeu!

La scurtă vreme, domnița Caplea și jupanul Bogdan s-au cununat fără știrea Patriarhului. Sfântul s-a întristat adânc, văzând că prin aceasta însuși cuvântul lui Hristos fusese lepădat. Pentru aceea a mers fără zăbavă la domn și arătându-i scrisorile jupânesei din Moldova, l-a rugat ca pe un fiu să nu disprețuiască până în sfârșit Evanghelia și învățătura Bisericii. Însă domnul Radu nu-l mai auzea:

- Nu ți se cade, Stăpâne, să arăți atâta asprime față de noi și de popor, ci trebuie să aibi și sfială și frică față de domn! i-a zis el Patriarhului. Eu demult voiam să-ți spun aceasta, că îndată ce te-am adus în țară, ai stricat toate obiceiurile și rânduielile noastre moștenite și ai schimbat lucrurile după socoteala ta, ca un ieșit din minte. De aceea, de azi înainte nici învățătura ta nu o mai primim, nici rânduielile, pentru că noi suntem oameni din lume și nu putem să ne luăm numai după socoteala sfinției tale!

- Prealuminate doamne, oare acestea mă așteptam eu să mi le răspunzi? i-a grăit cu durere Patriarhul. N-ai venit Măria ta de trei ori cu dregătorii în liniștea mea și nu m-ați rugat voi să vin aici pentru folosul sufletelor voastre? Arată-mi, fiule Radu,

care obicei rău și rânduială rea v-am dat și pe care datină bună am stricat din ale voastre?... Vai, văd acum limpede că mare urgie va veni asupra domniei tale și a țării întregi și-mi pare rău pentru sufletele voastre! Cât despre mine deloc nu mă îngrijesc, tot curajul și nădejdea mea fiind Acela pe care L-am iubit din tinerețile mele și pentru a cărui dragoste cu bucurie voiesc a-mi vărsa și sângele. Să știi, doamne Radule, că toată puterea și tăria mea este Legea Bisericii, pentru care Hristos Și-a vărsat sângele, ca să o curățească de tot păcatul și să o sfințească. Iar datoria mea de păstor este să veghez până la sfârșitul vieții ca Biserica să fie curată și sfântă prin lucrarea dumnezeieștilor porunci...

Pe urmă, mâhnit ca un proroc al cărui glas nu era auzit, Sfântul Nifon a intrat în biserică și a slujit pentru ultima dată la Târgoviște. La sfârșit, îmbrăcat în odăjdiile arhierești, a afurisit cu îndrăzneală pe jupanul Bogdan și pe domnița Caplea, scoțându-i afară din Biserica lui Hristos ca pe niște apostați și călcători de Lege. Încă a mai prorocit că domnul Radu și jupanul Bogdan vor sfârși de moarte rea și rușionasă, iar țării îi vor veni cumpene, secetă și alte nenorociri.

- Câtă vreme ați împlinit Legea, a grăit Patriarhul, ați cunoscut pacea și binecuvântarea lui Dumnezeu, dar acum, că ați ales nelegiuirea, veți cunoaște îndepărtarea blagosloveniei!

În cele din urmă, domnul Radu a adunat sfatul țării:

- Cinstiți jupani, v-am adunat nu pentru a vă cere părerea, căci o cunosc pe a fiecăruia în parte. Și pe a ta, jupane Barbu, și pe a ta, jupane Neagoe, a tuturor! a spus el, privind cu mânie în ochi pe fiecare. Ci v-am chemat pentru a vă spune că țara aceasta are mai întâi domn și apoi vlădici și arhimandriți! Știți că l-am adus aici cu multă cinste și cheltuială pe Preasfinția sa, Patriarhul Nifon, iar astăzi mă văd rușinat tocmai de cel care trebuia să-mi fie ca o maică. L-am lăsat să schimbe toate obiceiurile de la Curte, l-am lăsat să hirotonească pe cine și cum a vrut și niciodată nu l-am întrebat nimic. Dar, precum zice

jupanul Bogdan, Patriarhul e mândru şi nu ştie a se opri, dacă îi dai cale, să ţi se urce în cap. De când a venit aici, el nu s-a plecat în faţa nimănui. Şi la Constantinopole Patriarhul a făcut tulburare, că doar de aceea a fost îndepărtat din scaun, iar acum se vâră în trebile domniei mele. El să-şi fi văzut de mănăstiri şi slujbe, că nimeni nu-l oprea de la asta, dar pe noi să nu ne silnicească la obiceiuri străine şi la legi călugăreşti, că nu le putem duce. Asta am hotărât eu, domnul ţării! Iar alţii, dacă poftesc alte legi, să-şi caute altă ţară, unde să facă după inima lor! Pentru aceea, cine îl va ajuta pe Patriarh cu daruri ori cu bani, va cunoaşte mânia mea! Şi eu, Radu cel blând, de data asta nu voi cruţa!

Însă fericirea pe care omul şi-o croieşte fără de Dumnezeu este mai amară, cu mult mai amară decât nefericirea pe care Domnul o îngăduie să vină asupra sa. Iar de asta aveau să se încredinţeze din destul atât domnul Radu cât şi domniţa Caplea împreună cu jupanul Bogdan nu peste multă vreme.

Îngrijoraţi pentru soarta Părintelui Nifon, boierii Craioveşti au făcut sfat în casele Băniei şi au găsit mai înţelept ca Patriarhul împreună cu ucenicii săi Macarie şi Ioasaf să petreacă o vreme într-o casă retrasă de pe o moşie mai îndepărtată a Craioveştilor. Neagoe urma să se îngrijească de toate, iar el a primit aceasta cu bucurie, alegând a asculta mai mult de omul lui Dumnezeu decât de ameninţările domnului Radu.

- Despina Miliţa, mi-a spus el într-o seară, nu pot suferi atâta cruzime din partea domnului pentru Patriarh! Mi-e anevoie să înţeleg cum a putut Bogdan să-i schimbe mintea până într-atât Măriei sale... Mare este neputinţa omenească!... Însă grija mea acum este alta. Eu nu pot lipsi mult de la Curte, iar sfinţia sa are trebuinţă de cineva să-i slujească. Am s-o trimit chiar mâine la moşie pe doica mea, Călţuna, însă s-ar cădea ca şi cineva dintre noi să fie în preajma Patriarhului...

N-a fost trebuință de mai multe vorbe. Nu încăpea sufletul meu atâta bucurie la gândul că voi putea sta aproape de părintele meu, ca un pământ însetoșat lângă izvoarele apelor.

Am străbătut drumul până la moșie cu înfiorare, neștiind cum aș putea mângâia suferința Patriarhului. Dar lucrurile au stat altfel, căci sfinția sa a fost acela care ne-a mângâiat și ne-a întărit cu blândețea și înțelepciunea sa, iar slujirea noastră trupească întru nimic a fost. Mai ales față de Neagoe, care venea de la Curte ori de câte ori îi îngăduiau trebile, Sfântul Nifon a arătat toată grija, deschizându-i comorile sale de duhovnicească înțelepciune. Izvoarele harului nu pot fi secate, iar oceanul iubirii lui Dumnezeu e cu neputință de cuprins și de aceea cuvântul Patriarhului era mereu nou și preaîndestulător pentru noi, neîmputinându-se niciodată. Fiecare grăire cu sfinția sa era un urcuș, care deschidea înaintea noastră alte și alte vederi ale frumuseților vieții în Dumnezeu.

Într-o seară, Sfântul Nifon i-a mărturisit lui Neagoe:

- Am crezut, în neștiința mea, că Dumnezeu m-a trimis aici pentru sufletul lui Radu, dar acum văd limpede că pentru tine am fost trimis în această țară. Tu vei fi într-o zi domnul creștin întru care a binevoit sufletul meu. Să fii blagoslovit, fiul meu Neagoe, și Duhul lui Dumnezeu să fie cu tine!

1541 Decembrie 3 zile

Abia iarna aflu și eu puțină tihnă, căci nu sunt mulți cei ce se încumetă a porni spre schitul nostru uitat de lume. Privesc pe fereastra înghețată a chiliei și zăpezile de afară îmi așternpeste inimă ninsori de amintiri. Parcă mai ieri s-au petrecut toate...

Răsfoiesc în tăcere filele îngălbenite în care mâinile sfinte ale Mărie sale au însemnat cuvintele spuse nouă de Patriarhul Nifon, adevărate nestemate culese din învățăturile Sfinților Părinți:

„Despre ceea ce este cu adevărat de preț în viață

Dumnezeu este aerul sufletului nostru, fiule Neagoe. Fără El, asemeni unei păsări, noi nu putem a ne ridica de la pământ. Fără Domnul, viața noastră este praf și tină și nu se deosebește cu nimic de a târâtoarelor care au pământul ca hrană, fericire și mormânt. Însă cine Îl are pe Dumnezeu ca pe văzduhul în care trăiește și din care își trage duh, acela are aripi de vultur și se avântă spre înălțimile cerului. Omul însă e mândru și nu vrea să viețuiască după voia lui Dumnezeu, lui îi place să se conducă el însuși după mintea sa și nu înțelege că nu are destulă pricepere pentru a face binele fără Dumnezeu. Întotdeauna trebuie să ne rugăm ca Domnul să ne povățuiască ce anume să facem și Domnul nu ne va lăsa să rătăcim.

Despre fericirea pământească

Fiul meu, să nu te încrezi în fericirea pământească, în slava și strălucirea acestei lumi, căci toate cele de pe pământ sunt mai înșelătoare ca visele. Precum zorii dimineții alungă umbrele și nălucirile somnului, tot așa venirea ceasului morții scutură toate închipuirile și deșertăciunile cu care sufletul s-a îmbrăcat. Și vai acelui suflet pe care moartea îl află lipsit de veșmântul ceresc al dragostei și al credinței în Dumnezeu!

Ia aminte la ceasul de pe urmă, fiul meu, și nu te înălța atunci când vei fi cinstit de oameni, căci în această viață fericirea e trecătoare și întotdeauna urmată de durere. Nu te întrista peste măsură nici când cele de jale vor veni peste tine, ci mai mult întinde pânzele corabiei sufletului tău și strunește-ți mintea ca pe un cârmaci bun către atotmilostivirea lui Dumnezeu. Nu-ți lăsa sufletul doborât de tristețe, chiar dacă pământul și

cerul se vor cutremura şi se vor clătina, ci foloseşte-te de furtuna ce ţi-o trimite Dumnezeu pentru a te depărta de împătimirile vieţii pământeşti. Fiul meu, astăzi poate fi soare, mâine pot fi viscole, dar peste toate este Dumnezeu.

Despre tinereţea bine plăcută lui Dumnezeu

Fiul meu, tinereţea, dacă are smerenie, destul îi este ei! Că nimic nu cere Dumnezeu de la tânăr fără numai curăţie şi smerenie. Deci tu, fiule, fii blând şi paşnic, îndurat şi milostiv şi te socoteşte pe tine dedesubtul tuturor oamenilor şi vei fi în adevăr sălăşluindu-te cu Dumnezeu. Şi sileşte-te a nu-ţi închipui cu mintea că ai ajuns la măsura curăţiei sfinţilor. Ci grăieşte-ţi ţie de-a pururea aşa: «Suflete, cunoaşte că întru păcate ai covârşit şi pe demoni, iar vreun lucru bun încă nu ai făcut pentru Dumnezeu şi vai nouă, ticălosule, ce vom face în ziua Judecăţii?». Şi să-ţi fie ţie rugăciunea ta în toată vremea vieţii tale ca a unui păcătos şi zi în fiecare clipă: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!». Şi iarăşi: «Dumnezeule, curăţeşte-mă pe mine, păcătosul!». Zi şi graiurile acestea totdeauna: «Doamne, de cele ascunse ale mele curăţeşte-mă şi de cele străine iartă pe robul Tău!». Socoteşte-te pe tine ca nişte ţărână nefolositoare şi de aici îţi va fi ţie îndreptarea.

Despre păzirea dreptei credinţe

Biserica lui Hristos, iubitul meu fiu, nu poate fi biruită nici de oameni, nici de demoni. Ea este Trupul lui Hristos, iar noi toţi suntem mădularele ei, dacă trăim în chip plăcut lui Dumnezeu. În Biserică aflăm viaţa cea veşnică şi tot în ea ne tămăduim de rănile aducătoare de moarte ale păcatelor. În Biserică noi cunoaştem Adevărul şi slobozenia.

Războaiele şi furtunile ce s-au abătut asupra Bisericii au făcut-o să strălucească mai mult în această lume. Aşa s-au adunat Soboarele a toată lumea, când primejdiile dinlăuntru ori dinafară se înmulţeau. Atunci Duhul Sfânt a ridicat sfinţi şi mucenici care au arătat adevărul şi au vădit rătăcirea, iar

aceştia sunt luminătorii a căror laudă nu se va sfârşi în veac. Credinţa pravoslavnică, fiul meu, a fost pecetluită la aceste Soboare de Duhul Sfânt şi pentru aceea în toată vremea nevoieşte-te a o păzi, ca şi Dumnezeu să te păzească pe tine de moartea cea veşnică. Aşa am cunoscut până astăzi, că tot omul care cinsteşte Biserica, cinstit va fi de Dumnezeu şi aici pe pământ şi în ceruri, şi tot cel care calcă cele ale Bisericii, nici pe pământ şi nici dincolo nu va afla odihnă.

Despre rugăciune şi păzirea poruncilor

În toate zilele se cuvine să ai pe Dumnezeu şi pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu în inima ta, căci toate bunătăţile vin de la Domnul şi de la Preacurata Maica Sa pentru cei ce nădăjduiesc spre dânşii. Fie-ţi drag a te ruga de-a pururea şi ţi se va lumina inima şi va vedea pe Dumnezeu. În toate zilele te socoteşte, iubitul meu fiu, spre care poruncă a lui Dumnezeu te-ai lenevit a te osteni şi iară, în fiecare zi cugetă care poftă a trupului ai omorât şi dă laudă lui Dumnezeu pentru cele ce ai izbândit şi mustră-te pe tine cu asprime pentru cele ce te-ai lenevit. Fiul meu, fii înţelept şi sârguieşte a avea pace cu toţi, ca să ai îndrăzneală în ceasul rugăciunii.

Despre smerenie

Fiul meu, nu uita glasul Hrisostomului Ioan care spune că toată lumea aceasta stă înaintea lui Dumnezeu ca o picătură de ploaie în streaşina unei case. Deci dacă toată lumea aşa este înaintea lui Dumnezeu, dar un singur om ce poate înaintea Slavei Lui? Nimic nu este omul singur, fără numai slăbiciune, praf şi cenuşă. Fii treaz în toată vremea, căci aşa cum mănâncă rugina pe fier, aşa mănâncă şi pe om slava lumească, dacă i se lipeşte omului inima de ea.

Iar dacă începutul tuturor patimilor este mâncarea peste săturare, atunci sfârşitul răutăţilor este a gândi omul despre sine însuşi că este drept. De care nenorocire te păzeşte până la moarte, fiul meu.

Despre dragostea de Dumnezeu

Fiul meu, nevoieşte-te a câştiga lucrul cel mai de seamă în cer şi pe pământ, care este dragostea lui Dumnezeu. Cântările Bisericii şi Evanghelia ne vorbesc de multe ori de Hristos ca de Mirele sufletului nostru, iar tu ştii, fiul meu, din pilda vieţii pământeşti, că orice mire un singur lucru cere de la logodnica sa, anume dragoste şi curăţie. Nu vrea Domnul nici bogăţiile noastre, nici daruri şi laude din inimi goale. Al Lui este tot pământul şi cerul, toată bogăţia şi slava. El cere de la noi numai iubirea şi adevărul inimii. De aceea, păzeşte-ţi sufletul tău în toată clipa ca nimic să nu dorească mai mult decât pe Domnul. Pentru aceea să nu iubim nici muierile noastre, nici copiii, nici averile, nici slava lumii mai mult decât pe Dumnezeu. Spune Simeon Noul Bogoslov că orice suflet care-şi abate dragostea de la Hristos asupra a orice altceva, robindu-i-se inima, acea făptură ajunge să-i fie Mirelui respingătoare şi plină de urâciune. Să ne luptăm, fiul meu, să iubim pe Domnul mai mult decât lumea, mai mult decât pe noi înşine.

Despre milostivirea faţă de aproapele

Despre porunca aceasta a Scripturii, tu ştii prea bine că Domnul cere de la noi să miluim pe cei în nevoi, goi, bolnavi şi întemniţaţi. Să ai milă şi să fii odihnitor faţă de toţi, fiul meu, ca Domnului să-i fie milă de tine în ceasul Judecăţii şi să-ţi dăruiască odihna Sa. Dumnezeu putea negreşit să hrănească pe săraci şi fără ajutorul nostru, dar a poruncit ca noi să-i hrănim ca să ne unească prin legătura dragostei şi să ne încălzim unii pe alţii, căci unii altora suntem mădulare. Nu te bucura când îţi sporesc averile şi pământurile, ci te bucură când aduni comori în ceruri, unde molia, furul şi rugina nu le strică. Dumnezeu să-ţi dăruiască, fiul meu Neagoe, fericirea cea veşnică a celor milostivi!

Despre cum domneşte un împărat creştin

Fiul meu, nu uita poveţele mele atunci când Dumnezeu te

va chema să cârmuiești țărișoara aceasta. Căci într-o zi Domnul va pune pe fruntea ta coroană de mare cinste. Dar tu, fiule, să nu te semețești în gândurile tale, ci pururea să cugeți că puterea ți s-a dat de la Cel Preaînalt, care va pune la încercare faptele și gândurile tale. Să știi că împăratul care Îl slăvește pe Dumnezeu, slăvit va fi și el de către Dumnezeu, iar domnul care-și întoarce fața de la Hristos, părăsit va fi de El.

Când vei ajunge domn, sârguiește-te mai mult la fapta bună și nu da genelor tale dormitare până ce nu vei umple de milostenii toate locașurile sfinte unde se cheamă neîncetat Numele lui Dumnezeu. Păzește credința pravoslavnică și nu te amăgi cu basmele ereticilor. Să știi că pentru nimic altceva nu a căzut Constantinopolul, decât pentru aplecarea spre credința cea papistășească ce s-a făcut la Ferrara și Florența. Dar dacă tu vei păzi neschimbat adevărul credinței așa cum a fost el mărturisit la cele șapte Soboare, atunci Domnul îți va păzi întreagă țărișoara și nici un dușman nu te va birui.

Fiul meu, să fii drept și îndurător în judecățile tale și la tot lucrul care-ți va sta înainte să chemi în ajutor pe Dumnezeu și pe Preacurata Maica Sa, ca să te lumineze în cele ce vei avea de făcut. Ori de vei judeca, ori de vei răsplăti, ori de vei trimite ori primi soli, orice vei face, tu roagă-te mai întâi, ca lucrul tău să aibă binecuvântare și har. Apoi, nu te încrede niciodată în gândurile tale, ci să ai mereu lângă tine sfetnici bătrâni, pe care să-i întrebi la nevoie și să asculți cu luare-aminte cuvintele lor.

Să cinstești pe călugări și pe preoți ca pe casnicii lui Dumnezeu și să nu te rușinezi a te închina înaintea lor cu toată smerenia, căci aceasta îți va fi spre mare cinste. Să nu uiți că slugile, boierii, ostașii și tot norodul privesc la tine în toată vremea ca la soarele de pe cer, iar tu te nevoiește a străluci prin minte întreagă, prin dreptate, prin milostenii, prin înțelepciune și dragoste de Dumnezeu. Să ții minte, fiule, că domnul nu mai are rudenii, nici prieteni, ci numai slugi. De aceea sufletul tău să nu fie slab, ci drept să cântărească fiecăruia vrednicia ori

nevrednicia și fiecăruia să-i dai ce i se cuvine, plată ori pedeapsă, fără a căuta la fața omului.

Amintește-ți în toată clipa, fiul meu Neagoe, că împărăția cea pământească este degrab trecătoare, că Domnul înalță și tot El smerește, după judecățile Sale neajunse. De aceea nu pentru cele ce trec să te ostenești, ci pentru cele veșnice. Încă și pe fiii tăi și pe urmașii ce vor veni după tine nevoiește-te a-i învăța aceasta și-i fă pe dânșii moștenitori ai Împărăției cerului mai întâi și mai pe urmă ai celei vremelnice.

Despre purtarea necazurilor

Preaiubitul meu fiu, vor veni furtuni asupra ta, dar apoi va răsări soarele, luminându-te cu strălucire mare și numele tău va fi pe buzele multor robi ai lui Dumnezeu. Însă după fericirea aceea, iar vor veni norii grei ai durerilor celor de multe feluri. Fiule Neagoe, gătește-ți sufletul de ispită și în fiecare zi îmbrățișează cu dragoste Crucea Mântuitorului Hristos, înțelegând puterea și slava ei.

Ia aminte că Iov nu a fost lăudat pentru faptele lui bune, deși nu era nimeni drept ca dânsul pe fața a tot pământul, ci a fost lăudat pentru suferința și răbdarea lui. Dar ca să vezi și în alt chip cât de mare este câștigul suferințelor chiar și atunci când nu suferi pentru Dumnezeu, află că Iov nu știa că pentru Dumnezeu a îndurat acele suferințe; și totuși, numai pentru aceasta a fost încununat, că a răbdat cu curaj și liniște sufletească. Nu-ți pierde nădejdea în vremea suferințelor, preadoritul meu fiu! Amintește-ți cuvântul Hrisostomului care spune că numai un singur lucru este înfricoșător, că numai de o singură tulburare trebuie să ne temem, anume de păcat! Basme sunt toate celelalte, chiar dacă ar fi vorba de dușmănie, de ură, de viclenie, de grăire de rău, de pierderea averilor, de surghiun, de ascuțișul sabiei, de boală și de moarte, de războiul întregii lumi! Oricum ar fi acestea, ele sunt vremelnice și pieritoare, se petrec într-un trup muritor și nu vatămă deloc sufletul care priveghează.

De un singur lucru să te temi, anume de a te despărți de dragostea lui Hristos. Iar de dragostea Lui nimeni și nimic nu ne poate despărți, decât numai păcatul.

Fiul meu, suferința este împărăteasa bunătăților, ea e cununa cununilor! Și după cum ea întrece pe toate celelalte fapte bune, tot așa, prin suferință ajunge mai strălucit chipul celorlalte virtuți. Răbdarea suferințelor ne face mai tari ca diamantul și ne aseamănă cu Fiul lui Dumnezeu".

1541 Decembrie 4 zile

Zile de liniște... Omătul s-a întins ca o haină grea peste dealurile dimprejur și din hornurile caselor risipite pe coline se ridică un fum subțirel până spre înaltul cerului. Amintirile din ultimele zile petrecute alături de Sfântul Nifon mi se perindă una după alta înaintea ochilor minții...

Zilele s-au scurs tihnit în căsuța Patriarhului de pe moșia Craioveștilor până într-o seară când Neagoe a venit pe neașteptate, aducând vești însemnate de la Curte. După ce a sărutat mâna Părintelui Nifon și s-a înclinat grăbit înaintea noastră, cuprinzându-ne pe toți cu o privire caldă, a început a vorbi:

- Abia am ajuns dimineață la Târgoviște, că am fost chemat de domnul Radu în odaia sa. L-am găsit schimbat. Mă așteptam la orice, dar nu-mi era teamă. În toate zilele din urmă am simțit că cineva mă urmărește și nu m-am înșelat. Însă domnul Radu mi-a spus doar atât: „Mi-e teamă că am greșit față de omul lui Dumnezeu și-mi pare rău. De asta am nevoie de tine, ca să-i spui Patriarhului că mă căiesc și îl rog să nu lepede

rugămintea mea de a veni din nou la Curte, pentru a-mi cere iertare după rânduială. Tu ştii unde să-l găseşti şi cum să-l aduci"...

Neagoe era bucuros şi îşi ascundea cu greu simţămintele. Sfântul Nifon n-a spus nimic. A suspinat numai, făcându-şi semnul crucii şi a şoptit ceva ca pentru sine.

Am început pregătirile de drum. Neagoe a trimis la moşie o caretă cu coviltir, în care Patriarhul a călătorit până la Târgovişte. Chiar şi aşa, osteneala călătoriei a fost mare pentru dânsul. Însă ce nu face o inimă de părinte pentru mântuirea fiilor săi?!...

La Târgovişte, după cum avea să-mi povestească Neagoe, domnul Radu l-a primit cu cinste în sala mare, având în jurul său mulţimea boierilor din sfatul domnesc. Lipsea doar jupanul Bogdan, căruia domnul îi spusese să nu vină.

- Preadumnezeiescule şi preaînţelepte părinte, a început domnul Radu cu glas moale, iartă-ne nouă întru toate câte ţi-am greşit ca nişte oameni şi să aibi şi sfinţia ta iertare de la noi în cele ce le-ai grăit şi le-ai făcut împotriva noastră! De aceea te-am chemat, ca să ne rugăm Preasfinţiei tale să nu ai mai mult nici o supărare împotriva noastră, iar noi îţi vom purta de grijă de toate câte îţi trebuie, de bani şi de îmbrăcăminte. Încă şi toată cinstea noastră vei avea pe mai departe, acolo unde vei vrea să mergi să te linişteşti, ca să te rogi acolo şi pentru domnia mea. Cât pentru însurătoarea moldoveanului, dă-ţi învoirea şi să nu-ţi pese pe mai departe, că află Preasfinţia ta că el pentru aceasta a luat încuviinţare de la întreaga adunare a arhiereilor din Constantinopole!

Boierii au rămas muţi la aceste cuvinte. Însă domnul ştiuse a-şi împleti în aşa fel vorbele, încât mai pe urmă toţi au lăudat socoteala domniei sale. Căci ce putea fi mai de folos, în mintea oamenilor lumeşti, decât a împreuna înţelepciunea şi slava acestui veac cu legea creştinească?! E drept că aceasta din urmă trebuia să se plece înaintea bunului plac al domnului, dar oare

- se linișteau unii în cugetele lor - „nu Legea era făcută pentru om"? Și așa, pentru cei mai mulți vorbele lui Radu au părut bune și vrednice de urmat.

Însă Patriarhul Nifon a suspinat din adâncul inimii și privindu-l pe domn cu îndrăzneală, i-a răspuns:

- Radule, Radule! Nici argintul tău, nici îmbrăcămintea ta nu-mi sunt de trebuință pentru folosul ori acoperirea mea, nici vreo cinste de la tine nu mai vreau! Îți aduci aminte, fiul meu, câte ai făcut să mă aduci în Țara Românească, pentru ca să vă învăț Legea lui Dumnezeu? Și de vreme ce Domnul ne-a pus pe noi, păstorii Bisericii, spre a păzi poruncile sfinte și a mustra pe cei ce le calcă, de aceea eu nu voi fi niciodată părtaș acestei călcări de lege, pentru care nu este îngăduință în toate sfintele canoane. Tu singur m-ai chemat și tu singur mă gonești. Iar eu, ca un rob al lui Dumnezeu, mă voi duce acolo unde va fi voia Lui, așa cum poruncești. Dar ține minte, Radule, că veți muri în fărădelegea voastră, cu multe dureri și chinuri. Mă vei căuta, Radule, dar nu mă vei găsi... Nu cuvântul meu ați lepădat, ci însuși cuvântul lui Dumnezeu l-ați lepădat de la inimile voastre!

Cu aceste mustrări, Sfântul Nifon a părăsit pentru totdeauna Curtea de la Târgoviște, scârbit că nu mai era loc într-însa pentru cuvântul Scripturii. Și s-au minunat toți de bărbăția acestui suflet ales, care nu și-a plecat inima spre ademenirile lumii. Chiar îngerii din cer s-au minunat, precum spunea domnul Neagoe mai târziu. Era vădit că pocăința domnului Radu nu fusese adevărată, căci el nu voia să câștige îndreptarea sa, ci numai bunăvoința Patriarhului, prin lingușeli și daruri.

- Fiul meu Neagoe, a mai grăit Sfântul Nifon în drumul de întoarcere spre moșia Craioveștilor, de acum vremea plecării mele este gata, căci numai pentru nădejdea îndreptării lui Radu am mai zăbovit până astăzi. Însă nici un folos nu este să rămân mai mult. Văd că multă urgie are să vină în țară peste

norod şi tu vei fi în primejdie cu neamul tău... Însă Dumnezeu are să te păzească de stricăciunea relelor ce vor să vină, dacă o să păzeşti toate câte din inimă te-am învăţat. Şi nu numai că ai să te izbăveşti de primejdii, ci ai să urci la mare cinste şi numele tău o să sporească pretutindeni. Să-ţi aduci aminte de mine, fiul meu, căci şi eu voi fi mijlocind pentru tine, dacă voi afla milă la Dumnezeu!

Puţin a fost atunci ca Neagoe să nu-l urmeze pe Sfântul Nifon pentru totdeauna la Muntele Athos, căci atât domnia sa cât şi eu râvneam a ne închina întreaga viaţă lui Hristos. Iar acesta nu era decât smeritul rod al semînţelor aruncate de Patriarh în inimile noastre feciorelnice. Toate ale lumii ni se păreau gunoaie şi deşertăciune şi sufletele noastre nu-şi mai aflau odihnă în nimic. Iar cele petrecute la Curtea de la Târgovişte ne înstrăinaseră şi mai mult de cugetul lumii, lume care alegea cu atâta uşurinţă fărădelegea în locul luminii şi adevărului.

Însă cuvântul Sfântului Nifon pentru noi a fost altul:

- Fiii mei, copilaşii mei născuţi în lacrimile surghiunului, ascultaţi-mi povaţa, căci nu eu grăiesc, ci Domnul. Fiecare om are sădită în sufletul său râvna de a-I închina toată viaţa lui Dumnezeu. Acesta este rostul vieţii noastre pământeşti şi aşa spunem în Biserică, la sfintele slujbe: „Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm!". Şi tot poporul aşa mărturiseşte, preotul, călugărul, împăratul şi sluga cea mai de jos. Căci cine slujeşte acum lui Dumnezeu şi mai încolo slujeşte diavolului, acela minte lui Dumnezeu şi nicicând nu slujeşte Lui. Ştiu că nu vreţi a vă despărţi de mine, dar voia lui Dumnezeu cu voi este alta. Rămâneţi în mijlocul acestui neam şi trăiţi în ţărişoara asta aşa cum v-am învăţat şi nimic nu ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos!

Apoi, în ziua plecării sale, părintele ne-a chemat pentru ultima dată la sine şi ne-a binecuvântat pe amândoi zicând:

- Fiii mei, Dumnezeu a binecuvântat nunta, mai întâi în rai şi apoi în Cana Galileii. Şi eu vă blagoslovesc a petrece în unire,

fără despărțire, ca două suflete sub un singur acoperiș al harului lui Dumnezeu. Dumnezeu binevoiește să unească prin taina nunții cele două trupuri și suflete ale voastre, pentru că mai lesne este a călători în doi, decât de unul singur. Și voi, copiii mei, să vă sârguiți ca împreună să aduceți mai multă roadă duhovnicească. Așa să strălucească viața voastră încât oamenii, văzând faptele voastre bune, să slăvească pe Dumnezeu!

Am primit aceste cuvinte ca din gura lui Dumnezeu și am recunoscut voia Lui cea sfântă pentru noi. De altfel, tainicele Sale judecăți uniseră prin dragoste sufletele noastre cu mult înainte.

Ca un părinte duhovnicesc, Patriarhul ne-a logodit și ne-a încredințat purtării de grijă a Maicii Domnului, rugându-se pentru noi.

Pe urmă, Neagoe i-a însoțit pe Sfântul Nifon și ucenicii săi, Macarie și Ioasaf, până ce s-au suit în corabia ce urma să-i ducă la Muntele Athos. Despărțirea a fost grea, iar Neagoe s-a întors cu tânguire nespusă în suflet. Mai târziu am găsit în Orologhionul său această scurtă rugăciune, scrisă în ziua plecării Sfântului Nifon din Țara Românească:

„Slavă Ție, Doamne, pentru toate! Astăzi m-am despărțit de Patriarhul Nifon, omul binecuvântat al lui Dumnezeu. Inima mea plânge fără putință de a fi mângâiată și nimeni nu o poate liniști. Și cum ar putea fi potolită arsura inimii mele? Plâng cu lacrimi fierbinți, ca un prunc îndepărtat de sânul maicii, ca un prunc căruia i s-a luat sânul cel curgător al dragostei dumnezeiești. O, Doamne, oare voi putea eu păstra comoara cea mare pe care părintele mi-a lăsat-o în inimă? Voi păzi eu oare focul aprins de sfinția sa, încât nimic să nu iubesc mai mult decât pe Tine? Doamne, Tu știi neputința mea! Știi că din urma vieții mele celei deșarte, curse și legături viclene deschid gura spre a mă înghiți, vrând a despărți sufletul meu de dragostea Ta. Ajută-mă, Doamne, cu rugăciunile Patriarhului Nifon, să păzesc neștirbită și neacoperită de nici o întinăciune

ușa iubirii și milostivirii Tale, pe care Preasfinția sa mi-a deschis-o ca unui fiu iubit. Ajută-mă, Doamne, să rămân în dragostea Ta și în binecuvântarea părintelui meu duhovnicesc, ca nu cumva din pricina păcatelor și a neputinței mele, rugăciunea sa pentru mine să fie rușinată înaintea Ta. Și pentru toate darurile Tale, slavă Ție, Doamne, în veci!".

Și eu i-am păstrat în inimă Patriarhului Nifon cea mai frumoasă amintire și peste ani am cunoscut cu adevărat că prin rugăciunile sale viața noastră s-a schimbat așa cum nici nu gândeam ori nădăjduiam. Fiindcă nu e binecuvântare mai mare pentru un om pe pământ decât aceea de a avea părtășie cu un suflet sfânt, cu un om care L-a cunoscut pe Dumnezeu.

La puțină vreme după plecarea Sfântului Nifon, Neagoe a făcut cunoscută logodna noastră și m-a cerut de soție bunicii și Preasfințitului Maxim, unchiul meu. Despota Anghelina ne-a dat bucuroasă binecuvântarea sa, mulțumind lui Dumnezeu că aveam să intru în cea mai veche și mai vrednică familie de jupani români.

1541 Decembrie 6 zile

Pomenirea Sfântului Ierarh Nicolae, făcătorul de minuni...

Sfântul Nicolae a fost caldul și puternicul sprijinitor al familiei noastre. Domnul Neagoe avea multă evlavie către dânsul și împreună ni l-am ales, încă dinaintea nunții, ca ocrotitor al nostru și al pruncilor pe care ni-i va da Dumnezeu. Pentru aceea mai târziu, ca mulțumire și recunoștință pentru toate facerile sale de bine, domnul Neagoe i-a cerut zugravului Dobromir să ne picteze o icoană a ierarhului făcător de minuni, înfățișându-ne și pe noi, nevrednicii, îngenuncheați înaintea

sa, alături de fiii noştri.

Cu ochii umezi de lacrimi am aprins candela de la icoana sa şi gândurile mi-au plecat îndărăt, spre vremuri de demult...

Nunta noastră a avut loc în primăvara anului 1505, la Curtea de Argeş.

Înaintea nunţii, Neagoe m-a luat deosebi într-o odaie, având să-mi spună un cuvânt anume. Am simţit atunci să-i mărturisesc şi eu un gând ce mă apăsa de multă vreme şi am început să-i grăiesc:

- Domnia ta, deşi sunt încredinţată că este voia lui Dumnezeu să ne însoţim, totuşi inima mea e săracă şi neînstare să îţi dăruiască bucuria pe care poate o nădăjduieşti de la mine... Iar în afara sărăciei mele sufleteşti, iată că eu nu îţi pot oferi nimic, căci din ţara mea nu am adus decât suferinţa familiei noastre, lacrimile şi nădejdile ei frânte...

Neagoe însă nu m-a lăsat să continui. Ochii lui blânzi m-au mustrat cu dragoste:

- Despina, averi şi bogăţie avem împreună în Ţara Munteneasc pentru trei vieţi, de ar vrea Dumnezeu să trăim atâta... Ce altceva mi-aş putea dori decât dragostea ta nobilă?! Eu însă am altceva a-ţi spune... Este o taină a familiei Craioveştilor şi mai ales o taină grea a mamei mele, Neaga... Despina, eu nu sunt, aşa cum se ştie, fiul jupanului Pârvu, ci sunt fiul nelegitim al domnului Basarab Ţepeluş, strănepot peste veacuri al slăvitului Basarab cel Mare. Însă fiindcă familia Craioveştilor ţine mult la cinstea sa, a acoperit cu grijă păcatul din tinereţe al maicii mele, mai cu seamă că tatăl meu, domnul Basarab Ţepeluş, a murit ucis la scurtă vreme după naşterea mea. El a fost mult hăituit de alţi pretendenţi la tron şi a domnit scurtă vreme. Pe mama a cunoscut-o când era încă fecioară în casa părinţilor ei din Hotărani. Însă mereu hărţuit, nu şi-a putut ţine făgăduiala de a o lua de soţie şi simţindu-şi viaţa ameninţată,

a încredințat-o pe mama jupanului Pârvu, care era dintre boierii lui de încredere. La scurtă vreme de la nunta lor m-am născut eu. Sărmana mea mamă s-a simțit vinovată toată viața față de jupanul Pârvu, deși el nu i-a mai pomenit vreodată păcatul ei. Dar poate tocmai de asta mama nu a mai avut liniște niciodată...

Apoi, după o clipă de tăcere, Neagoe a continuat liniștit:

- Nu știu, Despina, dacă voi ajunge vreodată domn, pentru a cinsti prin aceasta însoțirea cu tine, care te tragi dintr-o viță împărătească atât de blagoslovită, dar sunt bucuros să-ți pot spune că și prin mine curge sângele domnesc al neamului meu. Cred că vestea asta îi va fi spre mângâiere cinstitei despote Anghelina...

Pe urmă, Neagoe mi-a potrivit mai bine diadema din păr, spunându-mi că de acum eram o doamnă Basarab și se cădea să mă îngrijesc de toate amănuntele rangului meu. Am râs ca doi copii cărora Dumnezeu le era cu mult prea darnic în fericirea pământească.

Cununia noastră a avut loc în biserica Sfântului Nicolae, făcătorul de minuni și ocrotitorul fecioarelor. A fost o nuntă mare, cu oaspeți aleși, la care însuși domnul Radu și familia sa au luat parte. Preasfințitul Maxim a slujit împreună cu Părintele Macarie și cu alți binecuvântați părinți. Și pentru bucuria nunții, domnul s-a împăcat cu Neagoe, iertându-i îndrăzneala de a fi nesocotit poruncile sale pentru Patriarh. Cele rele s-au spălat, însă domnul i-a cerut lui Neagoe să nu-i mai pomenească niciodată numele Sfântului Nifon:

- Poți să crezi cum vrei, poți să-l ajuți înainte, dar fără știrea mea. De acum nu mai vreau să aud nimic despre Patriarh...

Așa i-a poruncit Radu și aceasta a fost singura întristare care a umbrit ziua nunții noastre. A urmat o masă bogată și strălucitoare, căci Neagoe era fiul cel mai de seamă al întregului neam Craiovesc și întâiul care-și întemeia o familie. Sute și mii de oameni, boieri, meșteșugari, negustori, armași, țărani, sărmani și

săraci au fost cinstiți din belșug, cu veselie mare.

Neagoe era bucuros cum nu-l mai văzusem până atunci, deși luase asupră-și o grea făgăduință: să poarte grijă de viața mea tânără, spre a o iubi și a o ocroti până la moarte. Fiindcă așa lăsase Dumnezeu de când lumea, ca o fecioară, când devine mireasă, să rupă firele ce o țin legată de rudeniile și casa sa și cu sfială și încredere să-i pună mirelui în mâini viața ei întreagă.

Așa am devenit soția marelui postelnic Neagoe, cel care avea să ajungă peste câțiva ani, prin voia lui Dumnezeu, domn al Țării Românești.

După nuntă am locuit mai mult la Craiova, în casa Băniei, împreună cu jupânesele Neaga și Neagoslova, mama și mătușa lui Neagoe, și cu boierii Pârvu și Barbu. Neagoe venea des de la Târgoviște și bucurie mare se făcea în sufletele noastre. Petreceam atunci ceasuri întregi amintindu-ne de poveștele părintelui nostru Nifon sau povestind unul altuia vitejiile țarilor sârbi și ale domnilor români. Alteori, Neagoe mă lua pe dealuri, în poienile înflorite, citindu-mi din Viețile Sfinților ori rugându-mă să-i cânt balada țarului Lazăr. Din vreme în vreme, când era vreun moment de seamă în viața familiei domnești a lui Radu cel Mare, mergeam pentru câteva zile la Curtea de la Târgoviște, unde Neagoe își avea slujba.

Eram tineri și fericiți. Iar toate acestea erau milele lui Dumnezeu cu noi, păcătoșii...

1551 Decembrie 17 zile

Binecuvântat este Dumnezeu, Care n-a depărtat rugăciunea mea și mila Lui de la mine...

Bunul Dumnezeu ne poartă de grijă aici, la schit, cum nici

nu gândim. Nu demult a venit sora Ilinca să-mi spună că s-a împuținat untdelemnul din vas, încât abia va ajunge în candele până la Crăciun. Apoi, zilele trecute, în chip neașteptat, au trecut Oltul înghețat un nepot de soră al domnului Neagoe, jupanul Vlăsan, cu fiul său Radu pentru a ne milui cu daruri înainte de Nașterea Mântuitorului. Au venit cu sănii încărcate și ne-au umplut cămările cu cele de trebuință până la primăvară: untdelemn, lumânări, brânză, miere, pește sărat, făină, pometuri, vin și sare. În urma lor au ajuns și câteva căruțe cu lemne de foc din pădurile Craioveștilor.

Jupanul Vlăsan este fiul jupânesei Marga, sora cea mai mică a lui Neagoe, plecată și ea la Domnul acum câțiva ani. Mare bucurie mi-a făcut venirea lui aici pe o astfel de vreme, când nu mai nădăjduiam să vedem față de om până la topirea zăpezii! Am vorbit îndelung în aceste două zile cât s-a odihnit de drum și ne-am amintit împreună de vremurile de demult și de rudeniile noastre. Radu, copilandru încă, ne-a ascultat atent tot timpul. La urmă le-am dăruit de blagoslovenie unul din manuscrisele pe care le mai păstram cu „Învățăturile" domnului Neagoe pentru Theodosie. Mi se apropie ceasul plecării din lumea aceasta și se cuvine să rânduiesc puținele agoniseli ce le mai am. I-am blagoslovit pe ei și pe fiii fiilor lor până la al șaptelea neam, fiindcă nu au uitat de înlăcrimata văduvă a lui Neagoe Basarab, ci au căutat-o în singurătatea acestor locuri.

Împreună-vorbirea cu dânșii mi-a adus înaintea ochilor minții chipurile evlavioase ale părinților și bunicilor lor, jupanii Craiovești, așa cum i-am cunoscut eu acum aproape patruzeci de ani, după căsătoria cu domnul Neagoe...

În anii aceia, Craioveștii erau, după familia domnitorului, cea mai veche și mai bogată familie din Țara Muntenească. Aveau la Craiova un conac frumos, cu multe odăi, ca un palat domnesc, cu o biserică mare, închinată Sfântului Dimitrie, cu

grădini şi ziduri de piatră, cu cete de armaşi care păzeau curtea. Originea lor se pierdea în negura anilor, fiind, după cum îmi spunea domnul Neagoe, înrudiţi cu neamul Basarabilor. Pentru devotamentul şi vrednicia lor în slujba domnului, adeseori dovedite cu vărsarea sângelui lor, fuseseră ridicaţi de către domnul Vladislav al II-lea la rangul de vlasteli.

La venirea mea la Craiova, în casele Băniei erau patru fraţi Craioveşti, toţi mari dregători ai domnului Radu: Barbu - mare ban al Craiovei, Pârvu, tatăl lui Neagoe - mare vornic, Danciu - mare spătar şi Radu - dregător de frunte la Curte. Mai aveau şi o soră, jupâneasa Muşa, care după moartea soţului ei, boierul Hamza, ridicase o mănăstire de călugăriţe pe moşia de la Corbii de Piatră şi devenise acolo maica Magdalina.

Moşiile lor se întindeau în jurul Craiovei, pe valea râului Cătălui şi până la gurile Călmăţuiului, având aproape două sute de sate cu păduri şi pământuri, moştenite în mare parte de la tatăl lor, bătrânul Neagoe Strehăianul.

Jupanii Barbu, Pârvu, Danciu, Radu... Rostirea fiecăruia din aceste nume îmi aduce în suflet multă duioşie şi dragoste, căci laolaltă aceşti boieri români au însemnat pentru mine o adevărată familie. Lângă ei am învăţat să iubesc neamul românesc, cu tot ce avea el mai demn de laudă, iar prin dragostea lor m-am simţit acasă în aceste locuri binecuvântate.

Jupanul Barbu, unchiul domnului Neagoe, era cel mai mare dintre fraţii Craioveşti, având mai bine de şaizeci de ani când l-am cunoscut. El era marele ban al Craiovei, fiind împuternicitul domnului pentru Valahia Mică, cum li se zicea plaiurilor oltene. Soţia lui, jupâneasa Neagoslova, de neam sârbesc, a fost pentru mine un bun dascăl în deprinderea limbii româneşti şi o pildă de urmat în primii ani după căsătorie. N-a fost voia lui Dumnezeu ca ei să aibă copii şi rămânând singuri până la sfârşitul vieţii, şi-au dăruit toată dragostea şi averea mănăstirilor, pentru care aveau multă evlavie. Credincioşi, milostivi şi harnici în chivernisirea moşiilor, ei au ctitorit şi înnoit multe locaşuri

de închinare din Ţara Munteniei, cărora le-au purtat de grijă ca unor copii de suflet: Mănăstirile Strehaia, Roaba, Sadova, Snagov, biserica Sfântului Dimitrie din Craiova şi, peste toate, ca o încununare, frumoasa Mănăstire Bistriţa.

Mi-a rămas întipărită în suflet amintirea jupanului Barbu povestind la ceasuri de bucurie cum cumpărase el de la un turc moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul:

- Turcul, spunea cu privirea veselă, s-a învoit să-mi vândă pe sfânt numai dacă îi voi da aur atât cât va fi greutatea sfintelor lui moaşte. Eu nu m-am speriat şi nici nu m-am codit, dar mi-era teamă că pentru multele mele păcate, sfântul va atârna atât de greu, încât nu voi avea aur îndestul ca să pot cumpăra cinstitul său trup. Turcul a pus sfintele moaşte pe un talger, iar eu am început a turna aur pe celălalt. La început trupul atârna greu, însă, o, milostivirea Sfântului Grigorie, îndată ce aurul a început să curgă, balanţa s-a făcut egală, fără să fi turnat nici jumătate din monezile pe care le pregătisem! Tare s-a mai minunat turcul şi a strigat cu necaz: „Vezi, vezi, creştin la creştin trage!"...

Tot jupanul Barbu a fost acela care în ziua nunţii noastre ne-a chemat deosebi şi ne-a spus cu dulceaţă:

- Copiii mei, eu cu Neguţa nu ne-am învrednicit a avea fii, însă pe voi doi vă socot ca pe copiii mei. Să ţineţi minte, dragii mei, că fericirea nu v-o dă lumea, nici bogăţia, nici nimenea... Fericirea v-o croiţi singuri, dacă faceţi fapte bune şi plăcute lui Dumnezeu. Eu cu Neguţa aşa am petrecut, pe cât ne-a fost Domnul de ajutor şi am avut parte de toată îndestularea vieţii acesteia şi n-am cunoscut nici o lipsă în suflet...

Apoi ne-a privit pe fiecare în parte şi ne-a grăit bucuros:

- Să ai grijă, Neagule, de mireasa ta, căci Domnul ţi-a dăruit nu o prinţesă de bun neam, ci un înger! Iar tu, preafrumoasa şi buna mea fiică, să-l ajuţi pe bărbatul tău şi să-i luminezi zilele până la sfârşitul vieţii!

Soţia sa, jupâneasa Neagoslava - Neguţa, cum o alinta banul

- era o femeie blândă, cu purtări cuvioase și foarte, foarte harnică. Ascultătoare față de soțul ei, întrezărea de fiecare dată tot ce dorea și gândea dânsul și de multe ori isprăvea lucrul înainte ca el să-i spună cum și ce să facă. Jupanul Barbu, privindu-o cu dragoste, spunea adesea cuvântul înțeleptului Sirah: *Darul Domnului este femeia tăcută, iar femeia bine-crescută nu are preț pe pământ.* Iubitoare de frumos, jupâneasa Neagoslava adusese meșteri zugravi din Serbia, să picteze împreună cu cei munteni biserica Mănăstirii Bistrița. Iar când Starețul Macarie socotise că s-ar cădea a ridica acolo și o bolniță spre slujirea sărmanilor, jupâneasa Neguța se făcuse și mai luminoasă, pentru bucuria de a ajuta mai mult pe ceilalți, lucru pentru care nu mai avea odihnă.

Al doilea frate din familia Craioveștilor era jupanul Pârvu, tatăl domnului Neagoe. În tinerețe el fusese aprig în apărarea domnului și de atunci îi mersese vorba prin străini că e „leul" Curții domnești. Era mare vornic la Târgoviște, dregătorie din care cerceta, împreună cu domnul Radu, toate neajunsurile și certurile ce se iveau în țară. Avea o fire plecată mai mult spre cumpătare și milostivire, fiind cunoscut pentru iscusința sa de a împăca pe cei învrăjbiți și de a izbuti să-i facă pe cei greșiți să-și recunoască singuri vina. Nimic nu rămânea ascuns înaintea judecății lui, lucru pentru care se zicea că pretutindeni în țară sunt ochii jupanului Pârvu care văd toate. Nu știu de era sau nu așa, însă negreșit că jupanul Pârvu cunoștea bine sufletele oamenilor, înțelegând înaintea multora unde stăteau adevărul și dreptatea. Era evlavios ca toți boierii Craiovești și cinstea lăcașurile lui Dumnezeu. Cel mai mult iubea să meargă la Mănăstirea Snagov, unde sufletul lui afla odihnă de toate pricinile și judecățile țării, care nu de puține ori erau tare încurcate.

Împreună cu soția sa, jupâneasa Neaga, au avut trei fii și două fiice: Neagoe, Preda, Pârvu, Vlădaia și Marga. Și-au crescut feciorii cu îndestulare de carte, trimițându-i să deprindă

învățătura la școlile apusene. Cu trebile casei se ostenea jupâneasa Neaga, care știa toate câte erau pe moșiile și pământurile Craioveștilor. Ea se trezea cea dintâi din conac și se culca cea din urmă. Purta grijă de socoteala grâului, a orzului, a ovăzului, a meiului, de culesul viilor, de cirezile de vite și turmele de oi, de roiurile de albine, de livezile de meri și peri și de toate pădurile, heleșteiele, iazurile și morile de pe moșii. Iar noaptea, la lumina opaițului, se odihnea de tulburările zilei brodând câte un acoperământ pentru vreo mănăstire ori citind Scripturile pentru mângâierea sufletului ei. Și așa făcuse, cu neobosită râvnă, din tinerețe, cu unul din prunci în brațe, cu altul de mână, până ce crescuseră mari cei patru copii.

La chip, doamna Neaga era aidoma cu Neagoe: avea aceeași ochi plini de cuviință și lumină, aceleași bucle arămii, același oval curat al feței. Ea i-a dat viață domnului Neagoe, ea l-a oblăduit și l-a îngrijit ca pe un măslin frumos, care a dat rod ales la vremea sa și toate câte a făcut au sporit. Iar domnul Neagoe a iubit-o cu o dragoste nespusă toată viața. Era cu adevărat o jupâneasă vrednică, o soție devotată și mai ales o mamă nespus de bună, așa cum aveam să descopăr curând, când eu însămi, din mila lui Dumnezeu, am ajuns mamă.

Cel de-al treilea dintre frații Craiovești era jupanul Danciu, om voinic și vrednic, spătarul domnului Radu. Soția sa, Hrusana, fiica pârcălabului Gherghina de la Poienari, era o femeie frumoasă și cumpătată în purtări, care-i născuse doi fii.

Cel mai mic dintre frați, Radu, avea de soție pe evlavioasa jupâniță Velica. Și-au crescut pruncii, un fecior și o fată, cu multă înțelepciune și ei au adus multă bucurie părinților lor.

În casele acestor oameni domneau buna înțelegere și tihna sufletească. Își începeau ziua în revărsatul zorilor cu slujba Utreniei, sau, la sărbători, cu Sfânta Liturghie și apoi fiecare mergea la lucrul său. La începutul săptămânii, bărbații plecau la Curte la Târgoviște, iar femeile rămâneau cu copiii și cu grijile moșiilor. Iubirea de străini era cinstea casei, căci nimeni

nu le intra în ogradă fără a fi omenit. Călugării, mai ales, erau primiți cu cucernicie în orice ceas, iar la praznicul Bobotezei, când veneau, după obicei, părinții athoniți de la Mănăstirea Sfântul Pavel să ia dania anuală, era mare sărbătoare în curțile Craioveştilor. Se strângeau cu toții în jurul monahilor şi le slujeau ca unor îngeri, iscodindu-i până târziu în noapte despre viața călugărească din Sfântul Munte. Şi an de an trimiteau acolo pomelnicul întregii familii, însoțit de două mii de aspri pentru folosul Mănăstirii Sfântul Pavel, de unde nădăjduiau a primi în schimb nimic altceva decât rugăciune, spre iertarea păcatelor celor vii şi adormiți din neamul lor.

Între aceşti oameni a crescut domnul Neagoe, deprinzând de mic evlavia şi vrednicia în toate faptele sale, după pilda fără prihană a vieții lor.

O, robi ai lui Dumnezeu, cinstiți jupani români, odihniți-vă în pace în sălaşurile cereşti şi intrați în bucuria cea gătită drepților de la întemeierea lumii! Că milostiv şi iubitor de oameni este Dumnezeu, pe care L-ați cinstit în toată vremea vieții voastre pământeşti!

1551 Decembrie 21 de zile

Suflete ale meu, suflete al meu, până când nu-ți vei găsi liniştea statornică şi tot cauți mângâiere în umbrele trecutului? Vezi că zilele şi anii trec mai repede ca visele... Ca mâine vei pleca şi tu pe calea pe care merge toată lumea la ieşirea din această viață şi tot nu te înțelepțeşti!

Iată, se apropie praznicul Naşterii lui Hristos. Îngerii cântă, prorocii vestesc taina, magii îşi gătesc darurile, păstorii veghează, Precurata Fecioară se grăbeşte spre Vitleem, peştera se

împodobește. Numai tu, sărmane suflete, rătăcești fără odihnă în locuri unde demult nu mai este viață. Înalță-te mai bine spre bunătatea și îndurarea lui Dumnezeu, cazi cu tânguire și lacrimi, ca să întindă spre tine o picătură a milei Sale, să-ți răcorească rănile și putrejunile inimii învechite în păcate! Roagă-te Domnului să Se plece din slava Sa cerească și să vie să Se nască în ieslea inimii tale! Negreșit Domnul va veni, dacă va găsi în ea curăție și umilință.

De aceea, spală, Doamne, cu milostivirea Ta, întinăciunea inimii mele, izbăvește din moarte necăjitul meu suflet, mântuiește-mă, nu pentru faptele mele, ci numai pentru iubirea Ta de oameni, că Tu ești viața, și mângâierea, și luminarea, și învierea mea...

În singurătatea chiliei mele, întâmplările trecutului se întorc unele după altele, troienindu-mi nopțile cu amintirea lor. Mă așez iar dinaintea caietului și dau încă o filă din viața mea...

În primii ani ai căsniciei mergeam deseori cu Neagoe la mănăstirile sale dragi și fiecare drum era un prilej de a-mi povesti istoria acelor sfinte locașuri, precum și viața sa de până atunci.

Mănăstirea Bistrița a fost școala în care domnul Neagoe a deprins mai întâi cunoașterea Sfintelor Scripturi și toate învățăturile Sfinților Părinți, precum și vorbirea limbii elinești, slavone și sârbești. Acestea i-au fost de mult folos mai târziu, în slujba sa de postelnic la Curte, când a mai adăugat încă și cunoștințe de limbă turcă, latină și ungară. Însă mai mult decât învățătura de carte, Neagoe a deprins de la călugării bistrițeni nefățărnicia obiceiurilor și a vorbei, dragostea pentru psalmodie și rugăciunea de noapte și dorul după un fel anume de viață, de care nu s-a mai despărțit în inima sa niciodată. Viața de la palat nu i-a întinat cu nimic curăția minții, iar după ce a avut parte și de povățuirea Sfântului Nifon, sufletul său s-a întărit și

mai mult în bunătate.

La Bistrița, Neagoe mi-a arătat chilia unde a învățat în copilărie citirea și scrierea de la Părintele Macarie, amintindu-și șăgalnic cât de necruțător se arătase starețul cu dânsul până ce fusese mulțumit de caligrafia lui și câte penițe și hârtii stricase până atunci. Apoi am mers să ne închinăm în bisericuța din peșteră, unde călugării bistrițeni vorbeau cu Dumnezeu feriți de iscodirile lumii, loc plin de sfințenie despre care nu mulți știau.

La Mănăstirile Jitianu, Zdrelea ori Sadova, spre care adesea ne purtau pașii, ne bucuram de pacea și simplitatea monahilor, care duceau o viață retrasă de tăcere și rugăciune.

Pretutindeni Neagoe era primit cu dragoste, ca un casnic al tuturor, fiind cunoscut călugărilor încă din vremea copilăriei sale.

Într-o zi, jupâneasa Neaga, mama lui Neagoe, ne-a spus:

- Iată, fiii mei, a trecut deja ceva vreme de când v-ați însoțit și eu încă nu v-am dat darul meu de nuntă, căci lucrurile s-au petrecut atât de grabnic încât n-am avut vreme să rânduiesc toate... Acum însă, fiindcă vă văd dornici de drumuri spre locuri sfinte, am gândit să vă trimit pe voi să vă luați darul ce v-a așteptat până acum. Tu, fiul meu, știi să ajungi la maica Magdalina... Mergeți, dar, la Corbii de Piatră și spuneți-i maicii că a venit vremea să vă dea ce este al vostru... Dumnezeu să vă ocrotească la drum și să vă întoarceți bucuroși!

Am pornit a doua zi spre Corbii de Piatră, cu o caleașcă trasă de patru cai aleși. Drumul ni s-a părut scurt, deși abia la apusul soarelui am ajuns la maica Magdalina. Cerul era scăldat în culori roșiatice și sufletele noastre s-au înfiorat și mai mult de frumusețea și pustietatea acelor locuri. Totul era neclintit în tăcere. De mii de ani munții cei pietroși păreau că reazemă bolta cerului, fără schimbare. Mănăstirea era ca un cuib de rândunele prins de stâncile de piatră, era aproape ca o peșteră.

Pe maica Magdalina am găsit-o afară, citindu-și pravila la lumina celor din urmă raze de soare. Era o făptură firavă, cu un

trup peste care postul, lipsirea de toate cele uşurătoare traiului, însingurarea şi pustietatea aşezaseră bună cuviinţă şi smerenie. Era încă în putere, dar bătrâneţea bătea la uşa vieţii sale.

Maica a simţit că ne-am apropiat şi s-a ridicat, înclinându-se înaintea noastră cu smerenie. A înţeles îndată că eram soţia lui Neagoe şi ne-a binecuvântat pe amândoi cu toată inima, ca o mamă. Am mers apoi în bisericuţă şi dânsa a făcut o rugăciune de mulţumire că am ajuns cu bine, după obiceiul ei de a pune toate ale vieţii înaintea Domnului. Pe urmă ne-a aşezat la masă, aducându-ne cu dragoste din cele pe care ea şi cele trei monahii cu care petrecea împreună le aveau drept hrană. Era o masă pustnicească, fără fierturi, dar peste ea plutea parcă Duhul Sfânt, care îndulcea bucatele şi le preschimba în gurile noastre.

După masă, maica Magdalina ne-a luat deosebi să ne vorbească. Ţinea în mâini o cutie mică şi veche, ca un cufăraş şi am înţeles că acela era darul de care ne vorbise mama Neaga.

- Blagoslovit este Dumnezeu, copiii mei, că a venit şi ceasul acesta! a spus ea cu glas domol. Iată, Neagoe, aici este darul pe care trebuie să-l împarţi cu soţia ta, aşa cum te va ajuta Cel de Sus. Este un dar care îţi va aduce vifore şi furtuni, însă este zestrea ta şi trebuie să o moşteneşti!

Maica i-a întins cufăraşul lui Neagoe, îndemnându-l să îl deschidă. Înăuntru strălucea un inel frumos de aur. Neagoe l-a privit cu luare-aminte şi a recunoscut sigiliul domnesc al lui Basarab Ţepeluş, tatăl său adevărat.

Ne-am înfiorat amândoi, iar maica, văzându-ne tulburarea, a început să ne vorbească. Şedea cu mâinile ofilite pe genunchi, trăgând încet şiragul de metanii, boabă după boabă:

- Acesta este darul tău, Neagoe, de la domnul Basarab cel Tânăr. El a trăit în nişte vremuri tulburi şi n-a avut nici o zi de pace. Alungat de mai multe ori din scaunul domnesc, pribeag, fără soţie, cu familia risipită... Doamna Maria i-a fost răpită de Vlad Călugărul şi nu s-a mai întors niciodată la dânsul, deşi a

chemat-o în mai multe rânduri. Atunci a cunoscut-o pe jupâniţa Neaga, frumoasă şi tânără şi a cerut dragostea ei. Apoi, înconjurat de duşmani de pretutindeni, Basarab nu s-a mai gândit la nuntă... Aflând însă că Neaga îi poartă în pântece un fiu, a încredinţat-o spre ocrotire boierului său cel mai de nădejde, jupanului Pârvu, fratele meu. Gândul n-a fost neînţelept, căci la scurtă vreme domnul a fost ucis. A apucat însă să audă că Neaga născuse un fiu de parte bărbătească şi i-a trimis din sughiun acest inel. Caută şi citeşte scrisoarea care este ascunsă în tivitură...

Neagoe a desfăcut cu grijă pânza ce învelea capacul şi a scos un hrisov vechi, împăturit, care purta pecetea domnească. A început a citi în şoaptă, mai mult pentru sine:

- „Eu, Basarab cel Tânăr, domn al Ţării Româneşti, fiul lui Basarab al II-lea, las acest inel, însemnul domniei noastre, ca moştenire fiului meu Neagoe, născut de jupâneasa Neaga în anii pribegiei mele. Pentru păcatele mele, nu am izbândit a-i lăsa altă avuţie decât aceasta şi numele nostru de domn, lucru pentru care să aibă în loc de la Dumnezeu tot darul, ajutorul şi binecuvântarea. Să aibă parte de pace netulburată în vremea domniei sale şi să fie un voievod bun, vrednic de pomenirea urmaşilor săi în veac. Acestea le-am scris eu, Basarab cel Tânăr, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Româneşti, la anul 1482, luna..., ziua... Iar Hristos, Împăratul veacurilor, să păzească acest hrisov până la vremea rânduită şi bineplăcută Lui. Amin".

O tăcere adâncă s-a aşternut în chilia maicii Magdalina. Numai degetele ei ostenite mai petreceau boabele metaniilor. După o vreme, la lumina candelei dinaintea icoanelor, Neagoe şi-a plecat fruntea, înfrânt.

- Facă-se voia Domnului! a spus el cu glas umilit.

A doua zi, lăsând milostenie la mănăstire pentru pomenirea noastră, ne-am întors la Craiova, însoţiţi de binecuvântarea maicii Magdalina şi de povara unui dar care avea să ne schimbe viaţa amândurora. Pe drum, Neagoe mi-a arătat din depărtare

munții în care sihăstreau câțiva pustnici bătrâni, de care aflase din povestirile maicii. Erau călugări care se nevoiau în peșteri scobite și pe care nu-i știa decât bunul Dumnezeu. Pe unul dintre ei îl cunoscuse și Neagoe mai demult:

- Am venit cu mama la bătrânul Iosif când aveam vreo nouă ani, mi-a povestit el. Ea aflase de la maica Magdalina că este aici un pustnic cu darul străvederii. Locuia într-o peșteră strâmtă, însă atunci locul acela sărăcăcios mi s-a părut strălucitor și preafrumos. Mama m-a dus înaintea bătrânului pentru blagoslovenie, îngenunchind și cerându-i cu lacrimi să facă rugăciune pentru mine, căci eram bolnăvicios în anii copilăriei. De cum a văzut-o, bătrânul pustnic a mustrat-o cu blândețe, spunându-i niște cuvinte care atunci mi s-au părut fără noimă, căci nu știam taina nașterii mele: „Fiica mea, Dumnezeu a primit pocăința ta și a iertat păcatul tău. Mergi în pace la casa ta! Ține minte că Solomon a fost fiul lui David din Betșeba, femeia lui Urie... Hristos Domnul este bun și milostiv, iar fiul tău, pentru care tremuri și te rușinezi, va fi mâine cinstea și lauda ta!". Ne-am întors la Craiova plini de bucurie. Sărmana mea mamă plângea și-i mulțumea lui Dumnezeu că a cunoscut un astfel de om sfânt, care-i luase o grea povară de pe suflet... Într-adevăr, Despina, în aceste găuri de munte, Însuși Hristos locuiește alături de călugări. Blagosloviți sunt ei, cei bogați în Dumnezeu, care pentru dragostea Lui au lepădat toate desfătările pământești!

Ne-am amintit cu duioșie de părintele nostru Nifon, care alergase și el din tinerețe, precum cerbul însetat de izvoarele apelor, la Sfântul Munte, loc de nevoință despre care ne povestea adesea, pomenind primii săi ani de viață călugărească.

Ne-am îndepărtat cu tristețe în suflet de coamele munților ce ascundeau în crăpăturile lor astfel de pietre scumpe, neprețuite înaintea lui Dumnezeu. Noi ne întorceam la traiul lumesc cel deșert, iar ei rămâneau să-și ducă ostenelile pustniciei zi și noapte, pentru dobândirea Împărăției cerurilor. O, ochi ai lui

Dumnezeu care singuri priviți spre nevoințele și luptele cele de toată vremea ale pustnicilor! Căutați cu milostivire și spre noi, păcătoșii, cei legați cu patimile și poftele lumii acesteia amăgitoare!

Când ne-am apropiat de Craiova, Neagoe, privind limpede spre înălțimile zărilor, mi-a spus:

- Despina, dacă Dumnezeu mă va chema să fiu domn, voi fi! Eu însă nu caut asta. Am cunoscut câtă neodihnă și trudă, câtă tulburare și dușmănie pricinuiește o coroană... Dar nepătrunse sunt judecățile Domnului și cine poate sta împotriva voii Sale? Dacă însă Dumnezeu îmi va da într-o zi cinstea de a ajunge domn, mi-aș dori ca cei mai apropiați sfetnici ai mei să fie acești cuvioși pustnici. Mai sus de Târgoviște, spre munți, sunt niște locuri lesnicioase pentru traiul pustnicesc și aș vrea să mă înconjur acolo de astfel de călugări, care să se roage pentru noi să ocârmuim bine norodul acesta. Ei vor duce rugăciunile noastre la Hristos, iar noi le vom sluji cu cele de nevoie traiului.

Astfel mi se descoperea, zi de zi, ce dar neprețuit îmi dăduse Dumnezeu prin sufletul soțului meu, Neagoe Basarab...

1551 Decembrie 28 de zile

În Biserica slavei tale stând, în cer a sta ni se pare...

Cât de înălțătoare sunt slujbele Bisericii! Abia acum, când eu însămi le citesc la strană zi de zi, mă uimesc cât de adânc este oceanul harului care i-a insuflat pe sfinții făcători de cântări! Nu se satură mintea și nu poate cuprinde inima câte simțăminte înalte, câtă umilință și străpungere, câtă înțelepciune și cunoaștere se ascund în slovele cărților de slujbe, dând

fiecăruia după a lui nevoie!

În zilele praznicului Naşterii Mântuitorului mi-am răscolit sufletul întrebându-l ce înseamnă pentru el naşterea Fiului lui Dumnezeu, petrecută cu o mie cinci sute de ani în urmă. Am căutat răspuns nu din cărţi, nu din cuvintele altora, ci răspunsul sufletului meu înaintea lui Dumnezeu. Şi cu înfricoşare am privit înapoi spre viaţa mea şi iară mi s-au înfăţişat înaintea ochilor oameni şi fapte, împrejurări şi locuri, fericiri şi dureri...

Unde a fost Hristos cel Viu şi Întrupat, în aceşti ani, în viaţa ta, suflete?

Şi am găsit că numai Domnul, numai El a fost Cel care a umplut de înţeles viaţa mea. El a dat fericirii mele frumuseţe, durerilor mele nădejde, curgerii vremii un tâlc şi o aşteptare sfântă. Fără Hristos cel Născut pentru mântuirea sufletului meu, viaţa mea n-ar fi avut un rost mai bun decât cel al necuvântătoarelor. Iar dacă astăzi mă aflu în acest binecuvântat ostrov, e numai pentru că Hristos Domnul viază în sufletul meu, că dragostea Lui scânteiază înaintea ochilor mei sufleteşti, atât de departe şi totuşi atât de aproape...

Deschid Mineiul pe luna decembie şi aflu la sfârşitul lui aceste cuvinte la Naşterea Mântuitorului Hristos, însemnate demult de mâna domnului Neagoe:

„Să credem din tot sufletul şi să mărturisim cu toată adeverinţa că pentru mila Sa cea multă, Hristos S-a pogorât pe pământ şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din curata Fecioară Maria, om deplin şi Dumnezeu deplin.

Să urmăm credinţei magilor, cu inimi înfrânte şi smerite. Să ne depărtăm de păgânătatea obiceiurilor pentru ca să vedem pe Hristos, precum şi ei s-au depărtat de patria lor cea păgânească spre a-L vedea pe El. Să părăsim lucrurile cele pământeşti ca şi magii, care după ce au părăsit Persia au văzut pe Soarele dreptăţii.

Aşadar, suflete al meu, lasă toate şi aleargă la Vitleem. De eşti păstor şi te vei duce acolo, vei vedea Pruncul în colibă.

De eşti împărat şi nu te duci acolo, nici porfira nu-ţi va folosi la nimic.

De eşti înţelept, nici aceasta nu te poate împiedica a te duce acolo şi a te închina Fiului lui Dumnezeu, căci aceasta foarte bine se potriveşte cu înţelepciunea.

Însă păzeşte-te să nu fii ca Irod, care numai la arătare zicea: «Şi eu voiesc să merg să mă închin Lui», iar cu fapta voia a-L omorî. Lui Irod se asemănă toţi cei ce primesc Sfintele Taine cu nevrednicie, căci ei, zice apostolul către corinteni, «păcătuiesc faţă de Trupul şi Sângele Domnului». Ei au într-înşii un tiran care se împotriveşte Cinei lui Hristos, un tiran care este mai cumplit decât Irod, adică pe Mamona.

Iar noi să iubim pe Dumnezeu cu toată inima şi să cinstim pe Preacurata Lui Maică cu tot sufletul şi să petrecem în curăţie, ca astfel locaş Lui să ne facem. Căci de la dumnezeiescul praznic al Întrupării cunoaştem că Dumnezeu nu are alt lăcaş, nici altă casă mai dragă decât trupul omului. Deci dacă ne va vedea că-L iubim din toată inima, El va trimite spre noi puterea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh şi-Şi va face locaş întru noi şi vom câştiga înlăuntru nostru Împărăţia Cerurilor cea fără de sfârşit".

1552 Ianuarie 9 zile

Când m-am hotărât a-mi aşterne trecutul pe aceste file, am voit să o fac spre pomenirea domnului Neagoe, căci până astăzi inima mea mulţumeşte milostivirii lui Dumnezeu că mi-a dăruit a-l cunoaşte şi a unit vieţile noastre. Fiindcă toate câte le am în suflet, toate câte au fost frumoase în viaţa mea, mi-au venit prin mijlocirea domnului Neagoe...

Însă amintirile, ca nişte tirani cruzi, înlănţuiesc prea strâns sufletul meu şi nu-l lasă a se îndeletnici curat cu rugăciunea. Şi eu, care am venit aici să aflu mila lui Dumnezeu şi am îmbrăcat aceste sfinte veşminte monahale, mă văd încă petrecând cu mintea în deşertăciunile lumii. O, amar mie, că din amândouă părţile sunt mustrată de cuget: nici a le uita pe toate nu-mi este cu putinţă, de vreme ce dătătorul tuturor bunătăţilor este Dumnezeu şi nici a mă ruga cu atâta răspândire nu-mi este fără de osândă!

Aflându-mă în strâmtorarea acestor gânduri, fac ascultare de cuvântul duhovnicescului meu părinte, care m-a îndemnat a împleti rugăciunea cu scrisul celor de demult. Şi pe aceasta trebuie să o fac, şi nici pe celelalte nu mi se cade a le lăsa...

Milostiv fii, Doamne, cu sufletul care în mila Ta nădăjduieşte!

În vara anului 1505 am mers cu Neagoe la Curtea de la Târgovişte, la aniversarea domnului Radu, căci după izgonirea Patriarhului Nifon, domnul se folosea de toate prilejurile spre a-şi aduna boierii mai strâns în jurul său, când prin asprime, când prin bunătate.

Sărbătorirea domnului se întindea vreme de trei zile, timp în care în tot palatul era multă larmă. În ziua dinaintea sărbătorii se strângeau la Curte oaspeţi din toate colţurile ţării, ori veniţi de peste Dunăre şi Carpaţi. Fiecare era primit cu cinste şi găzduit la conac, iar cei mai de seamă erau primiţi de domn chiar din prima zi. De ceilalţi se îngrijea Neagoe, care îl şi înştiinţa pe domnul Radu despre toate pregătirile pentru serbare.

În prima zi, potrivit tradiţiei, avea loc întrecerea vânătorească, la care participa întreaga Curte. Neagoe era căpetenia pâlcului de vânători domneşti, căci iscusinţa minţii şi vioiciunea trupului îi fuseseră de multe ori probate. Avea de departe însuşirile unui comandant de oaste: ager, neîntrecut la mânuit

sabia, spada ori flinta, bun călăreț și întâiul dintre arcașii Curții.

Întrecerea vânătorească deschidea serbarea palatului, iar noaptea, la lumina torțelor care străluceau în toată curtea, domnul împărțea daruri după izbânda fiecăruia. Se vânau urși, mistreți, căpriori, ciute, viezuri, potârnichi, prepelițe și din prăzile adunate se pregăteau a doua zi bucate alese pentru întreaga adunare.

În acea seară, Neagoe trebuia să-și dovedească încă o dată bărbăția printr-un vânat de soi, căci altfel numele de vătaf de vânători îi era luat de cel care avea mai multă și mai însemnată pradă. Lui Neagoe nu-i era gândul la cinstea sa, însă nici nu dorea ca boierii care se învoiseră cu izgonirea Patriarhului Nifon să crească în putere și să-l cuprindă pe domnul Radu în mrejele lor. Jupanul Bogdan și oamenii săi căutau să-și facă loc în viața palatului, iar Neagoe era îngrijorat, căci ce roade bune putea da un om fără de Dumnezeu?! Cei care țineau la Curte cumpăna bunei cuviințe, a cumpătării și a dreptei-credințe erau jupanii Craioveşti, iar Neagoe era vlăstarul lor cel mai tânăr și mai ales. Pentru însușirile sale, domnul îi dădea multă cinstire, cerându-i deseori părerea în trebile domniei. Iar asta nu făcea decât să sporească pizma logofătului Bogdan asupra sa.

În seara aceea l-am așteptat pe Neagoe cu îngrijorare, căci ceilalți vânători sosiseră deja la palat, aducând cu ei căpriori, ciute, viezuri ori mistreți. Mai ales jupanul Bogdan era vesel foarte, fiindcă avusese izbândă mare. Mă temeam să nu se fi întâmplat ceva, căci Neagoe obișnuia adesea să alerge singur înainte, despărțindu-se de pâlcul de însoțitori.

A sosit târziu, pe înnoptate, aducând cu dânsul un cerb carpatin de o rară frumusețe:

- Mult m-am gândit dacă să trag sau nu în această minunăție! a spus el zâmbind către domn. De asta am zăbovit... Mi se părea că-i păcat să lipsesc luminișul acela de munte de regele său, dar pentru cinstea zilei domnului nostru Radu, a meritat

să fac aceasta! Un rege mai mic se supune întotdeauna unuia mai mare...

Mare bucurie a avut domnul Radu privind darul lui Neagoe! Cerbul, bătrân şi puternic, era fala poienilor de pe creste, iar vânarea lui însemna că până la anul următor, Neagoe rămânea căpetenia vânătorilor domneşti.

Poate de îngrijorare, poate din pricina oboselii - gândeam eu - la masă, în toiul poveştilor vânătoreşti, am simţit o slăbiciune în trup şi m-am retras în odăile de oaspeţi. Doamna Cătălina a observat de îndată şi a trimis doftorul ei să mă vadă. Era un doftor bătrân, care nu după multă cercetare mi-a spus zâmbind:

- Jupanul Neagoe are să fie foarte bucuros, domniţă. O să aveţi un prunc...

Era primul copil ce-l purtam în pântece şi fericirea mi-a inundat inima. Neagoe a aflat îndată şi s-a grăbit să mă vadă. Cu privirea luminată de dragoste, mi-a zis:

- Abia acum, Despina, înţeleg cât de mult ne iubeşte Dumnezeu! Ca un tată pe fii, cum zice Psalmistul... Ce vom putea răsplăti Domnului pentru toate câte ne-a dat nouă?!...

A doua zi dimineaţă am mers cu toţii la Sfânta Liturghie, în biserica mare a Curţii domneşti. După slujbă, întreg clerul a săvârşit un Te Deum, aducând mulţumire lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra domnului Radu şi cerând iară şi iară sănătate şi lungime de zile Măriei sale. În taină, inimile noastre înălţau şi ele mulţumire Domnului pentru darul nepreţuit ce ni-l făcuse nouă, nevrednicilor.

După slujbă s-au întins în curtea palatului mese nenumărate, cu tacâmuri de argint şi bucate aburinde. Domnul a şezut la masă înconjurat de jupani, de oaspeţii străini, de arhimandriţi şi preoţi. Mitropolitul a făcut rugăciune şi a binecuvântat bucatele, apoi tobele, trâmbiţele şi fluierele au purces să dea glas bucuriei ospăţului. N-au fost uitaţi nici săracii, pentru care s-au întins alte mese nesfârşite, către care domnul se îndrepta

ducând din bucatele de la masa sa, ceea ce era semn de mare prețuire. Apoi oaspeții au început a se înfățișa înaintea Măriei sale cu darurile anume gătite. Blăni de viezure, de hermină, de urși, săbii aurite, cai înșeuați în frâie cu pietre scumpe, mătăsuri și stofe, mirodenii și parfumuri de peste mări și țări au fost aduse la picioarele sale. Iar voievodul cinstea pe fiecare oaspete în parte și punea să i se cânte ceva drept mulțumire.

În mijlocul sărbătorii s-a petrecut însă un lucru neașteptat, căci domnului i s-a făcut rău și a amețit, prăbușindu-se. Mare spaimă s-a făcut în toată adunarea, dar în câteva clipe Radu s-a ridicat, ținându-se cu mâinile de tâmple. A fost dus în odaie și ospățul, la porunca sa, a continuat. El însuși a ieșit după o vreme, împreună cu doamna Cătălina, în balconul palatului și a urmărit de acolo desfășurarea serbării. La sfârșit, după ce au avut loc întrecerile arcașilor și s-au tras salvele de tun, jupanul Pârvu și Neagoe au împărțit, în locul Măriei sale, darurile cuvenite fiecăruia.

Seara, când sărbătoarea s-a încheiat și peste Curtea de la Târgoviște s-a așternut liniștea, Neagoe mi-a spus îngrijorat:

- Despina, mi-e teamă că de acum vom vedea împlinindu-se cuvintele Patriarhului Nifon, căci boala domnului Radu nu e trecătoare... Nu știu însă dacă el poate primi și înțelege încă cele ce s-au întâmplat. Îl văd zi de zi mai chinuit și fără pace, dar inima lui rămâne tot împietrită. Vai, Despina, mă înfricoșez cât de greu îi este omului să spună: „Am greșit!"... Să ne păzească Dumnezeu de o așa învârtoșare sufletească și să ne dea putere a ne pocăi pentru răutățile noastre!

Vremea a trecut fără zăbavă și am ajuns în iarna anului 1506, la sorocul nașterii. Mama lui Neagoe, jupâneasa Neaga, mi-a fost alături în acele zile, ajutându-mă cu multă duioșie.

Pentru bucuria de a aduce pe lume fiu, mamele uită durerea nașterii și așa s-a întâmplat și cu mine. Când jupâneasa Neaga

mi-a dat în brațe pruncul și mi-a spus că am născut un fecior, am simțit că de acum viața mea, bucuria și sufletul meu nu mai erau în mine, ci în pruncul din mâinile mele... Căutând un nume pentru fiul nostru cel întâi născut, bunica Anghelina a stăruit să-l cheme Iovan, după numele tatălui meu, iar jupâneasa Neaga a încuviințat cu bucurie. Neagoe însă avea alt gând:

- Este frumos numele Iovan, însă pruncul acesta se va chema Theodosie, care nu a fost nici sârb, nici valah, ci mare împărat al întregii creștinătăți. Poate că eu, pentru păcatele mele, nu voi ajunge domn, însă după cuvântul Patriarhului Nifon, fiul meu va fi. Pentru aceea Theodosie se va chema numele lui!

Gândul lui Neagoe a fost primit de toți cu bucurie și băiatul a fost botezat la vremea cuvenită. Un nou rost se deslușea de acum vieții noastre.

Neagoe venea adesea de la Târgoviște, pe furtună, ger ori arșiță, ca să fie cu noi câteva ceasuri. Și micul Theodosie îl recunoștea, adormind fericit în brațele sale.

Mai târziu, când Dumnezeu ne binecuvântase de acum și cu alți fii și fiice, domnul Neagoe mi-a spus împăcat:

- Despina, am cunoscut că omul, fie împărat sau slugă, fie bogat ori sărac, se aseamănă cu Dumnezeu de trei ori în viață: când i se naște un fiu, când pricepe și se împărtășește cu Trupul și Sângele lui Hristos și atunci când, nedreptățit, se împacă cu suferințele sale...

1552 Ianuarie 13 zile

Mulțumesc lui Dumnezeu pentru acest răstimp de liniște, în care ne putem îndestula de dulceața slujbelor, fără tulburare. Zilele acestea îmi voi da silința să aștern cât mai multe pagini,

urmând înainte firul vieții mele, căci mai sunt multe de scris, iar numărul zilelor omului, îl știe numai singur Dumnezeu...

Blagoslovește, Doamne, să-mi amintesc și să le însemnez pe toate întru frica Ta, căci de la Tine este toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit...

Boala domnului Radu, vădită în timpul serbărilor de la palat, se înrăutățea cu trecerea timpului. Amețelile erau tot mai dese, iar picioarele deveniseră neputincioase a-l mai purta. Doftorii încercau leacuri aduse din toată lumea, însă nimic nu-l ajuta. Fusese chemat chiar un doftor de la Veneția, seniorul Francisc, care-i încredințase pe toți că poate alina durerile Măriei sale, dar iscusința sa se dovedise în zadar, căci pricina bolii nu era alta decât nepocăința și fărădelegea domnului.

Împreună cu ceilalți boieri de la Curte, Neagoe îi era alături, pătimind împreună cu dânsul nu numai pentru boala trupului său, cât mai ales pentru orbirea sufletească pe care nu și-o putea recunoaște.

Cu toată suferința trupească, domnul Radu se silea să fie, ca și mai înainte, un domn bun, pașnic, înțelept în purtări, nevărsător de sânge. Și poate tocmai fiindcă nu se știa pe sine păcătos și nici nevrednic, îi era greu să se smerească. Însă toată dreptatea omului este înaintea lui Dumnezeu ca o cârpă lepădată.

În anul 1507, simțindu-se tot mai slăbit, voievodul a trimis o solie însemnată de jupani și dregători la Buda, spre a încheia noi înțelegeri de pace cu regele Vladislav. Pacea și neatârnarea erau plătite cu daruri bogate: săbii aurite bătute cu pietre scumpe, cai împărătești înșeuați cu frâie de argint și alte multe plocoane. Și haraciul față de sultan a fost trimis înainte, iar dacă în ultimii doi ani Radu nu mai putuse ajunge la Înalta Poartă spre închinare, izbutise totuși să-și păstreze bunăvoința padișahului tot prin felurimea și strălucirea darurilor.

În țară însă începuseră vremuri de restriște. O secetă

îndelungată sărăcise și primejduise viața multor oameni. Au urmat apoi cutremure și furtuni care au înfricoșat pe mulți.

Despre semnele acestor vremuri, Neagoe vorbea îndelung cu Părintele Macarie și cu Preasfințitul Maxim, când mergeam la Mănăstirea Bistrița. Neagoe era îngrijorat că pentru păcatele noastre vin asupra norodului astfel de pedepse. Însă acești îmbunătățiți părinți spuneau că în pedepse se ascunde și dragostea lui Dumnezeu, care ne ceartă pentru a ne trezi din fărădelegi, chemându-ne la pocăință.

- Trebuie să înmulțim cu toții rugăciunea! zicea Părintele Macarie. Dumnezeiasca Liturghie și sfintele slujbe ale Bisericii sunt scăparea noastră. Însă în țară e lipsă mare de cărți bisericești și preoții nu au după ce face slujbe norodului. De aceea mă tot îndeamnă gândul, de la o vreme, să încerc a face o tiparniță aici, la Bistrița, așa precum am văzut la Veneția...

Noi ne-am însuflețit îndată și am cerut Părintelui Macarie să-i înfățișeze domnului Radu gândul său. Socoteam că n-ar fi chiar lucru anevoios, căci hârtia și cerneala putea să le cumpere Neagoe de la Sibiu, iar literele, presa și legătoria să le meșterească Părintele Macarie cu frații.

N-a trecut o săptămână și întorcându-se de la Curte, Neagoe mi-a povestit mulțumit cum și-a dobândit Părintele Macarie dorirea. Mai întâi, domnul Radu chibzuise o zi, căci avea acest bun obicei să nu se pripească în hotărâri. Apoi l-a chemat pe stareț în sfatul boierilor și la urmă, după ce toți au încuviințat cu bucurie lucrul, a grăit:

- Cinstiți jupani, Părintele Macarie este un om luminat și am credință că va face ispravă bună. Cunoșteam demult despre astfel de tipărituri, am și văzut câteva, aduse de solii de la Veneția, dar n-am știut că părintele le cunoaște meșteșugul. Iar gândul sfinției sale de a tipări întâi Liturghierul e înțelept, căci aceasta e cea dintâi carte de trebuință clerului... Apoi eu, cinstite Părinte Macarie, voiesc a vedea doar izvodul literelor mai înainte de tipărire și apoi să-ți ajute Dumnezeu!

- Slăvite doamne, i-a răspuns cu cuviință părintele, literele, de va ajuta Domnul, vor fi alese după cele mai frumoase manuscrise muntenești și moldovenești, cele ale lui Gavriil Uric și ale monahilor de la Cozia, căci mai alese decât dânsele nici nu se găsesc, de-ai și căuta...

- Așa să fie! a pecetluit domnul Radu. Ai gândit înțelept, Părinte Macarie! Așa să faci și orice vei avea trebuință, să mă înștiințezi prin jupanul Neagoe!

Părintele Macarie a purces la lucru cu multă osârdie. Nu mai avea somn, nici tihnă. Multe nopți priveghea sfinția sa ca să vadă literele turnate mai repede. Însă cu toată osteneala, lucrul înainta destul de greu.

În acest răstimp, starea domnului se înrăutățea. Nu mai putea merge deloc, fiind purtat peste tot cu rădvanul. Totuși, el nu pomenea nimic de Patriarhul Nifon, de parcă nu și-ar fi amintit deloc prorocia sa. Abia în ultimele luni de viață, când boala se întinsese în tot trupul, iar rănile începuseră să miroasă greu, domnul Radu l-a chemat pe Neagoe și după ce l-a întrebat de mersul lucrului la tipărirea Liturghierului, i-a zis:

- Postelnice, ia bani câți ai nevoie, aur și argint și trimite oameni peste tot să-l caute pe Patriarhul Nifon. Acum am cunoscut că am greșit și am mâniat pe omul lui Dumnezeu... Trimișii să meargă iute, să întrebe, să caute și să mi-l aducă pe Patriarh, căci sufletul meu nu poate ieși până ce nu va primi dezlegare de la dânsul...

Neagoe s-a închis în odaia sa și a plâns cu amar. La fel și domnul Radu, plin de răni pe tot trupul, vărsa lacrimi de durere în patul său de boală. Peste câteva luni însă, solii s-au întors cum au plecat. Nimeni nu știa nimic de Patriarh, căci și întru aceasta trebuia să se împlinească prorocia lui că Radu îl va căuta și nu-l va mai găsi...

Boala domnului nu mai avea nici o alinare, iar duhoarea pe care o răspândea trupul său devenise de nesuferit chiar și pentru doamna Cătălina și coconii domnești. Radu își ruga moartea,

însă Dumnezeu nu-l mai auzea, căci inima lui nu fusese dreaptă cu Dânsul. Toate mănăstirile au primit poruncă să se roage pentru ușurarea suferințelor Măriei sale și era mare tânguire pretutindeni în țară, dar mai ales în cetatea Târgoviștei.

Ca și cum n-ar fi fost îndeajunsă durere, la Curte au început gâlcevile pentru tron, căci nici unul dintre fiii domnului Radu nu avea încă vârsta pentru a-i putea urma la domnie. Boierii aveau în privința asta gândurile și socotelile lor, iar sultanul și regele ungur, la rândul lor, nutreau fiecare nădejdea de a pune în scaunul domnesc pe vreunul din supuși.

Jupâneasa Neaga, auzind de tulburările de la Curte, l-a chemat grabnic la sine pe Neagoe, îndemnându-l să-și vădească obârșia domnească. Socotise chiar că la nevoie ar fi putut cere ajutor de oaste rudei lor de peste Dunăre, Mehmet Mihaloglu.

Însă Neagoe, i s-a împotrivit cu hotărâre:

- Mamă, i-a spus el, eu nu voi ridica niciodată sabia pentru o coroană! Toți cei care scot sabia, de sabie vor pieri. Dacă Dumnezeu va voi să fiu domn, atunci negreșit El va face aceasta mai presus de gândurile noastre!

- Nu, fiul meu! Dumnezeu ajută omului, dar nici el nu trebuie să stea cu mâinile în sân! Tu ai o datorie față de tatăl tău, domnul Basarab, și nu ți se cade să uiți asta. El a murit cu gândul că tu vei împlini ceea ce el n-a izbutit, că vei duce numele său mai departe! Trebuie să fii domn, căci așa îți este scris!

Peste chipul lui Neagoe s-a abătut o furtună de gânduri. Lumini și neguri străluceau în ochii săi:

- Asta îmi dorești, mamă?! Să calc pe urmele tatălui meu, hăituit de pretendenții la domnie, fără tihnă, fără ceas de netulburare, cu gândul că mereu cineva mă urmărește, cu spaima că în somn, o sabie îmi spânzură deasupra capului, cu închipuirea că în mâncarea ce mi se întinde zi de zi e o otravă ascunsă, că între jupanii ce mă înconjoară e un trădător care mă pândește? Asta e ceea ce nădăjduiești pentru mine, mamă?!... Ori nu știi care e soarta celor ce se fac singuri domni? Oare nu vezi

câți așteaptă ca niște ulii să moară domnul Radu și să se năpustească spre Târgoviște?

Pentru prima dată îl auzeam pe Neagoe vorbind astfel maicii sale iubite. Și în fața acestor cuvinte, inima simțitoare a mamei a dat înapoi, șovăielnică. Totuși, doamna Neaga a căutat și spre mine, întrebător:

- Dar, tu, fiica mea, ce spui?

- Mamă, i-am răspuns după o clipă de cumpănire, eu sunt datoare să-l urmez pe soțul meu și în fericire și în primejdii. Când am părăsit Curtea din Srem, acum trei ani, am lepădat orice gând de mărire lumească. La fel a făcut și Părintele Maxim, venind aici de bunăvoie și renunțând la tron pentru dragostea lui Dumnezeu. Greutățile domniei nu mă înspăimântă, dar sunt bucuroasă că Neagoe nu-și dorește o coroană cu prețul unor urzeli nedemne!

Nu terminasem bine vorba când Stancu, slujitorul lui Neagoe, a intrat spunându-ne că a sosit un călăreț cu scrisoare de la Târgoviște. Neagoe a desfăcut îndată hârtia și ne-a spus:

- Domnul Radu este pe moarte și cere să mă vadă!

Oricât și-a strunit el calul, până să ajungă la Târgoviște domnul Radu și-a dat sufletul, chinuit de mustrările conștiinței, singur și fără răspuns înaintea propriei judecăți. Căci oricine, în vâltoarea vieții, nesocotește Adevărul care este Hristos, se îmbolnăvește negreșit cu sufletul și la urmă piere sub povara durerii de a fi alungat pe cea mai iubită rudenie a sa.

N-am știut niciodată ce a vrut domnul Radu să-i spună lui Neagoe, căci numai jupanul Bogdan și doamna Cătălina fuseseră în acele clipe alături de domn, iar de la dânșii nu am aflat nimic. Astfel, domnul Radu a îngropat cu sine cea din urmă dorință și ultimele gânduri. Clopotele au dat glas în toată țara, bătând cu jale, iar trâmbițele și buciumele au răsunat peste văi, ducând pretutindeni vestea morții domnitorului.

Trecuseră treisprezece ani de când urcase pe tronul țării... Fusese pentru toți un domn bun, un părinte al celor mulți, cu

milă și îndurare pentru cei greșiți, înțelept și chibzuit față de mai-marii lumii. Păcatul lui cel mare era însă prigonirea Patriarhului Nifon, iubitul nostru povățuitor sufletesc, căruia nu-i putuse ierta îndrăzneala de a-l îndrepta. Căci smerenia, după cum spunea însuși Părintele Nifon, e o floare rară, ce nu poate suferi fumul înălțării minții, în care se învăluie atât de des cei ce stăpânesc peste noroade...

Nici nu se isprăvise bine înmormântarea lui Radu când a și urcat pe tron Mihnea, fiul domnului Vlad Țepeș. Căpătase domnia cu învoirea sultanului, în urma multor pungi de aur și a multor făgăduieli, precum era obiceiul. Auzisem și eu, la venirea în Țara Românească, multe despre vrednicia și cutezanța tatălui său, Vlad Țepeș, om aprig dar drept, care uimise în luptă atât pe turci, cât și pe apuseni. Fusese cu adevărat un voievod viteaz ca nimeni altul în lupta antiotomană, dar ungurii scorniseră și multe legende neadevărate pe seama sa. De la moartea lui Vlad trecuseră mulți ani, vreme în care Mihnea petrecuse prin străinătăți, mai ales la Curtea lui Vladislav de la Buda, schimbându-și obiceiurile și gândurile. Despre asta însă aveam să ne dăm seama cu toții mai târziu, când furtuna s-a dezlănțuit asupra noastră.

Boierii țării, în frunte cu Craioveștii, l-au primit pe noul domn cu toată cinstea, ca pe fiul lui Țepeș, bucuroși să aibă pe tron urmașul unui bărbat atât de vrednic. Având el însuși nevoie de sprijinul Craioveștilor spre a lua frâiele țării în mână, domnul Mihnea a căutat mai întâi să și-i apropie, făcând cu ei jurământ de credință și bună pace. Pentru aceasta a și încuviințat la început, fără zăbavă, cererile lor. Așa s-a putut duce la bun sfârșit tipărirea Liturghierului, pe care domnul Radu nu mai apucase să-l vadă isprăvit. Însă ceva străin plutea parcă deasupra țării odată cu urcarea lui Mihnea pe tron...

Într-o zi, Neagoe mi-a spus abătut:

- Mi-e teamă, Despina, că domnul Mihnea va fi cu mult mai prejos decât Radu. Poate greşesc, dar nu prea îl văd pe domn la sfintele slujbe. Abia duminica dacă vine, şi atunci cere să fie făcută rânduiala mai repede... Pe urmă, a adus la palat tot felul de oameni cărora le este dator din anii pribegiei şi pe care trebuie să-i chivernisească. Adesea mi se pare că abia aşteaptă o pricină pentru a pedepsi pe vreun boier mai neînsemnat, ca să-i ia moşiile şi să le dea alor lui, lucru pe care l-a şi făcut de câteva ori. Orice împotrivire a noastră n-are nici o izbândă, căci de fiecare dată domnul Mihnea spune că el are ochii lui şi ştie ce face şi pentru ce face aşa... La început ne-a grăit cu vorbă bună şi l-am crezut, socotindu-l urmaş întru toate domnului Vlad Ţepeş... Însă acum nu mi se mai pare aşa, căci văd că a moştenit de la tatăl său numai asprimea! Astăzi au fost alte vărsări de sânge nevinovat la Târgovişte şi mă întreb cine va mai urma... Am vorbit şi cu Preasfinţitul Maxim despre toate acestea şi mi-a spus că ne rămân numai rugăciunea şi încredinţarea în voia lui Dumnezeu. De altfel, ştii că sfinţia sa socoteşte să se întoarcă în Serbia, având bun prilej pentru aceasta plecarea sa la Buda, cu solie de la domnul Mihnea...

Cerul vieţii noastre se întuneca. Ştiam că Preasfinţitul Maxim, care înaintea morţii domnului Radu fusese ales Mitropolit al Ţării Româneşti, nu va pleca singur în Serbia, ci împreună cu bunica mea, despota Anghelina. Un jupan sârb, Dimitrie Iaşcvici, boier credincios al răposatului meu tată, venise nu de mult cu treburi la Târgovişte şi căutând-o pe bunica, vorbiseră îndelung, înfăţişându-şi unul altuia gândurile şi nădejdile. Sufletul bunicii tânjea după pământul sârbesc şi după mănăstirile de acolo, după mormântul fiului său Iovan şi poate mai ales după racla unde se odihneau moaştele sfinte ale ţarului Ştefan, mult-pătimitorul ei soţ. Şi fiindcă atunci când este voia lui Dumnezeu să se facă un lucru, toată zidirea ajută la aceasta, aşa s-a întâmplat şi atunci, căci jupanul Dimitrie tocmai gândea să ridice o mănăstire în Serbia, la Kruşedol. Bunica

Anghelina n-a şovăit nici o clipă, ci s-a gătit fără zăbavă să treacă Dunărea înapoi. La plecare, m-a luat deosebi şi mi-a spus:

- Fiica mea Milița, plec cu sufletul împăcat, lăsându-te în pace alături de soțul tău. Te-am crescut de mică şi te-am învățat toate câte le-am ştiut a fi bune şi de folos. Ia aminte şi nu uita cuvintele mele. Întâi de toate cinsteşte pe Dumnezeu, iar apoi pe soțul tău, pe care să-l ai ca pe lumina vieții tale. Nu te mândri cu nimic înaintea lui, nici cu neamul, nici cu înțelepciunea, nici cu podoabele tale. Aminteşte-ți pururea de învățătura Evangheliei care zice: *Podoaba femeii să nu fie cea din afară, ci să fie omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blând şi liniştit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu.* Să împărtăşeşti toate bucuriile şi necazurile sale, iar grijile să vă fie de obşte, căci aşa va spori casa voastră. De-l vezi întristat, mâhneşte-te împreună cu el o vreme, apoi însă, înseninându-ți fața, risipeşte-i întristarea prin cuvinte înțelepte şi duioase. Păziți ca pe o mare comoară curăția dragostei, care singură vă va învăța toate, căci iubirii nu-i trebuie lege...

Şi înțeleapta mea bunică a avut dreptate. Alături de domnul Neagoe, necazurile vieții au trecut mai uşor, părându-ne mai mici, iar bucuriile ne-au devenit mai pline şi luminoase. Căci o căsnicie blagoslovită îi face de două ori mai puternici pe soți, fiind unul altuia mădulare...

În această vreme, Theodosie creştea şi ne însenina sufletele cu gingăşiile sale copilăreşti, încât uitam de toate amărăciunile şi grijile. Nu împlinise doi ani când am cunoscut cu bucurie că Dumnezeu ne va mai dărui un prunc. Cu toate viforele ce amenințau dinafară, o asemenea veste a luminat văzduhul inimilor noastre şi întreaga casă a Craioveştilor. Noaptea, adeseori îl găseam pe Neagoe în odaia sa, rugându-se cu fața la pământ şi mulțumind cu lacrimi Domnului pentru toate darurile de care ne învrednicea. Umilința sa era răscolitoare pentru sufletul

meu, iar această umilință, rod al rugăciunii sale neîncetate, domnul Neagoe avea să și-o păstreze până în ultima clipă a vieții sale pământești.

Sorocul nașterii a venit și Theodosie a primit în dar o surioară cu cârlionți arămii și ochii negri, pe care am botezat-o Stanca, după un vechi nume românesc. Jupâneasa Neaga, mama lui Neagoe, mi-a fost iarăși alături. Tot de la ea am învățat, mai pe urmă, multe din tainele oblăduirii pruncilor. Cu uimire descopeream în femeia vajnică ce se îngrijea de toate treburile moșiilor, o inimă caldă de mamă, gata să aline, să mângâie, dar și să strunească la nevoie, cu înțelepciune și pricepere, apucăturile copilului. O priveam și încercam să-mi închipui cum îl crescuse pe Neagoe, cum își grijise toți cinci copiii, de erau acum ca niște flori alese și binemirositoare. Ea m-a învățat un lucru de mare preț, care avea să-mi fie de folos mai târziu:

- Copiii, mi-a spus, sunt mai întâi ai lui Dumnezeu și apoi ai noștri. Eu i-am învățat pe fiecare așa cum m-am priceput mai bine, dar mai mult i-am încredințat Maicii Domnului, să-i povățuiască și să-i ocrotească ea. Pentru aceea, fiica mea Despina, seara când te închini, cazi la icoana Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și roagă-te să-i primească sub un colțișor al sfântului ei acoperământ!

Acest sfat l-am purtat ca pe o piatră scumpă în inima mea, inimă prin care de atâtea ori, după voia lui Dumnezeu, avea să treacă sabia durerilor...

Într-o seară, pe când o adormeam pe Stanca la lumina blajină a sfeșnicelor, a venit în grabă Neagoe, aducând vești neașteptate de la Târgoviște. Nu era nici trist, nici vesel, ci mai degrabă plin precum un vas de apă curată ce dă să se reverse. Mi-a spus că în acele zile sosiseră la Curte niște călugări din Sfântul Munte și aflase de la dânșii că în urmă cu trei săptămâni, Patriarhul Nifon se săvârșise din această viață. Ne-am închinat

în tăcere şi am aprins tămâie şi lumânări pentru odihna sufletului său sfânt. O vreme lacrimile au vorbit singure despre dragostea noastră pentru părintele. Apoi amintirile au început să curgă una după alta, ţesând în liniştea nopţii străluciri de aur. De pe cărbunii aprinşi în căţuie se ridicau în toată odaia flori albăstrii, înmiresmând sufletele noastre.

- Despina, mi-a spus Neagoe scânteind în priviri un gând sfânt, câtă vreme mai este pace şi suntem sănătoşi, să lucrăm cele poruncite de sfinţia sa: mai întâi rugăciunea neîncetată şi apoi faptele bune. Dar vai mie, păcătosului, că nu ştiu de unde să încep... Văd neorânduiala de la Târgovişte, văd certurile şi zbuciumul boierilor, văd ţara pustiită de secetă şi îmi amintesc cuvintele Patriarhului dinaintea plecării sale. Am împărţit hambarele cu cei săraci, am lăsat slobode morile pentru cei scăpătaţi, am căutat pe văduve şi orfani, dar simt că nu e destul! Despina, aş vrea să facem ceva pentru Patriarh, ceva care să rămână spre pomenirea sfântului său nume şi spre iertarea păcatelor noastre...

- Să ridicăm o biserică! am spus eu, dar numai vocea era a mea, căci gândul era de sus.

Neagoe a încuviinţat bucuros. O biserică în care să se săvârşească zilnic dumnezeiasca Liturghie era darul cel mai de preţ pe care îl puteam face spre veşnica pomenire a părintelui nostru Nifon. Biserica urma să fie închinată Sfinţilor Apostoli, căci ce altceva fusese Patriarhul, dacă nu un apostol trimis de Dumnezeu pe pământul ţării noastre.

Şi bunul Dumnezeu a deschis uşa inimii domnului Mihnea, care s-a plecat cu îngăduinţă rugăminţii lui Neagoe. Aşa s-a ridicat, cu meşteri iscusiţi şi cu cheltuială bogată, Biserica Sfinţii Apostoli. Însă altele sunt gândurile oamenilor şi altele gândurile lui Dumnezeu...

1552 Ianuarie 26 zile

După ce am mai aruncat câteva lemne în sobă și am aprins opaițul, m-am așezat iar la măsuța de scris. La bătrânețe, nesomnul este frate bun cu amintirile vieții de altădată... Dulci ori amare, clipele de demult mi se zugrăvesc în culori potolite, în ceasurile de liniște. Singurătatea chiliei devine altar, în care îmi aduc viața întreagă înaintea Împăratului nostru Dumnezeu...

Toamna anului 1509... Un vânt rece sufla sălbatic, smulgând acoperișurile de pe case, îndoind copacii și ridicând colbul în vârtecușuri. Pădurile păreau că freamătă de durere, zvârcolindu-se și gemând după ajutor. Păsările zburau speriate, izbindu-se de zidurile caselor. În odăile Băniei, jupânesele Neaga și Neagoslava se însemnau cu sfânta cruce și șopteau rugăciuni, privind cu îngrijorare plumburiul cerului.

Zi de zi veneau vești tot mai întunecate de la Târgoviște. Se auzea că unora dintre boieri domnul Mihnea le tăia nasul, altora buzele, luându-le averile după pofta sa și nedând socoteală nimănui de nimic. Încă adăugase și fărădelegea desfrâului, aducând necinste și rușine în sufletele multor fiice și soții de boieri. Oamenii trăiau și în conace și în bordeie cu frica în sân. *Leu ce răcnește și urs flămând este cel rău, care stăpânește peste un popor sărac*, zice înțeleptul Solomon.

Nu se înserase bine când Neagoe împreună cu jupanii Pârvu și Danciu au intrat călare în curtea casei boierești de la Craiova. Au întrebat grăbiți de banul Barbu, vrând să stea la sfat cu dânsul. Erau neliniștiți. Pereții casei păreau să se fi posomorât odată cu intrarea lor. Numai Theodosie și Stanca zburdau fericiți în jurul tatălui lor. Neagoe i-a luat în brațe și i-a aruncat de câteva ori în sus, spre marea lor fericire. Apoi le-a dat nelipsitele zaharicale aduse de la Târgoviște și i-am dus în odaia lor, lăsându-i în grija Călțunei.

Între timp sosise și banul Barbu și ne-am așezat fiecare la

locul său, împrejurul mesei pregătite pentru cină. Nimănui însă nu-i ardea de mâncare.

- Așa, a început banul Barbu, cum s-ar zice, ni s-a urât cu binele! Am auzit că s-au înmulțit pedepsele lui Mihnea zilele acestea!

- O, de-ar fi numai atât! i-a răspuns abătut Neagoe. E pedeapsa lui Dumnezeu, că ne-a dat pe mâna unui rătăcit! Da, rătăcit, fiindcă din câte se vede, domnul Mihnea are mai mult cuget latinesc decât ortodox. Zilele acestea s-au tot preumblat pe la Curte niște cardinali și călugări papistași, iar dânsul s-a învârtit mândru cu ei prin palat, de parcă i-ar fi venit în ospeție papa de la Roma! Dar, Dumnezeu să mă ierte, nu aș avea nimic cu dânșii, dacă n-ar fi venit din porunca regelui Vladislav, față de care Mihnea are datorii și obligații vechi... Încep să înțeleg acum de ce nu are domnul tragere de inimă pentru nimic din ale Bisericii noastre!

- Dacă-i numai atât, i-a răspuns banul, apoi încă nu e nimica, fiindcă acestea sunt numai gândurile noastre...

- Cum? a întrebat aprins Neagoe. E puțin lucru dacă domnul se face latin, ori poate că și este deja?! Ce va fi cu țara aceasta? Ce va fi cu mănăstirile noastre? Dacă ne pierdem credința, ne vom pierde și neamul! Numai atâta vreme cât sufletul ne e slobod putem a ne ține slobodă țara de robie. Dar cine ne va mai izbăvi dacă sufletul ni se pleacă de bunăvoie spre legi străine? Neam din neamul Basarabilor nu s-a lepădat de credința pravoslavnică! Nouă nu ne trebuie nimic mai mult decât avem, căci sfânta noastră Biserică de Răsărit, așa prigonită și sărăcită cum este, totuși nu contenește a revărsa harul Duhului Sfânt și a naște sfinți, precum vedem cu ochii noștri, numai dacă nu suntem cu totul orbiți de cele pământești...

- Și eu socotesc la fel! s-a înflăcărat Preda, fratele mai mic al lui Neagoe.

- Să nu fie numai gândurile noastre! a răspuns iarăși, tulburat, jupanul Barbu. Să mai așteptăm!

- Ce-i drept, nu m-ar mira ca Mihnea să se facă papistaș, că nu-l prea văd să țină la cinstea sa! a zis cu voce scăzută și jupanul Pârvu.

Femeile ascultau tăcute spusele bărbaților și ziceau rar câte un cuvânt.

După ce vorbele s-au mai întețit o vreme, banul Barbu i-a sfătuit pe toți cu înțelepciune să nu vădească deocamdată nimănui bănuielile lor, ca nu cumva să semene tulburare și să culeagă furtună.

- Însă, a adăugat el, vremurile sunt grele și mâna nu trebuie să ne tremure pe arme dacă va fi nevoie să ne apărăm țărișoara și viața!

Tocmai atunci slujnica de încredere a jupânesei Neguța a intrat în odaie, căutând încurcată privirea stăpânei sale:

- A venit jupanul Baldovin cu fiul său și au a vă spune o vorbă! a zis ea frământându-și mâinile sub șorț.

- Să intre, că suntem acasă cu toții! a poruncit scurt banul Barbu.

Jupanul Baldovin a intrat năvalnic, scoțându-și cușma de pe cap. Din urmă venea feciorul lui mai mic, Ivașco. Erau rude mai îndepărtate ale boierilor Craioveşti, trăgându-se din neamul Goleştilor, oameni de cinste, harnici și credincioși.

- Ia loc, jupane Baldovin, și trage-ți sufletul! l-a îndemnat cu bunăvoință jupâneasa Neguța.

Pe fruntea boierului curgeau sudori reci, iar ochii păreau să fi văzut o privelişte de spaimă.

- D-apoi am căutat să vă ajung din urmă, dar n-am apucat! Am venit cu Ivașco, că el a văzut și a auzit tot. La început nu l-am crezut, că-i încă necopt la minte, dar pe urmă, cercetând vorbele lui, m-am încredințat că nu e o închipuire de țânc. E mare primejdie și numai Dumnezeu poate să ne mântuiască din mâinile lui Mihnea!

Apoi și-a îndemnat fiul:

- Spune, Ivașcule, ce-ai auzit ieri la Târgoviște!

Ivaşcu, un băietan de vreo doisprezece ani, a început grăbit:

- Ieri dimineaţă, boieri dumneavoastră, după ce am isprăvit de strâns masa, marele paharnic m-a trimis până în pivniţă, să-i număr butiile goale. Mie însă îmi place să mă joc acolo şi tot cătând la ulcioare şi butii, am uitat să mai plec... Deodată am auzit la intrare glasul domnului Mihnea şi de frică m-am ascuns într-o putină goală, aşteptând să iasă domnul afară. A intrat cu logofătul Stoican şi după ce i-a spus pivnicerului să-i lase singuri, domnul l-a întrebat dacă a pregătit trebuşoara. Jupanul Stoican i-a zis că până la sfârşitul lui octombrie toată ginta Craioveştilor va fi sub pământ. Praful de puşcă e pus la loc sigur şi o ceată de lefegii este plătită ca în noaptea Sfântului Dimitrie să termine de făcut ce nu va dovedi singur focul. La urmă, domnul Mihnea a început să râdă şi chemându-l pe pivnicer, i-a cerut să le dea un vin vechi. Au ciocnit câte o cupă şi au ieşit afară cu voie bună. De mine n-a ştiut nimeni că am fost în pivniţă. Nici măcar pivnicerul n-a băgat de seamă, că am ieşit pe furiş, fără să prindă dânsul de veste...

- N-am venit aici până nu m-am dumirit ce e cu praful de puşcă, a zis jupanul Baldovin ştergându-şi fruntea. Şi m-am încredinţat că este adevărat ce spune băiatul. Săptămânile astea oamenii lui Stoican au cumpărat din Sibiu şi Braşov mai multe căruţe cu praf de puşcă, despre care nu se ştie nimic, căci de cum au ajuns la Târgovişte, au intrat în pământ.

Jupanul Danciu, care era mare armaş la Curte, a încuviinţat îngândurat:

- Da, despre asta nu ştiu nimic, acum aud prima dată. Întotdeauna praful de puşcă trece şi prin mâinile mele. De data asta l-a luat Stoican şi l-a trimis cine ştie unde. Pesemne că pe aici, pe aproape, ca să poată pune focul mai iute...

În odaie s-a făcut parcă frig fără de veste...

Urzeala domnului Mihnea era ca atunci când toţi Craioveştii sunt acasă, laolaltă, de Sfântul Dimitrie, hramul mare al Craiovei, să dea foc, în miezul nopţii, conacului lor, în vreme

ce pâlcuri de lefegii să înconjure moşia, încât nimeni să nu scape cu viaţă. Ne-am privit unii pe alţii cu cutremur. Până la praznicul Sfântului Dimitrie mai erau vreo două săptămâni...

Banul Barbu a cumpănit adânc lucrurile, gândind cum am putea să ne scăpăm viețile. Şi cum nu aveam de ales, urma să trecem Dunărea şi să ne refugiem o vreme în Serbia: jupâneasa Neaga cu o parte din familie la rudeniile ei, eu cu Theodosie, Stanca şi ceilalţi la Mănăstirea Kruşedol.

- Dumnezeu poate să scape din ispită pe cei credincioşi, iar pe cei nedrepţi să-i păstreze să fie pedepsiţi în ziua Judecăţii! a încheiat banul, ridicând privirea spre icoane.

În odaie, deasupra capetelor, candela arunca lumini limpezi pe icoana Sfântului Dimitrie. Şi fiecare a privit într-acolo cu o rugăciune în gând, căci Sfântul Dimitrie era ocrotitorul casei Craioveştilor.

Ne-am retras târziu în odăile noastre, cu gândul la pregătirile de plecare. Din curte răzbăteau şuşotelile înfundate ale slujnicelor.

În mai puţin de trei zile am fost gata de drum, luând cu noi, în câteva care, cele de neapărată trebuinţă. Casele, pământurile, morile, hergheliile le-am lăsat în grija lui Dumnezeu. Am urcat mai întâi la Mănăstirea Bistriţa, unde ne-am spovedit şi ne-am împărtăşit cu toţii cu frică mare, gândind că poate fi pentru ultima dată. De acolo, după slujba de noapte am coborât cu bărcile pe râu la vale, până la Dunăre. După sfatul Părintelui Macarie, noi, femeile, împreună cu pruncii am rămas în Serbia, iar bărbaţii au purces mai departe la drum, să ceară sprijin rudei lor îndepărtate, Mehmet Mihaloglu, care era paşă de Nicopole.

- Turcii, cel puţin, se mulţumesc cu pungile noastre de aur! mi-a zis îngrijorat Neagoe la despărţire. Ei n-au să se bage în sufletul şi credinţa noastră şi ne vor lăsa să murim creştini pe pământul acesta. Cei din Apus, însă, vor a ne face papistaşi ca şi ei. Or asta nu e după Dumnezeu! Ţi-aminteşti cum ne învăţa

și părintele nostru Nifon, spunând că dacă vom păzi credința, Dumnezeu ne va păzi neamul și țara. Pentru aceea ne vom pleca numai în fața celor ce nu se luptă cu Dumnezeul nostru!

Ne-am luat rămas-bun cu lacrimi, mulțumind lui Dumnezeu că ne-a scos vii din mâinile vrăjmașilor noștri.

Drumul spre Kruşedol l-am străbătut în tăcerea asfințitului. Dealurile Serbiei îmi păreau pentru prima dată străine. Toamna ne învăluia în ceață ei răcoroasă. *Ca o pasăre gonită din cuibul ei, așa este omul izgonit din casa sa*, cum zice Scriptura... Inima mea rămăsese în țara fericirii mele dintâi, în Țara Românească, țara domnului Neagoe.

1552 Ianuarie 28 zile

Vremurile pribegiei...

În urma noastră, furia domnului Mihnea s-a revărsat cu patimă întunecată asupra averilor și a bisericilor înălțate de Craioveşti. Mai întâi a fost distrusă Biserica Sfinții Apostoli, ctitorită întru pomenirea Patriarhului Nifon. Apoi a venit rândul Mănăstirii Bistrița să fie dărâmată cu tunurile. Călugării au fost chinuiți și uciși, sfintele vase spurcate... Peste toată Valahia era tânguire și jale multă. Nici turcii nu făcuseră așa nelegiuri între creștini. Numai moaștele Sfântului Grigorie au scăpat de urgia cumplitului domn, fiind ascunse de Părintele Macarie în peștera din munte.

Rând pe rând au trecut peste Dunăre mulți boieri români, precum și mulți slujitori și armași de-ai noștri. Au venit și rudele răposatului domn Radu cel Mare, soția, fiii și frații săi. Printre ei, coconul Vlăduț, fratele domnului Radu, care avea pe atunci șaisprezece ani.

Curând a sosit la Kruşedol şi jupanul Dimitrie Iaşcvici, încrâncenat ca un stejar trăsnit. Zăbovise cu ai lui în Ţara Românească pentru oarecare treburi şi nelegiuitul Mihnea batjocorise curăţia fiicei sale. Cu sufletul zdrobit, jupanul a luat drumul Constantinopolului, să-şi unească puterile cu Craioveştii spre a-l alunga pe netrebnicul domn din Muntenia.

În tot acest timp, rugăciunile şi grija mea de zi şi de noapte erau pentru viaţa domnului Neagoe. Am păstrat cu evlavie scrisorile pe care mi le-a trimis în acea vreme. Cu multă mărime de suflet, el nu-mi scria despre greutăţile şi amarul străinătăţii, ci mai mult îmi trimitea mie cuvinte de îmbărbătare. Aveam pe atunci douăzeci de ani, Theodosie împlinise patru, iar Stanca abia număra doi anişori...

„Preablânda şi preacinstita mea soţie, Despina Miliţa,

Lăudat să fie preabunul Dumnezeu, care mi-a dat prilej a-ţi trimite această carte din cetatea sfântă a marelui Constantin, aflată astăzi, pentru păcatele neamului creştinesc, sub stăpânirea celor fără de lege.

În vremea nenorocirii ce ne-a cuprins, Despina, lucrul cel mai bun pe care-l putem face este să ne predăm voii lui Dumnezeu şi să îndurăm întristările cu nădejde. Furtuna asta a fost îngăduită de Dumnezeu pentru păcatele noastre. Aşa cum un tată îşi mustră fiul ce-a apucat pe o cale greşită, aşa Domnul scoate toiagul Său către cei ce se îndreaptă spre pierzare. Acum că s-a făcut vădită tuturor lepădarea lui Mihnea de credinţă, sunt liniştit de drumul pe care mergem. Rătăcirea unui domn înseamnă rătăcirea unui neam întreg, iar în faţa acestei nenorociri nu putem sta fără grijă de neamul nostru şi de soarta lui. Numai mila lui Dumnezeu să fie cu noi, păcătoşii şi să ne călăuzească paşii după voia Sa.

În rest, aş voi să-ţi curm neliniştea ce o ai pentru traiul meu de aici. Sunt sănătos şi nu duc lipsă decât de dragostea ta şi a

copiilor. Mehmet Mihaloglu ne este de folos, fiind unul din oamenii apropiați ai sultanului. Nu-ți face griji, pungile de aur au fost îndeajuns spre a ne deschide ușile, iar de acum încolo, cum va voi Dumnezeu, așa să fie!

Noapte de noapte îmi trimit gândurile către voi și-L rog pe Domnul răbdării și al mângâierii să-ți dea cuget viteaz până ce va veni sfârșitul acestor amare zile.

Am aflat de nenorocirea fiicei jupanului Dimitrie și m-am tulburat cu duhul. Știu că împreună cu maica Anghelina veți găsi cuvinte blânde și potrivite pentru a liniști chinuita ei inimă. Și eu mă silesc aici a potoli flăcăra mâniei din sufletul tatălui său, dar vâlvătaia durerii e vie și mistuitoare.

Îmi scrii că Theodosie și Stanca sunt sănătoși, dar nu spui nimic despre tine, lucru care nu mă bucură deloc. Îți cer să fii milostivă față de sufletul meu și să ai grijă de tine așa cum ai de copii. Zici că această lună a trecut greu ca o mie de ani, neavând de unde afla vești despre noi. Da, știu, dragostea nu îndură despărțirea și depărtarea fără să simtă dureri, căci firea dragostei este să caute apropierea și unirea. Iar eu, aici, asemenea, chem mereu, nemângâiat, rugăciunile tale și ale copiilor...

Alungă de la tine, Despina, orice teamă pentru soarta mea! Nu-ți spun cuvinte deșarte, ci îți grăiesc cu bună nădejde în purtarea de grijă a Domnului, Care cârmuiește toate. Stând aici, am văzut și am auzit multe lucruri și m-am încredințat că nimic nu se petrece fără știrea Atotputernicului Dumnezeu.

Astfel că nici șederea mea aici nu este fără folos. Uite, de pildă, de când am venit, nu încetez a lua aminte cu uimire la iscusința cu care se ridică, de o vreme încoace, palate și moschei nemaivăzute la Constantinopole. Sultanul a căutat meșteri în toată lumea și i-a adus aici ca să dea din nou strălucire vechii cetăți. Și turcii, care până nu demult au disprețuit și au stricat bisericile și palatele bizantine, astăzi le înnoiesc sau ridică altele după felul acelora. Cei mai iscusiți meșteri mi s-au părut a fi cei georgieni. Meștegul lor de înflorare a pietrelor este strălucit!

L-am cunoscut de curând și pe vestitul Sinan Celebi, arhitectul Palatului Topkapi.

Văzând lucrul mâinilor lor, mi s-a înfiripat în suflet un vis și o nădejde mare: Despina, dacă mult milostivul Dumnezeu ne va dărui zile să ne întoarcem în pământurile noastre, aș vrea să ridicăm la Curtea de Argeș o biserică preafrumoasă, așa cum mi s-a arătat înaintea ochilor minții într-una din nopțile pribegiei mele. Știi prea bine cât iubesc Curtea de Argeș! Acolo m-am îndulcit de cuvintele Patriarhului Nifon și tot acolo Domnul mi te-a dăruit soție și mamă a pruncilor mei. Și unde este comoara ta, zice Scriptura, acolo este și inima ta...

Despina, fii bună și înțeleaptă ca întotdeauna și șterge-ți lacrimile de pe obraji! Zâmbește zilei de mâine și nu-ți arăta posomorârea față de copii. Sărut mâna Preasfințitului Maxim și a cuvioasei maici Anghelina. În noaptea Sfântului Ierarh Haralambie să faceți, rogu-vă, priveghere de toată noaptea, cerând milă și îndurare de la Hristos pentru viețile noastre.

Tatăl meu Pârvu împreună cu unchiul Barbu și cu toți ceilalți vă trimit dragostea și grija lor părintească. Preda și mai ales Pârvu, frații mei mai mici, nu mai au răbdare cu traiul pe aici, dar așa vor învăța să fie bărbați... Borcanul cu dulceață de portocale e de la jupanul Barbu pentru tine și Stanca. Arcul l-a luat unchiul Danciu pentru Theodosie. Celelalte cofeturi vi le trimit eu, să vă îndulcească zilele...

Să ne îmbrățișăm, Despina, în dragostea lui Dumnezeu ca într-o platoșă și să alungăm de la noi frica cea nebărbătească. Vă las în ocrotirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și a rugăciunilor părintelui nostru, Patriarhul Nifon".

1552 Februarie 10 zile

Pomenirea Sfântului Ierarh Haralambie

Au trecut mulți ani din noaptea aceea... Eram la Mănăstirea Kruşedol şi alături de maica Anghelina şi Preasfințitul Maxim am făcut rugăciune până când zorile aŭ pătruns prin ferestrele înguste ale bisericuței. Era o vreme aprigă. Omătul şi gheața împărățeau peste câmpii şi munți. Ne rugam pentru ajutorul şi mântuirea jupanilor pribegi, dar nu ştiam ce năpraznice lucruri se petreceau în noaptea aceea. Abia mai târziu le-am aflat, istorisite de armaşii noştri...

În noaptea Sfântului Haralambie, oastea pribegilor, condusă de Neagoe, a trecut Dunărea înghețată spre a-l alunga pe Mihnea din țară. Vreme de câteva luni se înarmaseră cu tunuri, săbii, scuturi şi cai puternici. Planul bătăliei îl întocmiseră Craioveştii, avându-l şi pe Mehmet Mihaloglu bun sfătuitor. După îndelungi socoteli, hotărâseră ca oastea să se împartă în trei, încredințând conducerea celei mai de seamă părți lui Neagoe. De dincoace de Dunăre, Mihnea şi fiul său Mircea se pregătiseră cu armată mare, sprijiniți de regele maghiar. Cea mai încleştată luptă s-a dat la Cotmeana. Bunul Dumnezeu a fost de partea lui Neagoe şi rugăciunile Sfântului Ierarh Nifon l-au ajutat să biruiască oastea celui ce se lepădase de credința țării sale. Domnul Neagoe nu iubea războiul, dar cei care l-au văzut luptând spuneau că sabia îi scăpăra în mâini când se avânta printre duşmani. Era curajos şi înțelept şi oştenii îl urmau cu încredere.

Speriați de avântul oştirii Craioveştilor, domnul Mihnea şi Mircea au fugit în Transilvania, de unde s-au întors cu o nouă oaste de călăreți, dobândită de la regele maghiar. N-au putut însă coborî mai mult de Gherghița. Acolo au fost întâmpinați de oştire mare, căci alături de boierii Craioveşti se ridicaseră de data aceasta la luptă şi țăranii şi slujitorii de pe pământurile

Munteniei. Urmăriți și hărțuiți pe valea Oltului, fostul domn și fiul său au fugit la Sibiu, unde și-au găsit o vreme adăpost.

După înfrângerea și alungarea lui Mihnea, Mehmet Mihaloglu a citit înaintea tuturor numirea ca domn al Țării Românești a lui Vlăduț cel Tânăr, fratele lui Radu, „din voia și cu porunca luminăției sale Baiazid al II-lea". Și pentru că biruința se datora Craioveștilor, Mehmet a poruncit neîntârziat domnului să facă cu dânșii jurământ de credință neviclean și împreună să se supună, ca și până atunci, Înaltei Porți. Și toată lumea a fost mulțumită și a dat slavă lui Dumnezeu, Care împlinise această dreptate.

Țara era iarăși curată și oamenii primeniți. Însă cineva nu-și putea ostoi durerea sufletului numai cu atât și acela era jupanul Dimitrie Iașcvici. Inima lui de tată n-a răbdat să nu răzbune umilința fiicei sale și pentru aceasta a purces spre Transilvania. Craioveștii nu l-au lăsat singur, ci Danciu, marele spătar, l-a însoțit în călătorie împreună cu vistiernicul Albu. Și cel care căzuse în hulă față de Duhul Sfânt primind credința papistășească, a pierit ucis de mâna jupanului Dimitrie la Sibiu, pe când ieșea, după slujbă, din biserica latinilor, în ziua de 12 Martie 1510. În încăierarea ce a urmat și-au găsit sfârșitul și cei trei jupani munteni, uciși de sibienii care nu aveau de unde ști durerea inimii lui Dimitrie Iașcvici...

Au urmat aproape doi ani de trudă. Întorși la casele noastre, am tocmit întâi bisericile și mănăstirile, cât să se poată sluji din nou într-însele. Apoi am înnoit conacul Băniei, ce fusese ars și pe cât ne-a stat în puteri, am ajutat și celorlalți să-și ridice iarăși sălașurile pustiite. Un an de zile am purtat pe la mănăstirile noastre rânduiala pomenilor pentru cei săvârșiți în bătălie.

Jupanii Craioveşti și-au primit înapoi dregătoriile lor de cinste, iar Neagoe a fost ridicat la rangul de mare comis al Curții. Locul său în timpul ceremoniilor de la Târgoviște era

de-a dreapta lui Vlad, purtându-i spada, însemnul puterii coroanei. Domnul țării arăta recunoștință și dragoste față de Craioveşti și toată lumea era mulțumită și își vedea în pace de treburi. Erau însă ani de secetă, iar pământurile nu mai dădeau roade ca înainte.

Neagoe cel întors din surghiun era altul. Străinătatea cu lipsurile și umilințele sale, precum și bătălia pe câmpul de luptă, cu morții, ciungii și betegii ei i-au lărgit inima, făcând-o mai încăpătoare pentru durerile celorlalți, mai blajină, mai plecată spre bunătate. Căci atunci când necazurile vieții sunt primite creștinește, suferința înnobilează sufletul și-l apropie mai mult de Dumnezeu.

- Despina, mi-a spus Neagoe nu mult după întoarcerea noastră, am făgăduit în sinea mea, în ceasurile luptei, să port grijă văduvelor și orfanilor rămași fără ajutor. Am văzut murind atâția oameni nevinovați... Privirea lor încremenită spre cer mă strigă zi și noapte. Multora le-am închis chiar eu ochii. Pe unul din ei, când m-am aplecat, l-am găsit încă suflând și șoptind deslușit: „Ileană, ai grijă de copii!"... Or, dacă Dumnezeu a ales ca alții să plece dincolo, iar eu să trăiesc, n-am voie să-i uit pe cei ce au murit în locul meu. E ca și cum i-aș mai ucide o dată!

Am găsit, deci, prin cătunele risipite de-a lungul apelor rudeniile oștenilor morți și am dus în fiece loc o parte din inima și mila domnului Neagoe. Căci oamenii nu suferă atât de mult de foame ori de sărăcie, cât suferă din pricina singurătății și a uitării celorlalți. Copii, văduve și bătrâni au primit milostenie din mâinile noastre și de fiecare dată ne întorceam la Craiova cu sufletul mai bogat, căci nu este fericire mai mare decât a bucura pe cineva aflat în nevoie. Primeam în schimb binecuvântările înlăcrimate ale bătrânilor, care ne petreceau adeseori până la ieșirea din sat cu aceeași dragoste cu care își petrecuseră nu de mult la oaste feciorii ce nu se mai întorseseră acasă. Neagoe spunea tuturor că vine din porunca domnului țării, iar

asta era mare mângâiere pentru sufletele țăranilor, care își ridicau căciula atunci când auzeau numele Măriei sale.

Tot din acea vreme, Neagoe a luat obiceiul ca în Duminica Înfricoșatei Judecăți, care este înaintea Postului Mare, să cerceteze pe cei din temniță, pe bolnavi și pe cei săraci, zicând:

- Vai mie dacă în această zi mă voi întoarce de la biserică și voi mânca, mă voi odihni și mă voi îndestula de bunătățile pământului și nu-mi voi aduce aminte de cuvântul lui Hristos!

În acea duminică de peste an mergeam întotdeauna la Mănăstirea Bistrița și acolo, vreme de câteva ceasuri slujeam cu mâinile noastre suferinzilor de la bolniță, spălându-le rănile și hrănindu-i cu bucate aduse de la Craiova. Apoi Neagoe pornea pe valea Bistriței însoțit de câteva care cu făină, linte, mei, brânză și alte bunătăți, iar după ce isprăvea a le împărți, ne întorceam împreună la conacul Băniei.

Theodosie și Stanca creșteau sub binecuvântarea lui Dumnezeu și ne luminau zilele cu sufletele lor curate, străine de păcat. În anul 1510 am primit, ca pe un dar de sus, al treilea prunc, o fetiță cu chip nespus de frumos, căreia i-am pus numele Ruxandra. Mergeam cu toții la Bistrița ori la Corbii de Piatră și-i învățam pe copii de mici cu slujbele și evlavia. Maica Magdalina scăpase de urgia lui Mihnea datorită armașilor pe care Neagoe îi tocmise, înainte de plecare, să apere schitul și acum maica ne purta încă mai mare dragoste și recunoștință.

Vremea se scurgea încetișor. Neagoe se apropia de treizeci de ani, vârstă la care privești cu luare-aminte înapoi, cântărindu-ți faptele și viața, dar și înainte, cerând socoteală sufletului asupra felului cum hotărăște a vieții pe mai departe...

În nopțile de iarnă, deseori opaițul din iatacul lui Neagoe nu se stingea decât mult după miezul nopții. Știam că citea Psaltirea întreagă și nu-i tulburam liniștea. Odată însă, grija m-a mânat spre odaia lui retrasă. L-am găsit aplecat asupra mesei, cu fruntea rezemată în palme. Înaintea sa stătea deschisă cutioara veche în care strălucea inelul domnesc al tatălui său,

iar pe masă, desfăcut ca o rană, hrisovul unui domn ce nu-şi cunoscuse niciodată fiul. L-am privit cu sfială din prag, fără a căuta răspunsuri în cuvinte. Ce poate spune omul înaintea tainelor vieţii?! Ne trezim pe acest pământ mai presus de voinţa noastră, născuţi din părinţi robi, sau boieri, sau împăraţi. Apoi aflăm că deasupra noastră veghează Cel Atotputernic, că străini şi călători suntem, având a da seama într-o zi dacă ne-am împlinit ori nu menirea în lume. Căci viaţa asta trecătoare, deşartă, plină de amăgiri, curse şi primejdii trebuie trăită la înălţimea gândului şi voii lui Dumnezeu faţă de om. Oamenii de rând se împacă uşor cu soarta ce le e dată şi nu-şi pun întrebări mai presus de ograda lor. Oamenii aleşi se simt însă purtaţi de Duhul lui Dumnezeu şi îşi trăiesc adânc nevrednicia înaintea proniei cereşti.

M-am întors apoi în iatacul meu cu un fior străin înăuntrul inimii.

1552 Februarie 12 zile

De câteva zile ninge întruna, liniştit. Mă întorc din nou cu gândul la anii aceia şi caut să aştern pe hârtie toate câte mi le amintesc. Inima omului este însă adânc mare, ce nu poate fi deşertat cu uşurinţă...

După urcarea pe tron a lui Vlad, Curtea de la Târgovişte a început iar a prinde viaţă. Noul domn era tânăr şi pus pe fapte mari, însă nu totdeauna gândurile sale erau tocmite după măsura putinţei ţării şi a oamenilor săi. Boierii Craioveşti ţineau cu înţelepciune, din umbră, frâiele puterii şi îl sfătuiau pe

domn spre cele de folos. Şi nu o dată domnul Vlad s-a încredinţat că povaţa Craioveştilor era bună şi spre câştigul domniei sale. Totuşi, tânăr şi prea încrezător în sine, primea aceste sfaturi cu strângere de inimă. Mai era şi logofătul Bogdan, care nu-i suferea pe Craioveşti şi care zi de zi aducea înaintea domnului plângeri împotriva lui Neagoe. Totuşi, de fiecare dată dreptatea şi adevărul ieşeau la lumină, căci rugăciunile Sfântului Nifon erau cu noi şi ne ocroteau zi şi noapte.

Căsnicia jupânesei Caplea cu boierul moldovean nu-i adusese bietei domniţe decât lacrimi şi ruşine, căci năravurile vechi cu anevoie se tămăduiesc. Aplecat spre petreceri şi beţii, nelegiuitul Bogdan nu-i arăta nici o cinstire, trăind în desfrâu cu mai multe ibovnice. Iar pentru aşa viaţă, jupâneasa Caplea purta în suflet durere mare. Doar când avea nevoie de cuvântul ei bun către domnul Vlad, logofătul îi amăgea iar inima şi se purta cuviincios. Iar vorbele oamenilor, ca vântul, nimeni nu le poate opri să zboare de colo-colo...

Le aflam şi eu, din vreme în vreme, de la Stancu, un fecioraş de vreo cinsprezece ani, copilandru încă, pe care Neagoe şi-l luase ca slujitor de nădejde. Iscoditor şi isteţ, dar cuviincios în purtări şi aşezat la minte ca ţăranii modeşti din care se trăgea, Stancu venea adeseori de la Târgovişte, trimis de Neagoe cu vreo scrisoare sau vreun cuvânt pentru mine. Iar el îmi povestea toate câte se petreceau la Curte, aşa cum numai o inimă de copil poate simţi şi vedea.

Toamna blândă a anului 1510...

Venisem la Târgovişte chemată de Neagoe, pentru pricini pe care nu mi le mai aduc aminte. Stancu m-a întâmpinat bucuros, ducându-mi cuferele înăuntru. Vesel şi cu mâinile harnice, trebăluia prin odaia de oaspeţi, povestindu-mi de-a valma ce se mai petrecuse la Curte. Ştia toate vorbele de la palat, căci slujitorii îşi povestesc seara în cămările lor toate câte le fac şi le spun

stăpânii lor la cancelarie, în sala tronului, în odăile doamnelor.

Așa am aflat că domnul Vlad, care încuviințase la început cu bucurie gândul Părintelui Macarie de a mai tipări o carte neprețuită pentru Biserică - Octoihul Mare, cu slujbele pe opt glasuri pentru fiecare zi a săptămânii - își schimbase acum bucuria în nerăbdare, neînțelegând pricina pentru care se lungea lucrul. Iar când a aflat că Octoihul va avea câteva sute de file mari, s-a necăjit pentru cheltuiala și vremea trebuincioasă unei singure cărți și a cerut prescurtarea ei, căci țara - socotea Măria sa - avea nevoi mai mari în acele timpuri. Așa că Octoihul Părintelui Macarie urma să aibă doar slujbele primului glas pentru toate zilele săptămânii, iar pentru celelalte glasuri, numai slujba duminicii. Smeritul stareț - îmi povestea Stancu - plecase de la palat cu ochii în lacrimi, lepădând pentru totdeauna nădejdea de a vedea o carte bisericească tocmită după rânduială.

- Dar comisul Neagoe, a încheiat copilandrul cu mândrie, a alergat iute în urma părintelui și vrând să-l mângâie, i-a zis că din toată domnia lui Vlad, peste sute de ani n-are să se pomenească nimic mai cu laudă decât Octoihul sfinției sale!

L-am privit cu duioșie pe Stancu și mângâindu-l pe creștet, l-am slobozit să meargă la culcare, căci era târziu. El însă nu se grăbea să plece, după cum îi era felul. Am priceput că mai avea ceva pe suflet și pesemne nu știa cum să înceapă, sfiindu-se că vede și aude, poate, mai multe decât s-ar fi cuvenit.

- E vorba de jupanul Bogdan! mi-a spus el până la urmă, cu obidă în glas.

- Ei, ce-i cu dânsul, te asuprește oare cu ceva?

- Pe mine nu, jupânească Despina! De mine nu se încurcă nimeni pe aici, însă de jupanul Neagoe, da! Adică, vedeți, logofătul Bogdan n-are altă grijă decât cum să-l mai ghiontească și să-i facă rău. În fiecare zi are vorbă cu domnul Vlad, și vai, ce se mai pricepe la vorbă! Și de fiecare dată, după ce-l îmbrobodește cu tot felul de vești și cuvinte sucite, care-i plac Măriei sale, ajunge și la comisul Neagoe. Și, o, Doamne, numai minciuni și

vorbe rele spune, parcă n-ar mai încăpea de dânsul! Bunăoară, ieri dimineață, când s-au înfățișat la domn solii de la Sibiu, logofătul Bogdan a cerut comisului să aducă niște hrisoave mai vechi. Solia era în toi, iar jupanul Neagoe tot nu găsea hrisoavele, de parcă intraseră în pământ! Și așa comisul a pățit rușinea, primind certarea domnului și privirea disprețuitoare a logofătului Bogdan. A fost mustrat de parcă ar fi vrut înadins să-i facă rău Măriei sale! Însă aseară, întorcându-mă mai târziu la odăile slugilor, am zărit pe unul din slujitorii lui Bogdan ducând hrisoavele din odăile logofătului înapoi spre cancelarie. Dimineață, când comisul l-a înfruntat înaintea domnului și i-a vădit vicleșugul, el s-a fățărnicit spunând că după plecarea solilor a căutat hrisoavele și găsindu-le rătăcite, le-a luat în odaie să le citească. Așa că, oricum ar fi, pe logofătul Bogdan nu poți să-l prinzi în greșeală, că e viclean cum n-am mai văzut pe fața pământului! Și s-au mai întâmplat și altele la fel, încât domnul Vlad nu mai știe ce să creadă despre jupanii Craioveşti și mai ales despre comisul Neagoe...

Apoi Stancu a tăcut, așteptând parcă un cuvânt de la mine. Am înțeles zbuciumul sufletului său crud, nedeprins cu răutățile vieții. L-am luat încetișor în pridvorul casei de oaspeți și arătându-i norii plumburii ce se adunaseră deasupra cetății, i-am spus cu blândețe:

- Va veni furtună, dar apoi Atotputernicul Dumnezeu va trimite soarele și va fi iar vreme frumoasă. Așa e și în viața aceasta, Stancule: nimic nu e statornic! Numai cuvântul lui Dumnezeu rămâne neschimbat.

Am rămas apoi cu gândurile mele. *Mustră pe cel fără de minte și el te va urî*, spune Scriptura, iar eu înțelegeam că jupanul Bogdan nu putea uita că soțul meu îl înfruntase demult, din pricina iubitului nostru Părinte Nifon.

Neagoe însă nu mi-a spus nimic despre toate acestea. Era în firea lui să împărtășească celorlalți mai mult bucuriile, iar cele de întristare să le lase în seama purtării de grijă a lui Dumnezeu.

Dar în mintea mea a încolțit un gând ce nădăjduiam a fi plăcut lui Dumnezeu, căci numai El singur poate face pace între oameni. Adusesem cu mine de la Craiova un dar de preț, spre a-l încredința unor monahi sârbi de la Sfântul Munte ce urmau să sosească la Curte. Schimbându-mi însă gândul, a doua zi dimineață am cerut să fiu primită de domnul Vlad. Era o zi în care Măria sa primea negustorii și boierii veniți de prin țară. La început m-a cântărit cu grijă și nedumerire. M-am închinat și l-am rugat să-mi dea voie a-i grăi câteva cuvinte.

- Spune care ți-e pricina, jupânească Elena Craiovescu Brancovici! a poruncit el neliniștit.

- Măria ta, am prins eu îndrăzneală, nu am venit cu nici o pricină, ci doar pentru a-ți aduce o neînsemnată mulțumire pentru mărinimia ce o arăți de aproape doi ani încoace familiei Craioveștilor și supușilor noștri...

- Atât? m-a întrebat el neîncrezător.

- Atât, Măria ta! Suntem tare mulțumiți că trăim vremuri de pace, după prigoana prin care am trecut. Ne-a dăruit Dumnezeu și domnia ta să ne bucurăm în tihnă de copiii noștri și să ne lucrăm mântuirea sufletului. Tot norodul petrece fără tulburare, muncind ogoarele și crescându-și pruncii. Iar de când a început lucrul la Octoih, în toate mănăstirile se face neîncetată pomenire de numele Măriei tale...

Nu căutam a-l linguși spunând acestea, ci căutam numai să torn untdelemnul cuvântului bun peste o inimă tânără și încă nedeprinsă a deosebi binele de rău, gata a se tulbura la orice vânt. Iar bunul Dumnezeu a muiat inima domnului și chipul său a prins a se însenina și graiul său s-a mai îndulcit.

- Măria ta, am spus iarăși, te rugăm a primi cu milostivire un dar potrivit cu aplecarea spre înțelepciune cuvenită unui domn creștin, căci iată, am a-ți dărui această carte veche de mare preț, „Pravila" sau „Sintagma", cum se mai cheamă pe la noi. E un manuscris rar, pe care l-am adus din Țara Sârbească. A fost al tatălui meu, țarul Iovan Brancovici...

Domnul Vlad a luat cartea în mâini şi a cercetat-o cu luare-aminte, vădit mulţumit. Prinzând mai multă îndrăzneală, am zis din nou:

- Am avea totuşi o rugă, Măria ta...

Şi văzând neliniştea ce îi umbrise iarăşi chipul, am continuat îndată, plecându-mă după cuviinţă:

- Jupânesele boierilor Craioveşti, Neaga, Negoslava şi cu mine, cer îngăduinţa şi cinstea de a broda Măriei sale un caftan cu fir de aur şi argint pentru sărbătorile de la Curte, căci mândria boierilor este ca domnul să strălucească în mijlocul norodului şi cu podoabele din afară şi cu podoaba înţelepciunii, iar numele său să fie rostit cu cinste în tot pământul!

După câteva clipe de tăcere, domnul Vlad mi-a răspuns bucuros:

- Ridică-te, jupânească Elena, şi fii binecuvântată pentru cuvintele bune şi darul ales ce mi l-ai adus. Cât despre veşmântul domnesc, cinstea va fi a mea să-l port, lucrat de mâini despre a căror iscusinţă însăşi doamna ţării mi-a vorbit cu uimire. De altfel, voi trimite vorbă doamnei Anca să te primească îndată, ca împreună cu veşmântarul palatului să chibzuiţi lucrul... Acum mergi în pace, iar când vei avea vreo pricină, să vii negreşit să-mi spui!

- Doamne Vlad, bunăvoinţa care ne-o arăţi ne este de ajuns, mie şi cinstitului meu soţ, slujitorul Măriei tale!

Am plecat împăcată, căci simţisem că inima domnului Vlad se schimbase, semn că nu se biruise cu totul de vorbele logofătului Bogdan.

Spre seară, isprăvind treburile de la cancelarie, a venit şi Neagoe, bucuros să aibă câteva ceasuri de tihnă după zbuciumul zilei. Am ieşit în grădina scăldată de ultimele raze ale apusului. Hotărâsem să nu-i spun nimic despre întâlnirea mea cu domnul Vlad, socotind că Dumnezeu însuşi va lucra spre bine gândul meu. Însă după ce am vorbit o vreme tot lucruri mărunte, la urmă, potrivindu-mi mai bine caftanul pe umeri,

Neagoe mi-a spus cu prefăcută mustrare:

- Nu știu ce faci, țarină Despina, la palat și ce vorbești cu domnii țării mele, dar azi, după multă vreme, domnul Vlad m-a copleșit cu bunăvoința sa! Mi-a spus că ai fost la el cu daruri. Închipuie-ți că era așa de bucuros încât mi-a poruncit să-mi fac un inel sigilar cu numele meu, pentru documentele de la Curte. Încă și doamna Anca mi-a zâmbit voioasă, lăudându-mă că am o soție pe cât de frumoasă, pe atât de înțeleaptă... Cum de le știi pe toate, Despina Milița?!...

Nu i-am putut răspunde decât ridicând ochii spre bolta ce străjuia nemărginită deasupra noastră. Apoi Neagoe a început a-și da în vileag gândurile, acoperind cu un surâs neliniștea ce-o ținea ascunsă în inimă:

- Domnul Vlad se silește a fi un domn bun, însă e tânăr și gândurile sale nu sunt întărite întru înțelepciune și pricepere. Credința lui în Dumnezeu e șovăitoare și slabă și nu-i dă bucurie și sprijin. De aceea el caută să se adape mai mult din apele tulburi ale înțelepciunii omenești, care însă nu-i pot potoli setea. Logofătul Bogdan, cu istețimea lui, i-a intrat sub piele. Acum îl laudă, acum îl măgulește, acum îi dă povețe... Îi spune adesea că o țară nu se cârmuiește numai cu „Doamne miluiește", ci mai ales cu putere și forță, după felul Apusului. Însă un domn nu va cădea niciodată din pricina credinței adevărate, ci va cădea fie din lipsa credinței, fie din pricina nelegiurii faptelor sale. Asta o dovedește toată istoria țărilor creștine. Apoi, zi de zi logofătul Bogdan ridică clevetiri și viclenii împotriva mea. Nu-l judec pentru asta, căci am păcate pentru care Dumnezeu îngăduie să vină acestea peste mine. Însă un domn trebuie să gândească cu mintea lui, să vadă și audă cu ochii și urechile lui, iar nu cu ale altuia. Dacă face altfel, nu mai este el domn, ci altcineva îl stăpânește. Cât despre jupanul Bogdan, ce să zic... Îmi amintesc cuvintele Patriahului Nifon de dinainte de plecare: „Neagule, ia aminte că omul păcătos urăște pe cel care-i cunoaște păcatul!"... Or, logofătul nu poate uita că l-am

înfruntat cândva! Dumnezeu însă veghează asupra noastră, pentru rugăciunile părintelui nostru Nifon şi de aceea nu mă tem de nimic. La domnie nu mă gândesc, căci domniile şi împărăţiile acestea de pe pământ sunt în mâna lui Dumnezeu şi le dă cui voieşte. Însă Împărăţia cea cerească este în voia noastră şi ne va fi dată de Domnul numai de vom vrea şi ne vom sili pentru a o dobândi...

În grădină, soarele îşi topise ultimele raze, iar luna se ridica rotundă, ţesând străluciri de borangic peste ziduri. Am pornit încetişor spre palat, în răcoarea nopţii. La porţile mari dinspre miazăzi am văzut şezând un cerşetor fără picioare. Neagoe l-a recunoscut înfiorat pe unul din oştenii lui Radu cel Mare. I-a strâns mâna cu putere şi i-a făgăduit ajutorul, întinzându-i pe loc toţi asprii pe care îi avea la cingătoare. După ce l-am lăsat în urmă, mi-a spus cu tristeţe:

- O, Despina, de plâns este omul ciung, de plâns este omul olog şi beteag, dar mai de plâns decât toţi e omul care caută să-şi îndreptăţească păcatele şi să se întărească în necredinţa sa...

1552 Februarie 18 zile

Se apropie Sfântul şi Marele Post, vreme atât de iubită de călugări. La biserică am început a psalmodia „Uşile pocăinţei" şi „Cărările mântuirii", cântări ce cheamă sufletul la umilinţă şi luare-aminte, aşezându-l înaintea lui Dumnezeu aşa cum este el în adevăr şi nu în închipuire.

Doar pentru câteva zile voi mai lăsa amintirile să curgă peste mine, apoi voi pune strajă gândurilor şi voi continua scrisul după Slăvita Înviere a Domnului...

Venisem iară la Curtea de la Târgoviște pentru hramul Mănăstirii Dealu, de praznicul Sfântului Ierarh Nicolae.

Mănăstirea, ctitorie a lui Radu cel Mare, fusese tocmită cu mult meșteșug, dar domnul Radu nu apucase să o vadă terminată. Și iată că acum domnul Vlad, fratele său mai mic, aproape o isprăvise, acoperind-o cu multă podoabă și slavă. Grija lucrărilor o purtase, de-a lungul anilor, mai mult Neagoe, întâi din încredințarea domnului Radu și apoi a lui Vlad. El tocmise meșterii pietrari și supraveghease îndeaproape, cu evlavie și pricepere, zidirea bisericii.

Aici era îngropat domnul Radu și aici urma să fie locul de veci al întregii familii voievodale. De aceea hramul de la Dealu era socotit o sărbătoare a Curții domnești, la ea luând parte boierii cei mari ai țării și mult norod. Încă și mulți oaspeți străini veneau la praznic, fețe bisericești, negustori și jupani.

Mănăstirea era departe cale de vreun ceas de Târgoviște, pe un deal înalt, de pe care se vedea întreg târgul și împrejurimile sale. Livezi întinse și podgorii, care umpleau de mirare mai ales pe străini, înconjurau mănăstirea. Nicăieri nu găseai soiuri mai alese de meri, peri, cireși, vișini, pruni ori gutui. Iar despre ciorchinii de struguri ce străluceau ca rubinul și chihlimbarul în lumina soarelui de toamnă se dusese vorba pretutindeni.

Acum însă era vreme de iarnă, iar livezile dormitau argintate în scânteierile de filigran ale zăpezii. Sănii cu clinchete de zurgălăi urcau drumul mănăstirii cu grăbire, iar de pe marginea drumului șerpuit, norodul privea cu uimire la închinătorii de seamă ce se strângeau la hram. Așa au urcat dealul întâi săniile Curții domnești, împodobite cu tăblii aurite având încrustată stema țării, apoi cele ale episcopilor, boierilor și negustorilor veniți de departe ori din împrejurimi. Atmosfera era de sărbătoare, deși anul fusese sărăcăcios în roadele pământului.

Slujba a fost înălțătoare, iar cântările închinate Sfântului Nicolae ne-au umplut ochii de lacrimi la gândul că sfântul era în mijlocul nostru, blagoslovind cu bunătate norodul credincios.

În strănile domnești părea însă să plutească o neliniște. Locul din dreapta doamnei Anca, unde ședea de obicei domnița Caplea, era gol. Știam de la Stancu despre boala nefericitei jupânese, ce părea a fi aceeași cu a răposatului voievod Radu. Am suspinat și m-am rugat Stăpânei Născătoare de Dumnezeu și Sfântului Nicolae să-i fie milostivi în suferința ei. Când am întâlnit privirea domnului Vlad, am citit în ea adânc mare de gânduri. Din vreme în vreme, mâna sa strângea cu înfrigurare sceptrul...

După slujbă, la vremea ospățului de la Curte, chipul domnului a început a se mai înveseli înaintea oaspeților străini, care au lăudat după dreptate meșteșugul bisericii de la Dealu, cât și lucrul la tipărirea noii cărți bisericești, Octoihul cel Mare, despre care se vorbea cu cinste pretutindeni. Printre felurile de bucate, s-au înșirat, ca de fiecare dată, noutățile de la Curtea din Suceava, de la Țarigrad, Buda, Crimeea și din alte țări apropiate. Apoi s-a vorbit despre gândurile domnului Vlad pentru noul an, sfinții episcopi pomenind de mănăstirile și bisericile care aveau trebuință de înnoire. Spre mângâierea noastră, Măria sa asculta toate cu bunăvoință. Când însă Neagoe a pomenit de Biserica Sfinții Apostoli care fusese dărâmată de nelegiuitul Mihnea și a cerut domnului învoire să zidească alta în locul ei, la Curtea de Argeș, fața voievodului s-a schimbat în furtună și urgie:

- Cum îndrăznești, comise? Vrei să ridici biserică celui care l-a blestemat pe fratele meu, domnul Radu și din pricina căruia s-a pristăvit el întru atâta necinste și durere?! Cum crezi c-aș putea încuviința așa ceva? a întrebat mânios, lovind cu sceptrul în masa îmbelșugată.

Cel care a răspuns a fost bătrânul ban Barbu Craiovescu, potolind cu vorbe domoale viforul ce dădea a irumpe:

- Iertare, Măria ta! Socot și eu că cererea comisului Neagoe a fost nechibzuită, căci țara are acuma multe lipsuri. Dar peste tot tinerețea e năvalnică și dornică de fală și ispravă, căci dacă

ne-a miluit Dumnezeu și Măria ta cu vreme de pace, unde să-și mai arate bărbații vrednicia, dacă nu în ridicarea de biserici? Așa să socotești, doamne Vlade, vorbele comisului și să nu ne împricinuiești cu gânduri necinstite, căci suntem cu toții, ca unul, slujitori ai Măriei tale.

Înfățișarea cucernică a bătrânului ban, barba colilie și graiul său așezat nu puteau să nu miște inimile celorlalți, așa încât domnul s-a văzut nevoit să-și înăbușe furia în fața mesenilor.

- Vom mai vedea... vom mai vedea! a îngăimat el, sorbind cu sete din vinul negru.

Anul 1511 a început cu moartea grea și chinuitoare a jupâniței Caplea, care a fost înmormântată în biserica Mănăstirii Dealu.

După aceasta, domnul Vlad, îmboldit de vorbele lui Bogdan, s-a arătat tot mai bănuitor și cu gâlceavă față de boierii Craioveşti și mai ales față de Neagoe. Mai întâi jupanul Pârvu a fost schimbat din dregătoria de mare vornic, în locul său fiind numit logofătul Bogdan. De atunci, moldoveanul a devenit cel dintâi și aproape singurul sfetnic al domnului Vlad și uneltea pe față împotriva noastră, ne mai sfiindu-se de nimic. Neagoe a înțeles că a mai rămâne zi de zi la Curtea de la Târgoviște nu era de nici un folos și a cerut voie domnului să-l sloboadă o vreme, punând înainte nevoia de a mai rândui treburile moșiilor de la Craiova. *Ascunde-te puține clipe, până ce mânia va fi trecut*, spune prorocul Isaia, iar mintea înțeleaptă știe când să lase loc depărtării și timpului să îmblânzească ascuțișurile mâniei dintre oameni.

Însă ori de câte ori era vreo primejdie, boierii Craioveşti săreau cei dintâi în apărarea domnului, așa cum s-a întâmplat chiar în acel an, când Mircea, fiul apostatului Mihnea, a venit din nou din Transilvania cu oaste ungurească să ocupe tronul. Atunci boierii Craioveşti și toți arnăuții de la Craiova, avându-l

în frunte pe comisul Neagoe, s-au luptat cu strășnicie, neșovăind să-și pună sufletul pentru domnul Vlad și biruind, în bătălia de la Gherghița, oastea ungurească.

Șederea lui Neagoe în casele Băniei ne-a dat prilej a petrece mai mult laolaltă, spre fericirea copiilor, care nu-și mai găseau locul de bucurie.

Theodosie împlinise deja șase anișori, era înăltuț, cu privirea adâncă și luminoasă ca a tatălui său, iar bunica Neaga, în brațele căreia se alinta deseori, era fericită să vadă cât de bine semăna, cum numai ea putea ști, cu Neagoe la vârsta prunciei. Isteț la minte, începuse de mult să iscodească toate, voind a pricepe lucrurile celor mari. După tradiția din familiile boierești, până la vârsta de zece ani avea să rămână în casa de la Craiova, învățând să scrie și să citească, să mânuiască sabia, arcul și să călărească. Pe urmă, ca toți fiii familiilor de vază, avea să fie dat pe lângă călugării cărturari de la o mănăstire mare, unde să deprindă de la dascăli iscusiți caligrafia, pictura, istoria țării, precum și cultura și limbile altor neamuri.

Stanca și Ruxandra, abia răsărite, încă ne încântau cu gingășiile prunciei și purtam grijă să le păzim sufletele curate. Mai târziu, ca toate domnițele, urmau să deprindă și ele învățătura de carte, cu dascăli aduși anume de la mănăstiri. Pe atunci, fiicele boierilor învățau să scrie și să citească, apoi mintea le era hrănită zi de zi cu înțelepciunea Sfintei Scripturi și cu pilde din Viețile Sfinților. Învățau, de asemenea, graiul grecesc și slavon și chiar unele cunoștințe de limbă turcă și maghiară. Cu deosebire însă erau îndrumate să deprindă meșteșugurile frumoase, broderia și țesutul, oglindite cu măiestrie în veșmintele lor. În toate casele boierești se afla o odaie anume rânduită unde mâinile bunicilor, mamelor și tinerelor copile se întâlneau pe florile pânzelor de catifea, mătase, in, borangic ori postav.

Pe atunci însă domnițele erau mici și altele le erau îndeletnicirile. Stanca, la aproape cinci anișori, umbla zglobie de colo-colo, cu ochii licărind ca două boabe de lumină, aducând mult

la chip cu jupâneasa Neaga. Ruxandra avea mai bine de un an şi jumătate, cârlionţi castanii, obraji de zăpadă şi gene lungi, care umbreau doi ochi jucăuşi. Începuse a merge pe picioruşe şi a rupe câte un cuvânt, fiind cea mai îndrăgită dintre toţi, ca o mezină.

Clipe de lumină, ceasuri de sărbătoare şi negrijă mi se zugrăvesc în minte, aducând cu ele mireasma tinereţii şi a florilor de primăvară...

1542 Februarie 20 de zile

Curând însă, nori negri au umbrit din nou viețile noastre.

Tulburarea s-a iscat în toamna lui 1511, din pricina inelului de comis al lui Neagoe. Împlinise treizeci de ani şi socotisem să-i fac un dar de preţ, tocmind anume pentru aceasta bijutieri de la Braşov. Cerusem însă să fie gravate în metal întocmai însemnele de pe inelul domnului Basarab Ţepeluş, tatăl adevărat al lui Neagoe, lucru care a fost răstălmăcit de vornicul Bogdan, precum aveam să aflăm de la Curte nu mult după aceea...

- Mândrie, doamne Vlad! îi spusese Bogdan domnului. Mândrie şi obrăznicie! Cum a cutezat să-şi pună numele alături de stema Ţării Româneşti?! Numai domnul are cinstea aceasta, iar nu un comis, fie el oricât de bogat şi învăţat, precum se crede jupanul Neagoe! Dar mândria îl va pierde înainte de a se înălţa, căci atâta vreme cât eu voi trăi, nu voi lăsa pe nimeni să se apropie de tronul ţării! Pe nimeni, Măria ta!

Domnul Vlad se îngălbenise de mânie la astfel de vorbe:

- Ce vrei să spui, vornice Bogdan, socoţi că...?

- O, doamne Vlad, bunătatea îţi umbreşte vederea! Şi nu îţi

fac împricinuire pentru asta, că de n-aș fi trecut prin atât de multe în viața mea, și bune și rele, nu le-aș întrezări nici eu pe toate așa cum le adulmec acuma. Vezi bine, doamne Vlad, că boierii Craioveşti şi-au întărit puterea în ultimii ani. Ei controlează vămile de la Brașov și Câmpulung, tot ei au luat și negoțul cu otomanii, încetul cu încetul... Moșiile lor sunt mai întinse decât ale tuturor boierilor, iar acum au sporit mai ceva, căci în anii ăștia de secetă au târguit bine pământuri de la boierii mijlocii, precum știi și domnia ta. Peste tot, de la Severin la Brăila, au ogoare, pășuni, livezi, vii, păduri și iazuri... Încă am mai aflat de la omul meu că la Craiova s-au mai primit arnăuți la conac, flăcăi tineri, numai buni de oaste, vreo patru sute la număr. Doamne Vlad, Craioveştii se pregătesc în ascuns și oricând pot cere ajutorul turcesc prin Mehmet Mihaloglu, omul de încredere al sultanului...

Domnul Vlad se tulburase la aceste vorbe, iar neîncrederea și ura, când intră în inimă, strică întreg sufletul, răstălmăcind toate faptele celuilalt după propriile gânduri mincinoase.

- De nimic însă să n-ai teamă, Măria ta, continuase moldoveanul, că eu veghez ca un câine neadormit aici, lângă tronul Măriei tale și al răposatului domn Radu cel Mare, fie-i țărâna ușoară, că mult a mai suferit din pricina fățărniciei Craioveştilor și a răzvrătirii lui Nifon...

- Pe acestea le știu prea bine! Nu-mi mai otrăvi inima fără folos, căci toate au trecut de mult. Mai bine spune-mi dacă ai vreun gând despre cum am putea să-i ținem sub supunere și ascultare! Dacă îi dau afară din sfatul domnesc, mi-e teamă că s-ar face gâlceavă în norod, căci nu-i pot învinui de nimic...

- Drept gândești, doamne Vlad! Și eu tot așa am chibzuit. Însă am gândul meu de a-i prinde în laț... Am știință de la iscoadele mele că la Stambul, Selim, fiul bătrânului sultan, se pregătește să-l înlăture din scaun pe tatăl său și să preia cârma imperiului. Toată oastea ienicerilor a trecut de partea lui și în curând va fi o mare răzmeriță la Poartă. Vom trimite lui Selim

făgăduiala noastră că-l sprijinim cu oaste, săbii, cai şi aur, ca să intrăm sub pavăza lui. Dar mai întâi, despre asta vom vorbi pe faţă în sfatul domnesc, iar Craioveştii, devotaţi lui Mehmet Mihaloglu şi bătrânului sultan, se vor împotrivi. Va ieşi tulburare şi aşa vei avea pricină să-i îndepărtezi pe aceşti făţarnici din dregătorii.

- Şi apoi? întrebase neîncrezător domnul Vlad.

- Măria ta, va fi luptă, noi de partea lui Selim, Craioveştii alături de Mihaloglu. Iar Selim va câştiga negreşit, fiindcă dregătorii turci şi ienicerii îi sunt alături. .. Îndată ce Selim va ajunge sultan, pe Craioveşti îi vom trece prin sabie, ori îi vom alunga peste Dunăre pentru totdeauna.

Domnul cumpănise o vreme, apoi începuse a surâde:

- Da, ştiu şi eu de ambiţiile lui Selim şi de puterea ce o are. Nu degeaba i se spune Selim Yavuz, adică cel cumplit... Şi hanul Crimeei, Mengli Ghiray, l-a sprijinit în primăvară, dar totuşi Selim a fost înfrânt la Corlu. Însă acum, dacă şi ienicerii au trecut de partea lui, într-adevăr zilele bătrânului padişah sunt numărate. Ai gândit bine, vornice Bogdan, de mâine vom începe lucrătura asta. Să vii dimineaţă, înainte de sfat, să mai chibzuim...

- Măria ta, mai este ceva! spusese Bogdan înainte de a pleca. Am auzit o vorbă de la nişte negustori din Hotărani. Se zice pe acolo că Neagoe nu e fiul lui Pârvu Craiovescu, ci al lui Basarab Ţepeluş, care ar fi lăsat-o grea pe jupâneasa Neaga înainte de nunta cu Pârvu. Nu am încă dovada, dar voi face săpături, Măria ta...

Domnul Vlad tresărise, ridicându-se cu grăbire din tron:

- De asta mă voi îngriji chiar eu, jupane Bogdan! Asta e grija mea, de acum!...

Aşa începuse furtuna...

A doua zi, în sfatul ţării, banul Barbu s-a împotrivit cât a

putut gândurilor domnului Vlad, căci chibzuiala românească nu se avântase niciodată până atunci a se amesteca în luptele pentru tron ale turcilor. În zadar însă a arătat bătrânul ban că e primejdios a te vârî în trebile turcilor, că se încalcă astfel legământul față de sultanul Baiazid și Mehmet Mihaloglu, că oastea țării nu trebuie jertfită decât pentru apărarea țării și nu pentru interesele turcilor...

- Doamne Vlad, a spus și Neagoe, destul este că plătim tribut greu către Poartă, aur și grâu și toate bogățiile pământurilor noastre! De ce să lărgim și mai mult robia și să dăm de bunăvoie oștirea țării, dacă nici măcar sultanul însuși nu ne-a cerut vreodată prețul acesta? Nu vom mai avea pe urmă liniște, Măria ta...

- Destul, comise Neagoe! s-a înfuriat domnul Vlad. Nu mă așteptam la așa nesupunere din partea voastră! Dar să nu uitați cu toții că eu sunt domnul țării și fac precum socot eu că e bine!

Banul Craiovescu s-a apropiat de domn și a încercat o ultimă vorbă:

- Doamne Vlad, nu-ți fie cu supărare, dar nu avem nici un câștig din înțelegerea asta. Mai bine să ținem jurământul față de Baiazid, până când urcă pe tron Selim. După aceea jurământul nu mai are putere, ci vom trece sub stăpânirea sultanului tânăr, așa cum voiește Măria ta. Selim nu ne poate face întrebare pentru asta, căci așa e de când lumea. Dacă însă bătrânul sultan rămâne pe tron și-l învinge pe Selim, el are dreptul să ne treacă prin sabie, că am viclenit împotriva lui. Iar Mehmet Mihaloglu...

Însă domnul Vlad nu s-a mai stăpânit și ridicându-se de pe tron, s-a năpustit ca turbat asupra banului, lovindu-l peste obrazul bătrân:

- Îndrăznești să mă amenințI, boierule!? Moartea vă paște pe toți care de azi înainte veți fi împotriva poruncilor mele!

Întreaga adunare s-a tulburat și a început a murmura. Apoi domnul a înlăturat pe loc din sfatul țării pe toți boierii Craioveşti

și a întocmit o solie către Selim, făgăduindu-i oaste în lupta împotriva lui Baiazid al II-lea.

Peste tot în țară s-a făcut mare frământare, oamenii fiind nemulțumiți de schimbările săvârșite de domn. Boierii Craioveşti s-au retras pe la moșiile lor, socotind că după ce domnul își va face hatârul, mânia i se va potoli și ei vor fi chemați din nou în vechile dregătorii. Într-adevăr, n-a trecut multă vreme și Neagoe a fost chemat la Târgoviște, însă cu gând viclean. Peste numai două zile Stancu a venit călare într-un suflet de la Curtea domnească, înștiințând-mă că Neagoe a fost închis în temniță, învinuit că ar fi viclenit împotriva domnului, pentru a-i lua tronul. Stancu mi-a povestit pe rând toate câte le auzise la palat.

Am lăsat copiii în grija jupânesei Neaga și împreună cu Preda am purces spre Târgoviște cât am putut mai degrabă, schimbând caii de la trăsură din târg în târg. Am cerut să fiu primită de domnul Vlad și îngenunchind înaintea scaunului domnesc, mi-am vărsat durerea inimii:

- Măria ta, n-a trecut multă vreme de când mi-ai făgăduit că mă vei asculta când voi avea o pricină către luminăția ta. Iată că mai devreme decât am gândit eu, Dumnezeu a vrut să ne smerească prin clevetirile cele mincinoase. Rogu-te, Măria ta, nu-ți pleca urechea la cei ce vor moartea noastră și nu îngădui vreo vărsare de sânge nevinovat! Amintește-ți, Măria ta, că jupanii Craioveşti ți-au fost mereu sfetnici buni, că au fost mulțumitori și drepți înaintea domniei tale! Amintește-ți că nu demult Neagoe și boierii Craioveşti au apărat cu viețile lor tronul Măriei tale! Amintește-ți câte au răbdat prin țări străine și cum împreună ați biruit acum doi ani oastea lui Mihnea! Dacă Neagoe și-ar fi dorit tronul, precum socoți, oare nu de atunci l-ar fi cumpărat de la Mehmet Mihaloglu?!... Oare nu jupanii Craioveşti te-au ales să le fii domn, Măria ta? De ce acum și-ar primejdui viața lor și a pruncilor lor? Care sunt dovezile ce ne învinuiesc de trădare, Măria ta, decât numai vorbele rele

ale oamenilor?!...

Domnul însă rămânea neînduplecat:

- Şi atunci pentru ce aţi întărit ceata de arnăuţi de la Craiova? Că ştie toată ţara de feciorii primiţi toamna asta la conacul Băniei!

Am tăcut o clipă tulburată, apoi, înţelegând ce gândea domnul Vlad, i-am răspuns:

- Măria ta, dacă vorbeşti de copilandrii pe care i-am luat pe lângă moşiile de la Craiova, atunci nu e nici pomeneală de arnăuţi! Am primit mai mulţi copii de-ai ţăranilor, că nu mai aveau cu ce-i hrăni acasă din pricina secetei şi a foametei. Vor sta la noi un an, doi, până s-o mai îndrepta recolta şi apoi s-or întoarce la casele lor. De oaste or fi buni poate vreo douăzeci dintre ei, că restul nu au încă nici paisprezece ani... Iar Măria ta poate întreba prin părţile locului şi va vedea care este adevărul, că o singură pereche de ochi adesea se înşeală...

Domnul Vlad m-a privit cu luare-aminte, apoi a zis cu apăs:

- Bine... Poţi pleca acum, jupânească Elena! A fost însă ultima dată când te-am primit la palat. De acum nu mai ai ce căuta aici!

Am ieşit îndurerată din sala tronului. Singura nădejde rămăsese în milostivirea lui Dumnezeu. M-am întors istovită de puteri la Craiova. De acasă, jupânesele Neaga şi Neagoslava au trimis vorbă către Părintele Macarie, la Bistriţa, să facă rugăciune pentru viaţa lui Neagoe şi să mijlocească a fi pomenit de pustnicii de la Arnota şi de prin împrejurimi. Aceeaşi vorbă am trimis maicii Magdalina şi altor călugări nevoitori de prin schituri şi munţi.

Părintele Macarie mi-a scris atunci un cuvânt de îmbărbătare pe care nu l-am uitat până azi: „Fiică Elena Miliţa, nimic nu este mai puternic decât omul căruia Dumnezeu îi este alături şi nimic nu este mai slab decât acel om care nu-l are pe Dumnezeu de partea sa". Ştiam sufletul lui Neagoe, însă mărturisesc că am primit acest cuvânt cu teamă, căci cine poate sta

la judecată cu Cel Prea Înalt? *Întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea*, spunea David prorocul, iar eu ce puteam gândi mai mult?

Însă Stăpâna Născătoarea de Dumnezeu a ascultat rugăciunile noastre şi a schimbat inima domnului, care l-a slobozit pe Neagoe din temniţă, mai mult de teama unei răzmeriţe.

În casele Băniei, pacea de odinioară s-a risipit. Jupâneasa Neaga, îndeosebi, nu mai avea tihnă şi îi dosădea pe bărbaţi că nu fac nimic să-şi apere vieţile lor şi ale copiilor. Nimeni şi nimic nu o putea linişti. Mai târziu am aflat că îi trimisese chiar o scrisoare lui Mehmet Mihaloglu, înştiinţându-l în taină despre trădarea domnului Vlad faţă de sultan şi despre prigoana împotriva Craioveştilor.

La scurtă vreme, vornicul Bogdan l-a înştiinţat pe domnul Vlad cu adeverire că Neagoe este os domnesc, pornindu-l astfel cu mai mare urgie asupra lui. Neagoe a fost chemat grabnic la Târgovişte, dar rugăciunile Maicii Domnului ne-au ferit încă o dată de primejdie, căci un călugăr de la Dealu, ce se întâmplase cu oarecare pricini la Curte, ne-a vestit sfatul nelegiuit al lui Bogdan. Vornicul îndemnase cu stăruinţă pe Vlad ca de data aceasta să-i taie capul lui Neagoe ori să-l însemneze scoţându-i ochii, pentru a nu mai putea domni niciodată.

Ca o pasăre ce scapă din laţ, aşa s-a izbăvit Neagoe, cu mila lui Dumnezeu, din cursa vicleană, fugind din calea celor ce-l pizmuiau.

Înfuriat de neizbândă, domnul Vlad a poruncit atunci să fie pus în temniţă jupanul Barbu, până ce Neagoe va veni singur la Târgovişte să mărturisească despre sine de este sau nu os domnesc.

- Dacă e nevinovat, să mai vie o dată şi să jure adevărul! zicea domnul Vlad.

Legat în lanţuri, bătrânul ban a fost întrebat dacă Neagoe este fiul lui Basarab Ţepeluş. Voind mai degrabă a lua asupra sa păcatul jurământului mincinos decât acela de a vinde sânge de

om, jupanul Barbu a jurat că Neagoe nu este os domnesc. În taină însă, banul ne-a trimis vorbă să trecem cât mai grabnic peste Dunăre, încredințându-ne că de-i va ajuta Domnul, va veni și el după noi.

1552 Februarie 22 de zile

Așa am ajuns din nou fugari din calea urgiei domnești, căci întregul neam Craiovesc era sortit sabiei de către Vlad.

Cu mare primejdie am trecut Dunărea, fiindcă oamenii vornicului Bogdan ne urmăreau îndeaproape. Privind în urmă, peste apele învolburate, am binecuvântat cu toții pe Dumnezeu, Cel ce înălțase încă o dată viețile noastre din porțile morții.

La scurt timp a venit și banul Barbu, care izbutise să scape din mâinile domnului Vlad cu ajutorul unui boier însemnat de la curte, jupanul Calotă, ce trecuse de partea noastră.

Femeile s-au adăpostit iarăși în Serbia, iar bărbații au luat calea pribegiei spre Stambul. Era luna lui noiembrie 1511. Ne-am despărțit unii de alții la o răscruce. Vântul ne șfichiuia obrajii cu biciuiri de zăpadă și ger. Cu inima îndoită, am hotărât totuși a-i spune lui Neagoe taina ce o purtam în mine de puțină vreme:

- Doamne Neagoe, află că de acum încolo va fi mai fi un suflet ce te va aștepta să te întorci sănătos. Cu voia lui Dumnezeu, vei fi iară tată...

Am lăcrimat amândoi de bucurie și de întristare. Neagoe a privit undeva, departe și mi-a grăit:

- Despina Milița, cândva mi-am făgăduit că voi avea grijă de tine și nu-ți voi face nicicând supărare, căci destul ai avut

pruncia amară, fără dragoste de mamă şi de tată. Însă iată că pentru păcatele mele, tu şi copiii împărţiţi cu mine lacrimi şi primejdii...

Am rămas apoi petrecându-l cu privirea, până ce toţi s-au pierdut în zare. Înaintea ochilor nu se vedea decât o nesfârşită întindere de omăt, care înfundase toate drumurile şi potecile. Iar ei, însemnându-se cu sfânta cruce, porniseră aşa, spre nicăieri...

Greu de îndurat mi-ar fi fost atunci despărţirea, dacă la puţină vreme n-ar fi sosit la Kruşedol un armaş din părţile Munteniei, cu scrisoare de la Stambul pentru mine:

„Despina Milița, preaînțeleapta mea soție,

Mulţumire aduc lui Dumnezeu, Care m-a mângâiat în aceste zile mai presus de orice nădejde şi a scos din adâncul întristării viaţa mea! De aceea m-am şi grăbit să-ţi scriu toate, ca să afli, întocmai ca şi mine, uşurare.

Am cunoscut cu puţină vreme în urmă un corăbier născut nu prin părţile acestea, om aspru la arătare, însă cu o inimă bună şi neînfricată, aşa cum au toţi oamenii mărilor. Ei bine, la creştinul acesta a poposit anul trecut Părintele Ioasaf, ucenicul iubit al Patriarhului Nifon. O, Despina, află şi minunează-te că Părintele Ioasaf s-a învrednicit a primi cununa muceniciei, mărturisind pe Hristos înaintea agarenilor din Ţarigrad şi defăimând pe mincinosul Mahomed! Anul trecut, în vară, el a venit în Salonic şi vreme de câteva zile a fost găzduit de corăbier, timp în care i-a vorbit de bătrânul Patriarh Nifon, de traiul îngeresc al călugărilor din Muntele Athonului şi de alte lucruri ziditoare de suflet. Apoi, într-o dimineaţă, l-a îmbrăţişat pe corăbier şi i-a spus: «Iartă-mă, frate şi te roagă pentru mine, căci de acum nu-ţi voi face mai multă strâmtorare! Mă duc să iau cununa biruinţei din mâinile agarenilor, căci părintele meu Nifon mă aşteaptă să ne îndulcim împreună din dumnezeiasca

dragoste a Mântuitorului Hristos! Iar eu, când voi ajunge la Domnul, voi face pomenire de tine şi de milostenia ce ai făcut-o cu mine, nevrednicul!».

Cu adevărat, Despina, mari şi înfricoşătoare sunt lucrurile Domnului!

Aflând acestea de la corăbier, multe gânduri şi lacrimi mi s-au amestecat în suflet. Mi l-am amintit pe Părintele Ioasaf aşa cum îl ştiam noi din Ţara Românească, tânăr şi firav la trup, blând şi ascultător faţă de Patriarhul Nifon. Parcă ieri ne-am despărţit unii de alţii! Mi l-am închipuit apoi înflăcărându-se de dragoste pentru Domnul şi plecându-şi sfinţitul cap sub ascuţişul sabiei şi am lăcrimat pentru frumuseţea îngerească a sufletului său...

Acum îmi este amară ruşine pentru ticăloşia mea, pentru socotelile mele mişeleşti de a-mi păzi viaţa, pentru cugetele de îndoială şi descurajare! Ce necazuri am răbdat eu pentru Domnul faţă de aceşti oameni care de trup şi de lume s-au lepădat? Ruşine-mi este de puţinătatea mea şi cer Domnului putere să mă ridic din colbul nimicniciei şi să împlinesc voia Sa!

Dar aceasta nu este totul. Tot de la corăbier am aflat şi despre sfârşitul Patriarhului Nifon, aşa cum i l-a povestit Părintele Ioasaf înaintea muceniciei sale. Mai ales istorisirea aceasta a înviat sufletul meu. Ascultam acele cuvinte şi aveam o aşa bucurie, de parcă însuşi Patriarhul ar fi fost lângă mine! Aştern acum în grabă cele aflate, iar când va da Domnul să ne vedem, ţi le voi spune cu de-amănuntul, ca bucuria să-ţi fie deplină.

Aşadar, după plecarea din Ţara Valahiei, înainte de a lua corabia spre Sfântul Munte, Patriarhul a intrat într-o bisericuţă ce aflat-o pe cale şi a lepădat acolo toate podoabele arhiereşti, punându-le înaintea icoanei Mântuitorului Hristos. Apoi, îmbrăcat în veşminte smerite, a pornit spre Athos, dimpreună cu Părinţii Macarie şi Ioasaf. A stat o vreme la Mănăstirea Vatoped, unde avea doi ucenici iubiţi, care s-au bucurat cu bucurie mare să-l vadă iarăşi pe dascălul lor cel sfânt. Acolo Patriarhul

și-a liniștit sufletul și s-a îndestulat de mult dorita rugăciune. Nu după multă vreme, cei doi ucenici s-au săvârșit cu pace, învrednicindu-se a fi îngropați de mâinile povățuitorului lor. Apoi Părintele Macarie, care știi câtă înfrânare și ascultare avea întru toate, arzând de dragostea Domnului, a cerut blagoslovenie de la Patriarh să meargă să se sfârșească prin mucenicie. Patriarhul l-a sărutat cu dragoste și l-a binecuvântat, făcând rugăciune pentru dânsul. Nu după multe zile de la plecarea sa, fericitul Nifon, cunoscând cele de departe prin Duhul Sfânt, i-a spus Părintelui Ioasaf: «Astăzi, fiule, s-a săvârșit Macarie, fratele tău și merge să se veselească în ceruri!».

După asta, Patriarhul și Părintele Ioasaf au plecat în taină de la Vatoped și au venit ca niște necunoscuți la Mănăstirea Sfântului Dionisie, unde fericitul Nifon fusese tuns în schimă în tinerețile sale. Părinții și starețul de odinioară erau de mult plecați la Domnul, iar cei mai tineri nu l-au cunoscut pe Patriarh. Abia i-au primit pe cei doi în mănăstire, socotindu-i niște călugări nestatornici și fără rânduială. Și pentru că obiceiul mănăstirii era ca toți frații începători să petreacă întâi la ascultările mai smerite, Patriarhul a fost trimis să îngrijească mularii mănăstirii. El a pus metanie cu bucurie, mulțumind lui Dumnezeu că-l tăinuia de ochii oamenilor. Căci în acest răstimp se dusese vestea pretutindeni că Nifon Patriarhul se găsea în Sfântul Munte și pentru asta trimiseseră de la Constantinopole să-l afle, ca să-l ridice iarăși pe scaunul ecumenic.

Într-una din zile, precum a povestit Părintele Ioasaf, Patriarhul cu un frate oarecare au primit ascultare de la stareț să facă de strajă la un loc înalt, de teama corăbiilor piratерești. La miezul nopții, când fericitul stătea în rugăciune, fratele, trezindu-se din somn ca împuns de cineva, l-a văzut pe Părintele Nifon ca o văpaie de foc ce se înălța de pe pământ la cer. Aceeași priveliște au văzut-o din depărtare și mulți din părinții mănăstirii, care alergând îndată la stareț i-au vestit toate. Atunci întreg soborul a făcut rugăciune să li se descopere taina

și în aceeași noapte egumenul a avut o vedenie: Sfântul Ioan Înaintemergătorul, ocrotitorul mănăstirii, i s-a arătat în biserică și i-a poruncit: «Adună pe toți frații și ieșiți întru întâmpinarea Patriarhului Nifon, ca să nu vă păgubiți de cele mai mari, căci ajunge atâta umilire covârșitoare pe care a arătat-o!».

Astfel, cu alai și bucurie mare, cu tămâieri și făclii, cu prapuri și Sfânta Evanghelie, trâgând clopotele, l-au întâmpinat pe Patriarh. Sfințitul Părinte, de cum i-a văzut, înțelegând că a fost vădit de Dumnezeu, s-a aruncat la pământ, vărsând lacrimi de umilință înaintea soborului. Mult s-a înfricoșat starețul de o smerenie ca aceasta și îngenunchind cu întreaga obște, au bătut metanie, cerând iertare cu străpungere.

Apoi a fost multă bucurie în sobor, căci câtă vreme a mai petrecut la Dionisiu, Patriarhul și-a deschis vistieriile sale duhovnicești către frați, ajutând pe fiecare și pe toți laolaltă să sporească pe calea nevoințelor. A îndreptat cele ce aveau nevoie de îndreptare și încă și multe minuni a săvârșit sub ochii lor, așa cum nu mai lungesc acum cuvântul...

În luna lui august, în unsprezece zile, bunul nostru părinte și-a dat cu pace sufletul în mâinile lui Dumnezeu, plâns de întreaga obște ca o maică de fiii săi.

Despina, îți scriu acestea cu sufletul potopit de bucurie, căci mort am fost și am înviat, pierdut am fost și m-am aflat. Sufletul tău înțelept înțelege, cred, că întâlnirea cu acest corăbier a venit din darul sfințitului Patriarh, care ne-a căutat și ne-a găsit, iată, pe amândoi în acest ceas, spre a întări inimile noastre necăjite.

Pentru rugăciunile sale, văd limpede că Dumnezeu ne poartă de grijă și cred că în curând vom fi iar împreună. Până atunci, îl rog pe Theodosie să te asculte și să-ți fie de ajutor, căci el a rămas sprijin de nădejde. Pe Stanca și Ruxandra le sărut pe frunte, ca și pe mama lor. Să te îngrijești, Despina Milița, de sănătatea ta și a pruncului din pântece!

Roagă-te să se facă voia lui Dumnezeu cu noi, nevrednicii și dă-mi vești despre voi ori de câte ori poți."

1552 Februarie 25 de zile

Mânate de o putere neştiută, mâinile mele se grăbesc să însemneze pe hârtie toate câte le credeam ferecate cu multe peceţi în adâncurile inimii. O, Doamne, cât de grabnic se scutură viaţa omului! Ca iarba şi ca floarea câmpului sunt de trecătoare zilele oamenilor...

Pentru rugăciunile Împărătesei Cerurilor şi ale Sfântului Nifon, Dumnezeu s-a îndurat încă o dată de vieţile noastre şi ne-a izbăvit din umbra morţii. Boierii Craioveşti au aflat sprijin la Înalta Poartă, căci însuşi bătrânul sultan precum şi Mehmet Mihaloglu îşi doreau ca în ţara de peste Dunăre să nu aibă supuşi făţarnici ori vicleni. Selim încă nu izbutise să-l înlăture pe Baiazid al II-lea, iar acesta era cu adevărat semnul ajutorului lui Dumnezeu faţă de noi. Totuşi, Baiazid s-a arătat bănuitor şi faţă de boierii Craioveşti, căci capuchehaia din Stambul primise o scrisoare de la vornicul Bogdan cum că jupanul Neagoe ar fi avut înţelegeri ascunse cu Ioan Zapolya, principele Transilvaniei, lucru care s-a dovedit însă fără temei.

În noaptea dinspre 23 ianuarie 1512, oastea jupanilor pribegi, întărită de ieniceri osmani, a trecut Dunărea îngheţată. Pe celălalt mal aştepta domnul Vlăduţ cu armata lui. Fără voia sa, Neagoe fusese ales iar în fruntea oştirii pribegilor, căci era ager la minte şi viteaz în luptă. Şi nădejdea Craioveştilor n-a fost ruşinată, căci atacul curajos al călăreţilor lui Neagoe l-a luat prin surprindere pe Vlad, care a început să bată în retragere spre Bucureşti. Atunci mulţi boieri apropiaţi ai domnului au trecut de partea Craioveştilor, lăsându-l pe dânsul fără apărare. Dornic a isprăvi cât mai repede lucrul, Mehmet Mihaloglu l-a urmărit pe Vlad până la Văcăreşti, unde, după ce a citit în grabă vicleşugul de care se făcea vinovat, i-a tăiat capul sub un pom. Când a sosit din urmă şi Neagoe cu călăreţii săi, un lucru de mirare s-a petrecut. Neagoe, ca altădată David după uciderea

lui Saul, s-a cutremurat văzând capul domnului Vlăduț zăcând în zăpadă și a vărsat lacrimi pentru cumplitul său sfârșit. Nu-l urâse niciodată pe domn și nu-i dorise moartea, socotindu-l un copil încă crud la minte. Și se tânguia Neagoe mai ales pentru că astfel de fapte se petreceau între frați de aceeași lege, credință și sânge. Neamul creștinesc era nedesăvârșit în trăirea Evangheliei, iar războaiele dintre creștini erau dovada că învățătura Celui blând și smerit cu inima nu se odihnea cu adevărat în sufletele lor.

Mehmet Mihaloglu, grăbit să ajungă la Stambul, nu avea vreme de pierdut. A privit scrutător peste mulțimea de oșteni și norod adunat de față și a întrebat cu glas mare:

- Acum, pe cine voiți să vă pun domn?

Iar răspunsul a fost ca un singur glas:

- Pe jupanul Neagoe!

Căci toți știau de acum, chiar din gura răposatului domn, că Neagoe era os domnesc.

Neagoe însă s-a lepădat de această cinste cu toată tăria, căci sufletul lui era mâhnit și tulburat:

- Puneți pe altcineva, care veți vrea, cu sfatul vostru, iar pe mine să mă iertați, că nu voi fi!

Iar boierii și tot norodul au strigat cu glas și mai mare:

- Nu vrem pe nimeni altcineva decât pe domnia ta, blagoslovite Neagoe!

Și iarăși s-a lepădat Neagoe de rugămințile lor și a întărit că nu primește cu nici un chip domnia. Iar norodul a strigat iară:

- Nici Dumnezeu și nici noi nu vrem alt domn decât pe Neagoe!

Abia atunci Neagoe și-a adus aminte de cuvintele Patriarhului Nifon, care-i prorocise cu șapte ani în urmă toate prin câte va trece: „Văd, fiule, că multă urgie are să vină în țară peste norod și tu vei fi în primejdie cu neamul tău. Însă Dumnezeu are să te păzească pe tine de orice stricăciune a relelor ce vor să vină, dacă o să păzești toate câte din inimă te-am învățat. Și nu

numai ca ai să te izbăvești de primejdii, ci ai să urci la mare cinste și numele tău o să sporească pretutindeni. Să-ți aduci aminte de mine, fiul meu, și să nu te tulburi, căci eu voi fi mijlocind pentru tine, dacă voi afla milă și odihnă la Dumnezeu. Nu uita poveștele mele atunci când Dumnezeu te va chema să împărățești țărișoara aceasta"...

Cu inima înfrântă, Neagoe a primit întru sfârșit vrednicia domnească, plecându-se înaintea voii lui Dumnezeu. Acolo, aproape de cetatea București, în auzul tuturor, Mehmet Mihaloglu i-a citit scrisoarea de investire și i-a dat însemnele puterii, în numele sultanului Baiazid. În schimb, țara se obliga să plătească înainte haraci către Poartă și să sprijine pe sultan cu armata țării, oricând va fi nevoie.

După investire, cea dintâi poruncă a domnului Neagoe a fost aceea ca trupul domnului Vlad să fie îngropat cu cinste, după rânduială, la Mănăstirea Dealu, alături de cel al fratelui său, Radu cel Mare, ceea ce s-a și împlinit.

Începea de acum o altă viață pentru noi, o cale cu multe povârnișuri și răspântii.

Până atunci ni se păruse că dragostea ce o nutream unul pentru altul ne era de ajuns pentru a putea birui toate necazurile. Acum însă ne simțeam mici, neînsemnați și neputincioși înaintea noului drum pe care Dumnezeu îl deschidea înaintea noastră. Trecusem prin multe primejdii împreună în cei șapte ani de căsnicie, însă măreția chemării de a stăpâni peste o țară și peste norodul ei, având a da seamă pentru aceasta înaintea lui Dumnezeu, ne umplea sufletele de frică și cutremur. Nu puteam avea alt ajutor decât pe Domnul, pe Preacurata Lui Maică și pe sfinții cei plăcuți lui Dumnezeu.

Numai Theodosie, Stanca și Ruxandra erau fără de grijă și se minunau de toate schimbările din viața noastră, înseninându-ne frunțile cu nevinovăția lor. Îmi amintesc și acum cât de greu s-au obișnuit a li se închina jupanii și slujitorii de la palat, căci deprinși să facă cei dintâi plecăciune în fața celor mai

mari, li se atrăgea atenţia zi de zi că sunt coconi domneşti...

Neagoe însă era îngândurat şi parcă mai tăcut ca altădată.

Când am intrat pentru prima dată în sala tronului, el a cerut boierilor să iasă afară, voind să rămânem o vreme singuri. M-am retras tăcută într-un ungher, ca să nu-i tulbur sufletul. Neagoe a căzut cu faţa la pământ înaintea icoanei Mântuitorului şi suspinând, şi-a revărsat durerea inimii într-un şuvoi nestăvilit de lacrimi: „O, Doamne al meu, Tu ştii că din pruncie întru Tine mi-am pus nădejdea şi pe Tine singur Te-am iubit, măcar că neîncetat am greşit înaintea feţei Tale. Iar acum, pentru păcatele mele, Tu, Doamne, ai pus asupră-mi o sarcină mai presus de puteri, dându-mi coroana şi scaunul ţării mele. Dar eu privesc înăuntrul meu şi nu văd nici putere, nici înţelepciune, nici pricepere, căci un cârmuitor de ţară trebuie să fie un om curăţat de patimi, cu mintea luminată, ca să poată cârmui în chip drept şi bineplăcut Ţie... O, Doamne, Tu ştii că nici un bine nu sunt în stare să fac norodului şi ţării mele!"...

Mai târziu mi-a descoperit că pe când stătea aşa, fără putere, cu fruntea plecată la pământ, i s-a părut că a aţipit. Atunci l-a văzut pe Patriarhul Nifon ca şi când ar fi fost aievea, îmbrăcat în veşminte strălucitoare. Sfântul l-a prins de mână şi l-a ridicat de la pământ, binecuvântându-l de trei ori în semnul crucii. Sufletul i s-a umplut de har şi nădejde, iar apăsarea dinainte a pierit ca şi când n-ar fi fost. Atunci a suspinat adânc, mulţumind cu înţelegere lui Dumnezeu că nu l-a lăsat singur şi sărman pe acest pământ!

Vreme de câteva zile, domnul Neagoe a stat la sfat şi spovadă sub epitrahilul Părintelui Macarie. Apoi i-a chemat pe episcopi, pe părinţii arhimandriţi ai mănăstirilor şi pe marii dregători şi i-a ascultat pe fiecare cu răbdare şi luare-aminte, vorbind cu dânşii despre greutatea vremurilor şi despre necazurile ţării. Au urmat negustorii, meşteşugarii şi ţăranii. Domnul a văzut că peste tot în ţară erau certuri, neînţelegeri, sărăcie

și lipsuri. A cumpănit îndelung toate câte le-a aflat, s-a rugat cu mare stăruință ca Dumnezeu să-l lumineze și a strâns iar sfatul domnesc. Acum însă avea fața luminată și veselă, cuprinzând cu strălucirea ochilor pe fiecare în parte și pe toți laolaltă. A grăit cu dulceață, rar și apăsat:

- Preasfinților episcopi, sfinților părinți și călugări, cinstiții mei jupani, dregători și slujitori... Din voia lui Dumnezeu sunt astăzi pe scaunul domnesc, în mijlocul vostru, cu frică și cutremur, știind că cel mai mare dintre oameni trebuie să fie ca cel mai mic și ca unul ce slujește tuturor. De aceea am căutat mai înainte de orice poruncă și tocmeală nouă a țării să mă plec înaintea voastră ca să vă cunosc temeinic nevoile și sufletele voastre, să vă înțeleg gândurile și durerile. Am pus la inimă toate câte am aflat și le-am adus înaintea lui Dumnezeu, în smerita mea rugăciune. Și milostivul nostru Mântuitor, dimpreună cu Stăpâna Născătoarea de Dumnezeu n-au trecut cu vederea rugăciunea mea, ci s-au îndurat de mine și mi-au dat îndrăzneală să vă vorbesc astăzi în acest chip. Iată, iubiții mei, cum am chibzuit eu, iar voi dacă veți afla alt sfat mai bun, cu bucurie eu îl primesc și mă supun vouă. Eu însă așa am socotit: Să începem lucrul nostru chemând mai întâi binecuvântarea lui Dumnezeu peste țărișoara aceasta și peste norodul ei, că toată darea cea bună și tot darul de Sus este, de la Părintele Luminilor. Știți că s-au înmulțit peste tot fărădelegile, în orașe, în sate, în târguri... Eu însumi mă pocăiesc înaintea lui Dumnezeu că mâinile, gura, mintea și inima mea sunt pline de necurăția păcatelor. Iată însă, iubiții mei, că se apropie Sfântul și Marele Post, care e vreme de pocăință și rugăciune. Să ne întoarcem la Hristos, iubiții mei, cu post, cu rugăciune, cu privegheri și milostenii, ca să ne deschidă ușa milostivirii Sale. Peste tot în țară, bărbații și muierile, copiii și bătrânii să țină postul cu frică și cu credință. Să iertăm celor ce ne-au greșit, să ne lăsăm de necurății și fărădelegi și mai ales să alergăm la spovedanie și slujbele bisericești. Am socotit pe urmă ca la sfârșitul

Postului, dacă va fi binecuvântarea lui Dumnezeu şi ajutorul Său, să chemăm la Târgovişte pe Părintele Patriarh Pahomie de la Ţarigrad, ca să săvârşească dumnezeiasca slujbă a sfinţirii Sfântului şi Marelui Mir pe pământul ţării noastre. Eu cu doamna Despina Milița ne vom îngriji şi vom arvuni toate. Cât despre încoronare, nu mă grăbesc, ci voi aştepta ca după sfinţirea Marelui Mir să fiu uns după rânduială. Însă cu un ochi trebuie să veghem şi la ceea ce se întâmplă la Stambul, căci zilele bătrânului Baiazid sunt într-adevăr grele...

Aşa a fost cel dintâi cuvânt al domnului Neagoe către jupanii ţării şi nimeni nu a putut grăi o vorbă împotrivă, căci Duhul lui Dumnezeu grăia prin gura lui. Domnul a avut cuvânt pentru fiecare latură a ţării şi a dat răspuns bun pentru toate pe rând, pentru pregătirea şi lefurile oştirii, pentru pricinile meşteşugarilor şi vămile negustorilor, pentru moşiile şi satele mănăstirilor, pentru ţăranii simpli şi pentru cei fără de adăpost şi pribegi. Pentru fiecare avea un gând luminat, încât se mirau toţi de vasul cel plin de înţelepciune ce stătuse atâta vreme ascuns şi neluat în seamă. Aşa se împlineau cu robul lui Dumnezeu cuvintele psalmistului: *Încordează-ţi arcul, propăşeşte şi împărăţeşte pentru adevăr, blândeţe şi dreptate. Pentru aceasta te va binecuvânta pe tine Dumnezeu în veac...*

Măria sa a scutit de dijmă pentru un an pe toţi ţăranii şi meşteşugarii, pentru ca ţara să se mai întremeze. Dările şi banii urmau a se strânge de la vameşii şi negustorii străini care se îmbogăţeau pe seama Ţării Româneşti. A făgăduit ajutor familiilor cu copii, dând tocmeală ca în anul în care se naşte un prunc acea casă să fie izbăvită de orice plată şi muncă pentru domnie, iar pruncul născut să primească milă şi ajutor de la Curte. Şi meşteşugarii au fost încurajaţi, dându-se multe înlesniri breslelor munteneşti de olari, curelari, rotari şi de alte meşteşuguri, căci domnii dinainte se obişnuiră a nesocoti lucrul lor, alegând mai mult lucrul străinilor. Încă a mai stăvilit Neagoe şi venirea pribegilor căutători de aur în munţii Ţării

Românești, iar mai târziu a oprit-o cu totul, pentru ca aurul să fie numai spre folosul și câștigul țării.

Apoi domnul a rânduit cu pricepere dregătoriile în divanul domnesc, dând fiecăruia după vrednicie și necăutând la fața omului. Nu s-a temut a păstra în sfat pe jupanii Calotă și Ivan logofătul, care fuseseră înainte preasupuși domnului Vlad, ci știind destoinicia și neviclenia lor, le-a dat pe mai departe cinstea cuvenită. Postelnic l-a numit pe fratele său Preda, ca unul care îi era devotat și în care se încredea.

În această vreme, nesocotitul Bogdan, vrând să scape de judecata faptelor sale rele și viclene, a fugit peste Dunăre, cu gând de a ajunge la Selim și a se răzbuna. A fost însă prins de raialele turcești ale lui Mehmet Beg și adus ostatic la Târgoviște, cu ocară și necinste. Domnul Neagoe a voit să-i cruțe viața, iertându-i toate câte meșteșugise în acei ani împotriva sa, cerându-i numai să se pocăiască și să spuie unde a ascuns vistieria țării. Însă jupanii din sfatul domnesc i-au stat împotrivă:

- Doamne Neagoe, nu e de laudă judecata pe care o faci, căci dacă răul nu e pedepsit la vreme, se întinde și te îneacă! Ai uitat oare cu câtă otravă a adăpat Bogdan sufletul domnului Vlad împotriva ta? Nu dai pildă bună prin milostivirea asta, că oamenii sunt trași spre cele rele din tinerețile lor și dacă nu-i strunești cu varga dreptății, ți se urcă în cap! Țara trebuie să vadă că are în frunte un domn drept și cu cei buni și cu cei răi și răsplătește fiecăruia după dreptate. Altfel se va duce vestea că țara n-are stăpân și lupii o vor sfâșia! Fiii lui Mihnea atâta vor, să audă că au cu cine se înhăita..

Domnul i-a ascultat abătut și cu un surâs amar le-a grăit din durerea inimii:

- Știu asta, cinstiți jupani! Dar am vrut să-i mai dau o nădejde acestui suflet, ca să se pocăiască de toată tulburarea și neorânduiala ce a adus-o Țării Munteneşti, Patriarhului Nifon, domnului Radu, lui Vlad și mie! Nu vreau să dau răspuns de sufletul lui înaintea lui Dumnezeu! Mi-e teamă însă că Bogdan

e orbit de răutate şi că va alege mai bine moartea decât mila mea, iar asta o să vedeţi singuri...

Într-adevăr, aşa a fost. Bogdan a lepădat cu mândrie milostivirea domnului Neagoe şi fiind dat judecăţii vornicului Calotă, a fost chinuit cu bătăi până şi-a dat sufletul. Trupul său a zăcut o vreme aruncat în câmp, însă nici fiarele nu s-au putut apropia de duhoarea nesuferită a celui ce dispreţuise până în sfârşit mila lui Dumnezeu. Despre moartea lui s-a dus apoi vestea pretutindeni, iar oamenii clătinau din cap zicând: „Blestemul Patriarhului Nifon!". *Iată omul care nu şi-a pus pe Dumnezeu ajutorul lui, ci a nădăjduit în mulţimea bogăţiei sale şi s-a întărit întru deşertăciunea sa...*

Ziua, domnul Neagoe se afla în mijlocul curtenilor şi al dregătorilor, cu chip strălucitor şi bucuros, dând porunci şi ascultând pricini cu multă chibzuinţă, iar noaptea se retrăgea smerit în cămara domnească, unde cu faţa la pământ cerea milă şi înţelepciune de la Dumnezeu. Şi în timp ce pretutindeni numele lui era pomenit cu laudă şi era slăvit de gurile călugărilor, jupanilor, ţăranilor şi oştenilor pentru binele ce-l împărţea fiecăruia, în întunericul nopţii el mărturisea precum prorocul David că este vierme şi nu om...

1552 Săptămâna Luminată

Nu ştiu să fi văzut vreodată, de când ţin minte, vreme mohorâtă în zilele Învierii! Lumina lui Hristos luminează tuturor şi această lumină se arată şi ochilor de lut ai muritorilor, începând înălţător din „ziua cea dintâi a săptămânii" şi însoţindu-ne ca o mângâiere lină până la sfârşitul ei.

Şi la noi, la Ostrov, un soare blând a coborât până-n adâncul

apelor ce înconjoară schitul.

Mult s-a liniştit sufletul meu în aceste zile ale Păresimilor...

Am tresăltat cu duhul la frumuseţea slujbelor tocmite cu dumnezeiască insuflare, în săptămâna Sfintelor Patimi şi mai ales în zilele Învierii. Am lăcrimat în gând cu „femeia ceea ce căzuse în păcate multe" şi am cuprins cu dorul inimii picioarele Celui ce a dezlegat păcatele mele. Am alergat apoi la Mormântul cel „mai înfrumuseţat decât raiul" şi „mai luminat decât orice cămară împărătească" şi am căutat cu dorire pe Hristos. Mormântul însă era gol, iar un glas tainic - nu în vifor, nici în fulgere, ci în adiere de vânt subţire - mi-a părut a mă striga pe nume: „Monahie Platonida, de ce plângi, pe cine cauţi?"...

Acea lină şi dulce adiere îmi umple uneori liniştea chiliei în nopţile singurătăţii mele, când dovedesc a lăsa deoparte grijile deşarte. Atunci inima mi se umple de o pace şi o bucurie ce nu cunoaşte lipsă. Sufletul îmi tresaltă ca un prunc purtat în braţele maicii sale şi ştiu că Părintele Nifon, dimpreună cu domnul Neagoe şi cu fiii noştri se roagă în ceruri pentru mine. Însă prea adesea mă aflu cu mintea pironită de mormântul lumii acesteia amăgitoare, ducând o viaţă plină de lenevie, pentru care nu pot vedea pe Domnul meu Cel Înviat. O, Doamne, dă-ne nouă mai adevărat să ne împărtăşim de Tine în ziua cea neînserată a Împărăţiei Tale!

Aflând câteva zile de tihnă, mă cufund iarăşi în umbra amintirilor de demult şi deschid din nou, cu înfiorare, cartea unei vieţi ţesute în chilimuri de lacrimi şi mărgăritare...

Zilele Învierii îmi aduc în minte chipul luminos al domnului Neagoe şi bucuria pe care o răspândea în jur, revărsată din plinul inimii sale în care sălăşluia Hristos cel Înviat.

Pentru mai multe pricini, nu s-a putut săvârşi la Curte slujba sfinţirii Sfântului şi Marelui Mir în anul acela, aşa cum ne

dorisem. Mai întâi că Patriarhul Constantinopolului avea trebuință de învoială de la sultan ca să vină în Țara Românească. Or, momentul nu era prielnic, căci Baiazid fusese izolat încetul cu încetul în palatul Topkapi, iar din umbră, Selim câștiga tot mai multă putere în imperiu. Dincolo de asta însă, Neagoe a socotit că pentru păcatele noastre s-a întâmplat așa.

De altfel, în primăvara acelui an, la 25 aprilie, bătrânul sultan a murit și un val de îngrijorare ne-a cuprins. Mircea, fiul lui Mihnea apostatul, dimpreună cu fratele său Miloș, alt râvnitor la scaunul domnesc, au căutat îndată să cadă la învoială cu Selim. Dar n-au izbândit nimic, căci tânărul sultan era preocupat să-și întărească puterea în imperiu și ducea bătălii crâncene în Anatolia. Așa încât arzul întocmit de boierii lui Mircea și Miloș, prin care cereau noului padișah înlăturarea domnului Neagoe din scaunul țării, n-a primit nici un răspuns din partea Stambulului.

Tot în anul acela, după praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, a sosit și sorocul nașterii pruncului nostru. Urma să fie întâiul născut în palatul domnesc, întâiul porfirogenet. Întreaga cetate fremăta alături de noi, căci domnul Neagoe se făcuse iubit de norod. Pruncul a fost un băiețel, căruia i-am pus numele Petru. Iar Măriei sale i s-au umezit iarăși ochii primindu-l în brațe... Cu fiecare prunc pe care ni-l dăruia Dumnezeu și care ne umplea casa și viața, sporea în noi dragostea unuia față de altul, care însă nu ne robea, ci ne înălța spre dragostea cea desăvârșită, Hristos. De altfel, nu socoteam acele bucurii decât așa cum și erau, grabnic trecătoare, știind că aici, pe pământ, suntem izgoniți și pribegi și că singurele bucurii nepieritoare sunt în Împărăția cea de Sus.

Iar bunul Dumnezeu nu ne lăsa sufletele să se moleșească prin desfătările vieții, ci mereu ne trimitea încercări și ghimpi care să ne țină trează conștiința. Așa se face că la puține zile de la nașterea lui Petru au venit din nou primejdia și necazul. Neagoe a fost nevoit să pună iarăși mâna pe sabie, căci iscoadele

domneşti ne-au înştiinţat că neîmpăcatul Mircea pornise din Transilvania cu oaste asupra noastră. Nu trecuseră decât şase luni de când domnul urcase pe tron, însă rânduiala pe care o statornicise în ţară îi făcuse un nume bun şi cinstit, câştigându-i încrederea boierilor şi a căpitanilor de oaste. În fruntea acestora, Neagoe s-a avântat în luptă cu nădejde şi putere multă. Luat prin surprindere de iureşul oştirii munteneşti, Mircea a fost pus grabnic pe fugă, împreună cu oastea sa de lefegii şi s-a ascuns în cetatea Ciceului, cerând ocrotirea principelui Ioan Zapolya.

După victorie, Neagoe a trimis o solie către Selim, arătându-i prin scrisoare cum a biruit pe Mircea şi cerând firman de domnie de la Înalta Poartă. Tânărul padişah era încă nehotărât, neştiind dacă să sprijine pe Neagoe sau pe pârâşii lui, Mircea şi Miloş. În cele din urmă a învins gândul câştigului grabnic, căci haraciul către Poartă fusese plătit la timp în acel an şi asta pentru că Valahia avea domn un bun gospodar. Pe lângă aceasta, sultanul aflase despre Ortodoxia curată a domnului Neagoe şi despre lipsa lui de slugărnicie faţă de puterile apusene. La urechea lui Selim au ajuns destule vorbe care l-au încredinţat că Neagoe nu va trece niciodată de partea latinilor, fiind ucenic de-al Patriarhului Nifon, care vorbise de atâtea ori împotriva Uniaţiei de la Florenţa. Iar sultanul ştia că apusenii singuri, fără sprijinul răsăritenilor, nu au destulă tărie şi nici îndemn spre a porni vreo cruciadă împotriva Semilunei înălţate în Constantinopole.

- Aşa a fost soarta ţărişoarei acesteia dintotdeauna! mi-a spus cu tristeţe domnul Neagoe într-o zi, pe când eram în turnul Chindiei şi priveam întinderile zărilor depărtate. Înconjurată de imperii falnice, ea n-a avut nicicând zile de tihnă şi uşurare. Dintr-o parte Semiluna, dintr-alta, Europa cu amăgirile ei viclene... Dar să nu ne temem de altceva decât să nu cădem din credinţa şi dragostea lui Hristos! Căci de cele mai multe ori duşmanii dinăuntru sunt mai aprigi decât cei din

afară. Iar dușmanul cel mai ascuns este voia noastră cea rea și firea cea veche. Vom dăinui atâta vreme cât vom ține credința neschimbată și dreapta viețuire creștinească, după cuvântul Patriarhului Nifon. E drept că stăpânirea turcească aduce multă suferință și jale, dar mulți sfinți se vor proslăvi în această prigoană. Iar Biserica va dăinui prin sângele martirilor și prin sfințitele sudori ale sihaștrilor nevoitori...

Apoi, căutând să cuprindă în ochii săi nemărginirea întinderilor de sub soare, a adăugat ca pentru sine:

- Datoria unui domn binecredincios este de a ocroti bisericile și pe sfinții slujitori, de a fi tată sărmanilor, văduvelor și orfanilor, de a aduce milă peste toți cei de o credință, de la o margine la alta a țării sale.

Și tulburat parcă de propriile sale cuvinte, a spus cutremurat:

- O, Doamne, eu sunt robul Tău și fiul roabei Tale, miluiește-mă cu Darul Tău să împlinesc chemarea pe care mi-ai dat-o mie, nevredniculuiu...

În acel prim an de domnie, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin osteneala Părintelui Macarie, am izbutit să tipărim încă o carte bisericească în Țara Românească. După Liturghier și Octoihul cel Mare, încheiat în 1510, s-a tipărit un preafrumos Tetraevanghel în limba slavonă, cuprinzând cele patru Evanghelii de la Matei, Marcu, Luca și Ioan. Cartea avea pe margini însemnarea pericopei evanghelice, pentru folosul preoților.

Mult s-a bucurat sufletul Măriei sale răsfoind filele cu dumnezeiești învățături și a dat poruncă grabnică să se tipărească, pe cheltuiala Curții, cât mai multe exemplare, ca să ajungă în toate cetățile țării, la sfintele biserici și mănăstiri, spre luminarea și folosul norodului. Așa au ieșit din tiparniță la Bistrița mulțime de cărți meșteșugit lucrate, care se întreceau în frumusețe chiar cu manuscrisele, mai ales acelea scoase pe

pergament cu chinovar, albastru și auriu.

Începându-și domnia cu tipărirea Tetraevanghelului, gândul lui Neagoe a fost să-și afierosească întreaga ocârmuire Mântuitorului Hristos, Cuvântul Întrupat, Cel prin Care toate s-au făcut, precum spune apostolul Ioan la începutul Evangheliei sale: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o.*

Tot în acel an, de praznicul Adormirii Născătoarei de Dumnezeu am mers la Curtea de Argeș, unde nu mai fusesem demult din pricina atâtor pribegii și necazuri. Iubeam acele locuri binecuvântate de Sfântul Nifon și inima ni s-a strâns de durere când am văzut o parte din zidurile Mitropoliei surpate. Domnul Neagoe nu-și uitase însă gândul din anii pribegiei la Constantinopole, așa încât a pus chiar atunci început visului său de a ridica acolo, în cinstea Împărătesei Cerurilor, o biserică minunată cum nu mai era alta sub soare. Iar Maica Domnului a blagoslovit dorirea robului său, dăruindu-i ajutor grabnic.

De atunci, vreme de cinci ani, cât a durat săvârșirea lucrului, mergeam adesea la Curtea de Argeș. Domnului îi plăcea mult să șadă acolo, în liniștea târgului retras sub poalele dealurilor, lăsând deoparte, pe cât îi era cu putință, grijile domniei. De o singură grijă nu se lepăda nici în somn: aceea de a iscodi cu mintea și mai mult cu inima ceea ce voia și aștepta Dumnezeu de la dânsul. Neodihnit a fost sufletul domnului până în ceasul morții pentru acest gând, socotindu-se slugă neharnică, ce va da socoteală pentru fiecare clipă irosită în vânt...

Anul 1513... An blagoslovit, în care Dumnezeu ne-a învrednicit a săvârși slujba sfințirii Sfântului și Marelui Mir la Curtea de la Târgoviște. Mult dor avusese domnul Neagoe pentru

plinirea acestei slujbe, căci sufletul său era amărât şi împovărat după moartea domnului Vlăduţ. Nu înfăptuise domnia sa uciderea, dar înăuntrul său îşi găsea vină pentru vărsarea de sânge omenesc. Şi asemeni regelui David, Neagoe a plâns cu amar până la sfârşitul vieţii fărădelegea sa, cerând lui Dumnezeu să-l izbăvească de vărsarea de sânge, să-l cureţe şi să-l spele cu isopul milei Sale. Iar mai pe urmă, în toată vremea domniei sale, a judecat cu milă pe supuşi, negrăbindu-se vreodată a pedepsi cu moartea nici pe cei mai înverşunaţi duşmani ai lui. Căci sângele omenesc este prea scump lui Dumnezeu, fiind răscumpărat de însuşi Sângele lui Hristos, care a murit pentru păcatele noastre pe Cruce. Pentru aceea pocăinţa Măriei sale era adâncă şi înţelegătoare. Iar mult milostivul Dumnezeu nu a trecut cu vederea lacrimile sale, dăruindu-i bucuria mântuirii şi nădejdea Împărăţiei veşnice. Iar cui i se iartă mult, acela mai mult iubeşte...

Dumnezeiasca slujbă a sfinţirii Marelui Mir urma să se săvârşească, după rânduială, în Joia Mare din Săptămâna Patimilor lui Hristos. Pregătisem la Târgovişte toate cele de trebuinţă, după rânduiala pe care Preasfinţitul Maxim ne-o înfăţişase cu de-amănuntul prin scrisoare. Aromatele, mirodeniile, precum şi vasele de argint pentru păstrarea Sfântului Mir fuseseră aduse din vreme din colţuri îndepărtate ale lumii.

Cu câteva zile înainte de sfinţire a sosit de la Ţarigrad, cu mare osteneală şi cu învoire de la sultan, însuşi Patriarhul Pahomie cel vrednic de pomenire. A fost primit cu mare cinste la Curte şi înconjurat de vlădicii Ţării Româneşti, de arhimandriţi, preoţi, monahi şi dregători. Mai ales domnul Neagoe era mereu în preajma sa, căutând a-i prinde cel dintâi gând şi cuvânt şi a-l împlini cu sârguinţă. Au venit oaspeţi de peste tot, din Moldova, din Transilvania, de la Braşov şi Sibiu, din Polonia şi Rusia. Din Serbia a sosit Mitropolitul Maxim împreună cu bătrâna mea bunică, maica Anghelina.

Slujba s-a săvârşit cu mare solemnitate şi frumuseţe, începând cu rânduiala mărunţirii şi fierberii aromatelor, care s-a

făcut în primele zile ale Săptămânii Patimilor. Miercuri seara, după Pavecerniță, Mirul astfel pregătit a fost adus în vase de argint și așezat în biserică, pe Sfânta Masă. Părintele Macarie s-a învrednicit a-l pune cu mâinile sale pe Prestol, rostind, după rânduială, mulțumirea: „Săvârșitu-s-a lucrul și s-a împlinit". Iar ceilalți părinți slujitori au răspuns toți cu glas mulțumitor: „Săvârșitu-s-a lucrul și s-a împlinit". Apoi, închinându-se, Părintele Macarie a zis, căutând cu bucurie la icoana Preasfintei Maici: „Mai ales pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu!". Și din nou soborul de preoți a întărit mulțumirea zicând: „Săvârșitu-s-a lucrul și s-a împlinit!".

A doua zi, în Joia Patimilor, mulțime mare de norod s-a adunat la Curte și pe străzile cetății ca să primească blagoslovenia Patriarhului și să se roage alături de domnul țării și de preoți. Dimpreună cu Neagoe și cu coconii noștri ne-am așezat după cuviință în strănile domnești, ascultând cu luare-aminte și evlavie slujba sfințirii Marelui Mir. După citirea Paremiilor, Patriarhul s-a apropiat de Sfânta Masă pe care se aflau vasele de argint și înălțându-și mâinile, s-a rugat cu glas mare și smerit:

- Ție ne plecăm, Doamne Dumnezeule Cel în Treime lăudat! Trimite Duhul Tău cel Sfânt și sfințește mirul acesta! Fă-l pe el ungere de bucurie a Duhului Sfânt, ungere a nașterii de-a doua, ungerea sfințirii, îmbrăcăminte împărătească, pavăză de vitejie, depărtare a toată încercarea diavolului, semn al izbăvirii de ispite, curăție inimii, bucurie veșnică, ca cei ce se vor unge cu el, luminând precum făcliile cerului prin strălucirea lor, neavând întinăciune sau pată, să fie primiți întru odihna de veci...

Mult har am simțit coborându-se asupra noastră prin puterea acestei slujbe. A fost ca o pecetluire a înnoirii noastre sufletești, ca o neprețuită binecuvântare dumnezeiască pentru noi. Și așa cum pruncii, la vreme de necaz, aleargă la mama lor, așa am socotit și noi atunci ca în toate strâmtorările ce vor veni asupra țării și a norodului să alergăm la Maica noastră,

Biserica, de unde să cerem tot darul şi ajutorul. Iar nădejdea nu ne-a fost ruşinată, căci Dumnezeu şi-a arătat mila Sa şi a trimis pace peste ţărişoara noastră, încă şi ploaie şi soare la vreme potrivită, încât pământurile au dat iarăşi roade şi hrană, nu numai pentru noi şi pruncii noştri, ci şi pentru străini.

Nu pentru lauda omenească aştern aceste puţine zugrăveli ale vremii lui Neagoe Basarab, de-a pururea pomenitul meu soţ, ci pentru slava lui Dumnezeu, fără de Care nimica nu suntem şi nimica nu putem isprăvi. Blagoslovită a fost vremea domniei sale cu preafrumoase osteneli şi fapte, dar fără harul lui Hristos şi ajutorul Lui, nici un fir de colb n-am fi putut clinti din loc...

Măria sa cunoştea că omul este nimica, fără numai slăbiciune, urgie şi neputinţă şi că singur puternic este Domnul, Care pe cei slabi îi întăreşte, pe cei nepricepuţi îi înţeleptşeşte şi celor morţi le dă viaţă. Pentru aceea, cu mare dragoste şi credinţă s-a sârguit a-şi găti sufletul să primească ungerea împărătească cu Sfântul şi Marele Mir. Iar Patriarhul Pahomie, văzând buna aşezare a lui Neagoe, înţelepciunea şi evlavia sa nefăţarnică şi aplecarea inimii sale spre milostenie, căci pururea mâinile domnului erau pline de daruri şi în gura sa nu se aflau decât cuvinte bune şi dulci, a hotărât să zăbovească la Curtea de la Târgovişte şi de slăvita Înviere a Domnului, ca să săvârşească el însuşi slujba încoronării şi a mirungerii noastre.

Din smerenie însă, domnul Neagoe a pus rugăminte Patriarhului ca slujba să fie făcută în Sâmbăta cea blagoslovită şi nu în zilele Paştilor, pentru ca nimic pământesc să nu umbrească frumuseţea şi strălucirea Sfintei Învieri, iar gândul oamenilor să se înalţe nestingherit numai către Împăratul cel fără de moarte, Hristos.

La slujba încoronării au venit soli de la Buda, din Ţarigrad, de la Srem, precum şi din locuri mai îndepărtate. În suita

Patriahului Pahomie erau mai mulți arhimandriți de la Constantinopole, psalți și diaconi. Între ei, un om mult dăruit de Dumnezeu, chir Manuil Corinteanul, dascălul Patriarhiei, om cu multă știință de carte și mai ales cu evlavie și trăire duhovnicească. Domnul Neagoe a petrecut bucuros multe ceasuri cu dânsul, ascultându-l și întrebându-l, căci râuri de înțelepciune se revărsau de pe buzele sale. Era urmașul vestitului Matei Camariotul, ilustrul învățător al Curții Bizantine de dinaintea căderii imperiului. Școala constantinopolitană avusese atunci cea mai mare cinstire, până și latinii mândrindu-se cu numele ei când voiau să-și dovedească temeinicia educației lor. Mai mult decât atât, am aflat cu bucurie că preacinstitul chir Manuil stătuse în preajma Patriarhului Nifon în vremea păstoririi lui la Constantinopole, fiind prigonit și chiar întemnițat scurtă vreme din pricina legăturii sale strânse cu Patriarhul. De la Sfântul Nifon primise el această moștenire rară a împletirii vieții duhovnicești adânci cu darul cuvântării și al teologhisirii. Chir Manuil ne-a povestit multe lucruri minunate din viața iubitului nostru Părinte Nifon, căci îl cunoscuse bine. Astfel am aflat că înainte de a fi depus din scaun, Patriarhul adusese la dreapta credință și botezase aproape patru mii de suflete, între care mulți musulmani și evrei. Ba răscumpărase încă și mulțime mare de robi de la turci, cât nici nu li se mai cunoștea numărul.

- Iar toate acestea au fost de ajuns pentru a-l îndepărta din scaunul patriarhal! a încheiat suspinând chir Manuil.

Acest mare trăitor și dascăl neîntrecut al Patriarhiei de la Constantinopole era și un iscusit melod și făcător de canoane. El alcătuise slujba celui mai mare apărător al Ortodoxiei acelei vremi, Sfântul Marcu Evghenicul, precum și stihurile pline de umilință ale Prohodului Mântuitorului, pe care le-am și cântat cu toții, alături de psalții greci și munteni, în noaptea din Vinerea Patimilor.

După Prohod am mers să ne odihnim puțină vreme, cu sufletul greu, dar mângâiat totuși de prevestirea tainică a Învierii

Mântuitorului, dulcea Primăvară ce dădea a izbucni năvalnic peste viețile noastre.

În zori, după ce ne-am pregătit după cuviință, ne-am spovedit la Părintele Macarie, luând dezlegare de păcatele noastre. Ne încredințam iară și iară în mâinile lui Dumnezeu, ca niște robi și slugi nevrednice ale Lui.

Înainte de a porni spre biserica domnească, Mitropolitul Maxim și maica Anghelina au cerut îngăduință să ne vorbească. I-am primit cu cinste, ca pe niște părinți sufletești și trupești mult iubiți. Bunica ne-a privit cu duioșie și două lacrimi calde i-au rourat privirea. Eram nepoții ei și domnii unii țări mândre și încă slobode! Împreună cu Preasfințitul Maxim, au desfăcut darurile gătite pentru noi. Mai întâi ochii ni s-au uimit de strălucirea unor preaîmpodobite veșminte, frumoase cum nu mai văzusem până atunci. Maica Anghelina ni le-a întins pe rând, cu mâinile ei bătrâne și mici: o hlamidă bizantină, liliachie la culoare, cu brâie și chilimuri aurii pentru domnul Neagoe și un caftan de catifea albăstrie cu înfloriturі de aur pentru mine.

Pe urmă Mitropolitul Maxim a deschis cu evlavie un sipet vechi, ca pe o raclă cu sfinte moaște. Bunica ne-a îndemnat să ne apropiem:

- Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul și toate cel dinlăuntrul meu, numele cel Sfânt al Lui! a spus ea în dulcele grai sârbesc. Iată că mi-a dat Dumnezeu zile să vă văd primind ungerea sfântă și împărătească. Astăzi voi vedea din nou strălucind cununile strămbunilor noștri pe frunțile voastre, copiii mei... Aici sunt coroanele pe care le-am purtat împreună cu cel de veșnică pomenire țar Ștefan, iar înainte, părinții și bunicii noștri, căci aceste cununi au fost întâi ale slăviților împărați creștini, țarul Lazăr și țarina Milița, soția sa!

O, cât cutremur ne-a cuprins la auzul acestor cuvinte! Că așa lucrează darurile care vin de la Dumnezeu: ele umplu inima de frică și evlavie, căci dragostea Lui nu are preț și sufletul

omului cunoaşte cu înfricoşare că nimic nu ar putea da în schimb pentru ea! Am îngenuncheat, sărutând în tăcere mâinile Presfinţitului Maxim şi ale maicii Anghelina, rugându-i să ne pomenească în sfinţitele lor rugăciuni. Şi acum, după zeci de ani, sunt cuprinsă de teamă dacă nu cumva prin faptele noastre le-am amăgit încrederea pe care şi-au pus-o în noi, nevrednicii...

După aceasta am plecat spre biserica domnească. În fruntea alaiului era marele spătar, urmat de călăreţii Curţii, îmbrăcaţi în tunici roşii de mătase, cu frâiele cailor argintate şi săbii bătute în pietre scumpe. În urma lor, strunind un pur-sânge arăbesc, venea domnul Neagoe, înconjurat din amândouă părţile de jupanii cei mai de seamă ai ţării: marele ban, marele vornic, marele armaş, marele comis, marele serdar, marele aga, marele postelnic şi ceilalţi dregători. Urma careta imperială, împodobită cu stema ţării, în care şedeam alături de cei patru coconi domneşti. Din spate veneau, după rang, jupanii şi jupânesele de la Curte, dimpreună cu solii şi musafirii sosiţi la ceremonia încoronării. Maica Anghelina mergea alături de jupâneasa Neaga şi de Neguţa, soţia banului Barbu. De o parte şi de alta a drumului, negustori, ţărani, copii, bătrâni, cerşetori strigau cu bucurie urări de domnie îndelungată Măriei sale. Iar din turnurile palatului răsunau trâmbiţele şi tobele de sărbătoare.

Primăvara îşi desfăcea odăjdiile înmiresmate peste vieţile noastre. În lumina dimineţii, dangătul clopotelor străpungea înaltul albăstriu al cerului, spărgând ghiocii albi ai florilor de cireş dinaintea noastră. În inimi ni se aşternuse pacea.

Ne-am apropiat de treptele bisericii celei mari din Târgovişte. Clopotele au tăcut, trâmbiţele şi tobele au amuţit. Patriarhul Pahomie, îmbrăcat în veşminte strălucitoare, a coborât pe trepte, având în mâini Sfânta Evanghelie şi Crucea. Cu capul descoperit, domnul Neagoe s-a apropiat şi închinându-se, a sărutat sfintele odoare, în timp ce diaconii l-au cădelniţat de câteva ori. Apoi, înconjurat de sfinţiţii vlădici, domnul a intrat

în biserică, urmat de ceilalți.

La Sfânta Liturghie ne-am așezat, după obicei, în strănile domnești. La vremea Antifoanelor, cei doi arhierei ai Țării Românești l-au dus pe domn la icoanele împărătești, unde Neagoe a îngenuncheat smerit, încredințându-se purtării de grijă a Maicii Domnului și a Mântuitorului Hristos.

La vremea rânduită, domnul a rostit cu glas puternic Simbolul de credință. Cuvintele sale păreau că se întipăresc în veșnicie, ca o pecete de aur peste bolta vremii. Era o mărturisire de credință înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, înaintea sfinților, a îngerilor și a slujitorilor lui Dumnezeu de pe pământ. Împreună cu cei doi vlădici, Neagoe a intrat în sfântul altar prin ușile împărătești și au înconjurat cu toții, ca într-o horă, Prestolul, în timp ce întreaga biserică psalmodia cu bucurie „Isaie, dănțuiește...". La sfârșitul cântării, domnul a îngenuncheat, rezemându-și creștetul de Sfânta Masă, iar Patriarhul Pahomie, punându-și mâinile pe capul său, a citit cu glas tremurător molitva încoronării:

- Doamne, Dumnezeul nostru, Împăratul împăraților și Domnul domnilor, Care prin Samuil prorocul L-ai ales pe David, robul Tău, să fie rege peste poporul Tău Israel; ascultă acum cererea noastră smerită și caută din locașurile Tale spre robul Tău acesta, Ioan Neagoe Basarab, pe care ai binevoit să-l așezi domn peste poporul Tău cel sfânt, pe care L-ai răscumpărat cu Scump Sângele Unuia Născut Fiului Tău; binevoiește să fie uns cu untdelemnul bucuriei, înveșmântează-l cu puterea cea de Sus, pune pe capul său cunună de piatră scumpă, dă-i lui viață întru lungime de zile...

La sfârșitul rugăciunii, Patriarhul l-a uns pe domn cu Sfântul Mir pe frunte, pe ochi, pe buze, pe urechi, pe piept și pe brațe. Iar eu, nevrednica, am fost mirunsă pe frunte, după rânduială.

Apoi ne-am împărtășit cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos: domnul Neagoe în sfântul altar, cu clericii, iar eu

înaintea uşilor împărăteşti. Primind ungerea împărătească şi Viaţa cea mai bună înăuntrul nostru, am păşit în mijlocul bisericii, unde am fost înveşmântaţi în caftanele domneşti. Patriarhul Pahomie a pus pe umerii domnului hlamida liliachie ce se revărsa pe pământ, având vulturul bicefal brodat pe poalele din faţă şi pe spate. Apoi i-a aşezat pe creştet coroana de aur cu pietre scumpe, umplându-i chipul de strălucire şi slavă. Un freamăt prelung a cuprins biserica. Bătrânul Patriarh a zâmbit cu ochii înlăcrimaţi, sărutând cu dragoste fruntea domnului, iar Neagoe i-a sărutat cu evlavie mâna, ca unui părinte sfânt. Am primit şi eu pe umeri caftanul cel strălucitor, iar pe creştet, preafrumoasa cunună a ţarinei Miliţa, cu pandelocuri de aur şi nestemate. După aceea, privirile noastre s-au întâlnit în psalmodia Slavosloviei, cântată pe larg de amândouă strănile: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire. Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, închinămu-ne Ţie, slăvimu-Te, Îţi mulţumim Ţie pentru slava Ta cea mare...*

Cât de schimbat mi-a părut atunci chipul domnului Neagoe! Părea o stâncă, un vultur înalt zburător deasupra vremelniciilor pământeşti, lăsat pe pământ numai pentru a veghea ca toate ale oamenilor să se plinească după Legea lui Dumnezeu.

Spre sfârşitul cântării, privirea domnului a prins a se îndulci. Cu zâmbetul său luminos şi plin de cuviinţă, pe care îl cunoşteam atât de bine, mi-a potrivit cununa pe frunte, şoptindu-mi în grai sârbesc:

- Ţarina Miliţa!

Abia atunci mi-am amintit de prorocia părintelui nostru Nifon, făcută în urmă cu mai bine de opt ani de zile: „Maica Domnului să te binecuvinteze, fiica mea Miliţa. Să nu uiţi că porţi numele soţiei sfântului ţar Lazăr, copila mea şi că viaţa ta va fi ca a ei. O, fiică, să te înţelepţească Domnul în anii fericirii şi să te întărească în vremea pătimirii! Eu sunt în vârstă, dar tu vei trăi şi-ţi vei aminti de cuvintele mele. Vei purta într-o zi cununa ţarinei Miliţa, da, o vei purta cu adevărat!"...

Domnul Neagoe avea atunci treizeci și doi de ani, iar eu împlinisem douăzeci și cinci de la nașterea mea. Eram doi măslini în floare. *Iar dragostea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Sfânt ce s-a dat nouă*, precum zice apostolul.

1552 mai 23 de zile

Îmi este anevoie a cuprinde în slovele cele strâmte toate câte s-au petrecut în acei ani blagosloviți ai împreună-petrecerii noastre în fruntea Țării Românești. Multe ca nisipul mării sunt faptele ce ar trebui să le aștern pe aceste file, iar puterile mele sunt slabe și graiul sărac și neluminat. Totuși, cerând iară și iară putere de sus, mă aplec asupra amintirilor de demult, căutând a le cuprinde fie și în parte în buchetele unor gânduri, măcar că nu voi putea strânge toate florile câte îmi vor răsări în văile aducerii aminte...

Tot în acele zile luminate ale Învierii am mai avut parte de încă o bucurie, căci Patriarhul Pahomie, plecându-se rugăminții domnului Neagoe, a hirotonit episcop și a ridicat la cinstea de Mitropolit al Țării Românești pe Părintele Macarie, duhovnicul și sfătuitorul nostru iubit. Și cu adevărat, nu se găsea în tot pământul Valahiei om mai potrivit pentru așa slujire înaltă, căci starețul de la Bistrița se vădise tuturor a fi un călugăr cu viață neprihănită, înzestrat cu înțelepciune și bogat ca nimeni altul în cunoașterea Sfintelor Scripturi. Și precum David a ridicat de la pământ chivotul lui Dumnezeu, tot așa și domnul Neagoe a ridicat Biserica Țării Românești la înălțimea strălucirii sale, așezând în fruntea ei o făclie aprinsă care să lumineze

tuturor prin pilda vieții și învățătura cea dumnezeiască.

Cu blândețe și iscusință, cu răbdare și neîncetată rugăciune, Mitropolitul Macarie a cârmuit în sfințenie și dreptate turma cea cuvântătoare, aducând pace între cei tulburați de vrajbe, îngrijind ca o maică de toată nevoia bisericilor și mănăstirilor muntenești, având ușa inimii larg deschisă pentru tot sufletul creștinesc.

Însă mai mult decât toate, preasfinția sa a fost cel dintâi sfetnic al familiei domnești, ochiul cel veghetor peste Curtea de la Târgoviște, părintele și povățuitorul dăruit de Dumnezeu Măriei sale spre ajutor. Nimic nu începea a plănui ori a lucra domnul Neagoe fără de sfatul și binecuvântarea Mitropolitului Macarie, pe care l-a socotit tot timpul ca pe lumina minții sale, ca pe un om al lui Dumnezeu, căruia îi încredința toate gândurile și simțămintele. El a fost, deopotrivă, duhovnicul și dascălul coconilor domnești la Curtea de la Târgoviște. Theodosie, Stanca, Ruxandra și Petru, alături de Ioan și Anghelina, ceilalți doi prunci cu care ne-a mai blagoslovit Dumnezeu viața, au crescut toți sub privirea Vlădicăi Macarie. Viața la Curte nu l-a schimbat însă cu nimic pe părintele, căci preasfinția sa a rămas până la sfârșit același călugăr rugător, cu sufletul dăruit lui Dumnezeu și nelipit de vreun lucru pământesc. Din tinerețe, Mitropolitul Macarie avea sădită în inimă rugăciunea de taină, iar roadele ei erau dragostea nefățarnică și dumnezeiasca înțelepciune care ne zideau atât de mult, daruri pe care nimeni nu le mai putea lua de la dânsul.

Cu binecuvântarea lui Dumnezeu și cu buna chivernisire a domnului Neagoe, în puțini ani de zile Țara Muntenească a ajuns ca o grădină înflorită. Câmpurile erau lucrate la timp și străluceau de aurul spicelor, turmele de oi și vite se înmulțiseră fără număr, țăranii aveau gospodăriile primenite, iar prin ogrăzi zburdau copilandrii cu obraji de bujori, așteptând pâinea din cuptoare. Meșteșugarii și negustorii se mai înstăriseră și umpleau piețele cu mărfuri trainice și alese, de-ți era mai mare

dragul să le tocmești. De așa trai bun și pașnic în Țara Românească s-a dus grabnic vestea, încât mulți străini, sârbi, greci, sași și alte neamuri au venit din patria lor în Valahia. Cei mai mulți s-au așezat la Târgoviște ori în împrejurimi, acolo unde Măria sa le-a dat voie a se orândui. Acești oameni au rămas supuși până la moarte domnului Neagoe și au ajutat la propășirea țării prin meșteșugurile lor, căci erau cu toții harnici și pricepuți, petrecând cu pace și mulțumire în mijlocul nostru.

După ce a pus bună rânduială în trebile țării și ale norodului, domnul a purces cu râvnă la zidirea și înfrumusețarea sfintelor biserici și monastiri, sârguindu-se să cerceteze mai întâi ctitoriile înaintașilor noștri din scaunul Țării Românești, cele zidite de binecredinciosul voievod Mircea cel Bătrân, de domnul Radu și de ceilalți Basarabi.

Întâia împodobită cu zugrăveală aleasă și aur curat a fost Mănăstirea Dealu a răposatului voievod Radu. Domnul Neagoe a tocmit pictori de seamă, pe zugravul Dobromir și cei împreună meșteri cu el, Jitianu, Stancu și Chirtop, care și-au dovedit măiestria în fresce și icoane ce îmi aminteau de cele mai frumoase zugrăveli din bisericile sârbești. Apoi domnul a înzestrat biserica, trapeza, arhondăria și egumenia cu toate cele de trebuință, vase de argint și aur, acoperăminte, mese și străni, toate lucrate de buni meșteri, căci domnia sa nu iubea lucrul făcut în grabă ori cu zgârcenie. Tot atunci a lăsat și hrisov domnesc că dăruiește sfintei monastiri moșiile de la Aninoasa, Viforâta, Porumb și Piscu, să fie spre chivernisirea și nevoile călugărilor din obște. Și a plăcut lui Dumnezeu răvna Măriei sale și ne-a ajutat a vedea sfințirea Mănăstirii Dealu pe 13 decembrie 1514, cu hramul făcătorului de minuni Ierarh Nicolae, slujbă săvârșită de Părintele Macarie, Mitropolitul Țării Muntenești.

Înnoită a fost și străvechea Mănăstire Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, unde Neagoe a cheltuit mult aur pentru întărirea zidurilor, zugrăveala frescei și primenirea trapezei și a

bucătăriei. Domnul avea obiceiul ca oriunde se odihnea sufletul său, să facă şi o fântână spre potolirea setei monahilor şi închinătorilor, ca să fie aceasta spre iertarea păcatelor noastre. Astfel că şi la Cozia a zidit două fântâni adânci, cu apă limpede ca de cleştar, sculptate frumos în piatră albă, una lângă biserică, pentru a se sluji aghiazma la Bobotează şi la Izvorul Tămăduirii, iar alta în faţa bucătăriei, spre folosul de zi cu zi al părinţilor.

O altă ctitorie a voievodului Mircea, Mănăstirea Glavacioc, a fost întărită şi înfrumuseţată de meşteri aleşi, căci adeseori când mergeam spre Curtea de Argeş, domnul Neagoe se abătea pe acolo şi cu dragă inimă poposea ca la un ceas, răcorindu-şi sufletul din apa izvorului făcător de minuni ce curgea de sub sfântul altar.

Cu purtarea de grijă a domnului Neagoe a fost rezidită din temelii şi Mănăstirea Snagov şi împodobită cu toate cele trebuinţă: sfinte vase, icoane, odăjdii şi alte daruri. Aici, în acest ostrov liniştit, a fost îngropat cu cinste jupanul Pârvu, care s-a stins din viaţă în 1512, răpus de suferinţa unei răni căpătate în bătălie, după ce apucase să-l vadă în tronul ţării pe cel pe care îl ocrotise ca pe propriul său fiu. Biserica zidită la Snagov vorbea mai mult decât orice cuvânt despre recunoştinţa lui Neagoe pentru acela care-i purtase de grijă ca un părinte adevărat. Tot aici, la Snagov, mai era un mormânt necunoscut, despre care se spunea că ar fi fost al voievodului Basarab Ţepeluş, tatăl de sânge al domnului Neagoe, dar nimeni nu putea zice cu încredinţare dacă era ori nu aşa, peste acele vremi plutind o ceaţă groasă, pe care n-am putut şi nici n-am stăruit a o da la o parte. Ba unii ziceau chiar că mormântul ar fi al voievodului Vlad Ţepeş, dar nici asta nu avea adeverire prin vreo mărturie scrisă. Oricum, locul era plin de linişte şi minunat, fiind un liman bun pentru multe suflete. De aceea domnul Neagoe a tocmit a se lucra şi un pod de stejar frumos sculptat care să unească insula de mal, căci cel vechi era de acum cu totul slăbit şi putred.

Ctitoria jupanilor Craioveşti, Mănăstirea Bistriţa, prădată şi dărâmată de Mihnea apostatul, s-a bucurat şi ea de grija şi milostenia domnului Neagoe, care a adus-o din nou la frumuseţea cea dintâi şi încă mai presus, tocmind pentru refacerea ei meşteri pietrari, zugravi şi sculptori iscusiţi. De fiece dată când păşeam pragul acestei mănăstiri, atât de iubită de domn încă din anii copilăriei lui, Măria sa, din multa dragoste ce o avea către Sfântul Grigorie, lăsa la racla lui un dar, vreun inel de mare preţ, un veşmânt scump ori altă milostenie. Şi tot acolo Neagoe a pus a se zidi şi a se zugrăvi o bisericuţă pentru bolniţa mănăstirii, ca să fie bolnavilor spre mângâiere şi alinare.

Acoperită în întregime cu plumb a fost şi străvechea Mănăstire Tismana a Cuviosului Nicodim cel sfinţit şi dăruită cu multe podoabe, sfinte vase, icoane şi altele câte au fost de trebuinţă, pe care nici nu mi le mai aduc aminte cu de-amănuntul.

Încă din primul an al suirii lui Neagoe pe tron, mănăstirea maicii Magdalina de la Corbii de Piatră a fost luată şi ea sub ocrotire domnească în toate cele de trebuinţă. Iar domnul a trimis într-acel loc pustiu meşteri şi zugravi de seamă, dând sihăstriei bun chip, vrednic de pomenirea sa din neam în neam. Pe urmă, trecând anii şi maica Magdalina slăbind cu trupul din pricina nevoinţelor, Măria sa dimpreună cu Mitropolitul Macarie au mutat mica obşte de călugăriţe de acolo la Schitul Ostrov - în care vieţuiesc astăzi şi eu, cea din urmă dintre monahii - iar la Corbii de Piatră au statornicit a fi mănăstire de călugări cu viaţă schimnicească aspră, ţinând de arhimandria Mănăstirii Argeşului.

Cu mare sârguinţă a zidit domnul mai târziu şi Mitropolia de la Târgovişte, care s-a sfinţit în primăvara anului 1520. Neagoe a izbutit astfel să împlinească dorinţa ce avusese părintele nostru Nifon de a muta Mitropolia Munteniei de la Curtea de Argeş în cetatea de scaun. Şi nu se mai săturau ochii a privi frumuseţea noii biserici, aşa de minunată a răsărit, împodobită cu opt turle înalte, acoperită cu plumb şi înconjurată de grădini

cu trandafiri bine mirositori, aduși parcă din văile raiului.

Încă și la multe alte locuri sfinte a trimis Măria sa daruri și întărire domnească, nefiind mănăstire pe care să nu o miluiască după trebuință. La Schitul Dobruşa, ctitorie a jupanilor Radu și Badea și a jupânesei Vlădaia, sora domnului, la Schitul Căluiu, la Surpatele și Gura Motrului și-n multe alte schituri și sihăstrii numele domnului Neagoe era pomenit la ctitori pentru mila și ajutorul dat.

Măria sa avea mare iubire mai ales pentru pustnicii ce se nevoiau neîncetat cu rugăciunea și îi cerceta din vreme în vreme, spre a se însufleți de dragostea lor pentru Dumnezeu. Înaintea lor își pleca fruntea cu smerenie până la pământ, sărutând colbul pe care păşeau picioarele acestor îngeri pământeşti. Aşa erau cuvioşii Agaton și Iosif, călugări pe chipul cărora strălucea vădit harul dumnezeiesc. Cuviosul Agaton, cu deosebire, avea mare dragoste pentru domnul Neagoe și drept încredințare i-a arătat odată Măriei sale cum i-a dăltuit numele în piatra de deasupra Proscomidiarului, spre a fi pomenit pururi la Sfânta Liturghie, aşa precum, zicea el, și în inima sa numele domnului era săpat pentru veşnicie.

Nu voi trece sub tăcere nici multa milă pe care a făcut-o domnul cu mănăstirea sârbească a Mitropolitului Maxim și a maicii Anghelina, cea de la Kruşedol. Îndată ce a urcat pe tronul țării, Neagoe a trimis acolo meşteri pietrari, zugravi și aur din destul, spre cheltuială la tot lucrul de trebuință pentru ridicarea unei mănăstiri trainice și frumoase. Încă și o minunată catapeteasmă, cu icoane mari împărăteşti, cu apostolii înfățişați în picioare în Deisis, a plătit domnul Neagoe a se zugrăvi de cei mai buni pictori ai vremii.

Fără tăgadă însă, cea mai mare iubire și cel mai fierbinte dor a avut domnul pentru zidirea Mănăstirii Argeşului, giuvaerul fără de preț al ctitoriilor sale, pe care a împodobit-o cu toată evlavia și dărnicia, ca pe o casă a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Despre asta însă voi scrie pe îndelete când va fi vremea...

1552 mai 26 de zile

Citesc din nou ultimele file și toate cele așternute de mâna mea neiscusită îmi par șterse și prea puțin grăitoare. Cuvintele sunt sărace, iar câtă osteneală, cât zbucium, câte ispite și dureri a răbdat domnul până a împlinit toate cele scrise aici, poate cunoaște numai cel încercat cu fapta. Căci zi de zi alte și alte pricini, alte și alte griji, alte și alte nevoi se iveau. Fiindcă multe sunt îndatoririle unui domn și grea este sarcina ce-o are de purtat.

Iar cel mai anevoie dintre toate mi se pare a chivernisi supușii după dreptate, ca toți, de la mic la mare, să aibă pace și mulțumire.

Înconjurat de bătrânii sfatului domnesc și avându-l pe Preasfințitul Macarie de-a dreapta sa, domnul Neagoe s-a străduit a împlini toată dreptatea și a judeca cu înțelepciune pricinile și necazurile norodului. Căci în anii din urmă țara nu avusese stăpân gospodar și unele obiceiuri se stricaseră, spre paguba celor sărmani. Iar toate acestea se cereau îndreptate cu pricepere și tărie.

Așa, bunăoară, era pricina negustorilor munteni de grâne și brânză, care, mergând cu marfă la Sibiu ori Brașov, erau de multe ori jefuiți și uciși ca niște oameni ai nimănui. Aprig s-a supărat domnul aflând că după urcarea lui pe tron, negustorii țării sale încă erau necinstiți și omorâți. Căci domnia sa încheiase înțelegere cu mai marii acelor cetăți și-i cinstise cu daruri și cu privilegii negustorești, ba încă își pusese sufletul să-i apere, la nevoie, de primejdia turcească. Fiindcă aici, în țara de la Dunăre, muntenii țineau piept otomanilor și domnul plătea tribut greu pentru pace, iar asta era în folosul întregului Apus. De aceea, numai ce a ajuns la palat știrea adeverită că negustorii Țării Românești au fost iarăși jefuiți, că îndată domnul, cuprins de sfântă mânie, a trimis carte către judele și cei doisprezece pârgari brașoveni, cerând cu îndrăzneală socoteală pentru toate. Ba încă a mai scris cu înfricoșare și cu amenințare că „dacă veți mai ucide pe vreunii din săracii mei, voi veni și

voi face Țării Bârsei așa încât să nu i se mai cunoască nici locul". Asemenea și sibienilor care tâlhăreau pe negustorii munteni, domnul Neagoe le-a trimis scrisoare, amintindu-le că „v-am apărat domnia mea de limbile păgâne și ne-am jurat împreună cu voi să ținem dreptatea, dar să știți domnia voastră că săracii noștri nu vor rămâne în pagubă, ci se vor despăgubi de la oamenii voștri".

Nu era inima domnului iubitoare de vrajbă ori gâlceavă, însă nici să se bucure de nedreptatea ce se făcea oamenilor săi nu putea. Și așa s-a dus vestea despre înțelepciunea și cutezanța Măriei sale și toți pomeneau cu cinste numele lui. Iar domnul nici o poruncă nu dădea fără îndelungă sfătuire cu cei mai bătrâni ai Curții și mai ales nimic nu făcea fără rugăciune. Nici un cuvânt nu ieșea fără chibzuială din gura sa, ci numai după ce se ruga lui Dumnezeu se bizuia a grăi cele de folos, dar și atunci cu smerenie.

- Nu de la oameni am primit eu domnia, spunea el adesea, ci stăpânirea mi s-a dat de la Cel Preaînalt, Care va pune la încercare gândurile și faptele mele și-mi va cere socoteală pentru ele.

Și așa precum Măria sa păzea poruncile Domnului, și El îl păzea pe dânsul, descoperind la vreme meșteșugirile urzite de vrăjmași împotriva lui.

Așa s-a petrecut și cu uneltirea lui Miloș, pe care o însemnez aici ca mulțumire lui Dumnezeu pentru purtarea Lui de grijă către noi.

Într-o zi, s-a vestit la Curte că are să vină un sol de la Brașov, cu scrisoare de la judele cetății pentru domn, dar și cu ceva tocmeli negustorești, căci Neagoe comandase niște potire la un argintar din acele locuri.

Pricina cu brașovenii era veche, legată de comerțul ce se făcea de amândouă părțile. Măria sa ținea ca negustoria să se

facă după dreptate şi fără pagubă şi a stăruit mult să obţină preţuri mai bune pentru mărfurile ţăranilor munteni: grâu, secară, orz, ovăz, mei, legume şi pometuri. Căci câtă trudă are munca pământului ştie numai cel care a îndurat sudoarea plugului şi a praşilei!

Solul a fost primit în Ţara Muntenească cu toată cinstea şi dărnicia, după inima domnului. De cum s-a apropiat de Târgovişte, Măria sa a trimis întru întâmpinarea lui călăreţi de la Curte, cu vin şi bucate uşoare pentru întremare după osteneala călătoriei. Apoi, însoţit de gărzile domneşti, a fost dus la casa de oaspeţi şi îndestulat cu prisosinţă. Că obişnuia Neagoe a trimite solilor veniţi din părţile creştineşti bucate şi vin de la masa Măriei sale, încât se minunau ei de aşa domn cu obiceiuri fără asemănare.

După ce a socotit că solul s-a odihnit după trebuinţă, domnul Neagoe l-a chemat la palat să-i asculte solia. L-a întâmpinat în jilţul domnesc, purtând caftan strălucit şi cunună de aur pe cap, după ceremonia Curţii. De o parte şi de alta şedeau dregătorii vârstnici şi jupanii mai tineri din sfat, în veşminte de postav brodate cu fir de mătase şi bumbi de mărgăritare.

Trâmbiţele au vestit intrarea solului. Marele postelnic l-a înfăţişat înaintea Măriei sale, care i-a urat bun venit şi binecuvântare de la Dumnezeu şi i-a cerut să-şi înfăţişeze solia cu pace.

Solul a început a citi cu glas răguşit:

- Noi, judele şi cei doisprezece pârgari ai Braşovului, trimitem voievodului Neagoe Basarab, domn a toată Ţara Românească, sănătate şi voie bună. Încă mulţumim că şi anul acesta negustorii noştri au fost primiţi în târgurile domniei voastre şi şi-au vândut mărfile de care este trebuinţă acolo. Cât pentru preţul la grâu şi ovăz, rămâne cum ne-aţi cerut nouă în scrisoare, dar nu mai mult de atât, căci nu mai primim a creşte cu ceva, pentru nimica...

Apoi trimisul a citit şi celelalte voroave, cu alte învoieli

scrise. Neagoe a ascultat cu chip blând și luminat. Ceea ce mișca îndeosebi pe străini, dar și pe casnicii domnului, era privirea sa limpede și senină, oglindă a unui suflet care nu-și avea mintea la cele de jos și mărunte. Cugetarea lui era deasupra slujitorilor, a boierilor și negustorilor, căci domnul, în taina inimii sale, stătea înaintea lui Dumnezeu și Lui Îi încredința gândurile. Dar aceasta nimeni nu o putea înțelege...

Măria sa l-a mai întrebat cu blândețe pe sol:

- Altceva mai ai de spus de la judele cetății voastre?

Trimisul a privit nedumerit în jur și a răspuns:

- Nu, doamne, numai atât am avut a-ți zice!

Domnul Neagoe i-a mulțumit pentru slujba sa și l-a slobozit a merge la casa de oaspeți, până ce îl va chema să-i dea răspunsul. Apoi a poruncit să i se trimită iarăși de toate cu îmbelșugare, încât nimic să nu-i lipsească și să aibă mai multă odihnă și cinste decât în țara lui. Căci așa cerea rânduiala primirii solilor la Curte, iar Măria sa ținea să fie împlinită întocmai, cu scumpătate.

Pe urmă, rămânând singur cu dregătorii sfatului, le-a grăit liniștit:

- Iată, iubiții mei jupani și dregători, vorbele pe care ni le-a trimis judele Brașovului! Deci vă întreb pe voi, sfetnicii mei buni, cum să primim și să înțelegem cuvintele solului și cu ce răspuns să-l întoarcem mâine la casa sa? Că între voi sunt oameni bătrâni care știu obiceiurile brașovenilor și năravurile meșteșugarilor de acolo! Ați cunoscut multe la viața voastră, și bune și rele... Deci spuneți-mi cum vi se pare a răspunde! Că așa, sfătuindu-ne unii cu alții, ca niște robi ai lui Hristos, am nădejde să ne dea Dumnezeu minte ca vorbele noastre să fie mai bune și mai înțelepte decât ale solului.

Și domnul s-a așezat în jilț, gata să asculte gândul și sfatul fiecăruia.

Marele vornic Calotă a vorbit cel dintâi:

- Măria ta, mă minunez că brașovenii s-au plecat la prețul

nostru şi-mi pare asta o bună izbândă, numai de ne-o ajuta Dumnezeu să vedem şi cu lucrul vorbele lor împlinite! Că alta e socoteala din condei şi alta tocmeala din târg. Una sfătuiesc domnii şi boierii şi alta pătimeşte norodul de rând...

Domnul l-a încuviinţat mulţumit:

- Bine ai grăit, jupane Calotă! Îţi mulţumesc de sfat.

Apoi a căutat spre banul Barbu şi l-a îndemnat să grăiască.

Banul Barbu şi-a mângâiat barba colilie şi a zis cu stânjeneală:

- Măria ta şi cinstiţi jupani, socotesc că vorbele solului sunt de bucurie, numai dacă n-ar mai ascunde ceva... Ce este îndărătul lor, nu pot vedea, ştiu numai că braşovenii nu s-ar învoi lesne cu preţul hotărât de noi şi ar mai scădea din el cât de puţin, dacă n-ar mai avea şi alt gând. Dar şi asta vom afla, dacă va voi Dumnezeu să ne descopere. Până atunci să trimitem scrisoare că primim şi noi învoiala cu preţurile care ni le-au dat negustorii lor pentru orfevrărie, pânzeturi, postav şi câte mai sunt...

În divan, jupanii şi-au răsucit mustăţile îngândураţi. Simţeau că judecata banului nu era o bănuială urâtă, că bătrânul vorbea cu temei.

Domnul, după ce a ascultat cu luare-aminte pe fiecare, i-a slobozit zicând:

- Cinstiţi jupani, acum mergeţi cu toţii pe la gazdele voastre şi până mâine vă mai gândiţi deosebi şi vă rugaţi lui Dumnezeu, doar ne va descoperi alte sfaturi mai bune, ca să nu ne poată birui pe noi solul cu nici un cuvânt. Şi dimineaţă veniţi iară să-mi spuneţi ce-aţi socotit!

După aceasta, Neagoe a ieşit din sala cea mare a tronului şi venind în odăile domneşti, a intrat singur în cămara sa, unde petrecea ca într-o chilie mănăstirească. S-a dezbrăcat de veşmintele strălucite, şi-a dat de pe creştet cununa de aur şi a rămas într-un anteriu din pânză aspră şi proastă. A aprins candela şi a căzut cu faţa la pământ înaintea icoanelor.

Așa făcea noapte de noapte de când urcase pe tronul țării, căci cercetând Sfintele Scripturi, așa găsise că e mai de folos a vieții un domn. Solomon, David, Iezechia și toți regii Vechiului Legământ au izbândit prin rugăciune și smerenie și numele lor a fost cinstit pentru aceasta. Așijderea și în Legea cea Nouă, Constantin cel Mare, Teodosie, țarul Lazăr și toți binecredincioșii împărați au cinstit Biserica și cuvântul lui Hristos. Iar toți împărații care au căzut și au fost biruiți, au pătimit necaz din pricina mândriei și a bizuirii pe sine.

Domnul Neagoe iubea mult rugăciunea împăratului Solomon, pe care o rostea adesea din minte. Se ruga însă lui Dumnezeu și cu cuvintele sale, alcătuite de multe ori din stihurile psalmilor. Mai ales astfel, din plinul inimii, țâșneau rugăciunile sale de foc. Încă și rugăciunea vameșului o avea Măria sa pururea pe buze, dar în multele griji și ispite care veneau obișnuia a-I înfățișa toate lui Dumnezeu cu de-amănuntul și a-I cere ajutorul fără înconjur. Așa i-a învățat și pe coconii domnești a se ruga, simplu și fără fățărnicie, căci înaintea lui Hristos, spunea el, toate stau dezvelite și goale.

Așa petrecea Măria sa nopțile, lipindu-și mintea și inima de Numele cel Sfânt al Domnului, cerând milă și ajutor de la Cel ce poate și din pietre a scoate fii ai Împărăției. Apoi, după ceasuri de rugăciune, mintea i se aduna, limpezindu-se. Fără de veste se ivea în inimă un gând luminos, care răspundea lămurit grijilor și frământărilor sale.

- Cât de mult se păgubește omul care nu cere ajutor de la Dumnezeu, ori care socotește că a lui este priceperea și a lui este tăria! spunea atunci, cu durere în suflet, domnul Neagoe.

Iar după moartea sa, eu am cunoscut cu adevărat cât de chinuit este sufletul care nu-L are pe Hristos cel Viu drept sfetnic minunat, ci bâjbâie prin întuneric calea cea dreaptă și nu este cine să-i ajute!

Și în noaptea aceea de după sosirea solului, Neagoe s-a rugat cu umilință lui Dumnezeu să-i vină în ajutor:

- Doamne Dumnezeul meu, spre Tine am nădăjduit! Izbăveşte-mă de toţi cei ce mă necăjesc şi mă mântuieşte, ca să nu apuce cândva ca un leu sufletul meu. Dă-mi, Doamne, pricepere şi-mi trimite cuvinte şi vorbe din destul, de la dreapta Ta cea puternică, ca prin ajutorul şi sfatul Tău să pot birui cuvintele şi vorbele solului! Şi mă învaţă ce mi se cade a face şi a grăi înaintea boierilor mei, că Tu eşti izvorul înţelepciunii şi Ţie se cuvine toată slava în veci. Amin.

Dimineaţa, jupanii s-au strâns iarăşi la sfat în divan. Măria sa i-a întâmpinat cu cuvinte bune, după obicei:

- Pace vouă, boierii mei! Oare aflat-aţi până azi un sfat mai bun pentru solul nostru?

- Nu, doamne, că tot sfaturile cele de ieri le avem! a răspuns pentru toţi jupanul Calotă, încuviinţat de banul Barbu şi de privirile celorlalţi. Că nici să stricăm pacea cu braşovenii nu e de folos, nici să rupem neguţătoria nu putem!

Atunci domnul le-a grăit:

- Ascultaţi, boierii mei! Eu aşa am cugetat în inima mea că ar fi mai bine: să ţinem preţurile la care ne-am învoit şi unii şi alţii şi să ne sârguim a le păzi, ca să nu fie pagubă nici nouă, nici lor. Pentru aceea am socotit ca în târgurile cele mari, la Târgovişte, la Câmpulung şi Târgşor să punem oameni ai domniei care să poarte grijă ca negustorii să nu vândă ori să cumpere la alte preţuri decât cele la care ne-am înţeles. Iar asta e şi în folosul braşovenilor, căci nimeni nu le va vinde lor cu preţuri mai mari, dar nici mai mici. Aşa şi mărfurile lor vor fi la preţul cel hotărât şi nu va mai adăuga fiecare după cum pofteşte... Iar gândul meu este ca atunci când Dumnezeu ne va ajuta şi ţara se va mai întări, negustorii braşoveni să nu mai aibă voie a vinde decât în aceste târguri mari, ca să nu mai înşele pe nimeni, iar preţurile să fie sub ochiul nostru. Şi atunci vor şti toţi negustorii, fie ei turci, saşi, maghiari ori de alte neamuri, că ţara aceasta poate să se cârmuiască singură şi-i destul de bogată ca să nu cerşească mila nimănui!

Rând pe rând, boierii au început a se lumina la căutătură şi a răspunde bucuroşi:

- Bun este sfatul, Măria ta! Cu aşa cuvinte vom birui vorbele solului!

- Bun sfat, Măria ta!

- Bun este sfatul!

Domnul însă le-a grăit iarăşi:

- Mulţumire aduc lui Dumnezeu, că mi-a dat pricepere şi vouă, jupanii mei iubiţi, că m-aţi îndemnat ieri cu cuvinte bune şi mi-aţi deschis ochii! Căci domnul unei ţări se socoteşte ca un deal înalt, care are nişte paznici buni, de-l păzesc şi-l curăţesc de toate uscăciunile şi de alte lucruri care nu sunt de treabă. Şi cât îl păzesc şi-l îngrijesc de toate răutăţile şi primjediile, el creşte frumos şi face multe feluri de flori şi se înalţă împodobit.

Şi toţi boierii erau mângâiaţi de aşa cuvinte şi se minunau de unde are domnul atâta pricepere şi dulceaţă în suflet!

- Acuma dar, cinstite logofete Ivan, a poruncit domnul mai departe, tocmeşte hrisov domnesc cu cele ce am zis, ca să-l înmânăm solului!

Şi domnul a mai spus o dată, mai meşteşugit şi mai lămurit, sfatul său. Şi erau cuvintele lui înţelepte şi cumpătate, dar şi puternice, străpungând ca o săgeată pe cel ce le auzea.

Pe urmă Măria sa, sfătuindu-se iar cu jupanii, a hotărât ca mai întâi să ospăteze pe sol după cuviinţă şi apoi să-i dea răspunsul către stăpânul său, precum şi darul. Deci a zis către boieri:

- Iubiţii mei, să ne sârguim aşadar să pregătim masă îmbelşugată şi lăudată. Să fie slujba paharnicilor bună, să scoată pahare de argint frumoase, să se gătească multe feluri de bucate pe care să le aducă pe rând şi să aşeze pe masă toate în chip împodobit, încât să se mire solul că n-a văzut aşa rânduială acasă la el. Căci şi aceasta e spre cinstea unui domn. Încă şi băuturi să scoateţi, vinurile cele mai curate şi mai dulci. Dar voi, iubiţii

mei, să nu vă potriviți la vin, căci vinul strică cuvintele bune pe care le-am cugetat la trezvie, și numai ceea ce am cugetat treji fiind, aceea să grăim către sol, iar nu alte cuvinte deșarte și de nimic. Și să nu treceți în timpul mesei de colo-colo, sau să vorbiți multe între voi, ci să arătați cinste unii pentru alții.

Când masa a fost gata, domnul a trimis jupani aleși să-l poftească pe sol la ospăț. A urmat masa cu toate bunătățile, cu viori și surle, după rânduială. Domnul însuși punea vin solului în pahar, dar nu stăruia mai mult decât măsura omului, căci și aceasta era tot o înțelepciune creștinească.

După ospăț, solul a fost petrecut iarăși cu cinste la casa de găzduire și dăruit cu un cal înșeuat cu frâie bătute cu ținte de argint, de s-a uimit trimisul de asemenea minunăție. Înainte de plecare, Măria sa l-a chemat din nou și i-a dat răspuns lămurit la toate, precum și hrisovul către judele și pârgarii Brașovului, după care l-a slobozit în pace, dându-i la drum și strajă domnească.

1552 mai 29 de zile

N-a trecut multă vreme de la plecarea solului spre Brașov și au venit la Curte niște jupani din părțile de la munte, cu jalbă că le-au fost furați peste noapte o sută de cai din herghelii. Domnul a poruncit să fie căutați grabnic făptașii și judecați în fața sa. Bănuielile marelui vornic se îndreptau însă spre negustorii brașoveni, iar acelora nu li se putea da lesne de urmă. Până la aflarea vinovaților, pentru a domoli nemulțumirea celor jefuiți, Măria sa a pus să li se dea douăzeci de cai din herghelliile domnești, iar alți câțiva jupani, luând pildă de la domn, au dat și ei câte unul.

Armaşii erau încă în căutarea hoţilor, când a sosit la palat, tulburat peste măsură, jupanul Florea, boier avut, cu pământuri şi sate şi oştean de încredere al Măriei sale, care-i slujea cu credinţă neprefăcută. Jupanul a făcut plecăciune grabnică înaintea domnului şi l-a rugat să-i îngăduie a-i vorbi între patru ochi. Când au rămas singuri, i-a povestit cum în zilele din urmă venise la dânsul un negustor braşovean cu carte de la Miloş, fiul lui Mihnea. În scrisoare, Miloş făgăduia răsplată şi cinste mare boierilor care-l vor ajuta să-l răstoarne pe bastardul domnesc - „ghiaur haramzade" - cum îl socotea el pe Neagoe.

Măria sa a ascultat în tăcere, a cumpănit în sine şi a întrebat netulburat:

- Jupane Florea, spune-mi, cum era acest om? Care-i era înfăţişarea?

- Era scund de statură, Măria ta, mai îndesat la grumaji, cu barbă scurtă şi ochii bulbucaţi. Şi avea un semn pe obrazul drept, cât o alună.

Neagoe a surâs amar, zicând ca pentru sine:

- Aşa deci!... Bine, jupane Florea, îţi mulţumesc pentru credincioşie. Dumnezeu să-ţi dea ani buni şi îndestulaţi! Mai stai domnia ta o zi la palat şi mâine vom cerceta toate împreună.

N-a ieşit bine boierul din sala tronului, că alt jupan, cu aceeaşi căutătură aprigă, a cerut să fie primit de domn.

- Măria ta, Miloş a trimis la mine pe un saş ca să mă tragă de partea sa! E mare primejdie pentru viaţa domniei tale! a spus el dintr-o suflare.

Domnul l-a întrebat cu luare-aminte despre acel om, despre timpul când a fost la el şi despre înfăţişarea lui:

- Era mai îndesat şi scurt, Măria ta! Cu un semn pe faţă şi cu barba tuşinată...

Domnul i-a mulţumit şi lui şi l-a rugat să mai zăbovească o zi la palat.

Până spre seară au mai venit vreo opt jupani, toţi oameni cu stare dar şi cu frică de Dumnezeu, care păzeau datina

pământului și poruncile sfinte, precum învață și Solomon la Pilde: *Fiule, teme-te de Dumnezeu și de rege, iar cu cei ce se răzvrătesc nu lega prietenie!* Acum domnul înțelegea toate și era uimit că solul brașovean, după atâta cinste de care-l învrednicise, avusese inimă să umble cu vicleșug față de domnia sa.

În aceeași seară, Neagoe a adunat boierii din divan să tocmească sfat despre primejdia care se arăta atât de iute. Au hotărât ca cele mai iscusite străji domnești să pornească în căutarea solului, care pesemne umbla încă prin Muntenia să ademenească și alți boieri. Și Dumnezeu a ajutat să cadă vicleanul în groapa pe care singur o făcuse, căci înșișii jupanii pe care căuta să-i amăgească l-au dat prins în mâinile străjilor, care l-au închis în turnul Chindiei. Pe urmă, iscoadele domnești au aflat cu adeverire că și cei o sută de cai din hergheliile muntenilor fuseseră furați tot de oamenii solului, ca să fie de ajutor lui Miloș în lupta pe care plănuia să o pornească.

Însă ceea ce l-a mirat cu deosebire pe domn a fost o scrisoare a judelui și pârgarilor brașoveni primită în acele zile, prin care era rugat stăruitor să nu se grăbească a-l pedepsi pe sol cu moartea, ci să cerceteze bine lucrul. Domnul a cumpănit toate, a ascultat din nou sfatul boierilor, și-a înălțat iar gândul și glasul la Dumnezeu, iar a doua zi a poruncit ca logofătul Dragomir să scrie aceste cuvinte de răspuns către judele Brașovului:

„Dau de știre domniei voastre de lucrul acestui om ce a fost prins ca iscoadă la noi, iar domnia voastră ați trimis cerându-l și zicând că l-ați trimis domnia voastră în această slujbă. Noi însă grăim așa: dacă l-ați trimis, el n-a umblat în slujba voastră, ci s-a unit cu vrăjmașii noștri ce sunt pribegi și a furat caii săracilor și s-a dus apoi la Miloș, fiul lui Mihnea și a luat cărți de la el și le-a purtat prin țara noastră, pe la boieri. Dacă aceasta este cu știrea domniei voastre, e bine; vă mulțumesc că ne-ați fost așa prieteni! Noi ne nevoim cu dreptate față de domnia voastră și ne cheltuim averea ca să aveți pace, iar voi trimiteți oameni de-ai voștri la vrăjmașii noștri de prin alte țări și vă uniți

cu ei. Vă mulțumesc domniilor voastre! Dacă este cu știrea domniilor voastre, vom ști și noi ce fel de prieteni ne sunteți! Și ne-ați trimis vorbă să nu ne grăbim a-l omorî, ci să cercetăm bine lucrul lui. Deci am trimis iarăși pe urma lui și dacă vom afla din nou că a umblat astfel, să știți domnia voastră că-l voi pune într-o țapă cât mai înaltă, și altfel n-are să fie! Iară dacă îl vom afla om drept, îi vom da drumul".

Judecata domnului era aspră, dar era după legile țării și după măsura vinovăției vicleanului brașovean. Măria sa era amărât... Știa că nu trebuie a te încrede în vorbele oamenilor, știa că *mincinoși sunt toți fiii oamenilor*, dar inima nobilă a domniei sale nu putea să nu fie rănită ori de câte ori încrederea îi era înșelată. Crezuse că brașovenii au primit destule dovezi de prietenie și cinstire din partea sa ca să-i fie vecini credincioși, dar iată ce recunoștință primea înapoi! Căci vina nu era numai a solului, ci era o înțelegere murdară între toți, privind capul său. Domnul Neagoe fusese drept față de brașoveni și plătea tribut greu turcilor ca să nu calce dincoace de Dunăre, ci să aibă și domnia sa și vecinii țării pace. Iar cei păziți de el unelteau cum să-l doboare și să-l ucidă cu vicleșug...

În cele din urmă, după ce s-au isprăvit cercetările și s-au aflat dovezi învederate, precum și martori ai nelegiuirii, solul brașovean și-a recunoscut vina, cerând deznădăjduit milostivirea domnului Neagoe.

Cât de încercat a fost atunci sufletul Măriei sale! Câte gânduri, câte frământări și cât zbucium au clocotit în sufletul său! *Că precum înălțimea cerului și adâncul pământului sunt lucruri de nepătruns, tot așa și inima unui împărat*, precum zice Scriptura. De o parte cumpăneau dreptatea, cinstea sa și lauda țării, căci se cerea o pildă pentru ca nimeni să nu mai îndrăznească a vicleni față de domn, iar de altă parte cumpănea suferința că trebuie să pedepsească, fiindcă pentru un om al lui Dumnezeu

nimic nu este mai amar decât a pedespi pe semenul său. În acelaşi timp, solul braşovean avusese tăria să-şi recunoască vina şi cerea acum milă şi îndurare Măriei sale.

Şi mila a biruit în faţa dreptăţii, căci Hristos Cel îndelung-răbdător locuia în sufletul domnului şi i-a dat această putere. Astfel, Neagoe a cruţat viaţa solului, dându-i în loc altă pedeapsă. Braşovenii au plătit despăgubire grea ţării pentru învoielile lor viclene şi au fost nevoiţi să primească fără tocmeală cererea domnului Neagoe ca nici un negustor de-al lor să nu mai vândă ori să cumpere nimic în Ţara Românească decât în cele trei mari târguri de la Târgovişte, Câmpulung şi Târgşor, sub supravegherea aspră a străjilor domneşti.

1552 Iunie ziua întâi

Astăzi, în ziua Sfântului Martir Iustin Filozoful, mi-a ajuns scrisoare de la chir Dobromir, zugravul cel cu mâinile de aur, înştiinţându-mă că a isprăvit lucrul la icoana pe care i-am arvunit-o. Slavă Ţie, Doamne! De acum va aştepta să se usuce câtăva vreme şi apoi o va lustrui cu ceară şi răşini.

Pe evlaviosul pictor Dobromir nu-l întrec mulţi astăzi în meşteşugul zugrăvelilor sfinte, căci icoanele sale sunt ca cele lucrate odinioară la curţile bizantine din Macedonia, Constantinopole ori Srem. Pentru aceea şi Măria sa, când a început, după suirea pe tron, a reface mănăstirile, l-a tocmit pictor domnesc şi i-a încredinţat cinstea împodobirii celor mai frumoase biserici din Muntenia dar şi din alte părţi, căci chir Dobromir avea pe lângă sine încă patru ucenici iscusiţi, vrednici de dascălul lor. Mare dar de la Dumnezeu a fost pentru noi omul acesta, mult înzestrat cu harul întrupării frumuseţilor

cereşti! Mai ales la ridicarea şi înfrumuseţarea ctitoriei noastre de la Curtea de Argeş ne-a fost de mult ajutor.

Acum, când cade geana nopţii peste apusul vieţii mele, îmi răsar vii şi dulci aduceri aminte ale acelor zile senine...

Cât sunt de iubite locaşurile Tale, Doamne; doreşte şi se sfârşeşte sufletul meu după curţile Domnului...

Încă din 1513, domnul Neagoe a început lucrul la Mănăstirea Argeşului, căutând mai întâi a afla izvod frumos cum nu mai era altul pentru zidirea bisericii închinate Adormirii Născătoarei de Dumnezeu. Pentru aceasta a chemat la Argeş cei mai buni meşteri pietrari munteni, georgieni şi armeni şi le-a cerut întâi să închipuiască planul zidirii, pe cât le stătea mai iscusit în putinţă. Apoi, domnul însuşi a ales de la fiecare tot ce a aflat mai frumos şi mai cu meşteşug aşezat şi întocmindu-le cu pricepere şi aducându-le la o unime a alcătuirii, a închipuit el însuşi planul ce a stat ca izvod al bisericii. A avut încă bunătatea şi smerenia de a mă întreba şi pe mine la tot lucru în parte, iar aceasta spre a-mi face bucurie şi a lua plată împreună cu domnia sa de la Doamna şi Stăpâna noastră, Pururea Fecioara Maria.

Când zugravul Dobromir a sfârşit de aşternut pe hârtie închipuirea bisericii, dimpreună cu turnul cel mare, chiliile, arhondăria şi egumenia, domnul Neagoe a chemat pe meşteri să le arate întocmai ce aveau de împlinit. Şi a fost lucru de mirare pentru dânşii a vedea izvodul bisericii şi toţi se întrebau cu uimire unii pe alţii cine a putut închipui o aşa minunată alcătuire. Însă nimeni nu ştia ce să răspundă. Deci prinzând ei puţină îndrăzneală, l-au întrebat pe domn. Iar Măria sa, făcându-se a-i fulgera cu asprime în ochi, le-a răspuns:

- Cum, voi sunteţi cei mai de seamă meşteri din acest colţ de lume şi nu-l puteţi recunoaşte pe acela care a întocmit izvodul?! Atunci ce fel de ştiinţă şi pricepere aveţi domniile voastre?

Meșterii s-au privit nedumeriți, neștiind ce să spună. Domnul, cu fața mânioasă, părea că nu poate răbda o așa tăcere:

- Am crezut că sunteți lăudați după dreptate, dar văd că vorbe goale mi s-au spus despre voi! Să-mi ziceți îndată cine e meșterul, de voiți să lucrați la această biserică!

Toată lumea a amuțit. Privirile meșterilor au început a cerceta cu înfrigurare liniile izvodului, cu sprâncenele zburlite de atâta întrebare. Bieții oameni, stingheriți de neștiință, își dregeau întruna glasurile, tușind în bărbile răsfirate de uimire.

Numai chir Dobromir dimpreună cu Vlădica Macarie surâdeau cu fereală, cu ochii împăienjeniți de nesomn, întrebându-se cât avea domnul să-i mai ispitească pe sărmanii pietrari.

- Să știți, meșteri dumneavoastră, că lucrul acesta nu l-a făcut nimeni altcineva decât numai Manole! s-a îndurat domnul într-un târziu să le spună. Ați auzit de el, să nu ziceți nu! i-a mai înspăimântat el iară.

Din nou meșterii au îngânat câte un murmur nedeslușit. În cele din urmă, ca să nu se mânie iarăși domnul, unul din pietrarii georgieni a bâiguit că a auzit parcă de un mare meșter Manole, dar nu-și mai amintea unde...

- Bun! a zâmbit domnul. Așa să știți, că nimeni altul decât marele Manole a închipuit acest preafrumos izvod. Și dânsul are să petreacă printre voi necunoscut până ce isprăviți lucrul, ca să se încredințeze că se fac toate cu bună așezare, după cum le-a întocmit el pe hârtie.

Și domnul nu le-a lămurit nimic mai mult, lăsându-i să-și bată capul cu această vorbă care nu era fără înțeles, căci Manole se tâlcuiește, din limba ovreiască, „cu noi este Dumnezeu", Cel de la care vine toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit.

Iar vorba aceasta despre meșterul Manole și zidirea Mănăstirii Argeșului a rămas până astăzi.

Astfel, în primăvara anului 1514 am început lucrul la zidirea poate celei mai frumoase biserici care s-a ridicat în tot Răsăritul de la căderea Constantinopolului încoace.

Din dragoste pentru Mântuitorul Hristos şi Preacurata Sa Maică, din duios şi fierbinte dor pentru cel ce fusese părintele nostru duhovnicesc, Sfântul Nifon, Măria sa n-a cruţat la ridicarea acestei monastiri nici aur, nici pietre scumpe, nici avuţie şi nici osteneală.

Însă mai era un rost tainic pentru care domnul dorea să săvârşească această preafrumoasă ctitorie: la Argeş fusese secole de-a rândul scaunul Basarabilor, domnii Ţării de dincoace de Dunăre. Pentru aceea domnul Neagoe a socotit a ridica peste osemintele strămoşilor şi părinţilor săi un loc de rugăciune închinat Împărătesei celei mai înalte decât toată făptura.

Domnul a gândit biserica în aşa fel încât să dăinuiască peste veacuri, căutând materiale din cele mai bune şi mai scumpe. Calcarul l-a adus de la Albeşti, din cel mai de preţ, iar marmura tocmai de la Constantinopole. După aceea, blocurile de piatră au fost legate pe dinăuntru cu scoabe de fier, cu mare meşteşug, vărsându-se plumb topit între pietre şi cărămizi spre a le întări. Naosul a fost ridicat în formă de trifoi, iar pronaosul sprijinit pe douăsprezece coloane de piatră înalte, răsucite şi frumos cioplite, închipuind cei doisprezece apostoli. În sfântul altar, deasupra Prestolului, domnul a pus să se facă un baldachin minunat cu turlişoare vărsate. Ferestrele s-au alcătuit iscusit, scobite şi cu mare meşteşug. Mijlocul bisericii a fost încins pe dinafară cu un brâu de piatră împletit în trei viţe, cioplit cu flori şi poleit, simbolizând Sfânta şi nedespărţita Treime. Iar sub streaşina cea mai de jos, împrejur a toată biserica, domnul a închipuit tot ca o streaşină de marmură albă, cioplită cu flori frumos săpate. Toate înfloriturile de piatră au fost poleite cu aur curat, iar scobiturile vopsite cu lapis lazuli, un praf de piatră scumpă albăstrie. Şi-şi poate închipui oricine ce minunăţie era să vezi o biserică de marmură albă, cu broderii aurii şi albăstrii în împletituri de flori! Pentru aceea biserica întreagă părea un giuvaier, despre care Părintele Gavriil, protosul Sfântului Munte, avea să scrie mai târziu că e o zidire mai minunată

decât Templul lui Solomon și mai împodobită decât Sfânta Sofia, deși e mai mică decât ele.

Meșterii armeni și georgieni s-au străduit din răsputeri să se ridice la înălțimea cerințelor domnului, care le urmărea lucrul cu mare grijă. Așa au sculptat, cu atenție și migală, rozetele cu flori, vrejurile cu palmete, florile de crin și acei porumbei puși deasupra arcadelor de sus, în rozetele cele mici, porumbei care aveau în cioc câte un clopoțel de aur ce dădea un sunet dulce. Seara, când adia vântul, o psalmodie lină înconjura biserica, învăluind-o în taină și măreție.

Acoperământul era de plumb amestecat cu cositoriu, iar crucile de pe turle, tot poleite cu aur. Turlele erau cioplite cu flori, două din ele fiind răsucite cu mare frumusețe, cum nu se mai văzuse până atunci. Înaintea bisericii era un mic cerdac sprijinit pe patru stâlpi de marmură pestriță, minunat boltit și zugrăvit, acoperit tot cu plumb. Iar scara avea douăsprezece trepte din piatră cioplită cu flori, în chipul celor douăsprezece seminții ale lui Israel. Toată biserica, dimpreună cu cerdăcelul erau pardosite cu marmură albă.

Cât despre podoabele ce le-a gătit domnul pentru lăuntrul bisericii, nici nu le pot spune pe toate: icoane poleite, sfinte vase, chivote, odăjdii cu fir de aur și străni cum nu erau altele mai frumoase în Țara Românească. Iar toate acestea erau chipul iubirii domnului pentru Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, căreia îi era închinată mănăstirea.

Nu pot uita râvna Măriei sale de a isprăvi această sfântă lucrare, pentru care nu mai avea odihnă, nici nu mai știa de-i zi ori noapte! De toată buna rânduială a zidirii purta grijă îndeaproape Mitropolitul Macarie, care petrecea la Argeș mai toată vremea. Când trebuințele Bisericii îl chemau la Târgoviște, venea în locul său jupanul Preda, fratele mai mic al lui Neagoe. Dar și domnul însuși mergea adesea, zăbovind uneori chiar câte o săptămână întreagă ca să urmărească lucrul meșterilor. Și acum era dimineață, și mai încolo era seară, vremea zbura

fără de veste și domnul nu mai știa nici de prânz, nici de cină. Ar fi pironit soarele în cuie, numai să poată trudi mai mult pentru lucrul lui Dumnezeu! Pentru că iubirea nu osteneşte niciodată...

De aceea, văzând atâta dragoste fierbinte a domnului, am dorit să închin și eu acestei sfinte mănăstiri zestrea pe care bunica mea, despota Anghelina Brancovici, mi-o dăruise ca unei urmaşe a strămoşilor noştri țari. Era vorba de trei scrinuri mari cu giuvaiere, bijuterii de aur și pietre scumpe, pe care bunica le moştenise atât de la familia tatălui ei, despotul Gheorghe Skanderberg, cât mai ales de la Curtea din Srem. Sfătuindu-mă însă cu duhovnicescul meu părinte, Mitropolitul Macarie, am socotit împreună că în mărinimia și nobleţea sa sufletească, domnul Neagoe nu-mi va primi darul, știind că inima îmi era legată nu atât de strălucirea podoabelor, cât de valoarea lor sufletească nepreţuită, căci ele singure îmi mai aminteau de copilăria mea de la Srem. Pentru aceea, Părintele Macarie m-a îndemnat să aduc darul meu în sfatul țării, când domnul va fi împreună cu dregătorii și nu se va putea împotrivi cu deadinsul. Am făgăduit să fac astfel, deși aș fi dorit ca fapta bună să rămână săvârşită în ascuns, după cuvântul Scripturii.

În ziua următoare m-am îmbrăcat deci în veşmintele domneşti, după cuviință și cu chip luminat am cerut îngăduința să fiu primită de domn. De cum am intrat, jupanii s-au ridicat îndată din jilțuri, dându-mi cinste ca unei doamne a Țării. Mare le era însă mirarea, căci după datină, doamna nu intra în sala tronului decât la mare nevoie sau chemată anume. Măria sa însă m-a îndemnat să mă apropii:

- Dumnezeu să te binecuvinteze, doamna mea! Dar care este pricina pentru care ne bucurăm astăzi de vederea feței domniei tale?

- Un îndemn tainic mi-a atins inima, Măria ta, am început eu cu sfială, pentru care am îndrăznit să vin înaintea divanului spre a înfățișa gândul meu, care socotesc să fie plăcut lui Dumnezeu

și domniei tale.

- Orice lucru este plăcut lui Dumnezeu îmi este și mie și cinstiților mei dregători, doamnă Despina! Îndrăznește numai și arată-ne socoteala pe care o ai.

Atunci am făcut semn slujnicelor, care au desfăcut înaintea tuturor cele trei cufere cu podoabe de aur.

Domnul m-a cercetat cu luare-aminte, iar boierii au murmurat de uimire.

- Doamne Neagoe, aceasta este zestrea pe care în urmă cu zece ani despota Anghelina mi-a dat-o ca dar de nuntă. Astăzi însă harul lui Dumnezeu mi-a mișcat inima spre a închina toate aceste podoabe Maicii Domnului, ca să fie spre folos la zidirea mănăstirii ei de la Curtea de Argeș. Și rog pe Măria ta și pe Născătoarea de Dumnezeu să caute cu ochi milostivi la smeritul meu dar și să-l primească cu bunăvoință, că este dar din prisosul inimii...

Încurcat, domnul a tăcut o clipă, apoi a grăit apăsat:

- Îți laud, doamna mea, dragostea pentru zidirea locașului de la Argeș, dar vreau să-ți amintesc că această zestre este și a domnițelor noastre, Stanca și Ruxandra, care trebuie să poarte mai departe cinstea împărătească a mamei lor!

- Așa este, doamne Neagoe, am zis eu șovăielnic, temându-mă să nu fiu biruită de înțelepciunea domnului, însă socotesc că mai multă cinste vor primi fiicele noastre de la Dumnezeu și de la Preacurata Lui Maică prin această ofrandă, decât dacă vor purta toate podoabele din lume... De aceea rogu-te, Măria ta, nu lipsi fiicele noastre și nici pe mine, doamna Măriei tale, de cinstea de a fi împreună cu domnia ta ctitori ai sfântului locaș al Maicii lui Dumnezeu!

Zicând acestea, am plecat privirea în pământ, așteptând judecata Măriei sale. Dar domnul tăcea, iar jupanii tăceau și dânșii. Atunci, luând îndrăzneală, mi-am înălțat ochii și am văzut cum chipul domnului înflorise în zâmbet și lumină. Căutând spre jupanii sfatului domnesc, le-a grăit:

- Ați ascultat, cinstiții mei dregători, socoteala doamnei noastre Despina Milița și ați auzit astăzi cuget de împărătească creștină. Iar eu zic vouă, iubiții mei, că oriunde se va vesti despre mănăstirea de la Argeș a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, se va spune și ce a făcut doamna Despina, spre pomenirea ei în veac!

Astăzi însă, în liniștea Ostrovului, eu, păcătoasa monahie Platonida, mă rog fierbinte ca nu între oameni să-mi fie mie pomenirea în veac, ci înaintea Domnului, când va veni întru Împărăția Sa...

1552 Iunie 3 zile

Vremea vieții mele se cheltuiește cu grabă și-mi pare uneori că nu voi apuca să însemnez toate până la capăt despre evlaviosul meu soț, domnul Neagoe Basarab. Însă alung repede duhul întristării ce mă cuprinde și zic: „Doamne, nu cum voiesc eu, ci precum Tu voiești, Cel ce știi ce este de folos sub soare!"...

Cu trebile țării și pricinile norodului, cu grija pentru hotare și ostenelile pentru zidirea Mănăstirii Argeșului, zilele domnului, ca niște frunze, se desprindeau una după alta din pomul vieții.

Înțelegeam că fug anii mai mult privind la coconii noștri cu care ne blagoslovise Dumnezeu. Theodosie trecuse de zece ani în vremea zidirii mănăstirii de la Argeș. Era înălțuț la stat, cu mintea pătrunzătoare și sufletul cald, semănând cu tatăl său ca două picături de apă. Petrecea multă vreme cu domnul

Neagoe, care-l lua adeseori cu dânsul în divan ori în drumurile sale prin țară. Măria sa îl învățase să mânuiască sabia, arcul și flinta și încerca să-l deprindă în toate mai mult prin pildă decât prin cuvânt. Stanca avea aproape nouă ani și pășea de acum ca o domniță, Ruxandra împlinise șapte și uimea pe toți cu frumusețea rară a chipului ei, Petru se apropia de patru ani, iar Ioan nu avea încă doi anișori când a venit pe lume Anghelina, ultimul dintre pruncii pe care ni i-a dat Dumnezeu.

Aveam șase coconi, care umpleau de veselie întreaga Curte cu clinchetul glasurilor și năzdrăvăniile pe care le făceau ca toți copiii. Mitropolitul Macarie, dascălul nostru neprețuit, avea mult de lucru cu dânșii, pentru a le struni apucăturile copilărești și a le modela sufletele. Încă și domnul Neagoe își făcea timp de multe ori să stea cu ei, dar nu obișnuia să le dea multe povețe, ci se sârguia mai ales să le arate calea dreaptă prin fapte, socotind că de vor simți la noi, părinții, dragostea și frica de Dumnezeu, le va fi de ajuns.

De multe ori venea și jupâneasa Neaga, mama Măriei sale, la Târgoviște și privindu-l pe domnul Neagoe în mijlocul nostru, se bucura rostind către dânsul cuvintele psalmistului: *Femeia ta ca o vie roditoare în laturile casei tale, pruncii tăi ca niște vlăstare tinere de măslin împrejurul mesei tale; iată, așa se va binecuvânta omul cel ce se teme de Domnul...*

Iernile le petreceam împreună cu coconii domnești la Curtea de la București, fiindcă acolo vremea era mai blândă, dar și pentru că domnul Neagoe voia să dea mai multă greutate acestei cetăți. De altfel, el a căutat să întărească și alte orașe ale țării - Câmpulung, Pitești, Târgșor, Poienari - înnoind și înzestrând bisericile, refăcând drumurile și înlesnind viața meșteșugarilor și târgoveților de acolo.

Îmi amintesc cu duioșie de iernile petrecute la București. Într-o odaie luminoasă, cu miros de tămâie, brodam din zori și până la apusul soarelui veșminte pentru coconi ori odăjdii pentru sfintele mănăstiri. Venea adesea și jupâneasa Neaga,

mai ales după moartea boierului Pârvu. Împreună am lucrat într-o iarnă un veşmânt cu felon, omofor, mânecuţe şi stihar pentru Preasfinţitul Maxim şi i l-am trimis la Kruşedol. Domniţele Stanca şi Ruxandra şedeau şi ele câteodată să ne ajute, iar coconii cei mici intrau mai mult să privească şi să ne încurce aţele. Şi când se întreceau cu hârjoana, doica îi ducea în odăile lor. Chipurile vesele ale copiilor de atunci, mânuţele lor ca nişte lujeri albi de crin îmi mângâie acum rănile sufletului cu dulceaţa unui vis ce s-a topit precum zborul unui fulg de nea...

Anghelina avea pe atunci patru anişori. Uneori, seara, după ce doica aţipea, se furişa în odaia tatălui ei, în braţele căruia adormea ascultând povestiri din Vieţile Sfinţilor. Când n-o găseam în pătuţ, mergeam în pragul uşii domnului Neagoe, de unde îi priveam ascultând încetişor...

- Hai, tată, mai spune-mi o dată viaţa Sfintei Drosida! se ruga Anghelina, în timp ce cu mânuţa dezmierda bumbii de la cămaşa tatălui ei.

Şi Neagoe începea bucuros de la capăt viaţa Sfintei Mucenişe:

- A fost odată un împărat necredincios cu numele Traian, care avea o fiică mică şi frumoasă, cu ochi strălucitori şi privirea blândă, pe care o chema Drosida. Ea avea o inimă de aur...

- Tată, îl întrerupea Anghelina, data trecută mi-ai spus că avea o inimă cu totul şi cu totul de aur!

Neagoe surâdea şi-i da dreptate, apoi continua:

- În apropierea palatului împărătesc locuiau cinci fecioare cuminţi, care duceau o viaţă de rugăciune. Ele mergeau la locurile unde erau ucişi mucenicii şi le ungeau trupurile cu mir, învelindu-le în pânze curate şi albe.

- O, dacă am fi trăit pe vremea lor, spunea Anghelina, nu-i aşa, tată, că am fi putut să le dăm nişte pânze albe din acelea frumoase din care ţes mama şi buna Neaga?

- Da, fata tatii, aşa este! Ca tine a gândit şi Sfânta Drosida, care a luat într-o zi rochia ei cea mai scumpă şi pe ascuns, pe când dormeau paznicii odăii ei, a dus-o celor cinci fecioare ca să înfăşoare trupurile mucenicilor.

Anghelina izbucnea bucuroasă ca un clopoţel de argint:

- Ca mine! Şi eu fac la fel, tată! O pândesc pe Călţuna şi când începe să sforăie, ies încetişor de sub plapumă şi vin la tine!...

Şi tot aşa, viaţa Sfintei Drosida se împletea cu gândurile şi curăţia inimii Anghelinei. Când Neagoe ajungea cu povestirea la mucenicia celor cinci fecioare, Anghelina se întrista cu inima, vrând să moară şi ea împreună cu ele, aşa cum şi Sfânta Drosida a râvnit.

- Într-o zi, când paznicii dormeau, continua domnul, Sfânta Drosida a pornit singură spre cuptorul de aramă unde erau daţi la moarte creştinii. Însă pe drum s-a gândit că nu era botezată şi pentru aceea s-a cufundat de trei ori într-un râu din apropiere.

- Ce bine că eu sunt botezată, tată! spunea Anghelina, cu ochii tot mai grei de somn...

Iar domnul Neagoe, strângându-o la piept, spunea tot mai încet:

- După botez, ea s-a rugat aşa: „Doamne, fie voia Ta cu mine!". Şi îndată Dumnezeu a luat sufletul ei curat în cămara de nuntă, unde erau şi celelalte cinci fecioare.

Prin somn, Anghelina încheia povestea:

- Şi ea se bucură acum în rai, împreună cu Mirele Hristos...

Nu ştiu de va fi avut în minte pilda Sfintei Drosida, dar când domnul Neagoe a dăruit un veşmânt preţios al său Sfântului Grigorie Decapolitul, la Bistriţa, Anghelina a voit să facă şi ea întocmai. Din caftanul albastru cu broderii de aur al Măriei sale a fost îmbrăcată racla Cuviosului, iar din veşmântul mai mic al domniţei Anghelina s-a croit un acoperământ de perină, ce s-a aşezat sub capul lui. Deasupra s-au scris dania şi anul, aşa cum

cred că se află și astăzi, deși au trecut mai bine de treizeci de ani de atunci.

Tot despre Mănăstirea Bistrița și coconii domnești mai am o amintire de taină, pe care o voi așterne aici spre slava lui Dumnezeu.

Unchiul domnului Neagoe, jupanul Barbu Craiovescu, venea adesea în mijlocul copiilor noștri, căci neavând prunci, îi iubea ca pe fiii săi și îi răsfăța ca un bunic adevărat. Mai ales pentru Theodosie avea mare slăbiciune, fiindcă fusese întâiul născut al familiei și îi era fin de botez.

Theodosie împlinise, cred, zece ani când jupanul Barbu i-a adus în dar un murg frumos din hergheliile sale de la Craiova, roșu, cu o stea albă în frunte. Iar ca fericirea să fie mai mare, banul l-a urcat pe Theodosie pe cal, învățându-l cum să stea în șa. Au pornit mai întâi la pas, apoi calul, simțind încrederea copilului, s-a lăsat furat de pajiștile verzi din spatele Curții domnești. Când au obosit, s-au întors la palat, în lumina lină a asfințitului.

La masă, venind vorba de hramul Sfântului Grigorie Decapolitul ce dădea să se apropie, Theodosie l-a întrebat fără veste pe bătrânul ban:

- Naşule Barbu, cum ai început dumitale să zideşti Mănăstirea Bistrița și de ce tocmai acolo și nu mai aproape de Craiova?

Jupanul a tresărit la iscodirea copilului și a tăcut o vreme. Și-a petrecut degetele prin barba vâlvoi, care însă nu-l asculta, înfoindu-se mai tare. Și era de mirare să vezi cum un om bătrân și cu atâta înțelepciune nu găsea a da răspuns unui copil. Banul însă șovăia dacă să spună ori nu ceea ce nimeni în afara lui nu știa. În cele din urmă, a început cu glas domol:

- Eram copil când mergeam prin acele locuri împreună cu tatăl meu, Neagoe Strehăianul, Dumnezeu să-l odihnească! Acolo era pe atunci doar o sihăstrie smerită, cu hramul Sfântului

Mare Mucenic Procopie. Locurile erau ca azi de frumoase, dar tare pustii, iar călugării se nevoiau în mare lipsă şi sărăcie. Poate de aceea aveau şi multă pace, că erau străini de orice tulburare şi grijă lumească, iar biserica era pururea înmiresmată de tămâia rugăciunii. Şi-mi pare că niciodată n-am să mai gust din pacea pe care, copil fiind, o găseam intrând în acea bisericuţă! Însă cel mai frumos şi tainic lucru al copilăriei mele a fost icoana Sfântului Procopie, care stătea în partea dreaptă a tâmplei altarului. Ea era comoara mănăstirii. Nu era îmbrăcată nici în argint, n-avea nici pietre scumpe, dar sfântul era viu şi cumva înfricoşător. De fiecare dată când făceam vreo faptă rea, de nimic nu-mi era atât de teamă ca de privirea Sfântului Procopie, care ştia toate. Sau poate aşa-mi părea numai, că eram minte de copil... Mai târziu, intrând la oaste, tânăr de acum, am căzut prizonier la Constantinopole. Îmbrăcasem pentru prima dată straie de ostaş şi socoteam că nu mă poate doborî nimeni în luptă, dar m-am trezit înconjurat de spahii şi luat rob. Nu m-au ucis pe loc, ci m-au aruncat într-o temniţă întunecată, să mă scoată a doua zi la judecată. Judecata lor o ştiam: ţi se cruţa viaţa numai dacă primeai să te lepezi de Hristos şi să te turceşti. M-am rugat fierbinte în noaptea aceea, cum am putut. Pe urmă nu ştiu ce s-a întâmplat, că m-am pomenit trezit în zori de dangătul unui clopot pe care-l cunoşteam din copilărie... O vreme am crezut că am murit şi sunt deja pe cealaltă lume, care semăna tare bine cu lumea copilăriei. Apoi însă m-am dezmeticit şi am văzut că sunt înaintea icoanei Sfântului Procopie de la schit, îmbrăcat în straiele mele de ostaş, cu care stătusem în temniţă. Acolo m-au găsit călugării când au venit la slujbă. Altceva nu pot să spun. Atât a fost...

Ne-am însemnat toţi cu sfânta cruce, iar cuvintele ni s-au curmat în piept de uimire. Numai domnul Neagoe s-a umplut de lumină şi n-a mai răbdat:

- Jupane Barbu... dar asta e o minune pe care trebuie să o cunoască oamenii! De ce n-ai scris nimic despre dânsa în

pisanie!?

Bătrânul ban părea că se aştepta la astfel de cuvinte şi a răspuns cu bunătate:

- Doamne Neagoe, am gândit şi eu o vreme tot aşa, dar apoi m-am poticnit în două gânduri. Vezi Măria ta, eu cu Neagoslava mea am zidit acolo Mănăstirea Bistriţa şi am împodobit-o cât ne-am priceput mai frumos numai ca să-I mulţumim lui Dumnezeu că m-a izbăvit de la moarte. Dar pe undeva, prin aceasta am dobândit şi noi slavă aici pe pământ, căci atâta vreme cât vor ţine acele ziduri se va face pomenire de noi. Dacă mai scriam şi minunea în pisanie, parcă tot pe noi ne înălţam. Şi am zis: Lasă, că şi fără să scriem e de ajuns... A doua pricină a tăcerii mele este că mulţi dintre oameni nu vor crede oricum, ci vor zice că-i numai o legendă scornită de călugări, ca multe altele. Şi nu vreau să fiu găsit vinovat de aşa hule faţă de atotputernicia lui Dumnezeu...

Domnul Neagoe a încercat totuşi a-l îndupleca să scrie despre minune, căci asta le va fi multora spre întărire în credinţă.

- Nu, Măria ta! Dacă oamenii nu cred în Sfintele Scripturi, nu vor crede nici dacă va învia cineva din morţi! a răspuns jupanul, pecetluind cu aceste vorbe taina scumpă inimii sale.

Şi banul Barbu, credincios până la moarte Celui ce îi izbăvise viaţa prin mijlocirea mucenicului Său, s-a lepădat după câţiva ani de slava pământească şi s-a făcut călugăr la Mănăstirea Bistriţa, primind numele de Pahomie. Toată viaţa Îi închinase lui Hristos cele ale sale, dăruindu-şi averile pentru buna cuviinţă şi podoaba casei lui Dumnezeu, iar în cele din urmă s-a dat şi pe sine însuşi. Jupâneasa Neagoslava, soţia sa, care în toată vremea i-a fost asemeni în evlavie şi râvnă, l-a urmat şi de această dată, călugărindu-se cu numele de monahia Salomeea în Schitul Ostrov, în care petrec şi eu astăzi. Veşnică să fie pomenirea şi binecuvântată amintirea acestor oameni, că mult L-au iubit pe Dumnezeu...

1552 Iunie 5 zile

Căutați pe Domnul și vă întăriți, căutați fața Lui pururea; veselească-se inima celor ce caută pe Domnul...

Neagoe Basarab... Mir bine mirositor este numele domnului, adiind peste pustiul fără de rod al vieții mele. Pomenirea lui îmi îndulcește gândul și inima, căci în Măria sa am cunoscut un om care a iubit pe Hristos mai mult decât slava și desfătarea lumii. Dar cuvintele mele au tăria cenușei și nu sunt în stare a zugrăvi cele pe care ochii mei le-au văzut și urechile le-au auzit. Iată, scriu de atâta vreme despre nenumăratele lui fapte bune, despre milostenii și ctitorii, despre cele știute ori neștiute de oameni și încă nu m-am atins de focul vâlvâietor al inimii sale iubitoare de Dumnezeu...

Nu fără osteneală, nu fără durere ori luptă a trăit domnul Neagoe pe acest pământ. Căci ținta și neostoitul dor al inimii sale nu erau cele multe și deșarte, ci numai dragostea Celui Răstignit. Toate erau mai prejos de această dragoste. Toate erau gunoaie și fără de preț înaintea ei. Numai pe Domnul a căutat, numai fața Lui a dorit, numai slava Sa a râvnit. Ce erau treburile domniei, ce erau primejdiile și bogăția, ce erau laudele și vorbele oamenilor, ce erau dușmanii ori dragostea celor iubiți, pe lângă Iubirea Însăși!?...

Iar dumnezeiasca dragoste se dăruiește celor ce o caută zi și noapte...

Amândoi primisem învățătură și îndemn de foc de la Sfântul Nifon a lucra mai mult decât orice rugăciunea cea neîmprăștiată a minții prin chemarea Numelui lui Hristos. Și fiecare a făcut rod după măsura ostenelii, unul o sută, altul treizeci sau mai puțin.

Câte griji nu avea Măria sa, câte gânduri și năzuințe nutrea pentru norodul său, și totuși, mai presus de toate și mai presus de înțelegere, domnul petrecea pururea în cămara inimii sale

împreună cu Hristos. Când îi ziceam întristată că gândurile mele hoinăresc în vremea rugăciunii, Măria sa mă sfătuia din cercare să mă ostenesc mai mult, căci rostul rugăciunii nu este altul decât acela de a izgoni pe vrăjmaşul diavol din întinderile inimii şi de a-L sălăşlui acolo în chip vădit pe Hristos. Apoi mă încredința cu adeverire că după multă strădanie, după mult sânge vărsat pe câmpul de luptă al inimii, vine un ceas când Duhul Sfânt îşi face simțită prezența şi El Însuşi preschimbă rugăciunea dintr-una a gândurilor împrăştiate, într-una a minții în inimă.

Simțeam deslușit că inima domnului Neagoe, odihnindu-se de toate cele din afară, se unise cu rugăciunea, iar aceasta, învăluindu-i sufletul, îl făcea întreg arzător, precum focul face fierul. Sufletul rămăsese acelaşi, dar nu mai putea fi atins de ceva din afară, aşa cum nici fierul arzător nu poate fi.

Însă ceea ce m-a mişcat întotdeauna la domnul Neagoe şi a frânt cerbicia şi învârtoşarea inimii mele nu au fost faptele sale bune, nici petrecerea îndelungată în rugăciune, nici înțelepciunea ori vrednicia sa, ci smerenia şi umilința inimii sale. Prin domnul Neagoe am cunoscut că omul duhovnicesc este cufundat în umilință. Domnul nu se lupta să fie smerit, ci ajungând la vârsta deplinătății lui Hristos, smerenia îi devenise firească. Umilința era felul său de a fi. Rămânea smerit şi în bucurie şi în durere, şi în slavă şi în necinste, căci harul Duhului Sfânt locuia în inima sa. Umilința îi era strâns legată de osândirea de sine, din prisosul căreia domnul adesea se defăima zicând:

- Pe mine m-a ales Dumnezeu cu socoteala milei Sale şi m-a pus păstor turmei Sale, iar eu am fost fără de pricepere şi slab şi mi-am dat trupul tot spre lene şi spre odihnă şi spre trufie şi nu am putut pricepe că acest dar şi cinste ce mi le-a dat în viața aceasta trecătoare, El mi le-a dat ca într-o ispită, ca să mă vadă ce păstor voi fi şi cum voi paşte turma Lui. Iar eu nu am cunoscut cărările Domnului, ci mi-a alunecat firea în ospețe, în lăcomii şi în alte lucruri care nu mi se cădeau, nici se cuveneau,

nici Dumnezeu le iubește. Pentru aceea am rămas afară de turma Lui, însă tot mă rog Domnului și Stăpânului meu Iisus Hristos, zicând: „Doamne Dumnezeul meu, nu mă despărți, nici mă lepăda de la luminată fața Ta!"...

Între poveștele pe care Măria sa le-a scris cu osârdie iubitului nostru fiu Theodosie am aflat multe cugetări care vorbesc despre dragostea dumnezeiască ce-i împodobea inima. Citindu-le, m-am încredințat mai mult că mintea Măriei sale nu era de pe pământ și că toate câte le culegea, ca o albină harnică, din florile Scripturilor și ale învățăturilor Părinților, deveneau aluatul ce dospea toată frământătura sufletului său.

De multe ori domnul revărsa mierea dumnezeieștilor povețe și asupra boierilor, vrând a-i povățui sau a-i mustra, după trebuință. Păstrez însemnat un cuvânt rostit de Măria sa în divan, înaintea dregătorilor și a clerului. Deși au trecut atâția ani, îmi pare că-i aud glasul aievea. Și vorbele sale, ca un răsărit de soare, alungă și astăzi întunericul nepăsării și al trândăviei mele...

„Iubiții mei, zice dumnezeiasca Scriptură: *Dă pricină înțeleptului și mai înțelept va fi, învață-l și se va alătura să asculte*. Drept aceea și eu mă voi nevoi iarăși pentru dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte și să ne înnoim în omul cel dinlăuntru. Și acum îndrăznesc să vă vorbesc iară, pentru că nu mă pot sătura de dragostea și de dulceața sufletelor voastre. Ci încă și domniilor voastre să nu vă fie cu greu, tuturor câți sunteți aici, fie viitori domni ai turmei celei împărătești a lui Hristos, fie dumnezeiești vlădici și mitropoliți ai Bisericii, fie sfințiți egumeni și duhovnici, fie dregători, fie negustători, fie bogați ori săraci...

Iată că vă aduc aminte vouă, fraților, să nu vă smintiți întru lenevia voastră, nici să se îngreuieze inimile voastre cu mâncăruri multe și beții, ci neîncetat faceți voia lui Dumnezeu și iubiți

dreptatea Lui, ca şi voi să vă chemaţi prieteni ai lui Dumnezeu şi moştenitori ai Împărăţiei cereşti. Iar cel ce vrea să se facă soţ al veacului acestuia şi iubeşte a-şi păgubi sufletul său în ospeţe şi în beţii, acela se va trece odată cu veacul acesta şi ca umbra se va duce şi slava lui ca fumul va pieri. Iar cel ce se va împreuna bunătăţilor dumnezeieşti, acela va lua viaţa şi traiul cel veşnic şi netrecător. Fiindcă rădăcina bunătăţilor este dulceaţa lui Dumnezeu.

Că mulţi împăraţi şi domni zic: «Cu anevoie se ţin împărăţiile şi domniile, pentru aceea nu putem sta să ne rugăm şi să postim şi să ne ţinem în curăţie, nici putem merge la biserică, că avem multe griji de soli şi de judecăţi şi alte lucruri multe avem să le umplem. Şi milostenie încă am fi făcut şi am fi dat celor ce vin şi cer pentru numele lui Dumnezeu, ci tot pentru acele nevoi nu putem să-i miluim şi mulţi săraci şi mişei zac goi şi urgisiţi prin gunoaie. Şi de multe răutăţi şi nevoi ce le sunt asupră, ei nu pot să vină la noi să-i miluim, iară noi încă nu putem să le trimitem milă!». Dar pentru ce? Pentru că nu avem dragoste de Dumnezeu, ci gândim tot cele deşarte! Şi zicem de avuţia noastră, că multe lucruri ale împărăţiei noastre avem să tocmim şi strângem încă şi mai multă avere, că ne va trebui odată!

Mulţi patriarhi şi mitropoliţi zic: «Anevoie ne este a păzi cele dumnezeieşti şi să mărturisim numele Domnului şi nu putem să postim, nici să ne rugăm, nici să stăm în biserică toată noaptea în privegheri, că avem multe lucruri lumeşti de împlinit şi multe griji. Şi am face şi milostenii, dar ne temem, că avem multe de împlinit cu avuţia noastră şi nu ştim când ne vor scoate din patriarhiile şi vlădiciile noastre. De aceea ne silim să strângem avuţie multă, ca să ne fie la vreme de lipsă şi să avem din destul de unde mânca şi de unde bea în vremea aceea!».

Mulţi egumeni şi duhovnici şi cărturari zic: «Greu ne este traiul călugăresc şi suntem împovăraţi şi cu multă nevoinţă

ținem credința creștinească și nu putem să postim și să stăm pururea în rugăciune, ori să locuim prin pustietăți sau prin peșteri. Și milostenie încă ar trebui să facem, dar noi suntem oameni săraci și nu avem venit de nicăieri, ci de-abia ne ajunge pentru sărăcia noastră. De aceea, pentru că ne va ajunge vremea bătrâneții, ceea ce agonisim acum vrem să ținem pentru bătrânețile și slăbiciunea noastră!».

Mulți din boieri și din bogați și din slujitori și din negustători zic: «Cu anevoie este a ne ruga lui Dumnezeu și a umbla după voia Lui, căci noi suntem datori să cercetăm și să împlinim cele ale vieții pământești. Și milostenie încă am fi făcut, dar ne temem ca nu cumva să ni se ia boieriile și să rămânem săraci, ori să nu se mânie domnul pe noi, ori să ajungem pribegi într-alte țări și să nu mai avem nimic de cheltuială!».

Mulți săraci zic: «Noi de-abia câștigăm cât mâncăm noi, dar milostenie de unde va să dăm?!».

Așijderea și noi, fraților, toți zicem așa. Dar pentru ce zicem așa? Pentru că nu avem dragoste către Domnul nostru Iisus Hristos. Că și împărat și domn și patriarh și mitropolit și egumen și duhovnic și judecător și bogat și sărac, toți câți ne aflăm, de nu iubim pe Dumnezeu, noi toți zicem așa: că ne este nevoie a strânge avuție multă, să ne fie când ne va trebui. Și nu iubim pe Dumnezeu cu toată inima, ci iubim lumea aceasta și obiceiurile și năravurile noastre cele rele.

Și căutați, fraților, de vedeți cum zice și Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru această lume deșartă și de nimica, că zice așa: «Că toată lumea aceasta stă înaintea lui Dumnezeu cum stă o picătură de ploaie în streașina unei case». Deci amar ție, omule! Că dacă lumea toată e astfel, dar un om singur, oare ce este el înaintea lui Dumnezeu?!

Pentru aceea, dascălilor și fraților, socotiți și luați aminte de vedeți, oare este mai bine a sluji totdeauna dușmanului nostru, diavolul, cu grijile lumești, sau mai bine este să slujim și să urmăm cu trai bun și cu viață curată prietenilor noștri care au

fost mai înainte de noi? Ci mai bine să plângem aici puțintel și acolo să ne veselim mult în veci cu Domnul nostru Iisus Hristos și să nu fim niciodată despărțiți de fața dumnezeirii Lui. Că iată, câți împărați și domni, patriarhi și vlădici, egumeni și duhovnici, bogați și săraci care nu au băgat de seamă măririle și cinstea pământească, pentru aceea au văzut fața cea luminată și dulce a Domnului nostru Iisus Hristos. Iar noi nu avem dragoste către Dânsul!

Că din oameni, mulți laudă curăția, alții laudă postul și înfrânarea, alții milostenia și smerenia, iar alții laudă răbdarea și ascultarea. Și toate acestea știm cu toții că sunt bune. Însă cel ce are mintea curată - care este temelia și urzeala tuturor faptelor bune - nu caută numai spre acestea, ci le lasă pe toate și-și ridică mintea și gândul în sus și se îmbracă în dragostea lui Dumnezeu ca într-o za. Și acela nu se îngrijește nici de împărăție, nici de domnie, nici de patriarhie, nici de vlădicie, nici de egumenie, nici de un lucru pământesc, ci numai să iubească pe Domnul Dumnezeu din tot sufletul său. Că și Domnul nostru Iisus Hristos, când îl întreabă pe Petru apostolul, nu-l întreabă nici de rugăciune, nici de post, nici de înfrânare, nici de smerenie, nici de răbdare, ci numai ce-i zise: Petre, mă iubești?. Că știa Hristos că de-L va iubi cu toată inima, toate bunătățile se vor pogorî peste dânsul: și postul, și rugăciunea, și curăția, și ascultarea și răbdarea.

Pentru aceea, să nu ne întindem ori să ne răsfirăm cugetele noastre prin alte părți, ci să le urcăm numai la îndurătorul Dumnezeu, de la Care vine toată mila, ca să împărățim cu Dânsul în veci."

1552 Iunie 9 zile

Dulci sunt cuvintele Sfinților Părinți și mult hrănesc sufletele noastre, pentru care se și cade a ne osteni cu citirea lor. Dar nimic nu întraripează mai cu putere inima spre dragostea lui Dumnezeu ca vederea unui om ce s-a făcut pe sine sălaș sfințit al cuvintelor dumnezeiești. Că și un frate din cei de demult, întrebând odată pe un Bătrân ce să facă el ca să se teamă de Domnul, a primit un răspuns ca acesta: „Mergi, fiule și alipește-te de un om care se teme de Dumnezeu și astfel vei dobândi și tu frica lui Dumnezeu". De aceea, întâlnirile cu astfel de vase ale harului sunt fără de preț pentru cel ce voiește să afle mântuirea...

Cunoscând acest folos duhovnicesc, domnul Neagoe pornea adesea ca un cerb însetat spre sihăstriile ce tăinuiau izvoarele necurmate ale rugăciunii și își desfăta sufletul ascultând povețele pustnicilor nevoitori. Le săruta mâna cu evlavie și îngenunchea înaintea lor, cerându-le binecuvântarea și rugăciunea. Cuvintele nu erau multe, căci și singură vederea unui sihastru ce are în inima sa plânsul după Dumnezeu îl răscolește cu îndestulare pe cel simțitor pentru a culege minunata învățătură a tăcerii.

Astfel, necăutând la rangul său domnesc, nici la felul oamenilor de a judeca, domnul Neagoe arăta multă cinstire tuturor monahilor, dar mai multă încă celor simpli și umili, care sihăstreau neștiuți de lume prin adâncurile pădurilor ori în crăpăturile munților și se hrăneau cu roadele rugăciunii inimii.

Îmi amintesc până astăzi tristețea cu care, într-o seară, pe când isprăvea de dat ultimele porunci pentru înnoirea unor vechi ctitorii, pentru poleirea unor icoane și potire ce trebuiau trimise în Sfântul Munte și pentru pregătirea unei solii către Înalta Poartă, Măria sa mi-a spus:

- Ce sunt toate astea, Despina, dacă nu frunze de smochin

cu care caut în van a-mi acoperi goliciunea sufletului? Cu adevărat, un singur lucru cere inima mea şi pe acesta nu-l împlinesc: pocăinţa. Fericiţi, de trei ori fericiţi sunt călugării, care petrec cu luare-aminte la ei înşişi şi nu caută nimic altceva decât a dobândi mila Stăpânului. Dacă şi Sfântul Împărat Constantin, cel întocmai cu apostolii, s-a căit că nu s-a făcut călugăr, atunci eu, care abia pot căuta la măreţia faptelor sale creştineşti, ce voi face, ce răspuns voi da despre cum mi-am cheltuit viaţa?!...

Purtarea smerită şi plină de dragoste a Măriei sale faţă de călugări nu era însă privită cu ochi buni de dregătorii Curţii. Ei învăţaseră de la domnii dinainte doar să se folosească de oamenii Bisericii pentru a-şi atinge scopurile şi interesele lumeşti. Aşa făcuseră domnul Radu şi toţi ceilalţi, care se arătaseră credincioşi numai atâta vreme cât găsiseră la oamenii Bisericii învoire şi binecuvântare pentru gândurile lor, bune ori rele. În mintea multora, Biserica era mai prejos decât „interesele ţării", cum obişnuiau unii domni a numi hatârurile şi poftele lor. Or, nefăţărnicia domnului Neagoe li s-a părut ciudată şi nelalocul ei multora din jupani. Căci Măria sa socotea că tot binele vine numai de la Dumnezeu, prin Sfânta Biserică şi slujitorii ei, iar pe celelalte le punea mai prejos. Pentru aceea, multe vorbe se spuneau pe la spate şi unele chiar înaintea mea, gândind boierii că aş putea să-l înduplec pe domn să nu se mai umilească înaintea călugărilor. Mai cu seamă de la o vreme tulburarea boierilor s-a înteţit şi într-o zi, jupanul Florea s-a înfăţişat înaintea mea stăpânindu-şi cu greu mânia:

- Măria ta, doamnă Despina Miliţa, iertată să-mi fie îndrăzneala! Am răbdat până acum destulă vreme, socotind că poate lucrurile se vor îndrepta, dar se vede că deşartă ne-a fost nădejdea. Ba încă mai rău se arată a fi, căci s-a dus vorba pretutindeni că din pricina prea multei evlavii, Măria sa şi-a pierdut dreapta socoteală, de se închină şi celor mai nespălaţi călugări, care nici cunoştinţă de carte nu au! Iar cinstea domnului e şi cinstea noastră, a jupanilor, şi nu se cade a o înjosi aşa!

- Jupane Florea, i-am răspuns şi eu atunci, de aceste vorbe nu este nimeni vinovat decât numai cel ce le-a scornit! Dumneata eşti om învăţat şi cunoşti bine legile creştineşti după care vieţuim noi pe pământ. Iar dacă în Scriptură e scris că Hristos Domnul a fericit pe cei smeriţi cu duhul, pe cei ce plâng, pe cei însetoşaţi şi flămânzi, apoi oare putem noi desfiinţa acest cuvânt dacă el nu se potriveşte cu gândirea noastră? Socot că nu! Iar dacă jupanii Curţii vor a se purta după alte mode, apoi ei vor da răspuns pentru asta înaintea lui Dumnezeu. Şi dacă fac bine, cinste şi răsplată să primească, iar dacă nu umblă după dreptate, apoi să nu fiu eu în locul lor...

Cuvintele mele au fost aspre şi boierul s-a tulburat şi mai mult. Însă domnul Neagoe, care se apropiase fără veste, a curmat vorba cu surâsul său împăciuitor:

- Jupane Florea, caută şi trimite vorbă ca mâine să nu lipsească nimeni, dar nimeni, din sfatul domnesc, că am a face o judecată!

A doua zi, divanul s-a umplut de boierii ţării şi domnul, purtând coroană scumpă şi caftan strălucit, ca în zilele mari, a stat în mijlocul lor. După ce Mitropolitul Macarie i s-a aşezat de-a dreapta, iar eu şi coconul Theodosie de-a stânga, Măria sa a început a vorbi cu glas frumos:

- Preacuvioase Părinte Mitropolit, cinstită doamnă Despina, blagoslovite fiule Theodosie şi voi, iubiţii mei sfetnici! Cer bunăvoinţa şi răbdarea voastră pentru a vă spune astăzi o pildă luată din înţelepciunea cărţilor vechi. Deci vă rog să întindeţi urechile şi cugetul spre ascultarea cuvântului meu, care nu este lung şi nici anevoie de înţeles. Că ştiţi domniile voastre că niciodată cuvintele mele n-au fost meşteşugite ori ascunse, ci v-am vorbit adevărul pe faţă, căci şi prin aceasta am socotit eu a vă arăta cinste şi preţuire. Deci ascultaţi pilda aceasta: Era cândva un împărat mare şi foarte slăvit. Şi suindu-se odată într-o caretă ferecată cu aur, a purces la drum, înconjurat de toţi dregătorii şi boierii lui, cum se cade unui domn. Mergând

pe cale, i-au întâmpinat doi bărbați îmbrăcați în haine sparte și murdare, cu fețele slabe, arse de soare și împăinjinate. Iar împăratul îi știa pentru ce sunt așa, că li se topiseră trupurile și se veștejiseră de privegheri, de ajunări și nevoință. Deci de cum i-a văzut, împăratul îndată a sărit din caretă și a mers de a căzut jos la picioarele lor, închinându-se, iar mai pe urmă, sculându-se, i-a îmbrățișat cu dragoste și i-a sărutat. Dar boierilor nu le-a fost aceasta pe voie, ci ziceau cu supărare: „Nu se cuvine să se facă aceasta cinstei împărătești!". Însă împăratului nu îndrăzneau să-i zică în față, ci au mers la fratele lui și i-au spus: „Așa te rugăm să-i zici împăratului: Altădată să nu mai faci atâta batjocură cinstei și coroanei împărătești!". Deci fratele i-a zis împăratului, iar împăratul l-a mustrat pentru nechibzuință și i-a dat un răspuns încât acela nu se putea dumiri ce are să fie. Și avea obicei acel împărat așa: când judeca pe cineva de moarte, trimitea noaptea la poarta aceluia un trâmbițaș care să-i trâmbițeze. Deci dacă a auzit fratele împăratului de cu seară glasul trâmbiței la poarta sa, s-a înștiințat că a doua zi îi este zi de moarte. Și părăsindu-se a mai trage nădejde de viața acestei lumi, toată noaptea a fost în grijă și în gânduri de scârbă și și-a tocmit casa și a rânduit toate, ca cel ce știa că avea să moară. Iar dacă s-a făcut dimineață, s-a îmbrăcat în haine negre de jale, el și jupâneasa și toți copiii săi. Și a mers la divanul împăratului, plângând și tânguindu-se cu amar. Iar împăratul, dacă l-a văzut tânguindu-se așa, l-a chemat la sine și i-a zis: „O, om neînțelegător și fără chibzuială! De vreme ce te temi așa numai de o trâmbiță a morții și de un frate al tău, om ca și tine, căruia nu i-ai greșit nimic, nici ești vinovat înaintea lui, dar mie cum îmi aduci mustrare că am sărutat cu smerenie pe mărturisitorii Dumnezeului meu, care mi-au adus aminte de moarte și de înfricoșata Judecată a Stăpânului meu, față de care mult am greșit și mari păcate am făcut înaintea Sa? Iată, acum vădind și arătând nebunia ta, peste puțină vreme voi arăta aievea și nebuniile celor ce te-au îndemnat să-mi grăiești așa!". Și

folosind pe fratele său cu nişte cuvinte ca acestea, împăratul l-a slobozit să meargă acasă. Apoi a poruncit degrabă să se facă patru coşciuge de lemn. Pe două dintre ele le-a ferecat peste tot cu aur, dar înlăuntru le-a umplut cu oase putrede şi scârnave şi le-a încuiat. Pe celelalte le-a uns cu smoală pe dinafară, iar pe dinăuntru le-a umplut cu pietre scumpe şi mărgăritare şi turnând miruri într-însele, le-a înfăşurat cu câte o târsână. Apoi împăratul a chemat pe boieri şi dregători şi le-a pus înainte coşciugele, cerându-le să socoată cât preţuieşte fiecare. Iar ei au pus preţ mare şi îndestulat celor ferecate cu aur, iar celor smolite le-au pus preţ mic. Şi a zis împăratul către dânşii: „Am ştiut că aşa veţi face! Dar nu se cade aşa, ci se cuvine să vedeţi cu ochii şi cele dinlăuntru şi să cercetaţi dacă sunt de cinste ori de necinste!". Apoi împăratul a pus să se deschidă sicriile cele ferecate cu aur. Şi a ieşit dinăuntru o rea împuţiciune şi au văzut într-însele lucruri grozave. Iar împăratul a zis: „Acesta este chipul celor îmbrăcaţi în haine scumpe şi frumoase, care se trufesc cu slava cea multă, dar inima lor este plină de lucruri rele şi stricate!". Apoi împăratul a deschis şi coşciugele cele unse cu smoală şi numaidecât a ieşit din ele miros frumos şi s-au văzut înlăuntru lucruri preaminunate şi scumpe. Deci a zis împăratul: „Aceste coşciuge ştiţi cui se aseamănă? Se aseamănă celor doi oameni care erau îmbrăcaţi în haine sparte şi cu ferfenițe murdare şi cu obrazul împăienjenit şi înnegrit de arşiţă, năduşiţi şi osteniţi, pentru care v-aţi smintit când eu m-am închinat până la pământ înaintea lor. Dar eu, cunoscând cu ochii cei dinlăuntru curăţia şi strălucirea sufletelor lor, iată acestea toate, până şi caftanele cele împărăteşti, pentru mărirea acelora nu le-am mai băgat în seamă, ci le-am călcat pe toate la pământ înaintea lor!". Aşijderea, iubiţii mei, să facem şi noi toţi, cum a făcut acel împărat bun şi credincios şi ne vom înălţa întru smerenia noastră. Şi să cinstim pe cei ce sunt robi ai lui Dumnezeu, că aceia sunt şi fraţii Lui.

Încă să-i mai socotim pe călugări ca pe împreună-slujitori

cu îngerii şi împreună-petrecători cu Stăpânul îngerilor. Căci dacă Avraam, care avea femeie şi coconi, numai pentru iubirea de străini s-a învrednicit a primi în casa sa pe Dumnezeu, cu cât mai mult aceştia, care s-au lepădat de însuşi trupul lor pentru dragostea lui Dumnezeu, nu vor primi sub acoperişul chiliei lor pe Cel pe Care ei înşişi Îl cheamă stăruitor ziua şi noaptea?!...

Acestea zicând, domnul s-a sculat din jilţ şi a privit pătrunzător în divan. Iar boierii, ruşinaţi şi biruiţi de cuvântul Măriei sale, au cerut iertare cu plecăciune. Theodosie, care pricepea toate, s-a plecat şi el domnului după cuviinţă, mândru de înţelepciunea tatălui său, iar eu dimpreună cu Părintele Macarie am dat slavă lui Dumnezeu, cu gând mulţumitor.

1552 Iunie 11 zile

Din cerdacul chiliei mele văd dealurile şi munţii împodobiţi în catifele de smarald. Adierea vântului duce de colo-colo miresme de cimbrişor şi sânziene, iar Oltul spumegă în stânci, făcându-şi cale spre câmpie. Stau şi cuget cu mirare cum toate cele de pe pământ şi din cer împlinesc voia Celui ce le-a zidit: soarele îşi dă căldura razelor, norii varsă picuri de ploaie, iar pământul rodeşte hrană şi frumuseţe. Dar tu, suflete al meu, cum îţi cheltui zilele?

Şi mă întorc iarăşi la filele în care încerc să desluşesc rostul vieţii mele trecute...

În vara anului 1515 a sosit un sol de la Înalta Poartă cu înştiinţare că sultanul Selim voieşte să-l cunoască pe domnul Neagoe şi îl cheamă la Ţarigrad în toamna aceea.

Am început pregătirile de călătorie, căci erau multe lucruri de rânduit. Afară de cele trebuincioase drumului, trebuiau gătite din timp darurile pentru Înalta Poartă: grâu şi miere, aur şi pietre scumpe, piei de vânat şi multe altele, un convoi nesfârşit de care cu bogăţia ţării.

Pe la mijlocul lui septembrie, după Înălţarea Sfintei Cruci, l-am petrecut pe Neagoe cu inima grea, căci orice drum la Înalta Poartă putea însemna sfârşitul zilelor unui domn.

Îngrijorarea mea nu era fără temei, căci zvonul despre zidirea Mănăstirii Argeşului ajunsese dincolo de Dunăre. Era prima mare biserică ce se ridica după căderea Constantinopolului sub turci şi putea fi socotită o înfruntare faţă de stăpânirea otomană. Multe glasuri pizmătăreţe vorbeau despre blocurile de marmură aduse pentru zidirea mănăstirii, despre aurul fără măsură cheltuit de domn pentru plata meşterilor, iar toate acestea ajunseseră fără îndoială şi la urechile sultanului.

La început şi domnului i-a fost cu grijă pricina pentru care îl chema padişahul. Pretendenţii la scaunul Ţării Româneşti mişunau peste tot şi oricând te puteai aştepta la rău. Trecuseră numai trei ani de la urcarea sa pe tronul Valahiei, ctitoria de la Argeş nu ajunsese nici la jumătate, iar el mai avea atâtea sfinte gânduri neîmplinite! În cele din urmă, alungând teama prin credinţă, Măria sa a căzut la rugăciune ca să dobândească luminare şi putere. Şi Dumnezeu i-a trimis în inimă o încredinţare tainică a milei Sale! Deci, luând îndrăzneală, domnul a purces la drum cu suflet împăcat şi nădejde neclintită, de se mirau dregătorii de netulburarea Măriei sale.

Însă noi multe lacrimi am vărsat în urma lui. Mai ales doamna Neaga s-a chinuit nopţi şi zile cu gânduri şi griji şi nimic n-o putea linişti. Nici măcar scrisoarea pe care ne-a trimis-o după o vreme domnul nu i-a fost spre uşurare, ci tot cu lacrimi în ochi petrecea, plângând după Măria sa ca după un om mort.

Din pricina supărării, curând i-a slăbit inima şi a căzut la

pat, bolnavă cu friguri și fierbințeli. Am adus cei mai buni doftori, dar n-a fost de nici un folos. Doamna Neaga ne-a chemat la sine pe toți fiii și nepoții cei de un sânge cu dânsa și îmbrățișându-ne și-a luat iertare de la fiecare. Pe urmă s-a împărtășit din mâinile Preasfințitului Macarie cu Preacuratele Taine ale lui Hristos și s-a rezemat puțin să se odihnească. Atunci a sosit vestea, printr-un armaș venit de la Constantinopole, că domnul Neagoe aflase bunăvoință înaintea sultanului și se pregătea să se întoarcă sănătos în Țara Muntenească. Sufletul doamnei Neaga părea că atât așteptase, căci îndată s-a slobozit de legăturile trupului și s-a mutat la Domnul, ca o pasăre ce-și ia zborul din cuibul de lut spre înălțimile văzduhului.

Jupâneasa Marga, fiica ei mai mare, o întrebase din vreme care-i era voia pentru cele spre pomenirea ei, dar doamna Neaga lăsase toate în grija Măriei sale:

- Inima mea niciodată nu s-a putut sătura de dragostea iubitului meu fiu, Neagoe. Pentru aceea și eu acum pun toată nădejdea sufletului meu spre dânsul și zic: cum m-am nevoit și m-am ostenit eu pentru dânsul, așa doar se va osteni și Măria sa pentru sufletul meu! Cum va dori domnul, așa să faceți pentru mine...

Și domnul Neagoe, întorcându-se acasă și aflând mormântul maicii sale încă proaspăt, a îngenuncheat înaintea lui cu suspine și cu plângere amară, zicând:

- O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu! Cum ai plecat și nu ai mai răbdat depărtarea de mine? De ce nu m-ai așteptat și de data asta, maica mea, cum mă așteptai de fiecare dată, cu fața scăldată de lacrimi și dragoste? Că iată, am venit să-ți spun cele de bucurie, dar acuma cui voi mai grăi? Că eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui și niciodată n-ai avut altă lumină mai luminoasă decât pe mine, nici inima ta n-a avut o avuție mai dragă decât pe mine, nevrednicul... Iar eu, unde voi mai găsi o inimă de maică precum a ta, că numai pe tine mi te-a dat Dumnezeu a-mi fi

născătoare... Acuma însă, odihnește-te în pace, maica mea și să ai milă și iertare și loc de odihnă de la preamilostivul Dumnezeu, căci mult te-ai ostenit în această viață și multe dureri au trecut prin inima ta simțitoare! Și te roagă pentru mine, maica mea și nu mă lipsi nici de acum de ocrotirea și pavăza ta...

Cu toată durerea pentru moartea jupânesei Neaga, întoarcerea domnului viu și nevătămat de la Constantinopole a adus multă bucurie la Curte.

Despre cele întâmplate la Înalta Poartă am aflat mai mult din vorbele lui Stancu și ale altor jupani din suita Măriei sale, care nu mai pridideau a se minuna de bunăvoința și cinstea pe care sultanul Selim o arătase domnului și dregătorilor săi. Mai întâi, tare s-au mirat turcii că domnul avea atâta îndrăzneală și că nu s-a umilit înaintea lor, cum face de obicei omul măcinat de spaima morții. Încă și vorba sa cumpătată și clară, mai cu seamă că domnul vorbea fără greșeală osmana și elina, le-a insuflat păgânilor respect. Iar sultanul a fost foarte mulțumit să poată vorbi în față cu un domn creștin, fără tălmacii care adesea încurcau vorbirea. Și câte n-a grăit sultanul cu domnul Neagoe, ziceau jupanii! Ajungând cuvântul și la Mănăstirea Argeșului, domnul i-a arătat după adevăr că multă neorânduială a găsit în Țara Românească în ziua urcării sale pe tron, că înainte-vreme, din pricina unor domni fără râvnă pentru Ortodoxie, se strecuraseră zâzaniile latinești și prinseseră îndrăzneală pe aceste meleaguri, iar Țara Românească, precum știa prea bine luminăția sa, era hotarul față de imperiile apusene ce urmăreau hegemonia întregii lumi. Și așa, cu înțelepciune și pricepere, domnul Neagoe i-a arătat sultanului că ridicarea unei mănăstiri și întărirea credinței pravoslavnice în țara dintre Dunăre și Carpați era și în folosul Înaltei Porți, lucrul de altfel învederat. Sultanului nu-i mai rămânea așadar decât să fie mulțumitor că are dincolo de Dunăre un domn

ortodox înțelept, care ține cumpăna păcii, neunindu-se cu nici un preț cu cei de credință papistașă.

Măria sa a mai grăit însă și lucruri de taină cu padișahul, pe care jupanii nu aveau cum le cunoaște. Mi le-a destăinuit domnul Neagoe după o vreme, când durerea morții jupânesei Neaga i s-a mai domolit în suflet. Așa am aflat de la dânsul de încredințarea pe care o primise în inimă de la Dumnezeu înainte de plecare și de harul rugăciunilor Patriarhului Nifon, care îl însoțise în chip simțit în toată vremea călătoriei. Pentru aceea, când Selim, în semn de cinstire, l-a îndemnat la sfârșit să-i ceară vreun lucru pe care-l voia mai cu deadinsul, domnul, spre marea mirare a sultanului, i-a grăit așa:

- Luminate padișah, vrerea inimii mele este a împlini un fierbinte dor pe care îl am eu și creștinescul meu norod... Și de am aflat bunăvoință înaintea ta, un singur lucru am a-ți cere: acela de a ne da învoire a scoate din Muntele Athonului sfintele oseminte ale Patriarhului Nifon, care este îngropat la Mănăstirea Dionisiu. El a fost povățuitorul tinereții mele și dascălul meu preaiubit. De aceea, cer Luminăției tale să ne dai înscris că putem aduce în Țara Românească sfintele sale oseminte, după datinile noastre creștinești!

Acest gând bun îi trecuse domnului prin minte, ca un fulger luminos, într-una din zilele călătoriei sale și dânsul pricepuse îndată că era trimis de sus și că Dumnezeu are să-i ajute să-l împlinească.

Bucuros că domnul nu s-a întins la alte cereri nesocotite, sultanul s-a grăbit să întocmească zapis prin care dădea încuviințare Măriei sale a scoate în pace osemintele cinstitului Părinte Nifon din Sfântul Munte și a le aduce „în Țara Panoniei", cum se zicea atunci pământului de la Dunăre și Carpați.

Astfel, întocmai ca împăratul Teodosie cel Mic, care a mutat moaștele Sfântului Ioan Gură de Aur din Comani la Țarigrad, și domnul Neagoe a trimis câțiva dintre boierii săi credincioși la Muntele Athonului, să aducă moaștele sfinției sale

Nifon Patriarhul, ca să curățească și să tămăduiască greșala lui Radu Vodă și a altora și să blagoslovească cu iertare și pace norodul său.

Pregătirile de drum n-au durat multă vreme, căci inima Măriei sale ardea de evlavios dor. Domnul iubea din copilărie Sfântul Munte și-l socotea, după adevăr, un loc sfințit de rugăciunile și lacrimile monahilor ce se nevoiau acolo. Din pruncia sa, în casele Băniei din Craiova veneau în fiecare an călugări de la Mănăstirea Sfântul Pavel, care povesteau despre frumusețea nepământească a Athonului. De la dânșii auzise că după miezul nopții, când pământul amuțit e în somn și cerul își aprinde stelele în sfeșnice, întregul munte e cuprins de flăcări, căci monahii își aduc rugăciunile lor la Domnul. Și cu această zugrăveală în minte despre Athos, Măria sa a rămas toată viața: un munte în flăcări ca un rug ce nu arde, ci închipuiește taina îndumnezeirii omului.

Mult ar fi dorit inima domnului să purceadă el însuși la drum, spre a plini lucrul binecuvântat pentru care primise încredințare de la Dumnezeu. Însă trebile domniei, mai cu seamă că lipsise o vreme, nu-i îngăduiau. Pentru aceea, Măria sa a ales cu grijă pe cei mai cucernici și evlavioși dintre boieri și i-a învățat cu de-amănuntul, dimpreună cu Preasfințitul Macarie, unde să meargă și cum să împlinească toate. Încă le-a dat lor și aur din destul, cât nici nu se poate socoti, să ducă în dar mănăstirilor, poruncindu-le să cerceteze cu grijă și să însemneze nevoia și lipsa ce vor afla la fiecare. Iar boierii au făcut toate după cum le-a spus lor, umplând Muntele Athonului de milosteniile și daniile domnești.

La urmă s-au oprit la Mănăstirea Dionisiu și s-au închinat în biserică, după obiceiul creștinesc. Apoi, luând blagoslovenie de la părinți, au dat în mâna egumenului și a bătrânilor cartea Măriei sale. Și s-au mirat toți de acel lucru, de daruri și de cererea

domnului, însă în nici un chip nu au îndrăznit a cuteza, din evlavie, să se apropie de mormântul sfântului.

Atunci boierul Danciu, căpetenia jupanilor munteni, le-a zis cu cuviință:

- Sfinții Părinți, să nu vă fie teamă, ci să ne iertați, că noi nădăjduim către credința stăpânului nostru ce o are către Părintele Nifon. Și credem lui Dumnezeu că nimeni nu va avea nici o primejdie!

Văzând atâta credință, egumenul a început a se îndupleca, iar mai pe urmă i-a blagoslovit zicând:

- Atunci, cinstiți jupani, faceți cum voiți!

Și așa boierul Danciu, însemnându-se cu cinstita cruce și chemând rugăciunile Fericitului Nifon, a început să sape până a ajuns la moaștele sfântului. Apoi le-a scos afară cu evlavie și le-a așezat într-un sicriu de lemn frumos, cu bună podoabă.

Vestea s-a răspândit iute în întregul munte și călugări din toate laturile s-au adunat să se închine la racla Patriarhului cea plină de bună mireasmă. Și toți, cu bucurie, au sărutat cinstitele moaște, mulțumind lui Dumnezeu, Cel ce a proslăvit pe robul Său și cântând: „Mărimu-te pe tine, Preacuvioase Părinte Nifon, îndreptătorule al călugărilor și învățătorule a toată lumea!".

Încă îmi amintesc cum jupanul Danciu mi-a povestit că tot atunci a arătat Dumnezeu multe minuni, tămăduind la racla sfântului niște monahi, unul care era mut de mulți ani, altul suferind de durerea capului, altul bolnav de friguri, iar alții ținuți de alte feluri de boli.

După ce au plinit toate cum le poruncise domnul și au închinat cinstitei mănăstiri darurile de la Curte, boierii, luând iertare și binecuvântare de la egumen, au purces pe drumul de întoarcere, însoțiți de cuviosul Părinte Neofit, un mitropolit smerit cu viață îmbunătățită.

De cum au intrat cu sfintele moaște în Țara Românească, jupanii au făcut știre domnului Neagoe, care a adunat tot clerul

Bisericii, cu Mitropolitul Macarie în frunte și pe toți boierii, așteptând cu tămâie și cântări odorul cel de mult preț și floarea cea înmiresmată a Sfântului Munte.

S-a adunat mult norod, ca la o mare sărbătoare, iar clopotele răsunau cu glas de biruință. Se întorcea în pământul țării păstorul cel bun și oile care altădată ascultaseră glasul celui străin, veneau acum cu umilință să primească îndoită iertare și binecuvântare de la dânsul. Mulți își aminteau cu lacrimi de ostenelile sfinției sale din Țara Românească, de cum îi învățase și îi povățuise cu blândețe, bătând neobosit drumurile cătunelor și mănăstirilor, făcându-se pe sine pildă la toată fapta bună. Sufletul valahilor este cald și năvalnic, iar evlavia, când izbucnește, nu mai poate fi stăvilită, căci de nimic nu au nevoie mai mult oamenii decât de sfințenie și către nimeni nu aleargă mai cu grăbire sufletul omenesc decât către sfinți, către cei ce s-au făcut icoane vii ale lui Dumnezeu.

Cuvintele sunt sărace a spune câtă bucurie am avut atunci dimpreună cu domnul Neagoe! Cu credința inimii, Măria sa a cuprins în brațe racla cu moaștele sfântului și le-a sărutat cu lacrimi și cu nespusă veselie! În urma sa, tot norodul creștinesc s-a închinat vreme de multe ceasuri, în timp ce preoții și psalții au cântat slujbele rânduite. După aceea am mers cu tot soborul la Mănăstirea Dealu, unde pașii sfințiți ai Patriarhului călcaseră de atâtea ori. În timpul privegherii, domnul Neagoe a cerut părinților să așeze racla cu moaștele sfântului deasupra mormântului voievodului Radu. Și Măria sa s-a rugat toată noaptea Fericitului Nifon pentru iertarea păcatului celui care fără dreptate lepădase pe sfânt de la sine și-l gonise din țară.

Iar bunul nostru Părinte Nifon n-a nesocotit dragostea și rugăciunea domnului, ci spre sfârșitul Utreniei s-a arătat lui Neagoe într-o vedenie înfricoșătoare, pe care Măria sa mi-a destăinuit-o așa: Se făcea că s-au rupt scoabele de fier și piatra mormântului lui Radu Vodă s-a desfăcut degrabă cu marmură cu tot. Dinăuntru s-a ivit trupul domnului, întunecat la înfățișare

și răspândind multă duhoare. Apoi s-a deschis și racla Sfântului Nifon și a ieșit din ea un minunat izvor de apă, care a spălat toată necurăția de pe trupul lui Radu, lăsându-l luminat. Pe urmă toate încuietorile și lespedea s-au închis singure și vedenia s-a sfârșit.

Mare ușurare a luat atunci inima Măriei sale, înțelegând că Fericitul Nifon iertase pe asupritorii săi și blagoslovea iarăși, în chip nevăzut, norodul cel credincios! Și a dat slavă lui Dumnezeu că l-a învrednicit a vedea cu ochii întoarcerea în pământul românesc a iubitului nostru părinte sufletesc, podoaba Athonului, dreptarul Ortodoxiei, învățătorul călugărilor, bucuria pustnicilor, slava arhiereilor și a drept-măritorilor creștini de pretutindeni.

1552 Iunie 13 zile

Astăzi am săvârșit pomenirea adormirii slăvitului țar Lazăr, a cărui râvnă pentru dobândirea Împărăției cerești i-a fost domnului Neagoe pildă în toată vremea ocârmuirii sale. De aceea a și poruncit Măria sa ca în biserica Mănăstirii Argeș, în zugrăveala ctitoricească, să fie înfățișați alături de noi acești mari împărați creștini, despotul Lazăr și despota Milița, strămoșii noștri de la Curtea din Srem. Moștenirea duhovnicească pe care am primit-o de la ei mă cufundă în grijă și neliniște, căci am petrecut departe de înălțimea vieții lor. Numai necazurile ne aseamănă, iar întru ele, cu sufletul îngenuncheat de lacrimi și jelanie, le cer ajutorul și întărirea.

Mi-au mai rămas multe de scris și zi de zi această povară pe care mi-am luat-o îmi pare tot mai grea...

Anul în care am adus moaştele Sfinţitului Patriarh în ţară a fost blagoslovit cu mulţime de roade ale pământului, cu pace şi sănătate. Oamenii erau mulţumiţi şi viaţa curgea în tihnă.

Moaştele au stat o vreme la Mănăstirea Dealu, după care au fost aduse la Târgovişte, ca să ne fie mai aproape. Fiecare zi o începeam şi o sfârşeam închinându-ne împreună cu coconii domneşti la racla Fercitului Nifon. Prezenţa sa printre noi era aducătoare de lumină şi har. Ne întraripa inima la rugăciune, ne ridica din colbul frământărilor omeneşti, ne îndemna la înfrânare, la milostenie, la smerenie. Iar întru acestea, domnul Neagoe era de neajuns. De multe ori mă întrebam de unde are atâta putere, de unde atâta insuflare, de unde îi vine atâta dragoste de Dumnezeu şi de norod. Şi înţelegeam că îl întărea harul rugăciunilor Părintelui Nifon, har pe care domnul ştia a-l înmulţi, ca un iconom înţelept.

Multe minuni s-au petrecut în acel timp, cu darul lui Dumnezeu, la moaştele cuviosului. Multe boli au fost tămăduite şi multe suferinţe alinate pentru cei care cereau ajutor cu evlavie. Iar acolo unde era îndoială şi necredinţă, sfântul mustra cu milă şi blândeţe. Aşa s-a petrecut în vremea unei privegheri de la Curte, când Preasfinţitul Nifon i s-a arătat din nou domnului Neagoe şi i-a spus:

- Fiul meu Neagoe, ia aminte şi vezi că toţi mă socotesc sfânt - căci sunt, cu darul cel bun al Duhului Sfânt - şi toţi sărută cu credinţă moaştele mele, afară de cutare boier (şi i-a spus numele), care nu are credinţă către mine, ci se îndoieşte.

Privind cu atenţie la cei ce se închinau, Neagoe a văzut întocmai cum îi spusese sfântul. Şi mergând la jupanul cu pricina, l-a luat deosebi şi i-a vădit gândurile ascunse, îndemnându-l cu blândeţe spre cucernicie.

Văzând toate aceste minuni şi cunoscând dragostea nemărginită a lui Neagoe pentru Fericitul Nifon, mare mi-a fost mirarea când Măria sa mi-a spus că va trebui să ne despărţim de moaştele iubitului nostru părinte şi povăţuitor. Domnul însă

mi-a deslușit că sfântul însuși îl înștiințase în chip tainic că-i era voia să se întoarcă „în patria sa". Iar patria sa era Sfântul Munte. Acolo luptase el din tinerețile sale asupra trupului și a patimilor sufletești, acolo bătuse metanii fără număr și priveghease nopți fără șir. Acolo plânsese, ridicându-se de mii de ori din morți. Acolo biruise firea și dobândise darul Duhului Sfânt. Acolo se unise cu Hristos. Iar domnul Neagoe, cunoscând acestea, nu se întristase de cererea tainică a cuviosului. Știa că nimic nu ne poate despărți pe noi de dragostea părintelui nostru - nici locul, nici vremea, nici primejdia, nici moartea - numai de vom trăi în Dumnezeu și vom plini poruncile Lui.

Nici de data aceasta domnul n-a cruțat cheltuiala ca să cinstească pe sfânt. A dat deci poruncă grabnică să se facă o raclă din argint curat, suflată cu aur și înfrumusețată cu mărgăritare și pietre scumpe. Pe capacul ei a pus să fie zugrăvit chipul sfântului, iar la picioarele lui, Măria sa rugându-se în genunchi. Racla era de o frumusețe cum nu se mai văzuse, în forma unui chivot cu cinci turlișoare, având chipurile apostolilor, ierarhilor, cuvioșilor și mucenicilor încrustate în filigran de aur. Înăuntrul acestei bisericuțe de argint a fost așezat cu cinste trupul Patriarhului Nifon, cel care se făcuse pe sine însuși biserică vie a lui Dumnezeu.

Această minunată raclă cu moaștele Sfințitului Nifon a fost trimisă pe urmă înapoi la Mănăstirea Dionisiu, însoțită cu cinste de câțiva boieri evlavioși ai Măriei sale.

Luând sfat de la Mitropolitul Macarie și de la chir Manuil, dascălul Patriarhiei din Constantinopole, domnul Neagoe a tocmit tot atunci scrisoare către protosul Sfântului Munte, Cuviosul Gavriil, prin care îi înfățișa o dorință tainică a Măriei sale. Că văzând domnul atâtea minuni săvârșite de Fericitul Nifon, pusese în inimă gând a întocmi viața și slujba de pomenire a lui, ca să fie de folos celor ce vor avea evlavie să citească. Multora gândul acesta li se păruse îndrăzneț, căci trecuseră numai șase ani de la adormirea Patriarhului, dar domnul nu

căuta la vremi, nici la ani, ci la îndemnul Duhului din inima sa şi la încredinţările venite din minunile ce se făceau. Însuşi Mitropolitul Macarie, după ce cumpănise o vreme, spusese:

- Nu trecerea anilor face pe cineva sfânt, ci faptele lui şi harul lui Dumnezeu. De aceea, să tacă toată gura care se ridică împotriva sfinţilor, căci dacă Duhul Sfânt vrea să proslăvească pe un rob al Său, cine poate sta împotrivă, decât numai cel nebun şi fără judecată? Iată, moaştele Patriarhului fac minuni, iată, viaţa sa e fără pată, iată că de pretutindeni vine vestea luptelor şi nevoinţelor sale mai presus de fire. Iată, chipul lui străluceşte în faţa noastră ca o icoană a lui Dumnezeu! Oare nu şi cuviosul Simeon Noul Bogoslov a cinstit cu grăbire pe dascălul său care l-a povăţuit la lumina lui Hristos? Oare pilda sa nu ne este din destul ca să îndrăznim?

Deci boierii, luând scrisoarea Măriei sale către protos, au pornit cu grăbire spre Sfântul Munte. Ajungând la Mănăstirea Dionisiu, au încredinţat părinţilor odorul cel de mult preţ al moaştelor fericitului Patriarh. Iar egumenul şi fraţii, văzând frumuseţea negrăită a raclei şi auzind de cinstea ce s-a dat fericitului în Ţara Muntenească, s-au biruit de evlavia domnului Neagoe şi i-au trimis înapoi, în dar, capul şi mâna dreaptă a sfântului, să fie de blagoslovenie şi ajutor Măriei sale. Iar domnul le-a primit cu frică şi cu bucurie mare, ca oarecând Moise prorocul Tablele Legii şi le purta pretutindeni cu sine şi când mergea pe cale le aşeza cu cinste în caretă, ca şi Israel Chivotul Legii.

Tot atunci, domnul Neagoe a aflat de la boierii trimişi în Sfântul Munte despre traiul greu al părinţilor de acolo, precum şi despre zidirile vechi de peste tot ce stăteau gata să se dărâme, căci din pricina primejdiilor, împăraţii şi domnii creştini nu izbutiseră să mai înnoiască nici bisericile, nici acareturile mănăstirilor. Şi inima evlavioasă a Măriei sale s-a aprins de

râvnă pentru grădina Maicii Domnului, dorind să o curățească și să o împodobească asemenea unui rai pământesc, fără a socoti cheltuiala ca pe o risipă, ci mai mult ca pe o cinste și binecuvântare pentru întreaga Țară Muntenească.

Mai întâi de toate, domnul a voit să ridice fără zăbavă la Mănăstirea Dionisiu o biserică frumoasă pe mormântul Sfântului Nifon. Încă și întreaga mănăstire a dăruit-o apoi cu multe avuții și a ridicat, pe cheltuiala Măriei sale, ziduri trainice și un turn înalt, să dăinuiască peste vremi.

Mănăstirea lui Hariton, ce se zice Cutlumuș, pe care începuse a o înălța din temelii Radu Vodă, domnul Neagoe a zidit-o până la capăt, împodobind-o cu toate frumusețile dinăuntru și din afară. A ridicat biserică mare, cu turle, închinată Sfântului Ierarh Nicolae, precum și chilii, trapeză, pivniță și magupie, magherniță, bolniță, ospătărie, dohirie, jitniță, vistierie și alte case de trebuință. Biserica a acoperit-o cu plumb și a împodobit-o cu sticlă la ferestre, iar târnosirea ei s-a făcut de un arhiereu dimpreună cu protosul și cu egumenii de la celelalte mănăstiri. Așijderea a tocmit Măria sa o pristaniște în Ascalon, la mare, să fie pentru corăbieri și a dăruit mănăstirii o corabie mare și alta mai mică, cu tot ce trebuiește. Iar împrejur a făcut zid de piatră, ridicând o culă cu arme și tunuri, ca să fie de pază. Și pentru atâta osteneală a ctitoriei, toți au spus acestei sfintei mănăstiri Lavra cea mare a Țării Muntenești.

Încă și în Lavra Sfântului Atanasie domnul Neagoe a înnoit altarul și tinzile din biserica cea mare și a refăcut acoperișul, împreunând plumbul cel vechi cu altul nou. Asemenea și toată clisernița a zidit-o din temelie și vase de aur și argint și zavese cusute cu fir de aur pentru trebuința bisericii a dăruit.

Cheltuială din destul a făcut Măria sa și la Vatoped, înnoind turnul cel mare al Născătoarei de Dumnezeu, biserica cinstitului Brâu al Maicii Domnului, biserica închinată Sfântului Ioan Hrisostom și alte paraclise. Iar biserica cea mare a acoperit-o cu plumb și a primenit-o după trebuință. Încă și bucătăria,

bolnița, pivnița și alte acareturi le-a tocmit cu toată grija, ca să fie de folos părinților ce se nevoiau acolo.

Asemenea a miluit domnul și Mănăstirea Xiropotamu, unde a ridicat din temelie trapeză pentru monahi, precum și ziduri puternice de îngrădire și a lăsat danie părinților pentru alte nevoi.

În Lavra Iviru a Sfântului Eftimie, tot cu porunca și cheltuiala domniei sale s-a adus pe sus, pe ziduri, apă cu urloaiele de la două mile depărtare. Așijderea s-a făcut în Lavra sârbească a Hilandarului și în Mănăstirea Pantocrator, lăsând și acolo multe daruri. Iar la Sfântul Pavel, Măria sa a zidit din temelie o culă de strajă și toate câte au avut trebuință de înnoire le-a primenit, spre slava lui Dumnezeu.

Ca să nu mai înmulțesc cuvintele, pretutindeni în Athos domnul a făcut milă și a adus bună așezare, încât a fost numit de Gavriil Protul „ctitor mare a toată Sfetagora". Iar Măria sa cu multă plăcere a împlinit toate, căci avea la inima sa acele sfinte mănăstiri ca pe niște podoabe ale pravoslaviei. Fiindcă de nimic nu se bucura mai mult sufletul domniei sale decât a se îndulci de povestirile despre traiul îngeresc al monahilor ce se nevoiau în Sfântul Munte și despre harul simțit al Preacuratei Maici a lui Dumnezeu, Stăpâna acelui liman duhovnicesc, care lucra atâtea minuni în grădina sa.

Facă Domnul să rămână toate nestricate de trecerea vremii, ca prin rugăciunile cuvioșilor părinți athoniți să aflăm și noi milă de la Împăratul Cel fără de moarte, când va ședea să judece faptele și gândurile noastre!

U, ROBUL LUÌ DUMNEZEU.
MĂCAR DE SUNT ȘI MAÌ PĂCĂTOS DECÂT
TOȚÌ OAMENIÌ, CÌ ÎNSĂ CE AM PUTUT PRÌCEPE,
DESPRE OARECE PARTE,
N-AM PUTUT AFLA ALT RAÌ MAÌ BUN
ȘÌ MAÌ DULCE DECÂT FAȚA DOMNULUÌ NOSTRU ÌISUS HRÌSTOS.

SF. IER. NIFON POVĂȚUINDU-L PE
SF. NEAGOE BASARAB
SF. IER. NIFON
SF. NEAGOE
BASARAB

„În ziua sfințirii, biserica scânteia, cu adevărat, de cerească frumusețe, încrustată cu flori măiestrit cioplite, cu rozete și brâu împletit, cu turle minunat răsucite și cu clopoței de aur în ciocul porumbeilor de sub streașină, sunând dulce în lumina lină a asfințitului"...

„Însuși Măria sa era copleșit de darul lui Dumnezeu ce umbrea asupra noastră și asupra ctitoriei sale. Înveșmântat în hlamidă strălucitoare, cu vulturul bicefal - însemnul imperial - brodat pe spate și pe poale, cu coroana de aur pe creștetul său cel cu maiestate cuvioasă, înconjurat de patriarh și mitropoliți, domnul părea cu adevărat un bazileu drept-credincios din vremurile de slavă ale Bizanțului. Iar coconii domnești dimpreună cu mine îl urmam cu sfială și bucurie, primeniți în veșminte noi, ca să nu facem de rușine o astfel de zi sfântă! Fiecare din coconi avea pe creștet cunună de aur și mărgăritare, iar domnițele, după chipul mamei lor, purtau diademe cu pandelocuri de nestemate. Așa am și fost zugrăviți mai târziu în pronaosul bisericii, la locul cel rânduit ctitorilor".

SF. VOIEVOD
NEAGOE BASARAB
DOAMNA
DESPINA
STANCA
RUXANDA
ANGHELINA

„Frumoasă pare lumea, încântătoare și îndestulată a dărui fericire omului. Dar nu este așa. Îndărătul frumuseții sale stă moartea, care pune sfârșit amăgirilor pământești. Într-o clipă toate se destramă și nu mai sunt. La moartea omului nimic nu mai înseamnă desfătarea și răsfățul trupului, nimic slava lumii, nimic mângâierea omenească"...

ΔΟΑΜΙΝΑ
ΔΕSΡΙΝΑ

MONAHÍA
PLATO-
NÍDA
DESPINA
DOAMNA
SCHÍTUL OSTROV

1552 Iunie 17 zile

M-am întors de la Utrenie cu inima plină de bucurie și cutremur: sora noastră Marica a primit logodirea marelui și îngerescului chip cu numele de monahia Mitrodora.

Am îngenuncheat smerită înaintea icoanelor: *Ce voi răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie?* Că m-a purtat de mână prin această viață, călăuzindu-mi pașii și punându-mi înainte tot folosul duhovnicesc, așa cum o mamă își grijește pruncii și precum o pasăre își ocrotește puii săi. Și mi-a împodobit viața cu multe frumuseți și daruri cerești și cu alte bunătăți nenădăjduite, ca prin toate să mă tragă la iubirea Lui cea dumnezeiască și să mă dezlipească de cugetele lumii trecătoare și stricăcioase. Iar eu, ticăloasa și leneșa, abia acum, în anii de pe urmă, am înțeles dragostea Lui și m-am învrednicit a urma vieții călugărești, decât care nimic nu este mai de cinste și mai de râvnit nici în cer, nici pe pământ. Însă chipul monahicesc se slăvește în cei ce-și împlinesc chemarea, care zi de zi adaugă osteneală la osteneală, nevoință la nevoință și dor la dor pentru Cel iubit, fără a se împuțina vreodată cu sufletul, iar nu în cei trândavi și nepăsători de mântuirea lor, ca mine...

Vrând să fac bucurie maicii Mitrodora și surorilor, am căutat printre filele îngălbenite cuvântul pe care blagoslovitul meu soț l-a închinat Părinților Varlaam și Ioasaf, la tunderea lor în călugărie.

Acești doi părinți nu erau alții decât iubiții slujitori ai Măriei sale de la Curte: feciorașul Stancu, ce-i slujise lui Neagoe din vremea când era mare postelnic și logofătul Ivan. Stând ani mulți în preajma domnului, însoțindu-l adesea în drumurile sale de taină la pustnicii din peșteri și pustietăți, inima lor s-a aprins de focul dragostei lui Hristos și au hotărât a lepăda toată desfătarea lumii pentru Dânsul. Iar Măria sa, care îi cinstise la Curte ca pe niște dregători devotați ai săi, mai mult i-a iubit după ce au ieșit din lume, socotindu-i ca pe niște fii. Pentru aceea, însuși a voit a fi de față la slujba tunderii lor în monahism la

Mănăstirea Snagov, unde le-a grăit cu glas umilit și dulce acest cuvânt înțelept:

„Laud nevoința și fericesc pe cel ce este grăbitor întru bunătăți. Binecuvântare și sfințire ție, suflete, după cum zice și apostolul: *Câți sunt purtați de Duhul lui Dumnezeu, aceia sunt fii lui Dumnezeu și slujitorii Sfintei Treimi.*

Deci și vouă să vă dea Dumnezeu tărie!

Ție, fiul meu Ioasafe, că eu aveam multe cugete bune spre tine, să te miluiesc și să te cinstesc, iar tu, fiul meu, ai părăsit cinstea mea și mila și odihna mea. Drept aceea, Domnul Dumnezeu să-ți dea cinste întru Împărăția cerurilor și odihnă cu cei ce au plăcut Lui!

Și tu, fiul meu Varlaame, cheile domniei mele și cămara mea erau în mâinile tale, iar tu te-ai lepădat de cheile mele și cămara mea o ai nesocotit. Drept aceea, să-ți deschidă Domnul Dumnezeu cămările cerului și să-ți fie ușile deschise și neoprite unde sunt vămile cele înfricoșate din văzduh.

Să nu vă pară, fiii mei, că ați făcut un lucru mic, ci ați făcut un lucru mare și lăudat pentru Domnul Iisus Hristos și multă bucurie este acum în cer de fapta voastră. Drept aceea, iubiții mei, privegheați și vă rugați Domnului ziua și noaptea, că aceasta este bucuria Domnului nostru Iisus Hristos și a puterilor cerești, iară diavolului și slugilor lui, rană prea mare.

Și să vă păziți, fiii mei, de satana și de cursele lui și de spurcații lui îngeri și de ale lui scârnave cugete și gânduri! Că prin această bucurie ce ați făcut voi Domnului Hristos, mare necaz și dosadă ați pricinuit pângăritului aceluia duh, care este meșter neadormit cu răutatea firii asupra neamului nostru omenesc, dintru început. Ci încă și aceasta să o știți și să o socotiți, fiii mei: că Adam nu era născut din păcate, după cum suntem noi, ci era zidit de Însuși Dumnezeu și iată că-l înșelă semănătorul de păcate, adică diavolul.

Drept aceea, fiii mei dragi, socotiți aceasta și vă păziți în toată vremea pentru mântuirea voastră, ca să nu vă întoarcă acel vrăjmaș dintru acest lucru bun ce ați început și l-ați dorit și să mâniați pe Stăpânul cel bun și milostiv. Că sluga care știe voia și pofta stăpânului său și nu o face, aceea va fi mai mult căznită și aruncată în temniță, iar sluga care nu știe, nu va fi bătută mult. Iar diavolul întotdeauna îndeamnă să facem păcate. Și să nu vi se pară că veți putea birui pe spurcatul acela cu tăria voastră sau cu nevoința ce ați fi făcut, ci numai cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos.

Drept aceea, fiii mei, să vă sculați noaptea, în vremea când se odihnesc și păsările cerului și peștii apelor, și să vă ridicați mâinile spre cer cu rugăciuni către milostivul Dumnezeu și cu lacrimi și cu suspine să strigați: «O, Doamne, Împărate Atotțiitorule, noi suntem zidirea Ta, ci nu ne lăsa pe noi, făptura Ta, să fim batjocura satanei!». Și așa, Domnul Hristos fiind bun, nu vă va lăsa pe voi, zidirea Sa, să fiți de râsul satanei, ci vă va milui și vă va îngrădi cu mila Lui și veți călca acel șarpe cumplit sub picioarele voastre.

Și mai întâi de toate, fiii mei, să aveți întru voi încuibată cu dragoste frica lui Dumnezeu. Că frica de Dumnezeu este începutul tuturor bunătăților. Că din frica lui Dumnezeu se naște înfrânarea, iar din înfrânare curăția, iar din curăție rugăciunea, iară rugăciunea naște smerenie, iar smerenia naște dragostea. Iar dragostea, toată Legea și prorocii cuprinde și reazemă. Că de aceea mărturisește și apostolul: *Măcar și trupul de l-am da să fie ars, dar de n-avem dragoste, nici un folos nu va fi* (Corinteni 13, 3).

Să nu vă fie nădejdea voastră numai spre post fără de rugăciune, sau spre rugăciune fără post, sau spre post și rugăciune fără de smerita smerenie, ci să vă fie vouă toate acestea lipite și împreunate. Că orice cunună, dacă se împreunează cu tot felul de flori, cu atât este mai frumoasă. Și pentru asta, fiii mei, vă aduc aminte să amestecați postul cu rugăciunea și cu plecata

smerenie şi cu dragostea, iar Domnul nostru Iisus Hristos va împleti toate bunătăţile în cununile voastre. Că de va fi o corabie în mijlocul mării lovită de vânt şi va avea funia împletită numai într-o viţă, vântul o bate şi o clatină până se rupe funia, iar corabia de aici se îneacă şi se cufundă în adânc; iar dacă va fi funia corabiei împletită în multe viţe, pe acea corabie dacă o bate vântul, viţele se ajută una pe alta şi nu se rupe funia şi o scapă din adânc şi nu pătimeşte nimic.

Drept aceea, fiii mei, să vă îngrădiţi cu dragostea lui Dumnezeu şi mintea să vă fie sus, către Domnul. Că mintea este steagul trupului şi până stă steagul sus la război, acel război este nebiruit şi nepierdut, iar dacă va cădea steagul, războiul este biruit şi nu ştie unul pe altul cum piere. Aşijderea şi omul: până-i este mintea către Dumnezeu, el este ca oastea ceea ce-i stă steagul neclătit şi nu piere. Iar omul ce nu-şi ridică mintea către Dumnezeu este ca oastea aceea care-i cade steagul şi este aruncat în întunericul cel împâclat şi în focul cel veşnic. Aşadar, fiii mei, să vă aflaţi pururea treji şi să vă păziţi de înşelăciunea satanei, că lui îi este mare necaz şi dosadă lucrul acesta pe care voi l-aţi făcut.

Şi aşa să ştiţi, că precum se bat valurile mării, aşa va bate şi diavolul cu cugetele cele rele spre voi. Iar de va vedea că nu va isprăvi nimic aşa, el va meşteşugi şi va îndemna ridicând asupra voastră oameni care vor părea mai buni între alţii, preoţi şi călugări. Şi aşa vă vor dosădi aceia şi vor vrea să vă slăbească postul şi rugăciunea şi vor zice: «Pentru ce faceţi mai mult decât noi?». Şi încă şi urâciune vor avea asupra voastră, cum nu va putea ajunge firea omenească. Iar voi, fiii mei, să ştiţi că acele răutaţi nu vor fi de la dânşii, ci vor fi vrajbe şi închipuiri diavoleşti. Dar măcar oamenii de ar zice, sau va veni cuget sau gând la inima voastră, socotind că pentru ce vă chinuiţi trupul vostru cu post, că «dacă va da Domnul zile de viaţă, atunci la bătrâneţe vom posti», apoi voi acele gânduri să nu le credeţi, ci să ştiţi că ele sunt ale împiedicătorului nostru diavolul. Căci

bătrâneţile când vor veni, vor veni cu slăbiciune şi slăbiciunea va veni cu moarte. Că Domnul caută de la tot omul după cât este puterea tăriei lui, iar mai mult nu cere. Aşijderea şi voi, fiii mei, până puteţi, faceţi nevoinţă, iar când nu veţi putea, Dumnezeu ştie pentru atunci că nu puteţi şi nu va cere de la voi mai mult. Şi ceea ce veţi avea strâns de la tinereţe, dar nu alte strânsori decât numai bunătăţile sufleteşti, vă vor ajunge şi la bătrâneţe. Iar de vă va ajunge moartea în tinereţe dintru această nevoinţă spre Dumnezeu, fericiţi veţi fi! Aşadar, privegheaţi, cu postul, cu rugăciunea şi cu smerenia, care este cu adevărat lucru mare.

Şi să fiţi cu mare pază, fiii mei, căci trupul omului este ca focul. Iar mâncarea cea peste măsură este ca lemnele. Şi cu cât se pun lemne în foc, cu atât se aprinde focul mai mare şi arde, iar de se pun lemne mai puţine şi focul arde mai încet, după cum zice unul din sfinţii cei mari. Într-acelaşi chip este şi trupul omului: când mănâncă mult, fără măsură, el se încinge ca şi focul. Pentru aceea, iubiţii mei, să vă nevoiţi cu înfrânarea şi rugăciunea, ca să vă smeriţi trupul. Că toate bunătăţile din înfrânare izvorăsc.

Iar Domnul nostru Iisus Hristos nimic nu iubeşte ca trupul omului, după cum albinele iubesc stupul cu fagurii de miere. Dar măcar că albinele mult iubesc şi poftesc fagurii din stup, dacă se face fum, ele părăsesc fagurii şi se depărtează de stup şi pleacă pe pustii. Aşa şi Duhul Sfânt, iubiţii mei, fuge de trupul celui cu cugete spurcate.

Mai mult decât aceste puţine voroave, fiii mei, de va vrea Dumnezeu să mă împreune cu voi, câte voi şti, noi vom vorbi şi vă voi învăţa. Iar nu din mintea mea, ci din învăţătura Domnului nostru Iisus Hristos. Însă până atunci, fiii mei, Ioasafe şi Varlaame, întotdeauna să vă aduceţi aminte de mine, nechibzuitul şi lenevosul, căci cu adevărat eu sunt viţa cea rea de care v-am zis, care nu face rod, eu sunt oaia cea rătăcită şi pierdută în prăpastie şi despărţită de turma Domnului nostru Iisus

Hristos. Şi sunt mereu înconjurat de fiarele cele rele şi zvăpăioase şi mânioase, care slobozesc din ochi scântei ca fulgerul.

Drept aceea, fiii mei iubiţi, mă rog vouă să mă pomeniţi şi pe mine în sfânta voastră rugăciune şi să nu uitaţi de mine, cela ce sunt tatăl vostru, ca să mă primească şi pe mine Domnul nostru Iisus Hristos, pentru rugăciunea voastră, în turma Sa. Însă nu ca pe unul din drepţii Săi, nici ca pe voi, fiii mei, ci ca pe unul din argaţii cei mai proşti.

Iar de mi se va întâmpla moarte mai înaintea voastră, să fiţi iertaţi, fiii mei, şi încă voi, dragii mei, să mă iertaţi, cu rugăciunea Preacuratei Fecioare şi a noastră Stăpână Maria şi cu ajutorul sfinţilor, câţi au slujit Domnului bine din veci".

Dumnezeu a voit ca unul din părinţi, monahul Ioasaf, să se mute din această viaţă la puţină vreme după călugărie, adeverind cuvântul zis lor de domnul Neagoe că ceasul morţii poate veni cu grăbire. După adormirea lui, domnul a trimis la Mănăstirea Snagov multă milostenie, ca să fie pentru pomenirea iubitului său slujitor, cerând ca orice nevoie va avea obştea să-i fie adusă înainte spre a o îndestula. Şi toate le împlinea inima iubitoare a Mărie sale cu voie bună şi smerenie. Căci pe cât se umple cineva de mila lui Dumnezeu, pe atât dăruieşte oamenilor dragostea curată, care nu caută vreodată ale sale, ci numai ale aproapelui său.

1552 Iunie 20 de zile

Dumnezeule, milostiveşte-Te spre noi şi ne binecuvintează, luminează faţa Ta spre noi şi ne miluieşte!

Multe cuvinte pline de mireasma Duhului Sfânt am păstrat

scrise de mâna domnului Neagoe, dar nici unul nu mă cutremură de fiecare dată până în străfundurile ființei ca acesta:

„Eu, robul lui Dumnezeu, măcar de sunt și mai păcătos decât toți oamenii, ci însă ce am putut pricepe despre oarece parte, n-am putut afla alt rai mai bun și mai dulce decât fața Domnului nostru Iisus Hristos. Că Acela, fraților și fiii mei, este Raiul și Acela este Domn, Acela este veselia și bucuria tuturor bucuriilor. Acolo, la Dânsul, sunt multe și neîncetate glasuri și cântece îngerești și acolo este lumina lumii celei netrecătoare, care păcătosul om nu poate cu mintea să o socotească, nici cu limba să o spuie, câte bunătăți a gătit acolo Dumnezeu celor ce-L iubesc. Deci, iubiții mei, unde va să cerce omul altă milă sau să se îndulcească cu cugetul de alt rai, sau să afle altă bucurie, fără numai luminata față a Domnului? Că nu este omului altă milă mai mare decât să dobândească a petrece cu fața lui Dumnezeu. Pentru aceia, fraților și fiii mei, vă păziți ca nu cumva să vă lipsiți de această față bună și dulce a Acestuia, că de vă veți despărți și veți rămânea săraci de fața cea bună a Dumnezeului Celui viu, câtă jale și muncă și foc cumplit va fi atunci omului aceluia ce se va despărți de dânsa!".

Socotind aceste cuvinte, tot sufletul bine cunoscător va înțelege că Măria sa, petrecându-și viața în nevoința pocăinței celei curățitoare de patimi, se învrednicise, prin harul lui Dumnezeu, de darurile cele mai mari, primind luminarea minții și vederea slavei lui Dumnezeu, pe cât îi este dat omului a putea duce în acest trup. Dar cum s-a făcut aceasta, știe numai Cel Singur Preaslăvit...

Ceea ce putea vedea însă oricine era podoaba sfințeniei zugrăvită pe chipul și-n toate faptele Măriei sale, căci după măsura ostenelilor și smereniei lui, Duhul Sfânt îi dăruise cercetare și mângâiere cât nu poate da lumea aceasta cu toate frumusețile ei...

Iar spre adeverirea celor spuse mai înainte, voi aduce aici aici povestirea despre minunata icoană a Mântuitorului Hristos cea înjunghiată de un ovrei, icoană care împodobește acum biserica domnească de la Curtea de Argeș.

Pe cât îmi amintesc, era în Postul Mare al anului 1515 sau 1516. Măria sa, după obicei, nu lipsea niciodată de la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, căci socotea Liturghia nu ca o datorie pe care se cădea s-o împlinească, ci ca pe dăruirea întregii sale vieți lui Dumnezeu. Uneori îmi deslușea și mie înțelesurile care i se luminau în minte:

- În Sfânta Liturghie, Domnul se deșartă pe Sine și ia chipul celui ce slujește, iar noi socot că suntem chemați să ne golim de noi înșine ca să luăm chipul lui Hristos. Și care este chipul lui Hristos? Smerenia, blândețea, pacea, jertfirea de sine. Așa, viața noastră toată va fi o Liturghie...

Patimile Mântuitorului stăteau pururea înaintea ochilor domnului Neagoe, îndemnându-l la nevoință și înfrânare. Se îngrijea, ca și mai înainte, de toate treburile domniei, dar mintea îi era răpită mai presus de înțelegerea omenească. Fiindcă așa cum cel îndrăgostit, orice ar face și oriunde s-ar afla, are în minte chipul celui iubit de dânsul, la fel cel ce iubește pe Dumnezeu nu poate petrece despărțit de pomenirea Lui. Iar cugetarea la Patimile Mântuitorului îi țintuia sufletul pe crucea iubirii dumnezeiești, care tămăduiește, înviază și umple inima omului cum nici o altă iubire nu o poate face.

În acele sfinte zile, Măria sa a avut o vedenie dumnezeiască. I s-a arătat Mântuitorul Hristos, vorbindu-i dintr-o icoană ce izvora sânge. Chipul Său era ca soarele, privirea ca lumina fulgerului, iar cuvintele, dulci precum adierea de vânt subțire întru care suflă Duhul Sfânt: „Fiul meu Neagoe, grăbește să Mă iei din cetatea Constantinopolului, căci doresc a petrece în țara ta! Rănile Mele vor spăla rănile voastre și vor tămădui toată durerea de la voi"...

Cu umilință și teamă i-a mărturisit Măria sa Părintelui

Macarie minunata arătare, înfățișându-i cu de-amănuntul chipul icoanei ce o văzuse. Iar mitropolitul, rămânând o vreme adâncit în sine, a zis mai pe urmă cu glas schimbat:

- Măria ta, să mulțumim lui Dumnezeu că a căutat spre nevrednicia noastră! Cred că icoana ce s-a arătat Măriei tale nu e alta decât icoana junghiată cu hangerul de un ovrei, care se găsește în biserica Maicii Domnului Pammacaristos a Patriarhiei din Constantinopole. Din câte am știință, și domnul Radu s-a silit a o cumpăra cu mult aur, dar n-a fost voia lui Dumnezeu să vină la noi. Acum însă pare că Domnul a blagoslovit...

Și Mitropolitul Macarie, cu glas domol, a început a ne povesti istoria icoanei.

Nimeni nu-și mai amintea anul în care se petrecuseră faptele. Ceea ce se știa cu adeverire era că făptașul fusese un ovrei cu inima întunecată de boala necredinței, care nu putea suferi icoanele Fiului lui Dumnezeu și din multa ură ce avea, le-ar fi străpuns pe toate cu cuie și piroane. Odată, trecând printr-un loc din cetate unde era pusă la închinare o icoană a Mântuitorului Hristos, nefiind nimeni de față, a luat icoana și s-a ascuns într-o pivniță din apropiere, să-și împlinească gândul diavolesc. Deci intrând în pivniță, a junghiat, ticălosul, cu hangerul trupul Domnului Hristos cel zugrăvit pe icoană. Însă cum a junghiat icoana - o, îndelungă răbdarea Ta, Hristoase! - din ea a izvorât șuvoi de sânge, încât a stropit și hainele ovreiului. Acesta, văzând minunea, mai mult s-a tulburat și neștiind ce să facă, a luat icoana și a aruncat-o într-un puț din pivniță, acoperind în urmă cu un pod de lemn. Apoi a ieșit afară, ca și cum nimic n-ar fi știut și nu s-ar fi întâmplat. Dar dacă a ieșit afară, l-au înconjurat niște oameni, întrebându-l ce i s-a întâmplat de are atâta sânge pe haine. Căci acele picături din sfântul sânge care-l stropiseră se făcuseră ca niște râuri pe hainele lui. Iar el, privindu-se cu îngrozire, s-a văzut silit să mărturisească minunea. Au alergat deci cu toții la pivnița părăsită. Și dacă au

ajuns la puț, au găsit apa roșie toată, iar când au scos icoana, au aflat-o șiroind fără oprire sânge din rana hangerului. Atunci ovreiul s-a străpuns la inimă și a crezut în Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și s-a botezat împreună cu toată casa lui și cu mulți ovrei din Constantinopole. Iar dumnezeiasca icoană a fost mult cinstită, făcându-se lucrătoare de nenumărate minuni și izvorâtoare a tot darul și mângâierea, iar vestea ei s-a dus pretutindeni. În vremea împăraților creștini ai Bizanțului ea a stat mereu în biserica Sfântului Nicolae de lângă marea biserică a Sfintei Sofia din Constantinopole, apoi soarta ei a fost legată de cea a Patriarhiei, mutându-se mai întâi în biserica Sfinților Apostoli, iar în anii aceștia mai de pe urmă, la Mănăstirea Pammacaristos, unde se află acum Patriarhia.

De mult cutremur s-a umplut inima domnului Neagoe la auzirea acestei istorisiri. Și aprinzându-se de dragoste, a rânduit îndată dregători de seamă care să meargă la Constantinopole după icoană, dându-le din destul aur, argint și scrisori de solie, precum se cădea. Încă i-a învățat cu de-amănuntul cu ce cuvinte să meargă la Patriarh și la chir Manuil, iubitul nostru sfătuitor și la căpeteniile turcești, pentru a primi învoirea lor. Și nu puțină a fost cheltuiala domnului spre a-și împlini dorirea, dar pentru o comoară ca aceea, toate vistieriile lumii nu însemnau nimic.

Iar Dumnezeu a blagoslovit râvna Măriei sale și a rânduit toate fără poticnire.

Și dacă au adus solii dumnezeiasca icoană a Pantocratorului, domnul Neagoe a primit-o cu negrăită bucurie și cu lacrimi de umilință s-a închinat ei. Pe urmă a tocmit meșteri iscusiți care să lucreze o cunună de aur cu mărgăritare din cele mai alese și alte feluri de pietre scumpe și a așezat-o cu evlavie deasupra icoanei. Și a rămas icoana la Târgoviște până ce a fost isprăvită ctitoria de la Argeș, în 1517, când s-a mutat cu cinste

în biserica de acolo a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Şi mare mângâiere a revărsat ea asupra noastră, cât nu pot spune în cuvinte darul ce-l avea această icoană.

O, chip al Domnului meu Iisus Hristos, întipăreşte-te în mintea şi inima mea, ca nimic să cuget, nimic să doresc, nimic să iubesc afară de Tine! Căci toate cele ale lumii, fie oricât de frumoase şi vrednice de cinste, sunt vătămătoare şi înşelătoare când înlănţuiesc tainic gândul omului şi răpesc inimii dorul după Hristos...

1552 Iunie 22 de zile

În fiecare după-amiază a plouat cu tunete şi fulgere, apoi soarele s-a arătat iarăşi dintre nori şi a risipit întunecimea văzduhului. Ce schimbătoare este şi firea omului! Acum gânduri şi furtuni, acum linişte şi soare... Gândurile, asemenea valurilor Oltului, nu încetează a veni unele după altele. Cine va opri împrăştierea lor? Cine va statornici sufletul omului în matca cea netulburată a liniştirii? Singur, singur Numele Domnului, fără de Care nu putem face nimic.

Mă aşez să scriu iarăşi şi zic: cu adevărat, nimic nu pot săvârşi cu puterile mele, căci ce poate face mâna de lut fără mila şi insuflarea lui Dumnezeu, ce poate face gândul cel mai slab decât aerul fără puterea Lui? Pentru aceea mă rog: Dă-mi cuvânt, Cuvinte al Tatălui, ca să pot grăi drept cele despre robul tău iubit, Neagoe Basarab!

Fiți dar și voi milostivi, precum Tatăl vostru cel ceresc milostiv este...

Cu adevărat, nu știu să fi trecut zi în care Măria sa să nu se fi cercetat cu dreptate de a plinit ori nu acest cuvânt. Iar prilejurile se iveau cu prisosință, căci *ochii slugilor sunt pururea la mâinile stăpânilor lor, până ce se vor milostivi spre dânșii...*

Mila și bunătatea domnului Neagoe se revărsau deopotrivă asupra tuturor. El nu căuta la fața omului, nici la dregătoria sa. Sărmanii, bolnavii și neputincioșii aflau în Măria sa un părinte mângâietor și un stăpân blând. Ușile palatului erau deschise fără oprire pentru cei în nevoi, iar domnul nu se rușina, din vreme în vreme, a-și cerceta el însuși norodul, luând portul unui boier simplu și amestecându-se în mulțime, spre a cunoaște necazurile și viața oamenilor de rând.

Și socot că nu greșesc dacă spun că pe nici unul din cei lipsiți Măria sa nu l-a lăsat nemiluit, pe cât i-a stat în putință.

- E prea bogată țara noastră, zicea el, ca să poată duce păcatul cârtirii sărmanilor!

Într-adevăr, cu mila lui Dumnezeu și buna chivernisire a domnului, în scurtă vreme nu se mai aflau în toată Țara Munteniei oameni care să nu aibă cu îndestulare cele ale traiului, decât numai cei ce nu voiau să muncească. Iar aceia care din pricina bolilor sau a bătrâneții nu se mai puteau osteni să-și câștige traiul, aflau adăpost în bolnițele ridicate din porunca Măriei sale în multe din târgurile muntenești. Încă și pe lângă Curțile domnești de la Târgoviște, București, Câmpulung, Argeș și Târgșor a rânduit domnul a se face câte o spițerie și bolniță pentru cei sărmani. Iar pilda milostivirii sale a fost urmată de mulți dintre jupanii temători de Dumnezeu ai țării, astfel încât tot norodul avea înlesnire și reazem. Și nu numai creștinilor s-a arătat Măria sa milostiv ca o maică, ci și păgânilor ce-i cereau ajutorul, asemănându-se Împăratului ceresc care strălucește soarele Său și trimite ploaie și peste cei buni și peste cei răi, cum arată Scriptura.

Dragostea de oameni a Măriei sale era curată şi fără gând viclean. Că nimic nu făcea dânsul pentru slava omenească ori pentru a căpăta ceva în schimb. Iar astfel poate să iubească numai cel ce s-a umplut de Dumnezeu. Măria sa simţea din adâncul sufletului că nimic nu preţuiesc ctitoriile, nimic înseamnă postirile, rugăciunile şi toate milosteniile trupeşti, dacă inima nu are înăuntrul ei dragostea lui Dumnezeu. *Că de aş împărţi toată averea mea şi mi-aş da trupul meu să-l ardă, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte,* spune şi vrednicul de crezare Pavel.

Iar această dumnezeiască iubire pe care o avea Măria sa lucra cu putere şi în ceilalţi. Că de nimic nu se mişcă mai mult sufletele oamenilor ca de dragostea inimii care se dăruieşte fără a cere nimic înapoi. Chiar păgâni şi necredincioşi de ai voi să aduci la credinţă, nu se vor minuna atât văzându-te făcând lucruri prea mari, biruind pe toţi vrăjmaşii, săvârşind multe feluri de minuni, cât se vor schimba văzându-te liniştit, blând şi paşnic la obicei. Că nimic nu poate să lucreze în om atât cât dragostea cea după Dumnezeu.

Flacăra iubirii pământeşti fumegă, pâlpâie şi se stinge la cea mai slabă adiere. Ea nu are tărie decât atâta vreme cât primeşte înapoi cele ce i se cuvin. Dragostea lui Hristos însă nu este aşa, căci El a îndurat chinuri şi moarte nu pentru iubirea unor făpturi curate şi pline de credincioşie, ci pentru nişte păcătoşi şi ucigaşi, pentru nişte suflete murdare şi stricate, duhnind a moarte înainte de a muri. *Dumnezeu şi-a arătat dragostea Sa spre noi prin aceea că fiind noi păcătoşi, a murit pentru noi,* lămureşte şi apostolul. Aceasta este iubirea care întrece orice înţelegere. Şi această iubire o agonisise în inima sa, ca pe o roadă a Duhului, domnul Neagoe...

Grija de căpetenie a Măriei sale în cele din afară era, în acea vreme, isprăvirea Mănăstirii Argeşului. Îmi amintesc cu

duioşie de neodihna lui pentru casa Domnului... Cu adevărat, n-a dat somn ochilor săi, nici genelor sale dormitare, nici tâmplelor odihnă, până ce n-a sfinţit locaş Preacuratei Maici a lui Dumnezeu.

Câteodată, întorcându-se noaptea târziu de la Argeş, domnul venea în odaia unde vegheam brodând. Lucram atunci un epitaf cu Pogorârârea de pe Cruce, pe care voiam a o dărui mănăstirii spre pomenirea noastră. Pentru aceea şi închipuisem la poalele crucii, în genunchi, pe cele trei domniţe împreună cu mine. Măria sa se aşeza în jilţul Măriei sale şi-mi povestea cât s-a mai înălţat zidirea şi ce mai era de împlinit. Apoi rămânea privind în tăcere undeva departe, pe deasupra mâinilor mele, iar după o vreme se ridica să-şi împlinească pravila de rugăciune. De vreo două ori însă, domnul a aţipit în jilţ şi privindu-l, inima mi s-a frânt de milă. Slujnicele îmi ziceau că adesea, luminile din odaia Măriei sale nu se stingeau până în zori. Ştiam că ostenelile ce le făcea de mulţi ani erau peste puterile omeneşti.

- Măria ta, caută şi te odihneşte măcar câteva ceasuri! îl rugam. Ajunge zilei osteneala ei!

Iar domnul, cu ochii încercănaţi de nesomn, asculta supus, precum un copil de maica lui. Atunci îl însoţeam în odaia Măriei sale şi-l acopeream cu linţoliul, ca pe Ioan şi Anghelina, coconii cei mici...

Tot în acea vreme a fost voia lui Dumnezeu să o cheme la Sine pe sfânta mea bunică, maica Anghelina. Mulţumesc milostivirii Lui că i-a dăruit o moarte creştinească, o moarte cuvioasă, ca unui suflet sfânt! Ne trimisese cu puţină vreme înainte o scrisoare în care ne binecuvânta pe toţi cu dulci cuvinte şi îşi cerea iertare de la noi. În dimineaţa în care a murit, precum ne-a spus mai pe urmă Preasfinţitul Maxim, a chemat la sine pe duhovnicul mănăstirii. A cerut să se spovedească,

după care s-a împărtășit cu chip luminat. Apoi, în timp ce ucenica îi citea rugăciunile de mulțumire, sufletul ei a zburat la locașurile cerești. Și cred că Dumnezeu n-a judecat-o cu neîndurare, căci nici dânsa nu-mi amintesc să fi judecat vreodată pe cineva! Numai cuvinte de aur au ieșit din gura ei în toată viața.

La scurt timp, în 1516, s-a mutat din această viață trecătoare și înțeleptul Părinte Maxim, unchiul meu.

Am plâns mult după amândoi, căci legăturile de sânge sunt puternice și nu pot fi șterse nici prin trecerea anilor, nici prin depărtarea locului. De la o vreme însă am simțit că sufletele lor și-au aflat odihna și pacea întru mila Stăpânului. Și o tainică mângâiere mă încredințează până astăzi de mijlocirea lor sfântă către bunul Dumnezeu.

Multe lucruri trebuiau puse în rânduială pentru sfințirea de la Argeș, sărbătoare pe care domnul Neagoe o dorea a fi o prăznuire a întregii Ortodoxii! Că și atunci, ca și în anii aceștia, Biserica lui Hristos era ținută cu deadinsul la smerenie de necredincioșii care stăpâneau la Constantinopole. Iar Măria sa a râvnit a aduce întregii Biserici pravoslavnice slavă și mângâiere și pentru aceea a tocmit toate mai dinainte cu multă chibzuială, cerând mereu ajutorul și binecuvântarea lui Dumnezeu.

Astfel, în primăvara anului 1517 domnul a mers la Curtea de la Buda pentru a se închina tânărului rege ungur Ludovic al II-lea Jagello, înscăunat cu un an mai înainte. Aceasta a făcut-o Neagoe pentru a asigura pacea țărișoarei sale la hotarul dinspre miazănoapte și a da ungurilor cinstea mult poftită de dânșii. Măria sa a ales a se smeri înaintea lui Ludovic, căci altfel ghimpii pizmei ar fi putut tulbura liniștea noastră. Fiindcă mulți principi și domni și-ar fi dorit să poată strânge în jurul lor toată Biserica și pe slujitorii ei cei mai de seamă, cum avea s-o facă Măria sa la Argeș, dar această cinste nu se dă celui ce

o caută, ci celui întru care binevoieşte Duhul lui Dumnezeu. Tributul către turci era şi el plătit la vreme, peşcheşurile asemenea, iar Neagoe nu se zgârcea a trimite din vreme în vreme daruri de preţ şi soli iscusiţi care să-i amintească sultanului Selim că are în Ţara Românească un domn înţelept şi bine chivernisitor. Aşa căpătase Măria sa învoială de la padişah să săvârşească sfinţirea de la Argeş, poate cea mai măreaţă slujbă de după căderea Constantinopolului, un adevărat praznic de biruinţă a Pravoslaviei asupra potrivniciilor istoriei.

Şi ca bucuria să fie deplină, Măria sa a purtat grijă ca în ziua sfinţirii să se săvârşească şi slujba proslăvirii de către Biserică a iubitului nostru părinte duhovnicesc, Nifon Patriarhul. Căci cu ajutorul lui Dumnezeu, toate au fost isprăvite la vreme, slujba, viaţa şi icoana fericitului. Iar soborul arhiereilor s-a plecat cu evlavie înaintea semnelor prin care Dumnezeu arăta cu adeverire că a primit pe robul Său Nifon în ceata aleşilor Lui şi a primit cu bunăvoinţă rugămintea domnului Neagoe de a-l trece în rândul sfinţilor pe Fericitul Nifon în ziua sfinţirii mănăstirii de la Argeş.

Praznic peste praznic, bucurie peste bucurie şi har peste har am avut atunci, despre care lucruri rog milostivirea lui Dumnezeu să-mi ajute a scrie mai departe, în zilele ce vor urma...

1552 Iunie 25 de zile

Cât de frumoasă eşti tu, mireasa mea, şi fără nici o pată...

Aceasta este mărturisirea de dragoste a Mântuitorului Hristos pentru Biserica Sa, pe care Duhul Sfânt a rostit-o prin gura proorocului. Pe această Biserică, pentru care Fiul lui Dumnezeu şi-a vărsat sângele pe cruce, a iubit-o şi a cinstit-o Măria sa cu

nesfârşită dragoste şi umilinţă, amintindu-şi pururea cuvintele Sfântului Nifon: „În Biserică, fiul meu Neagoe, aflăm viaţa cea veşnică, fiindcă în ea ne tămăduim de rănile aducătoare de moarte ale păcatelor şi cunoaştem adevărul şi slobozenia".

Nu în felul oamenilor lumeşti înţelegea domnul rostul Bisericii. Ci având inima curăţită de patimi, Măria sa cunoştea că Biserica este dincolo de ziduri, de măreţele slujbe şi procesiuni, dincolo de toate câte sunt trecătoare şi supuse legilor pământeşti. Acestea sunt haine ale Bisericii, frumoase şi de mare preţ - că aşa se şi cade ei a avea - dar nu sunt Biserica. Domnul ştia că viaţa de taină a Bisericii este rugăciunea, în afara căreia nu poţi avea părtăşie cu Mirele Bisericii. Fiindcă rugăciunea este sângele care străbate trupul Bisericii, iar dacă cineva încetează a se mai ruga, atunci se uscă şi piere, ca un mădular ce nu-şi mai dă sângele său trupului.

Dar şi biserica văzută, cea tocmită din piatră, este fără preţ pe pământ, căci într-însa, pe Sfânta Masă, se află Împăratul Împăraţilor şi Domnul Domnilor. Şi în marea Sa iubire pentru noi, Dumnezeu Însuşi umple biserica cea făcută de mâna omenească cu venirea Sa, aşa cum la Cincizecime, Duhul Sfânt a umplut casa în care se aflau adunaţi apostolii. Pentru aceea, ctitorirea unei biserici, zugrăvirea şi împodobirea ei este o slujire sfântă, asemenea slujirii preoţeşti.

În vara anului 1517, zidirea Mănăstirii Argeşului era pe sfârşite. Bine întocmită, ca o mare lavră a Ţării Româneşti, avea în mijloc biserica, asemenea unui chivot preaînfrumuseţat, iar de jur-împrejur străjuiau chiliile, clopotniţa, trapeza largă, mghernița, pivnița şi celelalte acareturi de trebuinţă. Toată mănastirea era îngrădită cu zid de piatră meşteşugit lucrat, iar înăuntru era o curte largă, cu trandafiri şi copăcei binemirositori. Şi era întreaga mănăstire, precum a scris mai pe urmă Părintele Gavriil Protul, asemenea raiului lui Dumnezeu

aşternut cu flori, având în mijloc, ca pe un pom al cunoştinţei, biserica, din care mâncând Trupul şi Sângele lui Hristos, ne izbăvim de moarte şi dobândim veşnica viaţă.

În ziua sfinţirii, biserica scânteia, cu adevărat, de cerească frumuseţe, încrustată cu flori măiestrit cioplite, cu rozete şi brâu împletit, cu turle minunat răsucite şi cu clopoţei de aur în ciocul porumbeilor de sub streaşină, sunând dulce în lumina lină a asfinţitului. Albul marmurei strălucea sub ultimele raze de soare, brăzdat de broderii poleite cu aur şi lapis lazuli, precum am povestit mai înainte. Căci numai pentru podoaba din afară a zidirii, domnul cheltuise nemăsurată avere, ca să se mire şi păgânii de câtă cinstire dă Bisericii neamul creştinesc.

Iar Măria sa, iubind unirea şi sobornicitatea Bisericii, a chemat la sfinţire pe Patriarhul Theolipt al Ţarigradului şi a toată lumea şi cu dânsul încă patru mitropoliţi, unul de Seres, altul de Sardia, de Midia şi Milinic şi i-a primit cu mare cinste, ca pe nişte slujitori de taină ai lui Dumnezeu şi sfetnici ai Lui. Încă a mai trimis domnul scrisoare către Cuviosul Gavriil, protosul Sfântului Munte, ca să cheme la Argeş, de va fi cu putinţă, şi pe unii din egumenii marilor mănăstiri de acolo. Şi o, blagoslovenia şi iconomia lui Dumnezeu, că toţi egumenii de la marile lavre athonite, cele douăzeci la număr, au găsit cu cale să vină în ţărişoara noastră şi să cinstească Mănăstirea Argeşului cu sfintele lor rugăciuni, dând prin aceasta şi mulţumire Măriei sale pentru toate câte le înnoise în acei ani în Sfetagora! Iar domnul i-a primit pe toţi cu nespusă bucurie şi smerenie, ca pe nişte apostoli ai lui Hristos şi pe fiecare a întâmpinat cu cuvinte frumoase şi luminate, pe cât i-a pus Dumnezeu în minte Măriei sale să grăiască.

În ziua dinaintea sfinţirii au ajuns la Argeş încă şi toţi egumenii de la mănăstirile munteneşti cu tot clerul şi mulţime mare de călugări şi preoţi din Moldova, de dincolo de Carpaţi, din Serbia, precum şi norod mult, jupani, negustori şi ţărani cât nu putea vederea a cuprinde. Iar ochii tuturor numai două

lucruri căutau a privi: minunea bisericii celei noi şi faţa domnului celui blând şi înţelept...

Însuşi Măria sa era copleşit de darul lui Dumnezeu ce umbrea asupra noastră şi asupra ctitoriei sale. Înveşmântat în hlamidă strălucitoare, cu vulturul bicefal - însemnul imperial - brodat pe spate şi pe poale, cu coroana de aur pe creştetul său cel cu maiestate cuvioasă, înconjurat de patriarh şi mitropoliţi, domnul părea cu adevărat un bazileu drept-credincios din vremurile de slavă ale Bizanţului. Iar coconii domneşti dimpreună cu mine îl urmam cu sfială şi bucurie, primeniţi în veşminte noi, ca să nu facem de ruşine o astfel de zi sfântă! Fiecare din coconi avea pe creştet cunună de aur şi mărgăritare, iar domniţele, după chipul mamei lor, purtau diademe cu pandelocuri de nestemate. Aşa am şi fost zugrăviţi mai târziu în pronaosul bisericii, la locul cel rânduit ctitorilor.

Seara, în ajunul duminicii în care s-a săvârşit slujba sfinţirii, ne-am adunat cu toţii în biserica nouă, pentru a săvârşi slujba Vecerniei cu Litia şi cu cântarea cea către Preacurata Maică, Stăpâna noastră.

Lăuntrul bisericii fusese şi el împodobit pe măsura strălucirii din afară. Mulţime de icoane ferecate cu aur, argint şi pietre scumpe înfrumuseţau tâmpla altarului şi laturile bisericii, iar icoana cea de minuni făcătoare a Pantocratorului şedea împodobită cu cunună de aur şi mărgăritare în faţa catapetesmei. Alături, icoana Fericitului Nifon, lucrată cu mare măiestrie de zugravul Dobromir, umplea biserica de strălucirea sa. Minunate erau şi icoanele cele cu două feţe, având zugrăvite pe o parte chipuri de sfinţi cuvioşi şi pe cealală parte pe marii mucenici, după cum poruncise Măria sa. Iar policandrele cu multe lumânări şi făclii, tetrapoadele aurite, fumul de felurite tămâi ce nu se pot spune, toate înălţau parcă slavă lui Dumnezeu, dimpreună cu oamenii, pentru mila Sa cea mare.

În mijlocul acestei străluciri, inimile noastre şopteau înfiorate împreună cu Împăratul Solomon: *Oare adevărat să*

fie că Domnul va locui cu oamenii pe pământ? Cerul şi cerul cerurilor nu Te încap, cu atât mai puţin acest templu pe care l-am zidit numelui Tău, însă caută la rugăciunea robului Tău şi să-Ţi fie ochii deschişi ziua şi noaptea la templul acesta, la acest loc...

După slujba Vecerniei am ieşit cu toţii şi am cinat cu pace şi mulţumire, odihnindu-ne apoi ca la două ceasuri pentru slujba de noapte. Pe urmă Măria sa dimpreună cu noi toţi, cu patriarhul, mitropoliţii şi egumenii am săvârşit cântarea Utreniei, stând în rugăciune înaintea lui Dumnezeu până în zori,

Şi era biserica asemenea raiului cu sfinţi, împodobită cu chipurile cele cu dumnezeiască cuviinţă ale cuvioşilor părinţi athoniţi care au ţinut rânduiala şi tipicul slujbei. Îmi sună şi acum în urechi cântarea dulce şi măreaţă a Canonului Înnoirii, cel întocmit de părintele nostru Ioan din Damasc, umiliciosul cântăreţ al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: „Cei răniţi cu dorul cel preadulce dumnezeiesc, veniţi în această casă împărătească, să ne împărtăşim cu Mirele Hristos, cântând: Bine eşti cuvântat în biserica slavei Tale, Doamne!".

Iar dacă s-a sfârşit Utrenia, s-a luminat de ziuă. Când am ieşit afară, soarele săruta pământul ţării, de parcă din cer, bunul Dumnezeu ar fi pecetluit dragostea noastră cu dragostea Lui. Ne-am tras sufletul puţină vreme, având în ochi strălucirile unei dulci bucurii. După un ceas au răsunat cu putere toate clopotele cele mari şi mici, vestind că urma să se săvârşească târnosirea bisericii. Sosise ziua cea mare, pe care domnul Neagoe o visase de atâţia ani. Sosise ceasul împlinirii pentru bărbatul dorirorilor duhovniceşti. Ieşind din odaia sa şi privind de pe cerdacul egumeniei către biserica cea nouă, Măria sa a şoptit:

- Casei Tale se cuvine sfinţenie, Doamne, întru lungime de zile!

Iar bătrânul Mitropolit Macarie, cu ochii plini de lumină, a căutat spre noi, murmurând alt stih al psalmilor:

- Că întru Tine este locaşul tuturor celor ce se veselesc!

Întâi s-a făcut slujba aghiazmei celei mici, după rânduială şi s-a stropit tot lăuntrul bisericii. După aceea, sfinţitul Patriarh Theolipt, urmat de mitropoliţi, preoţi şi diaconi a înconjurat de trei ori biserica cea nouă, cântând laolaltă cu întregul norod: „Sfinţilor mucenici care bine v-aţi nevoit şi v-aţi încununat, rugaţi-vă Domnului să se mântuiască sufletele noastre!". Şi iarăşi: „Slavă Ţie, Hristoase Dumnezeule, lauda apostolilor şi bucuria mucenicilor, a cărora propovăduire este Treimea cea de o fiinţă!". Fără tăgadă că îngerii înşişi cântau dimpreună cu oamenii şi duceau la tronul lui Dumnezeu rugăciunea noastră...

După a treia înconjurare s-a intrat în sfântul altar, iar patriarhul a dat citire hrisovului de sfinţire. Apoi, vărsând Sfântul Mir în stâlpul Sfintei Mese, a rostit cu glas mare, în limba elinească:

- Ctitorilor sfântului locaşului acestuia: Neagoe Basarab, domn a toată Ţara Munteniei, Elena doamna şi coconilor lor, Theodosie, Petru, Ioan, Stanca, Ruxanda şi Anghelina, veşnică pomenire!

Şi tot clerul a răspuns:

- Amin. Amin!

Pe urmă s-au aşezat cu grijă părticele din sfintele moaşte ale mucenicilor, după rânduială şi s-a pecetluit stâlpul prin turnarea cerii topite dimpreună cu a sacâzului, răşinii, tămâii şi a celorlalte, punându-se deasupra lespedea Sfintei Mese. După aceasta, patriarhul s-a îmbrăcat în veşmânt alb de pânză şi a ieşit în faţa uşilor împărăteşti. Îngenunchind, a înălţat graiuri ca acestea, rostind rugăciunea Sfântului Calist:

- Dumnezeule Cel fără de început şi veşnic, Care toate le-ai adus dintru nefiinţă la fiinţă; Cel ce locuieşti întru lumina cea neapropiată; Cel ce ai cerul scaun şi aşternut picioarelor pământul; Care ai dat lui Moise poruncă şi pildă; Cel ce ai pus Duhul Tău în Beţaleel, meşterul cel mare şi l-ai îndestulat pe dânsul cu înţelepciune spre întocmirea şi ridicarea Cortului Mărturiei, în care erau închipuirile adevărului; Cel ce ai dăruit

lui Solomon înălțimea cugetului și lărgimea inimii și printr-însul ai ridicat Biserica Ta cea veche și sfinților Tăi apostoli le-ai înnoit darul închinării în Duh și al slujirii Cortului celui adevărat și printr-înșii în tot pământul ai sădit sfintele Tale biserici, ca să se aducă în ele preasfintele și cele fără de sânge Jertfe; Care ai binevoit a se zidi această sfântă biserică de acum, întru numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, întru slava Ta și a Unuia Născut Fiului Tău și a Sfântului Duh, Însuți, Cel fără de moarte și mare Dătătorule Împărate, adu-ți aminte de îndurările și de milele Tale că din veac sunt și nu Te scârbi de noi, cei întunecați cu mulțimea păcatelor și nu strica așezământul Tău pentru necuviința noastră. Ci treci și acum cu vederea greșalele noastre, ca fără de osândă să săvârșim sfințirea jertfelnicului acestuia. Așa, Stăpâne, Doamne Dumnezeul nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului, auzi-ne pe noi păcătoșii, rugămu-ne Ție și trimite pe Sfântul Duh cel închinat și atotputernic și sfințește locașul acesta! Să fie ochii Tăi deschiși către el ziua și noaptea și urechile Tale luând aminte spre rugăciunea celor ce cu frică și cu smerenie intră în el și cheamă preacinstitul și de mare cuviință Numele Tău. Preamărește-l pe el mai mult decât altarul celor din Legea Veche, încât dumnezeiești Jertfe ce se vor săvârși în el să ajungă la sfântul, cel mai presus de ceruri și tainicul Tău Jertfelnic. Și ne dă nouă darul umbririi Tale celei preacurate, că nu în facerea nevrednicelor noastre mâini ne punem nădejdea, ci întru a Ta necuprinsă bunătate, Dumnezeule lăudat și preaslăvit în veci!

Apoi mitropoliții au spălat Sfânta Masă cu apă curată, iar la sfârșit, Patriarhul Theolipt a vărsat peste lespede miresme de trandafir. După ce Sfânta Masă a fost ștearsă cu bureți și pânzeturi curate, ca un prunc nou botezat, preasfinția sa a turnat Sfântul Mir peste ea de trei ori, în chipul crucii. Iar la cele patru colțuri s-au lipit icoanele celor patru Evangheliști. Apoi Sfânta Masă a fost și ea îmbrăcată în giulgiu alb, ce se zice catasarcă.

Și multă bucurie am avut când Patriarhul a rostit din nou:

- Se pecetluieşte altarul acesta în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.

După aceea, arhiereii au aşezat Evanghelia şi candela pe Sfânta Masă. Iar chivotul cel cu multă podoabă a fost pus pe Sfântul Prestol chiar de mâinile domnului Neagoe, după porunca patriarhului. Apoi s-au stropit cu aghiazmă şi s-au însemnat cu Sfântul Mir pereţii bisericii şi împlinindu-se astfel toată rânduiala, aprinzându-se candelele şi făcliile, s-a dat binecuvântarea pentru dumnezeiasca Liturghie. De acum, toate erau gata să slujească Tainei celei mari. Cerul s-a coborât pe pământ, Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat, S-a răstignit şi a înviat pentru mântuirea noastră. Pentru toţi împăraţii pământului, pentru boieri, pentru robi, pentru toţi cei păcătoşi...

La sfârşitul Liturghiei, domnul Neagoe s-a împărtăşit, iar după el, întreaga familie domnească şi tot norodul cel binecredincios. Hristos ne dăruise toate darurile Sale şi pe Sine Însuşi. Ce altceva mai mult puteam râvni?!

Însă dărniciei lui Dumnezeu nu este hotar şi bucurie la bucurie s-a adăugat.

Acum, cu veşmântul sufletului albit şi înnoit, puteam îndrăzni noi, cei petrecători pe pământul patimilor, să împlinim rânduiala proslăvirii celui între sfinţi părintelui nostru Nifon. Inimile noastre Îi mulţumeau lui Dumnezeu că ne-a învrednicit a trăi, mai presus de nădejdile noastre, acea clipă sfântă. Aceasta era ziua pe care o făcuse Domnul, iar noi ne bucuram şi ne veseleam întru ea...

Patriarhul Theolipt a citit mai întâi tomosul de sfinţire. A urmat apoi o procesiune măreaţă cu moaştele şi icoana Fericitului Nifon, în cântările de laudă ale stihurilor şi troparelor închinate lui. Bucuria ne înconjura din toate părţile. Dragostea părintească a Patriarhului Nifon ne îmbrăţişa duios sufletele, în chip simţit. Când procesiunea s-a încheiat, însuşi Măria sa a dat citire înaintea tuturor Vieţii Sfântului Nifon, întocmită anume pentru ziua proslăvirii sale de Părintele Gavriil Protul,

egumenul cel mare al Sfântului Munte. Ascultând cuvintele pline de dulceață ale istorisirii sfinte, mi-am ridicat privirea spre domnul Neagoe. Chipul Măriei sale strălucea. În ochi i se iviseră boabe de lumină, mărgăritare ale dragostei plinite.

A urmat apoi un ospăț ospăț mare, de veselie tuturor noroadelor. Dealurile dimprejur au fost întinse cu mese și îndestulare, încât nimeni n-a plecat fără mângâiere și mulțumire. Milostivul domn a întins mâna dragostei și i-a dăruit pe toți, pe cei mici și pe cei mari, pe săraci și pe văduve, pe cei neputincioși și pe cei lipsiți. Iar patriarhului, mitropoliților și cuvioșilor părinți veniți din Muntele Athonului, Măria sa le-a dăruit scumpe panaghiare, cădelnițe, potire și alte daruri preaîmpodobite ce nu se pot număra, căci de toate se grijise domnul cu multă vreme înainte, ca un cârmuitor priceput și mărinimos. Încă a mai hotărât danie anuală la toate mănăstirile Sfântului Munte, după cum stă scris până acum în toate cronicile, spre pomenirea și iertarea păcatelor noastre.

Despre frumusețea bisericii de la Argeș s-au spus multe de atunci și încă se vor mai spune. Însă nu pentru fală ori slavă de la oameni a zidit-o domnul Neagoe cu așa nespusă podoabă, ci fiindcă a dorit a întrupa în zidurile unei biserici dragostea Măriei sale pentru Dumnezeu. Mănăstirea de la Curtea de Argeș a devenit de atunci arhimandrie, asemenea celei de la Tismana, iar Mitropolia s-a mutat la Târgoviște, așa cum fusese și dorința Sfântului Nifon.

Au trecut de atunci aproape treizeci de ani... Rămân în urma noastră aceste ziduri de piatră, de care numele noastre vor fi legate peste veacuri. Însă nu în tăria pietrei ne punem nădejdea, ci în Numele Domnului, care ne mântuiește pe noi.

1552 Iunie 26 de zile

După sfinţirea de la Curtea de Argeş, Măria sa a petrecut câteva zile cu aleşii noştri oaspeţi, dând fiecăruia cinstea şi dragostea cuvenită. Şi au fost acele ceasuri pline de blagoslovenie şi har, căci pe cât înseta Neagoe după cuvântul lui Dumnezeu, pe atât şi Patriarhul Theolipt dimpreună cu mitropoliţii şi sfinţiţii egumeni athoniţi şi-au vărsat izvorul înţelepciunii şi dreptei lor socoteli duhovniceşti în urechile sale.

Toate tainele credinţei noastre creştineşti, toată calea ce duce pe om către sfinţenie şi unirea cu Dumnezeu ni le-au lămurit aceşti luminaţi părinţi, ca unii ce-şi aveau viaţa împodobită din tinereţile lor cu obiceiuri şi tocmeli îngereşti. Şi era cuvântul fiecăruia împletit atât din învăţătura dogmelor Bisericii, cât şi din povaţa pentru curăţirea sufletului de patimi, căci amândouă acestea nu pot petrece una fără de alta.

Astfel am auzit de la dânşii cuvânt despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, despre cinstirea sfintelor icoane şi a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu prin care a venit în lume mântuirea, despre cele două firi ale Mântuitorului Hristos, toate după predania curată a Sfintelor Soboare. Iar împreună cu dogmele credinţei primeam din sfinţita lor gură şi dulcea sfătuire pentru lupta cu patimile, pentru rugăciune şi smerenie şi, în scurt a spune, pentru toată lucrarea care duce pe om la asemănarea după har cu Ziditorul şi Dumnezeul său. Pentru aceea şi domnul Neagoe, văzând atâta folos, s-a sârguit a chema la aceste ospeţe duhovniceşti pe egumenii şi călugării Ţării Munteneşti, spre zidirea tuturor.

Iar Măria sa însuşi asculta toate cu smerenie şi luare-aminte, bucurându-se de cuvintele părinţilor ca cel ce a aflat comoară mare. Şi multe din acele sfătuiri le-a însemnat atunci cu mâna sa, cuprinzându-le mai pe urmă în „Învăţăturile" pe care le-a lăsat spre moştenire fiului nostru Theodosie.

Astăzi, când duhul mi se stinge adesea în nesimţire şi uitare, deschid iară şi iară cartea cu acele sfinte însemnări. Ochii

mei sărută slovele scrise de Măria sa, ca pe o icoană a iubirii pentru Hristos din care-mi trag lumină și, cu suflet umilit, citesc:

„Fiul meu, să nu te împleticești în lucrurile lumii acesteia, ca să te poți pocăi. Ține-te de dreptate, de adevăr, de dragoste și de frica lui Dumnezeu. Fii blând, nepizmătăreț, ascultător și răbdător, urând cuvintele cele grozave și necurate și vei vedea pe Dumnezeu.

Fie-ți drag a te ruga de-a pururea și ți se va lumina inima și vei vedea pe Dumnezeu. Urăște pofta bucatelor, ca să nu te înconjure patimile amalicului. Fii treaz în rugăciune, ca nu cumva să te mănânce fiara. Fugi de vin, ca să nu te lipsești de veselia lui Dumnezeu. Iubește săracii, ca să fii miluit. Iubește pe sfinți, ca să te tragă fierbințeala râvnei lor către Dumnezeu.

În toate zilele socotește-te de care poruncă a lui Dumnezeu ești lipsit. Totdeauna cugetă dacă ai omorât vreo poftă a trupului și dacă da, atunci adu laudă lui Dumnezeu, că pentru a Lui milă a fost aceea. Nu gândi întru tine însuți că te-ai îndreptat cu ceva înaintea lui Dumnezeu, căci este scris: *Când veți face toate câte vă sunt poruncite, să spuneți că robi neharnici suntem.* Nici să gândești că de acum ești bun, că nu te vor crede vrăjmașii tăi. Nici să te nădăjduiești spre trup.

Cel ce se teme de draci, acela arată că nu este într-însul frica lui Dumnezeu, iar cel ce se teme de Dumnezeu cu toată inima lui, acela este îndrăzneț spre dânșii.

Bunătatea face curăție, iar mânia cea iute face patimi. Și maica bunătăților este mila, iar umplerea răutăților este semeția. Inima cea împietrită face mânie, iar înfrânarea face liniște.

Săturarea somnului naște înverșunarea poftelor, iar curăția sufletului este privegherea cu trezvie. Mulțimea nălucirilor este somnul cel mult, iar floarea minții este privegherea întru rugăciuni.

Plângerea gonește poftele, iar râsul face dezlipire de la Dumnezeu. A nu se împodobi omul face smerenie, iar slava omului aduce nepăsare.

A cugeta omul totdeauna cele cerești face dragoste cu Dumnezeu, iar grijile lumii acesteia gonesc faptele bune.

Cel ce-și păzește gura sa, acela își ridică mintea sus la Dumnezeu.

Cel ce face voia fratelui său, acela însemnează că vede cu mintea lui bunătățile, iar cel ce-și face voia sa arată neînțelepție.

Cel ce n-are îndârjire, acela vede pe Dumnezeu.

Cel ce nu-și va spovedi cugetele, însemnează și arată că are slavă deșartă, iar cel ce se va spovedi la duhovnic, acela va goni patimile.

Sfârșitul răutăților este a gândi omul despre sine că este drept.

Așa cum cariul mănâncă pe copac și gândacii îl fac fără de frunză, așa și pizma pierde ostenelile călugărului.

A-și pune cineva nădejdea în Dumnezeu, face să rabde batjocurile fără întristare. A cugeta și a pofti ca nimeni să nu te grăiască de rău naște trufie.

Nu te nădăjdui în puterea ta și va fi ajutorul lui Dumnezeu cu tine. Nu avea vrajbă cu nimeni, că dacă vei avea, rugăciunea ta va fi neprimită. Iubește adevărul, că tot mincinosul este urât înaintea lui Dumnezeu. Să ai pace cu toți, ca să fii îndrăzneț în rugăciunile tale.

Te păzește să nu treacă vreun ceas fără rugăciune, că aceasta aduce lumină sufletului. Și dacă ai făcut lucruri bune, nu te lăuda. Iar dacă ai făcut răutăți multe, nu te îngrija de tot, ci numai să le părăsești ca să nu mai faci și te vei curăți.

De te vor înverșuna cugetele cele rele, tinde către Dumnezeu rugăciuni neîncetate și te vei odihni de dânsele.

Mai întâi de toate este tăcerea. Iar tăcerea face înfrânare, înfrânarea face umilință și plângere, iar plângerea face frică, iar frica face smerenie. Iar smerenia face socoteala de cele ce

vor să fie, iar acea socoteală face dragoste, iar dragostea face sufletul să vorbească cu îngerii. Atuncea va pricepe omul că este departe de Dumnezeu"...

Cu astfel de sfinţite graiuri au împodobit părinţii athoniţi sufletele noastre în acele zile de ospăţ duhovnicesc. Şi nimeni nu mai voia a se despărţi de cinstitele lor feţe, că aşa este puterea harului dumnezeiesc: atrage, încălzeşte şi tămăduieşte inimile de bolile păcatelor. Iar nu numai pentru lupta cea dinlăuntru şi purtarea cea din afară ne învăţau cu osârdie cuvioşii aceia, ci, precum am mai spus, şi pentru dogmele credinţei pravoslavnice, ca unele ce sunt împreună-mergătoare cu despătimirea.

Astăzi, când s-a încheiat praznicul Cincizecimii, cu slăvirea Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi şi am făcut la masă citire despre dreapta cinstire a Dumnezeirii, mi-am amintit de cuvântul Cuviosului Efrem Sirianul despre îndoita fire a lui Hristos, pe care l-am auzit întâia oară de la acei cuvioşi părinţi. Domnul Neagoe îl însemnase pe dată cu evlavioasă uimire, iar Theodosie şi Petru, coconii cei mari, ascultaseră cu răsuflarea tăiată, gata să ceară socoteală, odată cu sfântul, necugetaţilor eretici:

„Să nu ne înşelăm, fraţilor, cumva şi să mergem după basmele şi minciunile ereticilor, precum bârfesc ei şi nu cred că Dumnezeu S-a pogorât pe pământ Dumnezeu şi Om, ci zic că nu S-a arătat cu adevărat, ci cu nălucire.

Căci dacă Domnul nu a avut trup, Preacurata Fecioară Maria ce a purtat în pântecele ei şi pe cine a mai vestit Gavriil Arhanghelul că-i zise că este Dumnezeu? Dacă nu a fost om, atunci în iesle cine zăcu şi fu înfăşat în scutece? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, păstorii cui se închinară? Dacă nu a fost om, atunci Iosif pe cine păzea? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, pentru

a cui cinste mergea steaua cerului după Dânsul? Dacă nu a fost om, Maria pe cine a alăptat? Şi dacă nu fu Dumnezeu, magii cui aduseseră darurile? Dacă nu a fost om, Simeon pe cine a ţinut în braţe? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cui îi zise: *Acum, Stăpâne, să mă slobozeşti cu pace?* Dacă nu fu om, Iosif pe cine luă şi fugi în Egipt? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, pentru cine s-a spus cuvântul: *Din Egipt am chemat pe Fiul Meu?* Dacă nu a fost om, atunci Ioan pe cine a botezat? Şi dacă nu fu Dumnezeu, cui zise Tatăl din ceruri: *Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit?* Dacă nu a fost om, atunci cine a postit în pustie şi apoi a flămânzit? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, îngerii din ceruri cui se pogorau şi-i slujeau? Dacă nu a fost om, cine fu chemat la nuntă în Cana Galileii? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a făcut apa vin? Dacă nu fu om, cine luă pâine în mână? Şi de nu a fost Dumnezeu, cine a săturat în pustie din cinci pâini şi doi peşti, cinci mii de oameni, afară de muieri şi de copii? Dacă nu a fost om, în corabie cine dormi? Şi dacă nu a fost Dumnezeu cine a oprit valurile mării şi vântul? Dacă nu a fost om, Simon fariseul cu cine mâncă? Şi dacă nu era Dumnezeu, cine a iertat păcatelor celor păcătoşi? Dacă n-a fost om, cine a şezut la fântână a se odihni, fiind ostenit de cale? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cine dădu samarinencei apă vie şi o vădi că a avut cinci bărbaţi? Dacă nu fu om cine, cine scuipă pe pământ şi făcu tină? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a făcut pe cel ce s-a născut orb să vadă? Dacă nu fu om, cine lăcrimă la mormântul lui Lazăr? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a înviat pe cel mort de patru zile numai cu cuvântul? Dacă nu a fost om, cine a şezut pe catâr? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, la a cui întâmpinare au ieşit noroadele cu slavă? Dacă nu a fost om, ovreii pe cine prinseră? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine porunci pământului de îi dădu pe aceia cu feţele în jos? Dacă nu a fost om, cine fu lovit cu palma peste obraz? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a întocmit la loc şi a tămăduit urechea lui Malho, sluga arhiereului, care o tăiase Petru? Dacă nu a fost cu

trup, cine a răbdat scuipare peste obraz? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine a suflat peste feţele apostolilor Duh Sfânt? Dacă nu fu om, cine a stat la judecată înaintea lui Pilat? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine înfricoşă şi înspăimântă noaptea în vis pe muierea lui Pilat? Dacă nu fu om, pe cine dezbrăcară dorobanţii Ierusalimului şi hainele cui le împărţiră loruşi? Şi dacă nu era Dumnezeu, cum se întunecă soarele când era pe cruce? Dacă nu era om, pe cruce cine stătu răstignit? Şi dacă nu era Dumnezeu, cine cutremură pământul din temelia lui? Dacă n-a fost om, ale cui palme şi tălpi le pătrunseră cu piroane de fier? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cum se despică tâmpla templului în două şi se sparseră pietrele şi se deschiseră mormânturile? Dacă nu fu om, cine strigă: *Ili, Ili lama savahtani?*, ce se zice: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce M-ai lăsat?*. Şi dacă n-a fost Dumnezeu, atunci cine zise: *Tată, iartă-i*!? Şi dacă nu a fost om, cine se spânzură pe cruce cu tâlharii? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine zise tâlharului: *Astăzi vei fi cu Mine în Rai*? Dacă nu fu om, cui aduseseră oţet şi fiere să bea? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, al cui glas auzi iadul şi se cutremură? Dacă nu fu om, ale cui coaste se pătrunseră cu sulița de ieşi sânge şi apă? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cine sparse porţile iadului şi rupse încuietorile şi lanţurile lui şi cu a cui poruncă ieşiră morţii din mormânturi? Dacă nu fu om, apostolii pe cine văzură când erau încuiaţi în foişor? Iar dacă nu fu Dumnezeu, cum intră la ei, uşile fiind încuiate? Dacă nu fu om, Toma ale cui rane de cuie şi de suliță le pipăi? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, atunci cui îi zise: *Domnul meu şi Dumnezeul meu*!? Dacă nu fu om, la marea Tiberiadei cine mâncă? Şi dacă n-a fost Dumnezeu, cu a cui poruncă se umplu năvodul de peşte? Dacă nu era om, pe cine văzură îngerii suindu-se la cer? Şi dacă nu a fost Dumnezeu, cerurile cui se deschiseră şi puterile cereşti cui se închinară cu frică şi Tatăl cui zise: *Şezi de-a dreapta Mea*!, cum zice şi David: *Zis-a Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta Mea*!?"...

1552 Iunie 30 de zile

Soborul Sfinților Apostoli

Mulțumesc preabunului Dumnezeu că fără a-mi cerca vrednicia, mi-a dăruit cinstea de a fi fiică a Bisericii Sale, în care s-au proslăvit cetele apostolilor, mucenicilor, mărturisitorilor și cuvioșilor, ale fecioarelor, pustnicilor și ale tuturor drepților, de la Adam și până la sfârșitul veacurilor. Cum voi răsplăti îndeajuns pentru o facere de bine ca aceasta?

Bisericii lui Hristos se cuvine sfințenie întru lungime de zile. Iar nouă ni se cade a nu ne despărți vreodată de dânsa, ci a o iubi și a o cinsti și a-i face bine după putință, bogatul și săracul, cel mare și cel mic, dregătorul și supusul...

Domnul Neagoe, ca unul ce primise stăpânirea și puterea de la Cel Preaînalt, se silea în tot chipul a purta grijă de Biserica lui Hristos, precum un fiu de maica sa iubită, știind că oricui i s-a dat mult, mult i se va cere.

Cuvintele proorocești ale Sfântului Nifon aflaseră în inima Măriei sale pământ roditor, care a odrăslit la vremea lui cu îmbelșugare: „Fiul meu, când vei ajunge domn, sârguiește-te mai mult la fapta bună și nu da genelor tale dormitare până ce nu vei umple de milostenii toate locașurile sfinte unde se cheamă neîncetat Numele lui Dumnezeu! Fiindcă eu așa am cunoscut până astăzi, că tot omul care cinstește Biserica, cinstit va fi de Dumnezeu și aici, pe pământ, și în ceruri și tot cel ce calcă cele ale Bisericii, nici pe pământ și nici dincolo nu va afla odihnă".

Drept aceea, Măria sa s-a sârguit în toată vremea domniei a căuta cu părintească milă spre toate părțile creștinești, trimițând ajutor și cele de nevoie nu numai în Sfântul Munte, ci și la toate bisericile pravoslavnice de care s-a înștiințat.

Așa, aflând de nevoile și strâmtorările Bisericii din Țara Sfântă, domnul a făcut mari daruri și milostenii către mănăstirile din Ierusalim și dimprejurul lui, dintre care cea mai

vestită și mai minunată în petrecere era Lavra Sfințitului Sava. Acolo, în locurile vieţuirii pământeşti a Mântuitorului, Măria sa a încredinţat cuviosului Ioachim - călugăr valah cu neamul şi sinait cu petrecerea, înger, adică, în trup, cum numai pustia poate a odrăsli - aur cât nici nu se poate spune, pentru a înnoi zidirile vechi dimprejurul Sionului şi din Sinai. Şi nu numai atât, ci şi sfinte vase şi alte daruri de preţ a trimis şi mertic mare a rânduit a se da în fiecare an peste tot, la Sfântul Sava şi în Sinai.

Încă şi în pământul Eladei, toate mănăstirile Meteorei le-a întărit domnul cu ziduri şi le-a înzestrat cu alese podoabe. Aşijderea a trimis ajutor şi milostenii la Mănăstirea Oreiscului, unde se află moaştele Sfântului Grigorie făcătorul de minuni, înnoind biserica şi ctitorind metoc la Menorliţa. În Patlagonia a făcut danie însemnată Mănăstirii Trascaviţa, iar în Machedonia, toate mănăstirile de la răsărit până la apus şi de la miazăzi până la miazănoapte le-a înfrumuseţat şi le-a dăruit cât nici nu pot a mai întinde aici cuvântul.

Că aşa făceau şi bazileii bizantini mai înainte, dăruind lui Dumnezeu, după dreptate, „ale Sale dintru ale Sale". Iar sfintele mănăstiri, întărite astfel prin daniile domneşti şi prin paza Preacuratei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare, înălţau pururea rugăciune pentru pacea a toată lumea şi pentru mântuirea cârmuitorilor creştini ai pământului.

1552 Iulie 3 zile

Văzând lumina cea de seară, lăudăm pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh, Dumnezeu...

S-a terminat slujba Pavecerniţei şi din cerdacul chiliei mele nu mă mai satur a privi zugrăveala cerului: mereu alte şi alte

culori, alte și alte lumini, grăind parcă sufletului mereu altceva. Așa și dragostea lui Dumnezeu, în fiece zi ni se arată în chip nou. Domnul ne îmbrățișează cu o dragoste când senină și dulce, când măreață și luminoasă, ori îndrăzneață și năvalnică, sau tristă și blândă, când puternică și cuceritoare, când tainică și lină, ori mustrătoare și cruntă, ori smerită și ocrotitoare...

Întorcându-mă la caietul lacrimilor mele, înmoi iarăși tocul în amintirile unei vieți de demult și dau lui Dumnezeu grija lucrului acestuia, de va fi ori nu de folos vreunui suflet...

Nu trecuse multă vreme de la sfințirea de la Argeș și numele domnului Neagoe, întocmai cum îi prorocise Sfântul Nifon, ajunsese pe buzele multora, de la Răsărit și până la Apus, căci pretutindeni se dusese vestea despre faptele sale de milostenie, despre credința și viața sa evlavioasă. Măria sa nu se îngâmfa însă de aceasta, fiindcă zilnic își punea sufletul înaintea Judecății lui Dumnezeu, în fața căreia se vedea necurat și sărac de tot binele.

Pentru aceea, destulă nedumerire l-a cuprins când într-una din zile a primit din Sfetagora scrisoare aleasă, trimisă la Curte cu multă cinste, ca unui bazileu.

Scrisoarea a fost adusă de un călugăr valah de la Cutlumuș. Printr-însa, Măria sa era rugat de Gavriil Protul să judece, ca un mare domn și ocrotitor al Bisericii, pricina ce se ivise de câtăva vreme între Mănăstirea Pantocratorului și cea a Cutlumușului asupra unui pământ care se numea al Raduşului. Tocmită cu cuvinte alese, ca pentru un împărat, scrisoarea a adus un fel de întristare nedesluşită în inima domnului Neagoe. După ce a citit-o și a mulțumit monahului athonit pentru osteneala ascultării sale, domnul i-a făgăduit că pe cât îi va ajuta Dumnezeu, va da răspuns bun egumenilor în ziua următoare. Apoi, Măria sa l-a poftit pe călugăr la masa domnească, după care l-a încredințat slujitorilor pentru a-l găzdui în odăile Mitropoliei,

unde avea să aibă liniște și tihnă după greutatea drumului.

La sfârșitul zilei, domnul a rămas gânditor în tronul său, în timp ce jupanii s-au retras unul după altul. Gânduri și gânduri s-au strâns în jurul minții sale, ca o înfășurătură de pânză de păianjen. Și cu cât încerca a pătrunde mai mult cele ce vor trebui împlinite, cu atât strânsoarea gândurilor se făcea mai grea. Ostenit, Măria sa l-a chemat pe Vlădica Macarie și i-a înfățișat scrisoarea. Mitropolitul a cercetat cu luare-aminte hârtiile și văzând mâhnirea domnului, a început a grăi:

- Doamne Neagoe, astfel de neînțelegeri au fost dintotdeauna. Încă din Faptele Apostolilor vedem pricini și gâlcevi, căci așa e firea lucrurilor pe lumea asta... Din hârtii se înțelege că-i o veche nelămurire pentru hotarul dintre Pantocrator și Cutlumuș, care, fiind mănăstiri megieșe, au pricina asta moștenită de la cei de demult. Acuma, fiecare nădăjduiește că Măria ta vei face socoteală dreaptă și vei curma nepacea dintre mănăstiri. Ei spun frumos din condei că vor primi cuvântul Măriei tale cu toată încredințarea, însă judecata asta cere înțelepciune. Iată că Mănăstirea Pantocrator are hârtii pentru ținutul Radușului de aproape o sută de ani, iar Cutlumușul recunoaște asta, numai că zice că hotarul a mai fost mutat cu vremea și cere ca Măria ta să faci dreptate... Nici nu știu ce să grăiesc, că de vei ține partea Cutlumușului, vor spune toți că ai judecat așa pentru că-i mănăstire muntenească, iar de vei zice ca cei de la Pantocrator, ai noștri vor murmura că din slăbiciune ai judecat așa, ca să ai cinste de la greci. Și oricum ai face, pace tot n-ar fi!

Măria sa a clătinat din cap, cu un surâs blajin:

- O, Părinte Macarie, numai dacă aș ști cum e mai bine înaintea lui Dumnezeu, și așa aș face! Iar pentru judecata și vorbele oamenilor n-aș avea nici o grijă! Dar sunt păcătos și nu pot deslușî care-i gândul lui Dumnezeu pentru așa o pricină...

Bătrânul mitropolit l-a privit cu dragoste pe fiul său duhovnicesc. Doar îl știa din copilărie, de pe vremea când Neagoe

venea la Bistrița, ctitoria Craioveștilor, pentru învățătura cărții. Acum însă avea înaintea sa un domn înțelept, pe care sfinția sa, dascălul de odinioară, nu mai știa cum să-l îndrume. Pentru aceea, vlădica a spus ceea ce totdeauna grăia, ca fiind mai de nădejde decât tot sfatul omenesc:

- Să facem priveghere și rugăciune, doamne Neagoe, și Dumnezeu ne va pune în minte dezlegarea gâlcevii, pentru credința ce o au părinții în Măria ta!

Luminat de o dulce nădejde, domnul s-a înseninat:

- Roagă-te preasfinția ta și mă voi ruga și eu cât voi putea, iar mâine să vii negreșit să ne sfătuim iară! Roagă-te, Părinte Macarie, că Dumnezeu te ascultă mai mult pe sfinția ta, ca unul ce ai luat asupră-ți traiul călugăresc din tinerețe, căci viața mea tot în desfătări și negrijă a fost...

Vlădica l-a blagoslovit pe domn cu dragoste și s-au despărțit cu nădejdea că noaptea avea să le fie sfetnic bun.

Dimineața, Măria sa a mers la Liturghie, după obicei. Acolo, în Sfânta Liturghie, era Hristos Domnul, acolo erau Împărăția și darul Lui. Și dacă Dumnezeu ni S-a dat pe Sine Însuși pe de-a-ntregul, oare nu ne va da răspuns, dacă-i vom cere, la o neînsemnată întrebare? *Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide*, îndeamnă Scriptura. Și cu adevărat, Dumnezeu nu trece cu vederea nici o cerere, dacă este spre mântuirea și folosul omului.

După-amiază, Părintele Macarie a venit cu grăbire la palat. Domnul l-a primit bucuros, sărutându-i mâna și engolpionul, iar mitropolitul l-a binecuvântat cu evlavie. Ochii vlădicăi erau surâzători și ageri:

- Doamne Neagoe, sunt încredințat că Dumnezeu ți-a ascultat rugăciunea și ți-a dat răspuns, căci azi în vremea Liturghiei am fost cuprins de o neașteptată pace dinspre toate grijile... Acum spune-mi care este gândul Măriei tale și vom vedea cum vom chibzui toate!

- Binecuvântat ești de Dumnezeu sfinția ta, Părinte Macarie,

că pentru rugăciunile tale s-a liniştit şi sufletul meu. Un cuvânt din Apostol mi-a venit azi în minte: *Nu este oare între voi nici un om înţelept care să poată judeca între frate şi frate?*. Şi iarăşi: *Nu ştiţi oare că noi vom judeca pe îngeri? Cu atât mai mult cele lumeşti...*

Părintele Macarie a zâmbit molcom şi a continuat cuvântul Scripturii:

- *Negreşit şi aceasta este o scădere pentru voi, că aveţi judecăţi unii cu alţii...*

S-au privit cu înţeles şi au tăcut o clipă. Pe urmă, domnul a grăit:

- Acum, Părinte Macarie, spune-mi care este tâlcul acestor graiuri, căci darul tălmăcirii s-a dat apostolilor şi preoţilor prin punerea mâinilor, iar nu împăraţilor şi boierilor...

Mitropolitul se aştepta la acest cuvânt şi a făcut ascultare cu bunăvoinţă şi smerenie:

- Măria ta, pricina acestor două mănăstiri s-ar cuveni a fi cercetată de egumenii Sfântului Munte. Ei cunosc locurile de acolo, cunosc legile duhovniceşti, cunosc nevoile şi puterea fiecărei mănăstiri... Socot că acesta e tâlcul Apostolului, Măria ta!

- Drept ai judecat, Părinte Macarie! a încuviinţat Domnul. Aşa vom şi răspunde părinţilor athoniţi, că nu se cuvine unui domn, fie şi credincios, să judece ori să poruncească asupra casnicilor lui Dumnezeu.

A doua zi, Măria sa l-a chemat pe călugărul ce adusese scrisoarea şi i-a grăit cu chip luminat:

- Cuvioase părinte, cu darul lui Dumnezeu am aflat răspuns bun la cererea cinstiţilor egumeni ce te-au trimis o cale aşa de lungă pentru mine, nevrednicul. Şi cred lui Dumnezeu, Căruia mă închin ziua şi noaptea şi în numele Căruia nădăjduiesc să-mi fie iertate păcatele mele, că dacă veţi asculta cuvântul meu, veţi dobândi pacea cea dintâi şi toată buna sporire.

Pe urmă domnul a făcut semn marelui logofăt să citească hrisovul Mărie sale:

„Preacuvioase Părinte Gavriil şi sfinţiţi egumeni, care pentru dragostea lui Hristos aţi lăsat hrana veacului acestuia şi aţi poftit să dobândiţi vederea feţei lui Dumnezeu cea bună şi să ajungeţi viaţa de veci, fie ca Dumnezeu, mult milostiv şi bun fiind, să vă dea după mila Lui şi să nu lipsească dorirea voastră de vederea Lui! Cu mare nedumerire am primit eu, nevrednicul, scrisoarea cuvioşiilor voastre, în care-mi cereaţi ca unui împărat credincios să judec şi să fac dreptate pentru această gâlceavă ce s-a iscat între Mănăstirea Pantocratorului şi a Cutlumuşului. Iar eu, nevrednicul, citind cuvintele sfinţiilor voastre, n-am ştiut dacă să vă fericesc pentru smerenia sufletelor voastre, ori dacă să mă întristez pentru greutatea lucrului ce l-aţi pus asupra mea. Căci nici a lepăda dragostea, cinstea şi smerenia voastră nu mi-ar fi fost cu lesnire, dar şi a îndrăzni întru ele mie spre primejdie mi-ar fi fost, iar vouă fără de folos. Pentru aceea, iubiţii mei părinţi duhovniceşti, socotind eu păcatele mele şi traiul meu lipsit de fapte bune, nu m-am putut bizui nici pe înţelepciunea, nici pe priceperea mea şi nu m-am dumirit cum aş putea să vin în ajutorul vostru. Însă rugând bunătatea lui Dumnezeu, am primit încredinţare în inima mea cum ar fi mai bine, şi aceasta nu după mintea mea, ci după cuvântul apostolului. Pentru aceea, iubiţii mei, aduc înaintea cuvioşiilor voastre acest grai din Epistola către Corinteni, cea tocmită de vasul alegerii Duhului, iar voi, ca nişte iscusiţi în Sfintele Scripturi şi oameni ai harului, veţi putea pricepe mai adânc noima acestui cuvânt. Zice deci apostolul Pavel: *Îndrăzneşte, oare, cineva dintre voi, având vreo pâră împotriva altuia, să se judece înaintea celor nedrepţi şi nu înaintea celor sfinţi? Au nu ştiţi că sfinţii vor judeca lumea? Şi dacă lumea este judecată de voi, oare sunteţi voi nevrednici să judecaţi lucruri atât de mici? Nu ştiţi oare că noi vom judeca pe îngeri? Cu atât mai mult cele lumeşti! Nu este oare între voi nici un om înţelept care să poată judeca între frate şi frate?* (I Corinteni, 6). De aceea, iubiţii mei părinţi duhovniceşti, vă îndemn a vă aduna cu toţii

împreună, sfinții egumeni ai tuturor mănăstirilor athonite, ca să cercetați cu de-amănuntul pergamentele vechi și toate câte le vor mai aduce de față cele două mănăstiri. Și după ce veți vedea toate lămurit și veți înțelege lucrul, să purcedeți la locul cu pricina tot împreună și să însemnați hotarul care va fi după adevăr, așa cum vă va lumina Dumnezeu în acea clipă, având împreună și pe cei doi egumeni de la Pantocrator și Cutlumuș. Iar de acum încolo, așa să rămâie nestricat, tocmind hrisov pe care să vă puneți cu toții iscăliturile, afară de cei doi egumeni de care am zis. Și darul lui Dumnezeu să vă umbrească pururea și să vă înconjure sfinții Lui îngeri de lumină, care să ducă rugăciunile sfinților voastre curate înaintea lui Hristos. Și să nu uitați în pomenirile voastre nici de mine, nevrednicul domn Ioan, Neagoe Basarab, domn a toată Țara Muntenească, anul mântuirii 1518, luna... ziua...".

Așa, cu dreapta socoteală a Măriei sale, s-a așternut iarăși pacea și buna rânduială între cele două mănăstiri, precum avea să ne înștiințeze Protosul Gavriil, nu peste multă vreme, printr-o scrisoare de mulțumire către domnul Neagoe. Iar Măria sa a dat slavă lui Dumnezeu pentru toate.

1552 Iulie 7 zile

Însă vremea trecea fără de veste și fără să întrebe. Că așa-i tinerețea: oricât de evlavioasă și cucernică ar fi, tot nu simte greutatea clipei ce pleacă și nu se mai întoarce.

Viața noastră curgea pe nesimțite, cu iureșul ei de fiecare zi. Și multe erau grijile Măriei sale: grija oastei și a oștenilor, veghea neadormită la Dunăre și înspre ceilalți vecini, chivernisirea ogoarelor, a turmelor și hergheliilor, rânduirea vămilor și

a negoțului, grija pentru jupanii, meșteșugarii și târgoveții munteni, primirea și trimiterea solilor către Răsărit și Apus și toate judecățile, plângerile și cererile ce i se aduceau Măriei sale spre a le descurca și împăciui. Iar în astă vreme, tributul către Poartă trebuia plătit, la fel și toate dările și peșcheșurile în aur, argint și grâne.

Ispitele veneau și ele în urma ori înaintea bucuriilor, așa cum e de când lumea. Chiar în anul dinaintea sfințirii de la Argeș am avut necaz cu domnul Bogdan al Moldovei, care sprijinind pe un pretendent la tronul de la Târgoviște, a pornit cu oștire asupra noastră. În cele din urmă, muntenii au biruit oastea lefegiilor de peste Carpați, iar râvnitorului la tronul domnesc i-au însemnat nasul, tăindu-l la despărțitura nărilor, cu toate că îndătinat era ca celui ce se ridică împotriva domnului să nu i se cruțe viața, afară dacă era os domnesc. Doar atunci putea fi însemnat cu orbirea și lăsat să trăiască, fără însă a mai putea urca vreodată pe tron. Iar pace cu Țara Moldovei am avut cu adevărat numai după 1517, când a venit în scaunul ei Ștefăniță, fiul lui Bogdan.

Când ostenea de grijile și tulburările din afară, Măria sa venea să petreacă mai mult cu coconii, bucurându-se de voioșia și cuviința purtării lor. Iar copiii îl iubeau și îl cinsteau ca pe un părinte și domn, urmându-i în toate cuvântul. Dar sufletul tânăr este ca un pomișor în bătaia vânturilor și multă grijă se cere spre a-l păzi neîndoit, ca să aducă rod bun la vremea sa. Pentru aceea mă sileam și eu, pe cât mă lumina Dumnezeu, a oblădui sufletele coconilor, până ce Hristos avea să ia chip într-înșii, precum zice și apostolul.

Stanca împlinise pe atunci zece ani, iar Ruxandra trecuse cu puțin de opt. Erau încă mici și neîntinate de răutățile lumii, iar eu, privind la chipurile lor luminate de bucurie feciorelnică, tăinuiam deseori în inimă un suspin amar pentru cele ce vor

veni asupra vieții fiecăreia.

Într-o zi, domnița Ruxandra a intrat bucuroasă în iatacul meu și mi-a spus cu alint în glas:

- Mamă, Voica i-a zis lui Andrieș că eu sunt mai frumoasă decât Stanca...

Cuvintele Ruxandrei mi-au amărât sufletul. Știam că vorbele slujnicelor nu erau fără temei, dar ele nu aduceau nici un folos domnițelor noastre. Iar grija mea de mamă era aceea de a le sădi în inimi virtuțile pe care o fecioară se cuvenea să le aibă. Le învățasem adesea că podoabele lor nu trebuie să fie cele din afară, ci blândețea și liniștea duhului, cumințenia și smerenia, curăția și înțelepciunea... Dar ce poate face cuvântul înaintea valurilor firii? Mă rugam însă ca Dumnezeu să le dea o înțelegere mai adâncă și o pildă pe care să o țină minte. Iar prilejul a venit de la sine, cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Într-una din serile de iarnă, Mitropolitul Macarie, venind împreună cu domnul Neagoe în odaia unde brodam niște veșminte împărătești, ne-a povestit viața Sfintei Casiana, cea care a întocmit multe cântări neasemuit de frumoase și pline de adâncă umilință, ce se cântă mai ales în vremea Postului Mare. Începutul vieții ei le-a fermecat pe domnițe, care au lăsat lucrul deoparte și au ascultat nemișcate până la capăt, atente să nu scape vreun cuvânt din gura vlădicăi:

- Casiana era o fecioară foarte frumoasă și împodobită, înțeleaptă și mult dăruită de Dumnezeu. În vremea aceea, împăratul Theofil al Bizanțului își căuta mireasă, iar la balul unde au fost poftite cele mai alese prințese ale imperiului a fost chemată și ea, ca una ce era de bun neam. După datină trebuia ca împăratul, ținând un măr de aur în mână, să treacă prin mijlocul fecioarelor așezate pe două rânduri, de-a dreapta și de-a stânga și alegându-și o mireasă, să-i dăruiască ei, ca celei mai frumoase dintre toate, mărul de aur. Împăratul Theofil, mergând prin mijlocul prințeselor, s-a oprit în dreptul Casianei, care era, într-adevăr, minunată la înfățișare și întinzându-i mărul, i-a

spus în chip stângaci, vrând a glumi: „Vai, prin femeie a venit în lume tot răul!"... Casiana, ageră la minte şi nevrând a fi socotită o urmaşă a Evei, ci o fiică a Maicii Domnului, i-a răspuns cu îndrăzneală: „Da, împărate, dar iarăşi prin femeie a venit în lume şi tot binele!"... Împăratul, umilit de răspunsul ei grabnic, s-a mâniat şi şi-a întors faţa de la dânsa, dăruind mărul altei fecioare, Teodora cu numele, care l-a primit în tăcere, devenind astfel împărăteasă a Bizanţului. După această întâmplare, Casiana s-a retras la mănăstire şi şi-a închinat viaţa lui Hristos, ducând o viaţă sfântă. A scris multe poeme şi imne şi a alcătuit multe cântări dumnezeieşti. Se spune că împăratul Theofil s-ar fi căit mai târziu de hotărârea lui şi ar fi căutat-o la mănăstire pentru a-i mărturisi dragostea şi suferinţa sa. Prea târziu însă, căci inima Casianei era de acum dăruită în întregime lui Hristos. Ea alcătuia atunci stihira despre femeia păcătoasă, ce se cântă în miercurea Săptămânii Patimilor, iar împăratul Theofil, citind-o, ar fi adăugat, se zice, cele două stihuri despre ascunderea Evei în rai. Cântarea era însăşi plângerea inimii Casianei, căci într-însa prin graiurile Mariei Magdalena se tânguieşte în fapt tot sufletul care doreşte să-şi înalţe gândul şi simţirea din văile patimilor spre dragostea lui Hristos cea fără prihană.

Şi Părintele Macarie, oprindu-se din cuvânt, ne-a cântat încetişor, cu glas tremurat, umilicioasa stihiră:

"Doamne, femeia ceea ce căzuse în păcate multe,
simţind Dumnezeirea Ta, luând rânduială de mironosiţă şi tânguindu-se,
a adus Ţie mir mai înainte de îngropare, zicând:
«Vai mie! Că noapte îmi este mie înfierbântarea desfrâului
şi întunecată şi fără de lună pofta păcatului.
Primeşte izvoarele lacrimilor mele,
Cel Ce scoţi cu norii apă din mare!
Pleacă-Te spre suspinurile inimii mele,
Cel Ce ai plecat cerurile cu nespusă plecăciune!

Ca să sărut și să șterg iarăși cu părul capului meu
preacuratele Tale picioare,
Al căror sunet auzindu-l cu urechile Eva în rai, în miazăzi,
de frică s-a ascuns.
Cine va cerceta mulțimea păcatelor mele și adâncurile judecăților Tale,
Mântuitorule de suflete, Izbăvitorul meu?
Să nu mă treci cu vederea pe mine, roaba Ta,
Cel Ce ai nemăsurată milă!»"...

Însă domnițele mele rămăseseră cu mintea în altă parte, iar Stanca l-a întrebat pe domnul Neagoe:

- Tată, și tu i-ai dăruit mamei un măr de aur când ai ales-o doamnă a ta?

Văzând că Stanca și Ruxandra erau încă cu gândul la mărul de aur și la împăratul Theofil, l-am rugat pe Părintele Macarie să ne istorisească despre icoanele făcătoare de minuni din Sfetagora, ca să le mut mintea la cele sfinte. Așa am aflat despre icoana Maicii Domnului numită Portărița, despre Maica Domnului Trihirussa, despre icoana Paramythia sau Mângâietoarea, iar la sfârșit, despre icoana Maicii Domnului Vimatarissa de la Vatoped, numită și „Ctitorița" sau „Altărița". Povestea acesteia din urmă era cu totul minunată. Se spune că în timpul năvălirii unor pirați, paraclisierul a luat icoana aceasta a Maicii Domnului dimpreună cu Lemnul Sfintei Cruci, comorile de preț ale mănăstirii, și le-a ascuns sub sfântul altar, într-o firidă, ca să nu fie pângărite ori furate de păgâni. În fața icoanei a pus cu evlavie o lumânare groasă aprinsă și a zidit deasupra o lespede, așa încât locul să nu poată fi dibuit cu lesnire. Apoi paraclisierul a fost luat în robie de pirați și dus în Cipru, unde a petrecut vreme de șaptezeci de ani. Din iconomia lui Dumnezeu, ajungând la bătrânețe, a fost lăsat slobod și s-a întors înapoi în Athos, căci mult se rugase să moară în locul acela sfânt. Ajungând la iubita sa mănăstire, a găsit toate schimbate. Monahii de acum erau tineri și nu știau nimic din cele ce se

petrecuseră odinioară. Atunci el le-a povestit despre năvălirea piraților și cum îngropase sub sfântul altar, cu mulți ani în urmă, cele două comori. Călugării l-au ascultat mai mult neîncrezători, dar l-au lăsat totuși să caute. Și - o, mare mila Născătoarei de Dumnezeu! - dând lespedea la o parte, au găsit icoana precum fusese pusă și lumânarea arzând înaintea ei ca și cum ar fi fost aprinsă în ceasul acela. Și luând-o cu mare cinste, au așezat-o în catolicon, fiind socotită de atunci ocrotitoarea mănăstirii.

Cu multă evlavie ne-a descris apoi Mitropolitul Macarie frumusețea fără asemănare a chipului Maicii Domnului din această icoană, frumusețe care era una nepământească.

Iar eu, aflând bun prilej, le-am întrebat pe domnițe:

- Cine este așadar mai frumoasă, copilele mele, decât toată făptura? Cui se cuvine mărul de aur?

Stanca și Ruxandra au tresărit. Ochii lor mari, umbriți de sprâncene arcuite mlădios, s-au plecat sfielnici. După o tăcere mustrătoare, le-am întrebat iarăși:

- Stanca, cine este cea mai frumoasă?

Stanca și-a ridicat privirea blândă și a șoptit smerit:

- Maica Domnului.

M-am uitat la Ruxandra încă mai mustrător și am întrebat-o și pe ea. Obrajii micii domnițe se întrandafiriseră:

- Maica Domnului, mamă! a grăit ea rușinată.

Anghelina, la cei patru anișori, a repetat și ea bucuroasă după domnițe, bătând din palme:

- Maica Domnului! Maica Domnului!

Măria sa a ascultat toate zâmbind și la urmă a hotărât să trimitem un măr de aur la icoana Maicii Domnului Vimatarissa de la Vatoped. Domnițele au fost foarte bucuroase și vrând să-și răscumpere păcatul cel cu gândul, au dorit să împodobească mărul cu mărgăritare din diademele lor, lucru care s-a împlinit întocmai. Așa am dăruit sfintei icoane Vimatarissa un minunat măr de aur cu pietre scumpe, după cum numai

Maicii Domnului i se cuvenea a primi.

Pe urmă, Theodosie, nevrând să rămână mai prejos, ne-a cerut încuviințare a închina și el un astfel de măr cu mărgăritare din cununa sa icoanei Sfântului Gheorghe de la Mănăstirea Nucet din Țara Muntenească.

Nici oblăduirea coconilor, a lui Theodosie, Petru și Ioan nu era mai lesnicioasă, căci traiul la palat, frumusețea și slava de care eram înconjurați, dimpreună cu ascuțimea minții cu care-i înzestrase Dumnezeu puteau să le înăsprească sufletul și să-i îndemne spre trufie. Domnițele erau blânde și miloase, căci le venea în ajutor firea femeiască, dar pentru coconi se cerea mai multă veghe.

Pentru aceea, Măria sa a socotit de folos, când Theodosie se apropia de acum de paisprezece ani, să-l trimită a ședea în vremea verii într-o casă de țărani dintr-un sătuc de munte. Domnul voia a-l deprinde astfel cu cunoașterea vieții de dincolo de zidurile palatului și a-i lărgi inima cu înțelegerea și dragostea față de norodul țării. La început, lucrul mi s-a părut primejdios și am încercat a schimba gândul domnului Neagoe, apoi însă l-am lăsat în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cugetând că Theodosie avea poate nevoie de acea cercare. Iar Măria sa a cumpănit bine și locul, și oamenii, și vremea, încât toate au fost bune și de folos.

Așa a mers Theodosie, în vara acelui an, în casa bădiei Iliaș din Mitoc, pe care domnul Neagoe îl știa încă de pe vremea când era postelnic și îl iubea ca pe un părinte pentru simplitatea și inima lui curată. Și avea bădia Iliaș mulți copii, unii mai mari, alții mai mici decât Theodosie, iar Măria sa îl rugase pe țăran ca dimpreună cu femeia lui, să-l aibă pe cocon ca pe feciorul lor și tot ce vor da de lucru fiilor lor, și tot ce vor mânca, și cum vor dormi și cu ce haine se vor îmbrăca, să le fie de obște pentru toți...

- Fiul meu Theodosie, i-a grăit Măria sa înainte de plecare, aceasta nu-i o umilință pentru tine, ci un prilej de a-ți arăta vrednicia domnească. Dacă Însuși Fiul lui Dumnezeu a luat chip de rob din dragoste pentru făptura mâinilor Sale, cu atât mai mult noi, oamenii, trebuie să ne coborâm măcar și puțin spre cei mai de jos decât noi. Să nu ai teamă, fiindcă bădia Iliaș va purta grijă de toate, așa cum i-am poruncit... Tu nu uita însă că ești os domnesc și poartă-te așa fel încât să nu-ți faci de rușine rangul. Fii înțelept și harnic, nu căuta ale tale, ci caută cum să faci bine celor din jur și câștigă-ți un nume bun. Nu uita că de va voi Dumnezeu și ne va da zile, coroana Țării Românești va sta pe fruntea ta!

N-a fost ușoară încercarea aceasta pentru Theodosie, dar sufletul lui bun, ca al tatălui său și mintea lui adânc cugetătoare l-au ajutat să se întoarcă folosit și plin de bucurie. A venit cu obrajii arși de soare și vânt, cu mânuțele pământii, dar cu privirea mai luminoasă. Învățase atâtea lucruri!

Iar bădia Iliaș nu mai contenea să-l laude, cu ochii înrourați, înaintea domnului Neagoe:

- Măria ta, casa mea de lut s-a umplut de lumină cu domnuțu' Theodosie, iar băiații mei și fiicele mi-au rămas cu dorul după Măria sa. Dumnezeu, drăguțu', să-l fericească întru toată viața, că tare s-o smerit! Era tot întâi la țesălatul vitelor, la adăpatul cailor, la coasă, la adunat fânul, că știe acum tot rostul bătăturii mai bine ca mine. Iar când dădea ploaie și stam cu toții sub streașina bordeiului, pe prispă, domnuțu' Theodosie numai ce scotea câte o carte din desaga lui și ne citea câte n-am auzit nici la mănăstire. Încă pe cei mai mari i-a învățat cetitul și scrisul, de parcă am acuma în casă feciori de boieri, nu alta... De-amu, om jeli cu toții după dânsu', că mult ne-a mai mângâiat, cum nu poci eu a mulțumi...

Astfel de graiuri i-au dat mare nădejde Măriei sale. Și mi-a spus atunci un cuvânt pe care nu l-am putut pricepe decât mai târziu:

- Despina, iată, au trecut șapte ani de când mila lui Dumnezeu m-a uns domn al țării! Mă uit la Theodosie și Petru și tare aș vrea să-i văd mai grabnic bărbați cu mintea, pentru a le încredința cârmuirea Munteniei. Poate că ceea ce mi-a fost dat mie să fac, am isprăvit și de acum mi-a venit vremea să mă odihnesc și eu... Am ostenit, Despina, am ostenit! mi-a mai zis domnul Neagoe, tușind încetișor.

Acum, privind în urmă, pricep că de atunci a început boala Măriei sale. O vreme nu ne-am dat seama, dar pe urmă, tusea lui tot mai deasă ne-a încredințat că se îmbolnăvise la plămâni. Domnul știuse dintru început lucrul, dar nu ne-a spus nimic, ca să nu ne întristeze. De atunci i-a venit gând a culege din Sfintele Scripturi și de la dascălii Bisericii toate învățăturile potrivite pentru un domn creștin, într-un buchet de sfaturi către Theodosie și ceilalți coconi. În nopțile fără somn, Măria sa a adunat cu răbdare toate florile învățăturilor sfinte, ostenindu-se a le așterne în scris, ca să fie mângâiere și povață fiilor noștri. Și singuri ochii lui Dumnezeu au privit spre nădejdea și credința Măriei sale, ce s-au topit în lacrimi în târziul acelor nopți...

1552 Iulie 11 zile

Grea, tot mai grea și nemiloasă, de la o zi la alta, se face pana de scris în mâna mea...

Dacă amintirile cele dulci au curs purtate de însăși strălucirea bucuriei de odinioară, cum voi putea așterne mai încolo amarul durerilor pe care mâna lui Dumnezeu ni l-a întins spre băutură mântuitoare, pentru judecățile Sale cele neajunse? Că după ce Domnul ne-a înconjurat viața cu slavă și fericire cât nu știu de poate fi cu putință mai mult pe pământ, înțelepciunea

Lui de negrăit a socotit să ne pogoare până în adâncurile suferinței. Iar ceea ce El dărâmă, nimeni nu mai zidește înapoi, cum spune Cartea lui Iov.

Din tainițele sufletului, una după alta, picură lacrimile aducerii aminte, peste mormântul unei vieți ce a apus, parcă, prea cu grabă...

Era primăvara anului 1518. Vrăbiile sporovăiau vesele prin pomii încă fără poboabă, vestind că iarna a trecut. De la fereastra iatacului priveam cu milă spre crengile golașe, cu muguri fragezi, ce cerșeau parcă îndurarea soarelui ca să-și desfacă veșmintele de flori.

Ajutată de domnițele Stanca și Ruxandra, lucram în vremea aceea o zavesă cu fir de aur și pietre scumpe pentru icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului „Portărița" de la Mănăstirea Iviru. Ceasurile se scurgeau cuminți. Uneori, pentru a le deprinde pe domnițe cu limba sârbă, le cântam, printre împunsăturile acului, balada țarului Lazăr. Auzindu-mă, domnul Neagoe s-a gândit să aducă bucurie inimii mele și a tocmit pe sârbii din breasla meșteșugarilor ce se stabiliseră la Târgoviște să vină din vreme în vreme la palat, spre a ne mângâia cu vechile cântece din țara copilăriei mele. Coconii domnești, mai ales, erau bucuroși de venirea lor și așa, pentru câteva ceasuri, viorile, surlele și graiul sârbesc veseleau liniștea Curții.

Astfel, pentru copii, vremea se scurgea între învățătura de carte - de care se îngrijea îndeaproape ucenicul Mitropolitului Macarie și, de multe ori, mitropolitul însuși - micile spectacole de la Curte, slujbele bisericii, hramurile mănăstirilor, ceremoniile de primire a oaspeților mai de seamă pe care, după datină, îi întâmpina întreaga familie domnească și, desigur, ceasurile de hârjoană, căci atât domnițele cât și coconii erau, dincolo de toate, niște copii...

Mă bucuram tainic de Stanca și Ruxandra văzându-le

cuminți și cuviincioase, purtând grija fraților lor mai mici cu duioșie și bunătate. Îi ajutau să se îmbrace, îi mângâiau când plângeau, le coseau, ca să-i bucure, câte un brâu sau vreo cordeluță de păr, aplecându-se asupra lor cu căldura iubirii lor curate. Și erau ca două porumbițe, luminoase la chip și cu bună pricepere a minții, stând mereu în umbra lui Theodosie și Petru, pentru care aveau o dragoste amestecată cu sfială și supunere. Din urmă creșteau Anghelina, „fata tatii", cum o alinta Măria sa, care era pe atunci un bulgăre de soare, plină de veselie și năzdrăvănii și coconul Ioan, mezinul familiei, ce număra trei anișori.

În ziua aceea, domnița Anghelina intrase fără de veste în iatacul unde brodam. Din urmă, doica speriată își cerea iertare din priviri că n-o putuse ține în odaia ei. Anghelina a venit lângă mine și m-a cuprins cu mânuțele ei mici. Am luat-o în poale și am mângâiat-o ușor pe cap. Fruntea îi ardea, iar mângâierile mele n-au făcut decât să-i slobozească plânsul ghemuit în piept. Îngrijorată, am trimis îndată doica după doftor, iar pe domnițe, după un ceai fiebinte de măceșe și soc.

A sosit doftorul și după ce s-a uitat la degetele, la albul ochilor și în gâtul Anghelinii, a scos din cutia lui niște leacuri anume și i le-a dat doicii, învățând-o cum să le pregătească. Pe urmă mi-a spus cu glas încet:

- Doamnă Despina... ar fi bine ca ceilalți coconi să n-o viziteze pe domniță câteva zile!

- Ce este doftore, ce are? am vrut să știu.

Doftorul și-a plecat privirea în pământ, frângându-și mâinile a neputință.

- Dacă trec primele trei zile, va fi bine... Să ne rugăm! a murmurat el tărăgănat, mai mult pentru stăruințele mele.

Prima noapte a trecut greu. Anghelina n-a putut dormi din pricina frigurilor. Am vegheat-o alături de doică și de slujnice. În zori a adormit puțin și atunci mi-am rezemat și eu capul de patul ei. M-am trezit după vreun ceas, la pașii Măriei sale.

Ne-am privit amândoi în ochi cu un licăr de nădejde amestecat cu teamă. Pe urmă, domnul s-a dus la doftor să afle mai multe despre boala Anghelinii. Nici ziua n-a trecut uşor. Pe domniţă o durea capul, avea ameţeli şi din vreme în vreme tuşea, ţinându-se cu amândouă mânuţele de piept. Seara, domnul Neagoe m-a trimis să mă odihnesc, zicând că în noaptea aceea va sta Măria sa lângă Anghelina. N-am putut însă pleca şi am rămas amândoi în odaia domniţei până ce s-au revărsat zorile şi Anghelina a adormit. Atunci Măria sa a trimis după Părintele Macarie. Mitropolitul a venit degrabă, a citit o rugăciune pe capul domniţei şi a împărtăşit-o cu Sfintele Taine. Bunul Dumnezeu a căutat spre rugăciunea vlădicăi şi Anghelina s-a mai înviorat, începând iar a mânca şi a vorbi. Spre seară, când s-a întors Măria sa, domniţa l-a rugat să-i spună viaţa Sfintei Drosida, fiica împăratului Traian.

Şi domnul a început să-i povestească. Anghelina a ascultat o vreme, apoi frigurile au pornit să o zgâlţâie cu putere. Am chemat grabnic doftorul, care a învelit-o în cearceafuri ude şi reci. Au trecut aşa câteva ceasuri. Pe urmă, domniţa s-a trezit şi întinzându-şi mâinile spre Măria sa, l-a rugat înfricoşată:

- Tată, ia-mă în braţe...

Domnul a luat-o pe genunchi şi a strâns-o la piept. Am auzit-o apoi spunând lucruri nedesluşite şi am început să plâng încetişor. Cu privirea tot mai pierdută, Anghelina s-a încleştat cu mânuţele în veşmântul Măriei sale. Vedea nişte lucruri străine, vorbea cu cineva nevăzut de noi.

Într-un sfârşit s-a înduplecat parcă de o vorbă auzită numai de ea şi a grăit:

- Dacă mă duceţi acolo unde-i Sfânta Drosida şi fecioarele cele cuminţi, atunci merg!

Apoi mânuţele ei şi-au pierdut tăria. Puţin câte puţin, peste strălucirea ochilor i s-a aşternut o perdea ca de ceaţă. Un zâmbet cuminte, ca un fir de iasomie, i-a înflorit pe buze, ca să rămână acolo pentru totdeauna. Şi am plâns cu sufletul sfâşiat,

așa cum plâng toți părinții când își pierd rodul iubirii lor.

Primăvara aceea mi s-a părut crudă și amară. Mierlele cântau vesele, copacii înfloreau fără milă peste durerea noastră. O jale fierbinte îmi dogora inima zi și noapte. Am dat țărânii trupușorul Anghelinii, îngropând odată cu el o parte din comoara inimii mele. Ca un muguraș fraged, încă nedesfăcut, ce s-a uscat înainte de vreme, așa a plecat dintre noi domnița Anghelina, „fata tatii" cea mică.

De atunci au trecut atâția și atâția ani. Fie-ți somnul lin, iubita mea copilă și Domnul Hristos să te îndulcească pururi de vederea feței Lui, ca pe o fecioară neîntinată...

1552 Iulie 12 zile

Însă acela a fost abia începutul durerilor, căci în același an, înainte ca lacrimile de pe obraji să ni se usuce, Dumnezeu ne-a întins încă o dată paharul suferinței...

Toată vara aceea am petrecut-o la Curtea domnească din Pitești, pentru a fi mai aproape de mormântul domniței Anghelina, pe care o îngropasem în biserica cea nouă de la Argeș. Spre capătul toamnei, după ce am făcut pomenirile până în jumătate de an, după rânduială, domnul a hotărât că venise vremea să ne înapoiem la rosturile ce le aveam la Târgoviște.

Vremea era încă frumoasă, soarele pătrundea pieziș prin frunzișul auriu al copacilor, răsfirându-și blând razele peste frunțile noastre. Vântul subțire aducea mireasma viilor și a merelor pârguite din livezile domnești. Fusese un an roditor, câmpiile se umpluseră de roade grase, văile își înmulțiseră

grâul, iar păşunile erau îmbrăcate cu turme de oi, cum zice psalmistul...

Ajunşi la Curtea de la Târgovişte, domnul a căutat în fel şi chip a ne alunga tristeţea din inimi.

Se silea a sta mai multă vreme cu noi şi îndeosebi cu Theodosie şi Petru, cercetându-le nu atât învăţătura dobândită de la dascăli, cât mai ales felul de a judeca, de a gândi şi a simţi, căci domnul punea mare preţ pe ceea ce macină mintea şi inima omului.

Când se întâmpla să vină vreun monah din Sfetagora la Curte pentru vreo trebuinţă, îndată îl poftea cu noi la masă, ca să ne împărtăşească din dulceaţa graiurilor sfinte. Şi cu adevărat, primeam putere şi lumină în sufletele noastre, căci harul lui Dumnezeu lucrează bogat prin cei ce au părtăşie vie cu Hristos. Ascultam cu nesaţ istorisirile lor despre nevoinţele călugărilor cu viaţă sfântă, despre minunile Maicii Domnului, dar mai ales despre pătimirile noilor mucenici care sufereau moarte pentru Hristos în Constantinopole sau în alte cetăţi aflate sub stăpânirea turcească. Fiindcă în anii aceia, ca şi acum, mulţi creştini erau prigoniţi şi daţi la chinuri pentru Numele lui Hristos, iar monahii athoniţi îi cinsteau întocmai ca pe mucenicii din vechime. Aceste istorisiri, cu deosebire, ne umpleau sufletele de cutremur. Dragostea până la moarte a vitejilor ostaşi ai Domnului era o propovăduire puternică a Învierii şi a vieţii veşnice. Iar caznele, sfâşierea mădularelor şi însăşi moartea lor de bunăvoie ne dădeau îndrăzneală a nesocoti lumea de aici ca pe una trecătoare şi a trăi nădejdea veacului ce va să fie. Căci dacă nădăjduim în Hristos numai pentru viaţa aceasta, atunci, precum zice apostolul, suntem mai de plâns decât toţi oamenii. Iar credinţa în viaţa de veci e cea mai mare mângâiere pe care o poate avea omul atunci când îi moare cineva drag.

Multă bucurie am avut când într-una din zile a sosit la Curte un călugăr athonit de la Mănăstirea Xenofont. Venise să

ia dania rânduită, căci precum am spus, Măria sa hotărâse mertic anual la sfintele locaşuri din Sfetagora: câte şapte mii de aspri ori două sute de taleri la Marea Lavră, Vatoped, Iviron şi Hilandar, ca unele care erau chinovii mai mari şi tot câteva mii de aspri la Xenofont, Rusicon, Zografu şi celelalte cu sobor mai mic. Numai la Mănăstirea Cultumuş, lavra Ţării Româneşti, trimitea mai mult, căci acolo nu venea nici un ajutor din altă parte.

Pentru egumenul de la Xenofont, Părintele Simeon, aveam mare evlavie din vremea târnosirii de la Argeş. Pentru aceea, împreună cu domniţele îi brodasem un veşmânt preoţesc pe al cărui epitrahil închipuisem cu acul pe Maica Domnului şi Mântuitorul Hristos, iar jos, la poale, în genunchi, familia domnească cerând mila lui Dumnezeu. Şi iată că acum se ivise bun prilej a i-l trimite, dimpreună cu alte lucruri de preţ pentru sfânta mănăstire.

Mergând să-i înfăţişez domnului Neagoe darurile, l-am aflat bucuros foarte, căci monahul de la Xenofon, trecând prin Constantinopole, adusese veşti şi scrisori de la Patriarhul Theolipt şi de la chir Manuil. Veştile erau bune, iar chir Manuil trimisese slujba Sfântului Spiridon al Trimitundei, pe care Măria sa îl rugase, la sfinţirea de la Argeş, să o alcătuiască spre slava şi pomenirea blândului ierarh. Acum domnul privea cu dragoste spre manuscrisul lui chir Manuil, ca spre un prunc nounăscut pe care-l dorise cu dragoste.

Şi socotind să-i răsplătească monahului ce ni-l adusese, a poruncit îndată la cancelarie să se scrie slujba întocmai, cu toate canoanele şi laudele, spre a fi trimisă părinţilor athoniţi, însemnând dedesubt, spre ştiinţă: „facere a lui chir Manuil din Corint, la cererea domnului valah".

Apoi vorba s-a dus la roadele pământului, la belşugul ce ni-l dăduse Dumnezeu în anul acela, la pacea ce domnea în ţărişoara noastră din binecuvântarea lui Dumnezeu, la soarta grea a sârbilor şi a grecilor aflaţi sub stăpânire turcească.

- Luminate doamne, a grăit călugărul cel străin, pretutindeni în Sfetagora numele voastre sunt pomenite la rugăciunile bisericilor, ca mari ctitori și ocrotitori ai mănăstirilor. Că toate zidirile de înnoire au mers cu spor și multă milă a făcut Dumnezeu prin evlavia domniei voastre. Iar egumenul Martirie de la Vatoped, auzind că vin în Țara Muntenească, la Târgoviște, m-a rugat să vă încredințez prin viu grai că, așa cum v-a fost vorba, a poruncit de au fost zugrăviți în biserică Patriarhul Nifon dimpreună cu ucenicii săi, mucenicii Macarie și Ioasaf...

Auzind aceasta, domnul Neagoe s-a închinat cu mulțumire și a dat slavă lui Dumnezeu, care proslăvește grabnic pe sfinții Săi. Eu însă n-am apucat a mă bucura de veste, căci logofătul Harvat, care ieșise mai înainte chemat de slujitorii odăilor domnești, s-a apropiat să-mi aducă vorba cea cruntă: coconul Ioan avea friguri.

M-am închinat degrabă înaintea domnului, cerând încuviințarea să mă retrag. L-am aflat pe coconul Ioan întins pe pat, înconjurat de slujnice și doftori. Când m-am apropiat, doftorul a tresărit și a plecat privirea în pământ.

- Ce are coconul Ioan? am întrebat cu înfricoșare după ce l-am luat în brațe.

Doftorul tăcea. Știam că de câteva zile nu-i era bine și nimeni nu-i intra în voie, dar cumpănisem că va trece. Acum, dogorind de fierbințeală, copilul plângea de durere la pieptul meu. Gândul că avea și el boala Anghelinii mi-a străpuns inima. Vedeam că trupușorul lui plăpând era nevolnic să lupte cu boala. Pe urmă, ceas după ceas, bujorii obrajilor lui s-au veștejit sub ochii mei.

Spre seară a venit și domnul Neagoe. Cu nespusă milă, Măria sa a mângâiat fruntea curată a copilului. De sub icoana Maicii Domnului, candela pâlpâia blând.

- Stăpână Maică, oare și pe Ioan vrei să-l iei în preasfântă casa ta? a murmurat Măria sa încetișor.

Umbrele albăstrii ale înserării ni se strecuraseră în suflet.

Omul, ca iarba zilele lui, ca floarea câmpului, așa va înflori. Că duh a trecut printr-însul și nu va mai fi și nu se va mai cunoaște nici locul său... Domnul și-a plecat creștetul și s-a rugat în taină. Apoi a grăit cu glas frânt:

- Facă-se, Doamne, voia Ta!

Slujnicele plângeau cu fereală prin colțuri de jalea noastră. În noaptea aceea, coconul Ioan a zăcut cu friguri și fierbințeli. Răsufla rar, iar inima abia i se auzea. În zori, doica a aprins o lumânare. Priveam toate fără să înțeleg nimic, fără să pot schimba soarta pecetluită de Dumnezeu. Ușor, ca un pui de pasăre, coconul Ioan și-a dat sufletul în mâinile îngerului păzitor. Avea trei ani, era curat și neîntinat de nici un gând sau vorbă...

Așa a vrut Dumnezeu cu noi. După ce milostivirea Lui ne dăruise atâtea bunătăți cu îmbelșugare, venise vremea să învățăm să primim și cele rele.

Din nou am îngropat la Argeș o parte din inima noastră, trup din trupul nostru, mlădița cea mai fragedă a casei Basarab. Încă o dragoste acoperită cu țărână, încă o fărâmă de cer îngropată în lut... Știam că pruncii, nevinovați fiind, merg la loc de odihnă și bucurie, dar sfâșierea inimii nu mi se putea alina cu nimic. Uneori, seara, mi se părea că aud aievea glasul Anghelinei și al lui Ioan pe coridoare și atunci nu puteam să-mi stăvilesc jalea. Slujnicele se temeau că de atâta plâns, mintea mi se va tulbura. Iar când palatul domnesc se umplea de tânguirea mea, domnul, ținându-și inima, zicea numai atât:

- Lăsați-o, că are sufletul zdrobit! *Glas în Rama s-a auzit, plângere și tânguire multă. Rahila își plânge pruncii și nu voiește să fie mângâiată, pentru că nu mai sunt...*

Peste grădina noastră cu flori suflase duh de moarte și răpusese doi trandafiri domnești. Grădina a ajuns mai săracă și pustie, iar ochii mei nu se puteau sătura de lacrimi privind la jalea ei...

Domnul Neagoe a primit însă toate cu smerenie și pocăință. Înaintea ochilor minții i s-a arătat viața întreagă, cu toate faptele

săvârșite, bune și rele. Moartea domnului Vlăduț, războaiele, judecățile, soliile și toate câte se întâmplaseră în viața noastră stăteau înaintea sa ca niște judecători nemitarnici. Fuseseră oare toate după voia lui Dumnezeu?... Pentru aceea, rugăciunea și grija domnului erau ca nu cumva din pricina păcatelor sale, Dumnezeu să-i lipsească pe fiii noștri de Împărăția Lui cea veșnică. Aceasta era grija și muncirea sufletului său și astfel erau rugăciunile sale.

Așa am cunoscut cât de neputincioși suntem în fața morții, cât de mici și neînsemnați înaintea lui Dumnezeu și a judecăților Sale. Așa e tot omul, fie împărat, fie boier, fie patriarh. *Deșertăciune sunt toate și viața aceasta e umbră și vis*, cum zice Scriptura...

Proorociile Sfântului Nifon se împlineau cu noi una după alta, precum aveam să înțelegem mai târziu. Iar Dumnezeu, iubindu-ne, ne trimitea suferințe, ca prin ele să ne rupă de pământ, adică de împătimirea de tot ce este trecător și să ne lipească mai strâns de Dânsul.

1552 Iulie 15 zile

Cum nimic nu e statornic în această viață, nici sănătatea trupului, nici buna înțelegere între oameni, nici pacea dintre noroade, odată cu acele grele încercări s-a pornit asupra noastră și o altă furtună...

Anul 1518 a fost unul cu mult zbucium pentru domnul Neagoe. Veștile pe care le primeam din Constantinopole, de la

oamenii noştri de încredere, erau îngrijorătoare. Mai întâi a ajuns la noi vorbă că sultanul Selim se afla cu oastea la Adrianopole, făurind în ascuns planuri de a trece Dunărea. Pe urmă însă nu s-a mai auzit nimic şi s-a lăsat tăcerea dinaintea furtunii.

Dar Măria sa nu putea avea pace. Neliniştea lui era pricinuită de zvonul că sultanul Selim, înaintat în vârstă, va lăsa în curând tronul fiului său, Suleiman. Selim se putea socoti mulţumit de felul în care cârmuise vreme de şase ani Imperiul Otoman. Cucerise, în fruntea ienicerilor săi, Anatolia răsăriteană, mare parte din Siria şi Egiptul, întinzând hotarele împărăţiei turceşti până la izvoarele Nilului. Dar mai cu seamă izbutise să încheie lupta între şiiţi şi sunniţi, care ţinea împărţită credinţa musulmană. Selim pecetluise credinţa „sunna" ca fiind cea dreaptă pentru toţi supuşii săi şi astfel lăsa în urmă un imperiu mare, puternic şi unit, lipsit de fărâmiţările religioase de dinainte. Suleiman, la rândul său, urca pe tronul împărăţiei turceşti fără luptele obişnuite între pretendenţi, fiind singurul moştenitor de parte bărbătească al lui Selim. Iar domnul Neagoe înţelesese că ceea ce îi rămânea de râvnit viitorului sultan, steaua care va străluci ispititor înaintea ochilor săi va fi Europa, visul tuturor padişahilor de după căderea Constantinopolului.

Câtă vreme Selim fusese prins în expediţiile de cucerire a lumii arabe, ţările valahe avuseseră pace şi, odată cu ele, toată creştinătatea de cealaltă parte a Dunării. Însă cu urcarea tânărului şi râvnitorului Suleiman în fruntea imeperiului turcesc, primejdia era lămurită pentru cine avea ochi şi cuget să înţeleagă. Măria sa pricepuse toate mai dinainte şi vreme de doi ani căutase să atragă luarea-aminte celorlalte ţări creştine că turcii se pregăteau de război. Dar Europa se simţea la adăpost având la Dunăre pe sârbi şi pe valahi ca zid de apărare în calea otomanilor şi era greu de mişcat. Regilor apuseni primejdia le părea prea îndepărtată spre a găsi de cuviinţă să se ridice la luptă. Pentru aceea, în 1514 şi 1517, când Papa trimisese chemări la cruciadă tuturor principilor creştini europeni, nimeni

nu făcuse nimic. Numai discuții de cancelarie, făgăduieli și frământări despre cum vor fi împărțite pământurile cucerite...

Pentru aceea Măria sa nici nu-și punea nădejdea în puterile apusene. Totuși, datoria sa de domn creștin era de a veghea pacea în această latură a lumii și la răstimpuri scurte îi înștiința pe vecinii noștri, voievodul Ioan Zapolya și regele Ludovic al Ungariei, de mișcările de dincolo de Dunăre. Și întotdeauna, punând în cumpănă veștile aduse din alte părți cu cele primite de la domnul Neagoe, cei doi se încredințau de înțelepciunea ochilor de la Târgoviște, ce scrutau peste apele Dunării ca nimeni alții.

Regele Ludovic i-a trimis chiar o scrisoare Măriei sale la începutul anului 1518, înștiințându-l că în ziua întâi a lunii februarie aveau să se întâlnească la Veneția trimișii puterilor apusene pentru a sfătui cele despre primejdia turcească și îl îndemna pe domnul Neagoe să trimită acolo, de va voi, un sol. Chibzuind despre aceasta cu Mitropolitul Macarie și cu sfetnicii săi, domnul l-a ales să împlinească solia pe Hieronim Matievici, unul din doftorii noștri de la Curte. Deși de neam raguzan și papistaș cu credința, jupanul Hieronim ne era devotat, iubind și cinstind familia domnească. Avea o bună cunoaștere a locurilor și oamenilor din acea partea a Europei și era ascuțit la pricepere. Pe lângă aceasta, Măria sa știa că solul va fi dator a sta cu apusenii la mesa latină și nu voia să trimită acolo vreun jupan pravoslavnic, ca să nu-și smintească sufletul cu vreo părere ori îndoială.

Hieronim Matievici și-a purtat solia cu cinste, atât la întâlnirea puterilor apusene, unde s-au adunat trimișii Papei, ai Ungariei, Ferrarei și ai altor cetăți europene, cât și la Signoria Veneției, unde a fost primit cu bunăvoință de doge și cinstit cu daruri pentru domnul Neagoe. Pentru aceea, în toamna aceluiași an, Măria sa l-a trimis și la Raguza, spre a afla și gândul Signoriei de acolo cu privire la amenințarea turcească.

Ritori iscusiți, europenii au făgăduit multe cu vorba, ca

întotdeauna. Însă domnul avea destule dovezi din anii trecuți pentru a nu se încânta lesne de cuvintele spuse pe timp de pace. Dar mai știa că pe urmă, când tăvălugul turcesc va porni, va fi prea târziu pentru toți...

În urma acestor solii, Măriei sale îi devenise limpede că toate țările apusene erau sub oblăduirea scaunului papal, locul din care se trăgeau toate sforile politicii europene și că nimic nu se va mișca fără încuviințarea Romei. Regii și principii erau cu toții fii ai Papei și erau chemați la ascultare de voința lui. Însă noi, cu harul lui Dumnezeu, eram ortodocși și de aceea alianța noastră cu Roma și cu celelalte țări latine trebuia bine cumpănită, nelăsând loc de răstălmăciri. Căci domnul Neagoe nu putea negustători comoara dreptei-credințe pentru nici un ajutor omenesc. Totuși, primejdia era atât de mare, încât ar fi fost de dorit ca puterile creștine să strângă rândurile în fața năvălirii turcești.

Drept aceea, în anul 1520 domnul Neagoe a hotărât să trimită o solie către Papa Leon al X-lea, nu pentru a-i cere vreun ajutor, ci pentru a-i arăta dorința sa de a încheia o alianță cu principii apuseni împotriva turcilor, pe câmpul de bătălie, făgăduind că va pune toată oastea cea mare a Țării Românești, de 40 000 de oșteni, în slujba luptei antiotomane.

Înainte de a trimite solia către Papa Leon, Măria sa a chibzuit îndelung, alături de Mitropolitul Macarie și de jupanii sfatului domnesc, cum ar fi mai înțelept a tocmi lucrul. Cunoștea bine meșteșugirile vorbirii europene și știa că printr-un singur cuvânt despre dogmele bisericești, omul poate cădea din dreapta-credință. Pentru aceea era trebuință de un sol dibaci, stăpân pe învățătura pravoslavnică, dar în stare să pătrundă și felul de a cugeta al latinilor. Gândul Măriei sale s-a îndreptat spre Patriarhia de Constantinopole, cea împodobită cu dascăli și ritori iscusiți ai teologiei. Cumpănind toate, domnul a trimis

scrisoare într-acolo, rugând cu cuviință întâi pe chir Manuil să alcătuiască o învățătură de credință care să lămurească deosebirile dintre credința dreaptă și cea latinească, iar apoi pe patriarhul însuși să trimită un bărbat învățat, care să poarte cu frică de Dumnezeu solia către Papa Leon. Așa a ajuns la Târgoviște, în 1520, chir Antonie Pankalas, despre care voi scrie mai încolo, de va fi vreme.

Scrierea lui chir Manuil a fost gata în puțină vreme și a ajuns fără zăbavă la Curte. Ea adeverea în chip limpede, așa cum socotisem și noi, că nu poate fi unire între ortodocși și latini decât ca împreună-luptători împotriva păgânilor pe câmpul de bătălie. O altă unire, cea de credință, era cu neputință atâta vreme cât latinii nu se întorceau de acolo de unde plecaseră.

Chir Manuil scria Măriei sale așa:

„Preaînalte, preastrălucite, preaevlavioase și preadrept-credincioase Doamne Ioan Neagoe, mare voievod și bazileu și autocrat al întregii Mari Ungrovlahii! Întrucât mi-ai poruncit să-ți înfățișez, pe scurt, pricinile pentru care, cu dovezi greșite, latinii s-au lepădat și s-au îndepărtat și de adevăr și de noi, astfel încât întru totul sunt și li se zice eretici, încep acum prin a-ți scrie despre dogma mincinoasă și blasfemia lor cea mai mare împotriva Duhului Sfânt.

Ei spun că Sfântul Duh purcede și de la Tatăl și de la Fiul, că-și trage adică existența și ființa din amândouă aceste două ipostasuri și vâră astfel două principii în Sfânta Treime, ceea ce este o rătăcire față de dreapta credință. Noi recunoaștem și mărturisim numai pe Tatăl drept cauză și principiu al Fiului și al Sfântului Duh și izvor al Dumnezeirii. Din care se naște fără durere Fiul, precum din minte gândul și din care purcede, adică își trage existența și ființa, Duhul Sfânt. După cum spune și Domnul nostru în Evanghelii: *Când va veni Mângâietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine.* Dar întrucât ereticii latini, atunci când aud

că Domnul le-a zis apostolilor: *pe care Eu Îl voi trimite vouă*, socotesc că trimiterea şi purcederea sunt unul şi acelaşi lucru, e nevoie să se amintească, spre lămurirea celor zise de Domnul, că dintru început, două sunt purcederile Preasfântului Duh: una e purcederea nemijlocită, în afara vremii şi veşnică, numai din ipostasul Tatălui, din care îşi trage existenţa şi fiinţa; şi cealaltă, purcederea de la Tatăl prin Fiul, prin care este trimis şi dăruit credincioşilor şi coboară peste ei harul Lui, purcedere numită «sub vreme» şi «milostivă». După cum două sunt şi naşterile Fiului, una nemijlocită din ipostasul Tatălui, mai presus de vreme şi veşnică şi nepământească, prin care are fiinţa veşnică de la Tatăl şi cealaltă, sub vreme, naşterea din Duhul Sfânt şi Preasfânta Fecioară Maria, spre mântuirea noastră.

Întrucât una singură este fiinţa şi firea Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh şi Dumnezeu Unul este, nedespărţit după fiinţă în cele trei ipostasuri şi o singură lucrare şi dorinţă şi voinţă şi putere au cele trei ipostasuri, aşadar, potrivit uneia şi aceleiaşi voinţe şi potrivit uneia şi aceleiaşi puteri şi lucrări, le trimite Fiul credincioşilor Duhul de la Tatăl. Potrivit acestei împreună-lucrări şi voiri Îl trimite şi Duhul Sfânt pe Fiul în lume, precum se poate vedea din cuvintele profetului Isaia, când spune despre persoana Fiului: *Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să-i vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiţi slobozire şi celor orbiţi vedere.*

Una este, aşadar, trimiterea şi alta purcederea. Dar latinii, pentru că înţeleg greşit acest lucru, s-au îndepărtat de adevăr".

Mai departe, chir Manuil arăta în chip lămurit, cu mintea curăţită şi luminată de har, cealaltă mare rătăcire latinească, ce socoate că fiinţa şi energiile lui Dumnezeu sunt amestecate şi sunt unul şi acelaşi lucru, în vreme ce dreapta-credinţă învaţă, împreună cu Grigorie Palama şi cu alţi părinţi ai Bisericii, că una este fiinţa şi altele sunt lucrările şi energiile dumnezeieşti, amândouă fiind veşnice şi nezidite. Iar prin acestea din urmă,

lucruri dumnezeiești se lucrează, iar omul părtaș dumnezeieștii firi, adică al harului, se face, precum zice și Petru apostolul în a doua sa Epistolă.

După ce lămurea aceste osebiri mai mari, chir Manuil înfățișa și celelalte rătăciri ale latinilor: cum că folosesc jertfa de pâine nedospită precum ovreii, că nu săvârșesc drept nici Botezul, nici Mirungerea, că au credința în purgatoriu asemeni lui Origen, că prăznuiesc odată cu ovreii multe sărbători, că îi cheamă pe aceștia și pe armeni la procesiunile lor, arătându-le multă cinste. Încă ne-a mai înfricoșat dascălul Patriarhiei scriindu-ne și un cuvânt al Sfințitului Patriarh Ghenadie Scholarios, care zice: „Să nu se creadă că erezia necredincioșilor latini e simplă erezie, ci ea este însumarea tuturor ereziilor".

Iar domnul Neagoe a primit cu credință scrierea lui chir Manuil, dând slavă lui Dumnezeu că a dobândit o așa lămurită învățătură, ce socotea că va fi de folos nu numai Măriei sale, ci și domnilor care vor veni după dânsul, precum și clerului bisericesc și tuturor drept-slăvitorilor munteni.

Neliniștit era însă sufletul domnului pentru calea în care avea a merge. Anii erau tot mai grei și plini de tulburare. Apele Dunării și pădurile se tânguiau parcă de urgia ce stătea să vină, dar asta o putea înțelege numai cine cunoștea glasul pământului. Uneori, în liniștea serii, trecea pe deasupra câmpiilor o boare răcoroasă, aducând cu ea gemetele minaretelor de dincolo de întinsul apelor învolburate. „Allah eh ber!", răsunau înspăimântate văile...

Putea oare Măria să țină piept valurilor năvălirii turcești? Din toate părțile se ridicau dureri, înfricoșări și amenințări... Latinii se aflau la adăpost, dar pentru noi, prețul unei solii în Apus putea fi însăși viața noastră, a coconilor domnești și neatârnarea țării. Sultanul ar fi putut afla despre înțelegerile făcute cu apusenii și, dacă-i era voia, ne putea lesne învinui de

viclenie în orice clipă.

Însă mai mult decât toate, domnul se muncea cu alte gânduri în sufletul său: Era oare voia lui Dumnezeu să ridice steagul de luptă împotriva turcilor alături de latini?

Şi de data asta, nimeni nu-i dădea lămurit nici un răspuns...

1552 Iulie 18 zile

Toate se petreceau însă după tainicele judecăţi ale lui Dumnezeu. Cuvintele Sfântului Nifon fuseseră cu adevărat proroceşti: „Fiul meu, după fericirea aceea vor veni norii grei ai durerilor celor de multe feluri asupra ta. Pregăteşte-ţi deci sufletul de ispită şi în fiece zi îmbrăţişează cu dragoste crucea Mântuitorului Hristos, înţelegând puterea şi slava ei!".

În marile frământări care au urmat, Măria sa a rămas singur. De la an la an, tot mai puţini erau cei care puteau să poarte gândurile şi neliniştea inimii sale. Jupanul Pârvu murise, la fel şi doamna Neaga, iar jupanul Barbu, bătrânul ban al Craiovei, se călugărise la Mănăstirea Bistriţa, lipsindu-l astfel pe Neagoe de un sprijin înţelept şi bun. Norodul îl iubea cum pe puţini domnitori i-a iubit, însă hotărârile ce le va lua Măria sa de acum încolo vor întrece puterea de înţelegere a celor mai mulţi. Numai Mitropolitul Macarie îi ştia tot zbuciumul şi-i era alături, ca un părinte înţelept.

Zilele se scurgeau una după alta cu o linişte părelnică, precum seninul dinaintea furtunii.

În durerea pricinuită de moartea Anghelinei şi a lui Ioan, m-am dus cu gândul la sufletul maicii mele care m-a purtat în

pântece și am hotărât a broda, ca milostenie, o zavesă cu fir de aur și argint pentru o icoană a Maicii Domnului de la Marea Lavră. Pe una din poale am socotit a închipui pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu cu Pruncul în brațe, ca să fie spre pomenirea sufletului roabei lui Dumnezeu Donka și a fiicei sale, Milița Elena, iar pe cealaltă poală am brodat vulturul cu două capete, însemnul domnului Neagoe, ca amândouă să străjuiască icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, în milostivirea căreia nădăjduiam, cu sufletele zdrobite, din straja dimineții până în noapte.

Într-o după-amiază, în vreme ce lucram la zavesă cu Stanca și Ruxandra, iar chir Maxim Trivalis ne citea ultimele stihuri compuse pentru domnul Neagoe, marele postelnic, intrând după cuviință, m-a înștiințat că Măria sa mă roagă a veni seara, împreună cu domnițele, la masa dată în cinstea solilor noului domn al Moldovei.

Știam că pe tronul Țării Moldovenești urcase de puțină vreme Ștefăniță, fiul lui Bogdan, iar solia lui, după cum aflasem, îi adusese Măriei sale oarecare mângâiere, căci tânărul voievod își arătase dorința de a vieții în pace cu noi, lepădând vrajba tatălui său față de domnul Neagoe. Solia însă mai avea o pricină, pe care n-o cunoșteam, și mai ales pentru aceea ne chema domnul acolo.

La vremea mesei ne-am adunat în sala mare, unde fusese pregătit totul după rânduială. În capul mesei, în jilț aurit, ședea domnul Neagoe, înveșmântat în caftan strălucitor, avându-i de-a dreapta pe Theodosie și Petru. De cealaltă parte, domnițele Stanca și Ruxandra ședeau sfioase lângă mine. Solii moldoveni, îmbrăcați în straie de suman meșteșugit lucrate, erau așezați la vorbă și plăcuți. Bucatele au venit unele după altele, cu toată găteala, iar viorile și surlele țineau veselia și voioșia mesei, dar nimic din acestea nu duceau spre ușurătate ori neorânduială. Toate erau bune și la locul lor, căci Măria sa nu se lăsa biruit de nici o deșertăciune. Căci nu se pot sui dulcețile

pământeşti la inima cea rănită de dragostea lui Hristos.

- Aşa să arătaţi domnului Ştefăniţă, a grăit domnul Neagoe către solii moldoveni, că mulţumim lui Dumnezeu pentru scrisoarea domniei sale şi că dorim la rândul nostru să avem pace între noi!

Şi domnul a ridicat pocalul de argint şi a glăsuit bucuros:

- Închin pentru pacea şi unirea ţărilor noastre, Ţara Moldovei şi Ţara Muntenească, căci frate pe frate ajutând, cetate întărită se face!

Apoi, vorba curgând de la una la alta, solul moldovean l-a întrebat pe Măria sa:

- Dar pentru cealaltă întrebare a domnului nostru Ştefăniţă, ce răspuns să-i ducem de la înălţimea voastră, doamne?

Atunci Măria sa a căutat spre mine şi a zis:

- Iată, doamna Despina Milița şi domniţele sunt aici de faţă şi de la dânsele se cade mai mult a aştepta răspuns. Cutează numai şi le înfăţişează gândul domnului tău! l-a îndemnat Neagoe pe moldovean.

Atunci solul, luând curaj, a început a vorbi în dulcele lui grai:

- Apoi, cinstită doamnă Despina, s-o auzit şi-n ţara noastră că la Curtea de la Târgovişte cresc două mlădiţe împărăteşti tinere şi că mulţi principi poftesc a lua aşa mlădiţe şi a le altoi în ţara lor. Iară domnul meu s-o gândit să vină el întâiul să vă ceară pentru grădina lui o mlădiţă ca să împodobească Ţara Moldovei, de veţi voi şi domniile voastre...

La început am ascultat nedumerită, dar apoi am priceput tâlcul cuvintelor. Stanca şi Ruxandra au înţeles şi ele cimilitura moldoveanului şi au roşit lângă mine de sfială. Cu adevărat, moldovenii erau îndrăzneţi, precum auzisem! Am privit încurcată spre Măria sa şi am răspuns solului:

- Mulţumim domnului Ştefăniţă de cinstea ce ne-o arată şi ne rugăm lui Dumnezeu să-l păzească sănătos şi îndelungat în zile la cârma Moldovei, ca pe slăvitul său strămoş, marele domn

Ştefan, fala creştinătăţii! Însă iată, domniţele noastre nu au încă vârsta însoţirii şi de aceea rugăm pe Măria sa, domnul Ştefăniţă să fie îngăduitor cu răspunsul nostru până ce domniţa Stanca, cea mai mare dintre ele, va avea anii căsniciei.

Însă solul cel roşu în obraz nu s-a lăsat şi a spus că aşa va fi, numai că domnul Moldovei vrea făgăduiala noastră că-i vom da mâna domniţei la vremea rânduită. Am privit iară spre Neagoe, cu inima tematoare. Însă Măria sa a încuviinţat liniştit şi aşa a rămas cuvântul.

Apoi solul s-a apropiat de domn şi i-a şoptit ceva. Neagoe a făcut un semn larg cu mâna, învoindu-se cu vorba moldoveanului. Atunci celălalt sol, care până atunci stătuse tăcut, a scos un sul de hârtie şi întinzându-l pe o bucată de lemnişor curat, a început cu o pensulă muiată în tuş a însemna ceva. În scurtă vreme m-am încredinţat că zugrăvea chipul domniţei Stanca, căci de acum aşa era moda peţitului în părţile Europei. Domniţele au înţeles şi ele lucrul şi erau stânjenite. Obrajii bietei Stanca se făcuseră ca fraga. M-am frământat în jilţul meu, neputincioasă. Însă aşa era lăsat de Dumnezeu să se întâmple: la plinirea vârstei, domniţa Stanca cea sfioasă şi firavă ca un firicel de spic trebuia să intre în rânduiala lumii.

La sfârşit, zugravul moldovean i-a întins Măriei sale hârtia. Domnul a privit mulţumit şi mi-a arătat şi mie desenul. Nu era rău făcut, dar ceva nu mă mulţumea. Se vede însă că aşa sunt inimile mamelor...

Apoi, domnul a început a vorbi despre primejdia turcească şi despre nevoia de a o întâmpina. Solii au fost cu luare-aminte şi au înţeles îngrijorarea Măriei sale. Şi toată vorba a fost de pace şi voie bună, iar domnul Neagoe părea mulţumit de toate.

După ce masa s-a sfârşit şi oaspeţii s-au retras în odăile lor, coconul Petru l-a întrebat pe domn:

- Tată, oare cum de vorbesc şi moldovenii limba noastră? Că nu a fost nici un tălmaci, iar eu am înţeles tot ce-au grăit...

Măria sa l-a privit cu drag şi l-a mângâiat pe creştet,

aşezându-i şuviţele ce-i căzeau pe umeri:

- Da, fiul meu, şi moldovenii sunt tot valahi ca noi. Avem acelaşi grai, acelaşi sânge şi ne închinăm aceluiaşi Dumnezeu.

- Atunci eu mă bucur că domniţa Stanca are să fie doamna Moldovei şi a domnului Ştefăniţă! a grăit Petru, privind surâzător în ochii Măriei sale.

Domnul Neagoe i-a potrivit mai bine cununa pe creştet şi i-a zis:

- Gândeşti ca un domn, fiul meu. Aşa e...

Apoi, păşind spre uşă alături de Măria sa, Petru şi-a dus mâna la tâmplă, ca şi când şi-ar fi amintit un lucru:

- Măria ta, dar eu am auzit că şi în Transilvania sunt tot valahi şi numai stăpânirea e ungurească!

Domnul a încuviinţat bucuros şi de această dată, întrebându-mă încetişor de la cine a aflat coconul atâtea. De la ucenicul Părintelui Macarie, pesemne...

- Atunci, de ce nu suntem o singură împărăţie, tată? De ce nu sunt unite ţările noastre? Am fi o ţară puternică, ţara cea mare a Valahiei! a mai grăit coconul Petru cu glasul lui cuminte.

- E bună întrebarea ta, fiul meu. Dar îţi cer să-ţi dai răspuns singur. Tu ce crezi, Petru, de ce nu suntem noi o singură ţară? l-a scrutat domnul cu luare-aminte.

Petru a tăcut ca un om mare şi a cugetat în minţişoara lui câtăva vreme. Apoi şi-a ridicat ochii negri şi curaţi spre domn şi a zis cu înţeles:

- Poate că încă nu e vremea noastră, Măria ta! Poate încă nu-i vremea...

A doua zi, la plecare, domnul Neagoe a dat solilor o scrisoare de taină către domnul Moldovei. Şi n-a trecut multă vreme, că solul moldovean s-a întors la Târgovişte cu răspunsul domnului Ştefăniţă: domnia sa era gata cu oaste alături de Ţara Muntenească, împotriva turcilor, oricând ar fi fost nevoie. Iar domniţei Stanca i-a trimis o pafta de rubin ...

1552 Iulie 21 de zile

Iată, mai am câteva file a scrie despre domnul Neagoe şi nevăzând încă arătarea chipului său în însemnările făcute până astăzi, îl rog pe Dumnezeu ca măcar de aici înainte să-mi dea iscusinţă spre aceasta. Pricep că lucrul pe care am purces a-l împlini este peste puterile mele, căci mintea tot mai înceţoşată şi mâna tot mai slabă nu mă mai slujesc ca înainte vreme...

Ori de câte ori mi se întâmplă aici, la schit, să trebuiască a chivernisi un lucru şi văd cât am a mă lupta cu gândurile şi voia mea, la care ţin adesea fără măsură, amintirea Măriei sale mă ruşinează îndată. Că domnia sa, deşi era unsul lui Dumnezeu, se ferea ca în divan să biruiască fără socoteală gândul şi părerea sa şi întotdeauna era cu luare-aminte la sfaturile boierilor, socotind pe tot omul vrednic de cinste. Că ţinea Măria sa mai întâi a afla adevărul despre un lucru şi apoi a judeca şi hotărî cele despre dânsul. Şi ce privelişte frumoasă era aceea: domnul cel cu cuviinţă împodobit, înconjurat de boieri bătrâni şi tineri, ascultându-i şi întrebându-i cu bunătate şi cinste! E drept că şi jupanii divanului erau toţi oameni unul şi unul şi pentru aceea Măria sa iubea împreună-sfătuirea cu dânşii. Jupanul Barbu, mai mare între toţi boierii munteni, marele postelnic Preda, fratele Măriei sale, marele vornic Calotă, Udrea din Boldeşti, mare armaş, comisul Diicul, jupanii Jitianu, Neagoe din Clocotici, Dragomir logofătul, Hamza, Harvat erau toţi neîntrecuţi cu darurile minţii şi cu destonicia în divan. Iar domnul nu avea trufia de a se slăvi pe sine, fiindu-i urâtă patima înălţării mai presus de ceilalţi. Aşa încât, dorind a găsi judecata cea bună pentru fiecare pricină, obişnuia a face mult sfat, ştiind că acolo unde e multă întrebare, acolo şi tăria sfatului e mai puternică.

Astfel, Măria sa a ştiut a câştiga inimile boierilor şi a şi-i face supuşi devotaţi. El socotea divanul domnesc asemenea unei livezi înverzite în care domnia sa era pus de Dumnezeu ca

un grădinar și ca un gard de împrejmuire, ca s-o curățească și s-o îngrijească și să vegheze zi și noapte ca nimeni să n-o prade ori s-o calce în picioare. Și măcar că nu avea vârsta cărunteților, ci putea fi multora din boieri fiu după numărul anilor, totuși avea atâta har de la Dumnezeu de parcă ar fi fost tuturor tată, cunoscând fără amăgire sufletele pruncilor săi. Că așa se și cuvine unui domn: a cunoaște, adică, gândurile supușilor săi, iar ce este în mintea sa numai lui Dumnezeu singur să arate.

Când se întâmpla ca înșiși vreunii dintre jupani să calce strâmb ori să se ispitească de vorbele potrivnicilor noștri, nici atunci domnul nu judeca fără îndurare, ci mai întâi se nevoia să învețe pe cel greșit și să îndrepte năravul cel stricat. Așa a fost când boierul Vlaicu a fugit cu tributul țării la vrăjmașii Măriei sale, având ajutor spre nelegiuirea sa pe jupanul Dumitru. Domnul Neagoe a iertat atunci viața acestor slugi viclene și pentru frica lui Dumnezeu n-a vărsat sânge de om. Căci gândul lui era pururea la înfricoșata Judecată, înaintea căreia se punea totdeauna pe sine până a făptui ceva.

- O, câtă jale va fi atunci, spunea adesea Măria sa, când slugile și argații noștri vor merge înaintea noastră, să intre cu Dumnezeu întru Împărăția cerurilor, iar noi, domni fiind, vom rămâne înapoi, osândiți și batjocoriți!

Și cu adevărat, cine poate ști al cui suflet este mai plăcut înaintea lui Dumnezeu? Că unii, măcar că la vedere greșesc mult, dar în taină se pocăiesc și au alte fapte neștiute cu care sunt plăcuți lui Dumnezeu. Fiecare, în lumea asta, are ascultarea lui: unul e împărat, altul patriarh, altul ostaș, slugă sau rob, dar asta este fără însemnătate. Însemnat este cine Îl iubește pe Hristos și se unește cu El: acesta e singurul lucru mare și vrednic, precum spun și părinții.

Încă nici prieteșuguri osebite nu avea Măria sa cu jupanii sfatului domnesc, ci pe toți îi socotea de aceeași cinste. „Domnul nu are prieteni, ci numai slugi credincioase" era vorba domniei sale, arătând că inima sa era slobodă de legăturile

omenești, fără a fi însă nesimțitoare ori haină. Înconjurat mereu de oameni, care erau atrași de sufletul Măriei sale ca de lumina soarelui, domnul rămânea totuși singur în mijlocul norodului. Cu adevărat nu era din lumea aceasta, căci nimic pământesc nu se putea urca la inima sa. Dragostea lui pentru oameni era caldă, blândă, îndelung-răbdătoare, lipsită de încrâncenare ori patimă. Astfel rămânea netulburat și însingurat în mijlocul celor mulți. Dar nu era singur, ci avea *Sfetnic minunat* în cămara inimii sale...

De la o vreme, Măria sa a început să-i cheme tot mai des în divan pe coconii domnești atunci când judeca vreo pricină însemnată, voind a-i deprinde astfel să priceapă și să cumpănească toate. Și socotea în sinea sa a-i lăsa pe amândoi moștenitori la cârma Țării Muntenești, căci nu este nimic mai bun și mai frumos decât a vieții frații în unire. Theodosie, spunea domnul, va avea vitejie și bunătate de suflet, iar Petru va adăuga cumpătarea și ascuțimea gândului. Și mult se mângâia Măria sa de vederea lor, așa cum se veselește șoimul când vede că puilor încep a le crește aripi de zbor.

Mă bucuram și eu privindu-i în preajma domnului Neagoe. Theodosie, înăltuț și legat la trup, avea vorba dulce a Măriei sale și îi semăna întru toate. Petru era mai plăpând, cu bucle castanii până la umeri și ochii mari, întrebători. Firea îi era deosebită de a fratelui său mai mare. Îi plăcea să stea singur și de multe ori îl găseam vorbind cu închipuirile sale ca și cu niște oameni vii. Jocul lui cel mai drag era să se sfătuiască îndelung cu strămoșii lui, țarul Lazăr ori Mircea cel Bătrân. Îmi amintesc și astăzi cum la Cozia a zăbovit mai mult decât toți în fața zugrăvelii votive a domnului Mircea, încât nu-l mai puteam lua de acolo. Își ațintise ochișorii pe zidul acela și stătea așa, nemișcat, scrutând cu mintea dincolo de vopseluri.

Măria sa își punea multă nădejde într-înșii. Pe lângă

sprinteneala minții se silea a le-o cultiva și pe cea a trupului, căci toți feciorii țării, și cu deosebire coconii domnești, trebuiau să fie în stare în orice vreme a-și apăra pământul strămoșesc. Pentru aceea, mintea și inima lor trebuiau să sălășluiască într-un trup bine călit, lepădat de lenevie și gata de luptă. Așa se face că Theodosie și Petru luau parte zilnic la instrucția militară a gărzilor palatului: se trezeau devreme, se spălau cu apă rece, făceau exerciții de călărit, de tras cu arcul, de mânuit sabia și scutul. De multe ori venea la instrucții însuși Măria sa și le încerca puterea brațelor. Uneori simțeam nerăbdarea domnului Neagoe. Se vedea că ar fi vrut să-i vadă mai grabnic bărbați la trup și la suflet...

Într-una din zile, o pricină grea s-a ivit în divan spre a fi judecată de domn. Lucrurile stăteau astfel: după moartea logofătului Ivan, jupanul Harvat a cerut familiei sale să-i înapoieze suma de trei mii de aspri pe care i-o împrumutase lui Ivan în timpul vieții. Casnicii logofătului tărăgănau lucrul, vrând a-l face uitat, socotind că jupanul Ivan fusese mult cinstit de domn și că Măria sa îi va apăra. De cealaltă parte, boierul Harvat era dintre oamenii de nădejde ai Curții. Și toți se întrebau cum va împărți domnul dreptatea.

Neagoe a chemat îndată divanul și pe cei doi coconi domnești și a șezut la judecată. Iar judecata sa a fost dreaptă, căci n-a căutat la fața omului, nici nu și-a lăsat inima a se pleca spre milă fără socoteală. Pentru aceea, deși avusese mare dragoste pentru logofătul Ivan, precum știa întreaga Curte și jelise cu amar moartea lui neașteptată, totuși Măria sa nu s-a lăsat purtat de simțămintele omenești, ci a cumpănit drept, cerând familiei logofătului a întoarce datoria lui Harvat. Și fiindcă aceia se lepădau de lucru zicând că nu au de unde înapoia banii, domnul a hotărât să ia o parte din pământurile lor și să o dea boierului Harvat în locul celor trei mii de aspri.

Măria sa a vrut astfel să dea pildă tuturor, dar mai ales lui Theodosie şi Petru, despre dreapta socoteală ce se cuvine a o avea un domn. Pentru aceea, luându-i apoi deosebi pe coconi, i-a învăţat cu părintească dragoste aşa:

- Iubiţii mei fii, un domn trebuie să-şi stăpânească totdeauna inima şi să judece curat cu mintea toate pricinile. Însă nu cu mintea cea trupească şi supusă simţurilor din afară, ci cu mintea cea curăţită de patimi şi luminată de Dumnezeu. Pentru aceea, voi, fiii mei preaiubiţi, să cereţi de la Dumnezeu în toată vremea să trimită pe Duhul Său cel Sfânt, care să înnoiască mintea şi cugetul vostru, ca să judecaţi drept şi nu cu slăbiciune. Căci domnul care va judeca drept, acela este domn adevărat şi unsul lui Dumnezeu şi va dobândi lumina care nu va trece niciodată. Iar domnul care nu va judeca pe dreptate şi după Legea lui Dumnezeu, acela nu este domn, nici se va chema îndreptător şi unsul lui Dumnezeu, ci va fi pierdut în pierzaniciunea cea de veci şi pentru făţărnicia lui, nici faţa Mântuitorului Hristos nu o va vedea. Deci voi să vă strângeţi mintea cea bărbătească toată în cap şi să nu vi se clătească mintea ca trestia când o bate vântul. Şi nici să nu făţărniciţi celui bogat, nici iar să miluiţi cu judecata pe cel sărac, ci să faceţi judecată dreaptă şi bogaţilor şi săracilor. Că Dumnezeu v-a ales pe voi şi v-a pus oamenilor ca pe un izvor de apă, ci nu cumva să fiţi unora dulci şi altora amari, ci fiecăruia să fiţi judecători drepţi. Iar de veţi şi greşi la judecată şi boierii voştri vor pricepe că aţi greşit, să nu vă pară că vă fac de ruşine sau să ţineţi mânie în inima voastră pentru acel lucru, ci într-acel ceas să primiţi cuvântul şi să chemaţi iar pe cel judecat şi să-i faceţi dreptate!

Aşa se silea Neagoe în fiecare zi a deprinde cu virtuţile domniei pe coconi, împărtăşindu-le toate câte Măria sa le aflase cu osteneală şi lacrimi în anii de când Dumnezeu îi pusese pe frunte coroana Ţării Româneşti. Iar nopţile şi le petrecea

scriind într-un caiet gros „Învățături" pentru fiii noștri, ca să le fie dreptar după ce Măria sa n-are să le mai stea alături cu sfatul. Și nu era fără temei grija domniei sale, căci boala de plămâni ce îi slăbea trupul se vădea tot mai tare. Doctorii pe care, după moartea Anghelinei și a lui Ioan, Măria sa îi adusese cu cheltuială multă din Europa la Curte, spre a îngriji mai bine pe fiii noștri, au hotărât fără șovăire toți ca unul: domnițele și coconii erau sănătoși, ca și mine. Numai Măria sa era bolnav...

1552 Iulie 23 de zile

Frumoasă pare lumea, încântătoare și îndestulătoare a dărui omului fericire. Dar nu este așa. Îndărătul frumuseții sale stă moartea, care pune sfârșit amăgirilor pământești. Într-o clipă toate se destramă și nu mai sunt. La moartea omului nimic nu mai înseamnă desfătarea și răsfățul trupului, nimic slava lumii, nimic mângâierea omenească. Însă nevrând să priceapă aceasta și lipsit de acoperământul harului lui Dumnezeu, omul se împleticește în valurile vieții și îmbrățișează ceea ce este trecător ca și când ar fi veșnic și nestricăcios.

Păzește-mă, Preaputernice Doamne, de ispitele și meșteșugirile lumii măcar întru aceste zile din urmă, ca să nu mă aflu în ziua cercetării goală și pustie de mila Ta!

În vremea aceea eram bucuroși că lucrul la biserica Mitropoliei din Târgoviște mergea cu spor. Măria sa își pusese în gând, de va fi voia lui Dumnezeu, să târnosească biserica după Postul Mare al anului 1520. Pentru aceea, sute de meșteri lucrau zi și noapte, împlinind frumusețea bisericii celei cu opt

turle și cu ziduri de piatră sculptată. Tot atunci se înnoia și schitul acesta de la Ostrov, cu chinovie de călugărițe, în care își aflaseră deja liman de mângâiere două mlădițe domnești, cuvioasele maici Magdalina și Salomeea.

Dar vremurile erau tulburi. Se auzea de războaie și zvonuri de războaie, precum zice Scriptura. Că nimeni vreodată nu a putut opri mersul lumii, ci bietul om tot sub frică și cutremur se mișcă pe acest pământ, neștiind când îi va veni sfârșitul.

Îngrijat de soarta țării sale și de primejdia ce o amenința dinspre păgâni, domnul a socotit în acel an că venise vremea să trimită la Roma solia pe care o pregătise de atâta timp, precum am arătat mai înainte. Chir Antonie Pankalas sosise de la Constantinopole încă de la începutul lui 1519, cu binecuvântarea patriarhului și cu adeverire de la chir Manuil că era destoinic a purta cuvântul creștinătății răsăritene înaintea Papei. Iar datorită ultimelor înțelegeri dintre domnul Neagoe și Ștefăniță Vodă, el avea să fie la Roma purtătorul unei singure solii pentru cele două țări valahe, Muntenia și Moldova, lucru care nu se mai întâmplase până atunci niciodată.

Înainte de plecarea solului, Măria sa a făcut sfat, după obicei, cu boierii și cu Mitropolitul Macarie, așa cum mi-a povestit însuși domnul:

- Cinstiții mei jupani, le-a spus el în divan, vă este cunoscută primejdia turcească, că de acum numai despre dânsa se vorbește de la Dunăre încoace... Iar ce va fi mai departe, numai singur Dumnezeu cunoaște. Voi, iubiții mei, cât ați petrecut lângă mine ați văzut că în toată vremea am căutat pacea cu turcii și cu toți vecinii noștri. Însă dacă nici aurul, nici grâul țării, nici alte bogății nu mai pot sătura lăcomia necredincioșilor, atunci negreșit că mai mult n-avem ce face și trebuie să ne gătim de luptă. Că de vor năvăli turcii peste noi și ne vor afla nepregătiți, atunci va fi vai de țărișoara asta, de credința noastră, de muierile și feciorii noștri! Iar eu spun că mai bună este moartea cu cinste decât viața cu amar și ocară. Fiindcă noi, boierii

mei, nu trebuie să fim ca pasărea ceea ce se cheamă cuc, care își lasă ouăle de le clocesc alte păsări, ci să fim ca șoimul și să ne păzim cuibul nostru! Pentru aceea am socotit că a venit ceasul să trimitem pe chir Antonie Pankalas la drum, precum aveam în gând de multă vreme. Vă cer deci să spuneți fiecare cugetul și sfatul vostru, căci nu voiesc să am rușine pentru această solie nici înaintea lui Dumnezeu și nici înaintea urmașilor!

Și toți boierii pe rând, începând cu Părintele Macarie, și-au arătat socoteala și cugetul. Iar chir Antonie a primit cu luare-aminte sfaturile lor, făgăduind a le păzi cuvintele și a nu rușina cinstea Măriei sale.

După ce divanul s-a încheiat, domnul Neagoe, precum avea obiceiul când trimitea o solie mai însemnată, a chemat deosebi la sine pe chir Antonie Pankalas și i-a grăit așa:

- Fiul meu și sluga mea cea bună, cât sfat și câtă socoteală ne-au dat Dumnezeu de am priceput, noi te-am învățat, dar chibzuiala minții omului cine o va putea pricepe, sau cine va putea să proslăvească acolo cinstea noastră, sau mintea ta cine o va putea întări ca să grăiești acolo cuvinte care să ne fie nouă de cinste? Nimeni, fiul meu, nu poate face acestea. Iată, până acum te-am învățat dimpreună cu boierii mei, iar acum eu te învăț în taină și ești numai tu cu mine. Eu voi să te învăț de unde vine înțelepciunea omului și mintea și sfatul și toate tăriile noastre câte sunt într-această lume. Nicăieri dintr-alt loc nu vin, fără numai de la singur Fiul lui Dumnezeu, care a fost Fiu și al curatei Fecioare Maria. Că eu, când vreau să fac vreun sfat sau vreo vitejie, sau când îmi va veni vreo veste ceva, numai ce cer și rog să-mi fie ajutor și întărire Hristos Dumnezeu și Preacurata Lui Maică. Iar tu, iată că acum mergi de la noi cu învățătura noastră, drept aceea te învăț ca și pe mine, să iei pe Dumnezeu să-ți fie într-ajutor. Și fă rugăciune în toată vremea și te roagă Preacuratei să-ți fie ajutătoare. Și să mă crezi, fiul meu, că de mă vei asculta și vei face cum te-am învățat, atunci când vei vorbi cu acei oameni spre care pleci, vei fi plăcut lui

Dumnezeu, încât nu numai acelea care te-am învățat noi vei grăi, ci și multe altele care-ți va da Dumnezeu într-acel ceas, cuvinte bune. După acestea, fiul meu, iar te învăț: întâi să te păzești cu curăția și în toate nopțile să stai în rugă și să rogi pe Dumnezeu să te întărească în cinstea noastră. Căci aici ne este lesne ca să ne sfătuim și să ne întrebăm unul pe altul, iar acolo nu vei fi cu mine, nici cu prietenii tăi, să aibi cu cine te sfătui. Iar ei toți se vor nevoi să te biruiască și pe tine din cuvinte, și cinstea noastră să o surpe. Pentru aceea te învăț să ai pe Dumnezeu și Preacurata Maică și aceia îți vor ajuta și-ți vor da sfat și răspuns mai bun decât ți-am da noi!

Așa a purces chir Antonie Pankalas la Roma, ducându-i Papei Leon scrisori pecetluite de domnii Neagoe și Ștefăniță al Moldovei pentru o alianță antiotomană. Și precum am mai spus, înțelegerea pe care o cereau Papei era ca între niște puteri egale, fără umbră de închinare, ci cu demnitate și cinste. Îndată după plecarea lui, Măria sa a ridicat panaghie pentru dânsul, rugând-o pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu să-l păzească de toată răutatea și viclenia. Și până a umblat chir Antonie în solie, domnul a făcut rugăciune, priveghere și mai vârtos milostenie, ca să-i păzească Dumnezeu cinstea și voirea inimii sale.

Pe urmă chir Antonie s-a întors bucuros de la Roma, având scrisoare iscălită de Papa Leon, care primise toate câte domnii Neagoe și Ștefăniță ceruseră prin solie. Era o mare biruință că papa se învoise cu o astfel de alianță militară, fără a pune înainte vreun cuvânt despre pretențiile sale unioniste. Iar asta se datora milei lui Dumnezeu și renumelui pe care Măria sa îl câștigase în toate părțile, de bazileu drept-credincios.

Sănătatea Măriei sale slăbea însă din zi în zi și zidurile groase ale palatului domnesc nu-i mai puteau ascunde tusea din nopțile lungi de iarnă. Domnul nu-și arăta suferința, căci nici nu avea vreme pentru sine, dar doftorii îmi spuneau că de nu

se va cruța, boala i se va înrăutăți fără întoarcere. Pentru aceea îl rugam mereu să se odihnească nopțile, însă fără folos. Până la sfârșit a petrecut noapte de noapte scriind și rugându-se, abia dormind două-trei ceasuri. Îmi rămânea doar să nădăjduiesc că boala nu va înainta prea repede... Știam de la bunica Anghelina niște leacuri pentru plămâni făcute din miere de albine și ierburi tămăduitoare și i le pregăteam adesea. Domnul le primea căutând spre mine cu recunoștință, însă mai mult ca să-mi dea alinare. Era vădit că nu se temea de boală și nici n-o lua în seamă. Se îngrijora numai pentru sănătatea coconilor noștri și petrecea multă vreme cu dânșii, bucurându-se de voioșia lor.

1552 Iulie 27 de zile

Însă Dumnezeu ne chema la mai mult și noi nu pricepeam...

Anul 1520 a fost însemnat prin târnosirea catedralei de la Târgoviște, a bisericii, a chiliilor și a celorlalte acareturi ale Mitropoliei. Cu osteneala și buna îngrijire a Măriei sale, toate fuseseră isprăvite la vreme și împodobite cu frumusețe și cuviință, așa încât, împreună cu Mitropolitul Macarie, domnul a hotărât ca slujba de sfințire să fie săvârșită de praznicul Înălțării Domnului.

De data aceasta însă, pentru a nu stârni mânia turcilor, Măria sa n-a mai chemat atât de mulți oaspeți din afară, ci a socotit mai de folos a strânge rândurile înăuntrul țării, apărându-se de furtuna păgână.

Astfel, pe 17 mai 1520 Vlădica Macarie și Mitropolitul Teoctist al Moldovei, împreună cu un sobor mare de clerici din

Țara Muntenească au sfințit catedrala mitropolitană de la Târgoviște. A fost o sărbătoare plină de bucurie, ultima mare împlinire pe care a gustat-o Măria sa în această viață. Clopotele răsunau cu slavă, preoții cădelnițau cu miresme coborâte parcă din grădinile raiului, preoții și psalții împreună cu tot norodul înconjurau biserica în cântări de laudă. Și toate acestea văzute erau numai palide închipuiri ale celor nevăzute, căci Împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta, ci se ascunde în inimile celor ce-L iubesc pe Dânsul.

Îmbrăcat în veșmintele sale de preț, cu coroana împărătească pe creștet, domnul Neagoe a luat parte la sărbătoare cu chipul împodobit de bucuria cea dinăuntru. Mișcările sale pline de cuviință, privirea limpede, spălată de lacrimi, zâmbetul curat, cuvintele simple dar cu putere multă, toate vădeau frumusețea ascunsă a unui suflet în care trăia Hristos. Orice ar face un astfel de om, orice ar spune, orice mișcare a sufletului său, privirea, mersul, toate îl trădează... Căci cel ce-L iubește pe Dumnezeu are un fel anume de a se bucura, de a se întrista ori a se pocăi, ca și când în fiecare clipă ar slobozi dinăuntru valuri înmiresmate din niște vase de aromate care se sparg de orice s-ar atinge. Pentru aceea Măria sa era iubit de norod, nu pentru că era blând și milostiv, nu pentru că era înțelept și pașnic, ci pentru că îl avea înăuntru inimii sale pe Hristos, care atrăgea inimile celorlalți ca o mângâiere nemincinoasă, ca o pregustare a vieții veșnice. Așa stătea domnul în mijlocul boierilor, căci strălucirea podoabelor și a veșmintelor sale era pe măsura luminii harului ce înveșmânta sufletul lui.

Măria sa a rânduit încă să li se gătească și coconilor și celor două domnițe veșminte alese, încât toată suita domnească era o zugrăveală preaminunată, așa cum nu poate pensula a închipui, iar săracele mele cuvinte nici atât.

La sfințirea de la Târgoviște a venit mult norod, câtă frunză și iarbă, de nu puteau ochii a cuprinde. Iar domnul s-a folosit de acest prilej pentru a cerceta oastea mare a țării, căci pâlcurile

de credincioși ascundeau mulțime mare de piepturi ale oștenilor Măriei sale. Patruzeci de mii de ostași, rânduiți cete-cete, erau pregătiți în toată țara Muntenească și așteptau cuvântul domnului Neagoe, cuvânt care avea să fie purtat de căpeteniile oastei, de preoți și de slujitorii Curții. Dar toate se lucrau acoperit, căci sultanul avea oamenii săi care vegheau dincoace de Dunăre.

Bucuria ne-a fost însă scurtă, fiindcă la puțină vreme după sărbătoarea de la Târgoviște aveam să intrăm iarăși în cuptorul durerilor. Iubirea lui Dumnezeu ne mângâiase de atâtea și atâtea ori, dar de acum dospitura harului primit trebuia să intre în foc. Căci argintul și aurul se curăță în cuptor, iar sufletul omenesc, numai prin suferințe și scârbe...

Grija cea mare a Măriei sale în acea vreme era pregătirea oștenilor pentru luptă. Instrucția militară se făcea cu mare străşnicie. Deseori lua parte la ea însuși domnul, căci știa că puterea și curajul oștirii se reazemă pe tăria cârmuitorului. Dacă Măria sa era neînfricat, și oștenii aveau să fie, dacă Măria sa avea îndrăzneală înaintea vrăjmașilor, atunci și oștenii aveau să-l urmeze până la moarte.

Nu numai la Curte, ci în toate laturile Munteniei bărbații se pregăteau de război. Așa e rânduiala firii, ca datoria lor cea mai de seamă să fie aceea de a lupta și a-și pune viața pentru pământul țării. Iar cel ce se ferea de oaste nici nu era socotit bărbat.

Pentru aceea și coconii noștri, cât era ziua de lungă nu vorbeau decât despre războiul ce urma să înceapă cu turcii. Theodosie, care avea cinsprezece ani, trăgea nădejde că domnul Neagoe îl va lua la oaste, iar Petru nu voia nici el a se lăsa mai prejos. Măria sa se bucura de râvna lor și uneori îi necăjea, glumind pe seama vitejiei lor. La oaste nu se gândea să-i ia, căci cei mai tineri dintre oșteni aveau măcar optsprezece ani împliniți și încă și atunci erau trimiși în bătălie numai la mare nevoie, în

spatele grosului de bărbați călîți cu luptele. Așa rânduise cu înțelepciune domnul Neagoe pentru toți copiii boierilor și ai țărănilor, știind că avuția lor cea mai de preț nu era nici pământul, nici aurul, ci viața fiilor lor. Așa avea deci să fie și pentru coconii domnești.

Într-una din zile a avut loc la Curte o întrecere de călărit și tras cu arcul pentru feciorii mai tineri ai boierilor. Printre ei erau și coconii domnești, Petru fiind cel mai mic cu vârsta dintre toți. Astfel de întreceri se desfășurau înaintea Măriei sale și a tuturor jupanilor Curții, iar darurile erau date de domn și uneori chiar de doamnă și domnițe. Coconul Theodosie, ager la trup pe cât era și la minte, a ieșit întâiul, iar Petru, mai mic cu vârsta și cu deprinderea, s-a numărat printre cei de la mijloc. El însă n-a fost mulțumit, ci a trăit pesemne o mare rușine. A stat tăcut toată seara, iar la masă aproape că n-a mâncat nimic. A doua zi dimineață, slugile nu l-au găsit în odaia sa. L-am căutat îngrijorați pretutindeni. Domnul Neagoe s-a gândit puțin și a tresărit:

- Cred că întrecerea de ieri e pricina, Despina! Ar fi trebuit să-i spun o vorbă aseară, să-l mângâi, dar m-am luat cu treburile Curții și am uitat...

Pe urmă Măria sa a plecat repede spre grajduri. A căutat mânzul lui Petru, dar locul lui era gol. Grăjdarul s-a apropiat grabnic și s-a aplecat până la pământ, cu spaimă:

- Măria ta, iertare, cineva a furat pe Măghiran, călușul coconașului Petru!...

Domnul nu l-a mai ascultat până la capăt, a încălecat iute și a pornit în galop spre dumbrava de dincolo de palat. Măria sa înțelesese drept ce se întâmplase: coconul plecase să repete întrecerea din ziua trecută și să-și șteargă rușinea... Îngrijorarea domnului era însă alta: cerul se întunecase, vestind furtună mare și era primejdie ca Petru să nu mai poată stăpâni calul. Zadarnice au fost strigătele Măriei sale, zadarnică chemarea trâmbițelor: coconul nu se arăta de nicăieri. Pe urmă

stihiile văzduhului s-au dezlănțuit și întunericul a cuprins zarea, deși nu era nici amiază. La Curte, clopotele au prins să bată cu putere, ca să se milostivească Dumnezeu și să împrăștie norii grei. Așa au trecut vreo trei ceasuri. Mă rugam împreună cu domnițele în iatac, cu inima strânsă de spaimă. După o vreme, când soarele s-a arătat iarăși firav și ploaia a mai stat, a venit și domnul Neagoe, purtând în șa pe coconul Petru, ud și fără simțire. Trupul lui plăpând fusese zvârlit de Măghiran în dumbravă, iar ploaia rece îl pătrunsese până la oase.

Cum voi înfățișa în cuvinte cele ce au urmat? Nopți de chin și de lacrimi, zile de zbucium și frământări... Ce nu a încercat oare Măria sa, ce leacuri și ce doftori nu am căutat? O săptămână întreagă domnul nici n-a mai mâncat, nici n-a dormit, luptându-se cu postiri și rugăciuni să înduplece pe Dumnezeu pentru viața iubitului nostru fiu. A fost o luptă crâncenă cu duhul bolii și al morții. Rugăciuni, tânguiri și jale multă irumpeau din sufletele noastre zdrobite. Neputincioși și sărmani, voiam un răspuns pentru cele de neînțeles ale vieții. Unde greșisem lui Dumnezeu și ce ar fi trebuit să facem pentru a îmblânzi voia Lui? Care era păcatul nostru, de trebuia să îngropăm unul după altul pe toți coconii? *Oare vrei Tu să înspăimânți o frunză pe care o bate vântul? Oare vrei să Te îndârjești asupra unui pai uscat?* întrebam noi, ca și Iov, pe Dumnezeu. Așa gândeam în deznădejdea inimii, dar apoi ne temeam pentru cutezanța noastră și ne răspundeam tot cu cuvintele acelui drept: *Sunt eu oare om desăvârșit? Eu singur nu mă cunosc pe mine și viața mea o disprețuiesc!* Și atunci nu mai știam ce să spunem decât numai: „Miluiește-ne, Dumnezeule, miluiește-ne"...

Pe urmă inima mi s-a împietrit și n-am mai putut plânge. Priveam toate ca și când nici n-ar fi fost adevărate, de parcă o mantie grea îmi învăluise mintea și inima. Poate că Dumnezeu m-a acoperit atunci cu harul Lui, pentru a nu mă deznădăjdui

și a mă pierde cu totul.

Moartea coconului Petru a venit într-o zi plină de soare și a umplut Curtea domnească de tânguire. Era ziua de 15 iunie a anului 1520. Măria sa și-a rupt veșmântul aurit și s-a aruncat la pământ înaintea trupului fiului nostru. Este oare durere mai mare pe lume ca durerea unui părinte când i se curmă viața copilului său?! Nu cred să fie...

- O, Doamne, gol am ieșit din pântecele maicii mele și gol mă voi întoarce în pământ! se tânguia Măria sa.

Se stinsese nădejdea cea dragă a inimii noastre, se uscase vlăstarul de cedru domnesc ce veselise sufletele tuturor. Slujnicele vărsau lacrimi mai mult decât noi, fețele jupanilor erau posomorâte, iar Vlădica Macarie lăcrima tăcut. Căci cine nu-l iubise pe coconul Petru, cine nu-l îndrăgise? El fusese întâiul născut în porfiră al Măriei sale și fusese cu adevărat preadăruit de Dumnezeu, încât tuturor le fusese drag mai mult decât toți. Pe fiecare îl cucerise cu vreo întrebare ori vreun cuvânt nevinovat al lui. Acum însă Dumnezeu, iubindu-l mai mult decât noi, îl chemase la Dânsul. *A fost răpit ca răutatea să nu-i schimbe sufletul său*, cum zice Scriptura.

După zilele de priveghi și plângere l-am îngropat pe coconul Petru la Curtea de Argeș, alături de Ioan și Anghelina, celelalte două mlădițe Basarabe. Am zăbovit alături de Măria sa la Argeș, udând lespezile de piatră ale mormintelor fiilor noștri cu lacrimi amare. Apoi, într-o zi, m-am ridicat schimbată la inimă, de parcă o putere nevăzută se atinsese de ea și îmi ridicase greutatea cruntă. Mi-am zis că de acum ajunge. Oricât aș plânge, nu-l pot aduce înapoi pe Petru în această viață.

Așa voise Dumnezeu și nimeni nu se putea lupta cu Dânsul. Mi-am pus în minte că Măria sa și coconii aveau nevoie de mine și astfel am simțit că prind putere. Încercam să mângâi inima îndurerată a domnului și să fiu alături de Stanca și Ruxandra cât mai multă vreme. De acum, Măria sa îl luase pe

Theodosie în preajma sa și nu făcea nimic fără împreună-vorbire cu dânsul.

Moartea lui Petru a lovit adânc inima domnului Neagoe. De atunci încolo nimic n-a mai fost ca înainte, căci boala Măriei sale s-a înrăutățit din pricina mâhnirii celei multe.

La parastasul de șase luni de la mormântul lui Petru, domnul nu a putut merge. Era iarnă și gerul putea să-i fie primejdios. Am rămas și eu lângă dânsul, la Târgoviște. Slăbise mult, tusea îl supăra zi și noapte, iar puterile îi erau șubrezite. El, care fusese în fruntea oștilor de atâtea și atâtea ori, cu trupul ca de fier, el, care nu știuse niciodată ce înseamnă oboseala, mergea acum pe coridoarele palatului ca o umbră, ținut de postelnici. Numai ochii îi rămăseseră aceiași. Uneori îmi părea că sunt încă mai luminoși și mai vii ca oricând. Îl priveam șezând în jilțul domnesc, ușor aplecat de slăbiciune și-mi părea că seamănă cu icoana Mântuitorului Hristos. Nu știam ce să cred, mi se părea că încep a aiura de atâta durere...

Tot la parastasul de șase luni al lui Petru au fost aduse la Argeș, la dorința domnului Neagoe, rămășițele pământești ale maicii sale, buna jupânească Neaga, spre a se odihni alături de fiii noștri în casa Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Și fiindcă Măria sa, precum am spus, nu a putut veni, fiind slăbit de boală, a alcătuit din durerea inimii cuvânt de tânguire la mormintele dragi, spre a fi citit tuturor celor de față.

De fiece dată când privirea mi se apleacă peste acele slove, îi aud parcă aievea glasul cald și smerit și mă umplu de dulci și mângâietoare lacrimi...

„O, bunul meu părinte, chir Macarie, și voi iubitorilor de Hristos, cinstiți egumeni, și voi, fraților preoți și poslușnici, care totdeauna lăudați pe Dumnezeu, așijderea și voi, toți câți

sunteți buni slăvitori creștini și vă chemați mireni și aduceți jertfă lui Dumnezeu în toată vremea, să dea Dumnezeu să nu despartă slava Lui de la voi! Și pe mine ticălosul, încă să mă ascultați cu ușurare și cuvintele mele le auziți și le primiți fără de dosădire, că am să vă rog să vă spui un dor al inimii mele, foarte amar și cu foc. Ci să mă iertați, că într-acest ceas am puțintele cuvinte să grăiesc către oasele maicii mele Neaga și către preaiubitul meu fiu Petru.

O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, Neago... Nu pot să socotesc și să număr ostenelile tale câte te-ai ostenit pentru mine! Tu, maica mea, niciodată n-ai avut odihnă, nici ziua, nici noaptea, nici măcar într-un ceas, nici te-ai săturat vreodată de osteneală. Pentru aceea, iubita mea maică, te numesc pe tine că ești mai ostenitoare decât albina și decât păsările cerului și decât peștii mării.

Iar eu știu aceasta, o, maica mea, că inima și ochii tăi până la moartea ta nu s-au putut sătura de mine și de vederea mea. Deci dacă nu mi s-a întâmplat să fiu la moartea ta, mi se umplu sufletul de întristăciune că am rămas sărac de tine și apoi căzui în mirare și în mare nepricepere, neștiind în ce chip voi putea face odihnă sufletului tău. Dar eu, maica mea, nu aflai alt ajutor mai îmbunătățit și mai milostiv decât pe Preacurata Fecioară și Maică a Domnului. Pentru că de la dânsă fură toate milele și bunătățile. Că pe mine așa mă duse firea și cugetul, să nu fie altă bucurie mai mare și mai milostivă decât Maica Domnului nostru Hristos Dumnezeu, către toți creștinii care o iubesc. Drept aceea și eu m-am nevoit și am început a zidi casă sfinției sale din temelii. Deci pentru păcatele mele, eu nici într-un chip nu gândeam să o văd sfârșită. Iar Preacurata Fecioară și nevinovata Maică a marelui Împărat n-au băgat în seamă păcatele mele, ci au săturat ochii mei de dorul ce doream și văzui casa ei gata și sfârșită. Iar acum eu mi-am adus aminte și de cuvintele tale ce mi-ai poruncit la moartea ta, zicând că ce-ți va trebui după moarte, eu să fac sufletului

tău. Iar eu nu știu ce lucru va fi mai mare și mai bun, decât că am adus oasele tale să se îngroape în sfânta casă a celeia ce L-a născut pe Dumnezeu.

Dar de vreme ce nu am fost vrednic nici întâi, nici acum să viu la tine, iată că am trimis în locul meu pe iubitul meu fiu Theodosie și pe domnițele Stanca și Ruxandra, care sunt din rădăcina ta. Și încă, o, maica mea, am mai trimis să te întâmpine acolo și Petru și Ioan și Anghelina, că și aceia tot ai tăi vlăstari sunt. Deci te rog, maica mea, să nu te întristezi că te-am lăsat singură, că doar am trimis pe coconii Petru și Ioan și pe fii-mea Anghelina....

Iar acum, cu multă umilință și cu mare jale și dor grăiesc către tine, fiul meu Petru! Că tu erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbreau și se răcoreau ochii mei de înflorirea ta; iar acum stâlparea mea s-a uscat și florile ei s-au veștejit și s-au scuturat și ochii mei au rămas arși și dogoriți de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu fiu Petru, eu gândeam și cugetam să fii domn și să veselești bătrânețile mele oarecând cu tinerețile tale și să fii biruitor. Iar acum, fiul meu, te văz zăcând sub pământ, ca un trup al fieștecărui sărac. Că eu pofteam să mă vezi tu pe mine sub pământ, iar acum, fiul meu, eu te văzui pe tine îngropat...

O, fiul meu, de ce oare nu mă acoperă mai bine pe mine pământul decât pe tine, ci m-ai lăsat la bătrânețile mele? Și când a venit vremea ca eu să mă odihnesc, tu atuncea nu ai avut nici o grijă de mine și m-ai lăsat să fie totdeauna inima mea arsă și mistuită de dorul tău și ochii mei să fie de acum tot plini de lacrimi ziua și noaptea. Că eu aș fi dat traiul și zilele mele ca tu să fii viu! Și eu îți găteam haine domnești, ca să te îmbraci cu dânsele și să te împodobești, ca să veselești inima mea și să usuci aceste lacrimi multe din ochii mei. Iară acum trupul tău se dezbracă de hainele care i-am gătit eu și se îmbracă în pământul din care au fost luat, după cum zice Dumnezeu: *Că pământ ești și în pământ te vei întoarce*! Iar sufletul tău alte vederi

vede și nu știu, dintr-acele vederi, care va fi văzând sufletul tău. Milostivi-se-va Dumnezeu de tine, pentru păcatele mele, să-ți îmbrace sufletul tău cu mila Sa? Ci mă tem ca să nu fie sufletul tău rămas cumva nesătul de fața lui Dumnezeu, pentru păcatele mele.

Însă acum, iată că-ți grăiesc din rărunchii mei sfărâmați: Scoală fiul meu, scoală, că au venit oasele bunicii tale la tine, care-ți este și ție mamă, ca și mie, ca să aibă și ele odihnă lângă tine! Și cu dânsele am trimes și podoabele tale: coroana, surguciul și diademele. Și să se pună cununa și surguciul tău la Pantocrator, să se împodobească cu dânsele, ca doar s-ar milostivi Domnul Dumnezeu spre voi, fiii mei, și v-ar dărui cununile cele ce nu vor trece niciodată. Iar diademele să se pună la veșmântul Preacuratei, ca să se milostivească spre voi și să vă acopere sub veșmântul ei la Înfricoșata Judecată și să dea vouă viața de veci, unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin"...

1552 August 3 zile

Deschid din nou caietul însemnărilor mele și privirea mi se oprește la cuvântul pe care iubitul nostru Părinte Nifon ni-l spusese înainte de a pleca pentru totdeauna din Țara Muntenească: „Să nu vă pierdeți nădejdea în vremea suferințelor, copiii mei! Amintiți-vă de cuvântul Hrisostomului care spune că numai un singur lucru este înfricoșător, că numai de o singură tulburare trebuie să ne temem, anume de păcat! Basme sunt toate celelalte, chiar dacă ar fi vorba de dușmănie, de ură, de viclenie, de grăire de rău, de pierderea averilor, de surghiun, de ascuțișul sabiei, de boală și de moarte, de războiul întregii lumi! Oricum ar fi acestea, sunt vremelnice și pieritoare, se

petrec într-un trup muritor și nu vatămă deloc sufletul care priveghează. De un singur lucru să ne temem, anume a nu ne despărți de dragostea lui Hristos. Iar de dragostea Lui nimeni și nimic nu ne poate despărți, decât numai păcatul!".

Abia astăzi, când am rămas lipsită de orice avuție sufletească ori pământească, după ce am îngropat tot ce am avut mai scump pe lume și goală mă voi pogorî în pământ, abia acum deslușesc înțelesul acestor cuvinte...

Anul 1520 a fost un an greu. Măria sa aflase lămurit că bătrânul sultan Selim își pregătea oastea pentru a ataca Europa, vrând să plece din această lume cu gloria celui mai mare cuceritor dintre padișahi. Nu erau simple zvonuri, ci erau multe dovezi că până la sfârșitul acelui an, semiluna turcească va flutura dincoace de Dunăre, în fruntea oștirii păgâne. Ca un nor de lăcuste înainte de a se năpusti asupra unui lan cu flori, așa fremăta întreaga armie turcească strânsă în jurul Adrianopolei, cetate aflată la mijlocul drumului dintre Constantinopole și Dunăre.

Înțelegând primejdia, domnul Neagoe a trimis îndată soli la Buda cu veștile cele sumbre. Nu mai era timp de tratative și socoteli, venise ceasul când vorbele rostite în anii din urmă să devină fapte. Dacă Țara Românească era lăsată singură la Dunăre să înfrunte năvălirea turcească, atunci întreaga luptă antiotomană era ca și pierdută. Domnul Neagoe ceruse solilor să spună răspicat regelui ungur că avea nevoie de sprijinul lui pentru a putea stăvili tăvălugul turcesc.

Solii au ajuns la Buda pe 17 septembrie 1520. Au fost primiți cu onoruri și belșug, căci Curtea se afla în toiul unui bal fastuos, cu oaspeți din Apus. Regele Ludovic, sigur pe sine, a răspuns solilor că la porunca sa, oastea principelui Ioan Zapolya se îndrepta deja spre Țara Românească, aflându-se aproape de Carpați. Însă adevărul era altul, iar solii munteni

i-au arătat limpede regelui că până atunci nici măcar nu se pomenise de strângerea vreunei oşti în Transilvania. Regele s-a schimbat la faţă, iar solii veneţieni, aflaţi prin preajmă, s-au băgat în vorbă:

- O, signori valacchi, nu aveţi nici o teamă, căci şi Veneţia va sprijini lupta antiotomană! Atunci când vom ajunge la Signoria Serenissimei, vom vorbi despre cererea princepelui vostru şi...

Însă unul din solii munteni n-a mai putut răbda şi a ridicat vocea:

- Signore, nu e timp de palavre! Acum domnul Neagoe are nevoie de oştile domniilor voastre pentru apărarea Ţării Româneşti! Acum! Dacă turcii vor trece Dunărea, nimeni nu-i mai poate opri...

Însă veneţienii au zâmbit cu îngăduinţă pentru răbufnirea solilor munteni şi au şoptit regelui:

- Molto umbrosi e suspetosi!... Ce tratative poţi face cu ei?!

Domnul Neagoe a primit veştile aduse de la Buda cu amărăciune. Totuşi, se aştepta la un asemenea răspuns. Ştia Măria sa că altele sunt gândurile celor din focul necazurilor şi altele ale celor ce au grija balurilor de la Curte...

Veştile care veneau din sudul Dunării erau din ce în ce mai sumbre. Iscoadele ne înştiinţaseră că o armată de o sută de mii de osmani urma să pornească asupra Ţării Româneşti, hotarul nordic al marelui imperiu. Dacă Muntenia era cotropită, întreaga Europă urma de la sine să fie călcată în picioare, căci lăcomia turcească nu se putea îndestula cu atât.

Domnul Neagoe se găsea singur în faţa oceanului turcesc ce turba ameninţând pământul. O, de-ar fi fost Măria sa mai în putere, s-ar fi avântat, cu nădejde în mila lui Dumnezeu, alături de oastea Ţării Moldovei, să înfrunte puhoaiele necredincioşilor! Dar aşa, cu trupul lovit de neputinţă, nu ştia cum şi ce va face... Sfetnicii şi dregătorii erau înspăimântaţi şi nu pricepeau cum ar putea afla scăpare ţara din acea primejdie. Măria

sa însă îşi ţinea cumpătul şi se ruga. Nici o clipă nu s-a arătat înfricoşat şi de aceea toţi boierii îi aşteptau porunca cu credinţă. De la domnul Neagoe te puteai aştepta la orice. N-ar fi fost de mirare să-l vedem uitând de sine şi sculându-se din patul bolii spre a pune mâna pe sabie. Va ridica Măria sa singur steagul de luptă? se întreba fiecare. Însă domnul nu spunea nimic, iar de la o vreme jupanii şi-au pierdut răbdarea din pricina tăcerii lui. Au mers deci la boierul Preda, fratele domnului, rugându-l a cere cuvânt de la Măria sa.

Iar domnul, adunând îndată divanul, le-a grăit aşa:

- Ajunge tulburarea voastră, jupanii mei! Sau credeţi că domnul ţării doarme şi numai voi aveţi grija ei?!... De voiţi să auziţi cuvânt de la mine, unul singur am a vă zice: să ne rugăm mai cu deadinsul şi să postim, fiindcă am cunoscut că nimeni nu ne poate izbăvi decât singură puterea lui Dumnezeu!

Însă toată Curtea fierbea. În orice ceas turcii puteau năvăli asupra Ţării Româneşti. Veştile ce soseau şi de două ori pe zi erau mai mult decât întunecate. Iar de peste Carpaţi, nici un semn, nici un sprijin! Dar nădejdea domnului Neagoe n-a fost ruşinată, căci chiar în noaptea aceea, Atotputernicul Dumnezeu a poruncit să se aducă sufletul sultanului Selim la tronul Lui de Judecată. Astfel, prin moartea neaşteptată a padişahului din 21 septembrie 1520, Ţara Românească s-a izbăvit de primejdia cea cumplită. Mult milostivul Dumnezeu ascultase rugăciunile Măriei sale. Pentru aceasta, uimire mare şi spaimă i-a cuprins pe toţi boierii. Iar domnul, precum îi era obiceiul, a dat poruncă să se facă privegheri şi slujbe de mulţumire în toate lavrele şi schiturile Ţării Munteneşti.

❦

După moartea lui Selim a urcat pe tronul de la Constantinopole fiul său, Suleiman al II-lea Kanunî. Planul de cucerire a Europei s-a mai amânat astfel cu câteva luni, până când noul sultan a izbutit să preia toate frâiele imperiului. Însă domnul

Neagoe își dădea prea bine seama că aprigul Suleiman nu va întârzia să se avânte la o mai îndrăzneață expediție militară, pentru a-și întări domnia și a-și spori puterea asupra supușilor săi.

Pentru aceea, iarna anului 1520 a fost plină de griji și temeri. A fost o iarnă cu geruri mari, tăioase, care au vătămat și mai mult sănătatea Măriei sale. Domnul nu mai ieșea din palat decât rar, când era neapărată nevoie și încerca să se odihnească mai mult, însă prea puțin față de cât i-ar fi fost de trebuință spre a se tămădui. Dar numai trupul era neputincios să urmeze precum odinioară dorințelor duhului, căci mintea îi era ageră și luminată ca mai înainte.

Odată cu topirea zăpezilor ne-au sosit vești că otomanii își rânduiesc oștile în mai multe cetăți din latura europeană a imperiului. Nimeni nu putea ști însă care era planul lor de luptă, căci sultanul nu-l dezvăluise nici celor mai apropiați sfetnici ai săi.

Îngrijorat, domnul Neagoe a trimis din nou soli și scrisori către regele Ludovic al Ungariei, către Ioan Zapolya și către judele și pârgarii Sibiului, spre a-i anunța de mișcările turcilor. La scurtă vreme am primit știre că pâlcuri de ieniceri s-au apropiat de Belgrad, iscodind puterea de rezistență a cetății. Totodată Banatul Severinului a început a fi hărțuit de spahii, iar la Nicopole se aflau douăzeci și cinci de mii de osmani gata de luptă. Turcii avuseseră grijă, de asemenea, să ridice la răscoală pe banii Croației și pe secui împotriva stăpânirii ungurești, încât atât regele Ludovic cât și princepele Ioan Zapolya erau ținuți pe loc, neputând veni în ajutorul domnului Neagoe. Plasa de păianjen pe care o țesea Suleiman părea să nu aibă nici un cusur...

Tot în acea primăvară, oamenii de taină ai Măriei sale de pe lângă Curtea de la Buda i-au dat de știre domnului că însuși Papa Leon îi scrisese regelui Ludovic să încheie pace cu turcii, întrucât nici unul din principii europeni nu răspunsese chemării sale la cruciadă. Carol Quintul, care se numise pe sine „Împărat al Sfântului Imperiu Roman", era în conflict cu regele

Francisc al Franței, fiind sprijinit de Anglia și de papă. Francisc avea, la rândul său, sprijinul veneţienilor împotriva lui Carol. Astfel împărțită, Europa se găsea cu totul neputincioasă înaintea primejdiei otomane. De altfel, veneţienii chiar stăteau în cumpănă dacă de hatârul Europei, să strice relaţiile comerciale pe care le aveau cu turcii.

Domnul Neagoe știa ce se întâmpla în amândouă taberele și era abătut. Înțelegea că tăvălugul turcesc nu va întârzia să se rostogolească. Auzise multe despre năzuinţele tânărului sultan de a cuceri întreaga Europă și ghicise dinainte în acesta o voință puternică și o dorință nestăvilită de glorie, însușiri care aveau să-l facă temut în fața întregii Europe. De altfel, la scurtă vreme Suleiman a și început a se numi în hrisoave, nu fără destulă trufie, „sultan al sultanilor, suveran al suveranilor, cel ce dă coroane tuturor monarhilor, umbra lui Allah pe pământ"...

Putea sta mica Valahie în calea acestui uragan?! Poate un vas de lut a înăbuși mânia stihiilor dezlănțuite?! Nu, hotărât că nu. Ar fi fost o ispitire a lui Dumnezeu și o nesăbuință. Pentru aceea, Măria sa a chemat întregul divan, cu mare fereală de orice ureche ce putea duce vorbele pe pământ străin și a grăit astfel jupanilor:

- Știe Dumnezeu și știți prea bine și domniile voastre, iubiții mei sfetnici, că vreme de trei ani am bătut drumurile Apusului pentru a afla sprijin împotriva otomanilor. Am cheltuit fără zgârcenie aur și argint cu soliile trimise și pe cât mi-a luminat Dumnezeu mintea și cugetul, am voit să ne unim brațele și săbiile în apărarea creștinătății. Pentru păcatele mele însă, n-am izbutit nimic. Vorbe în vânt au fost toate înțelegerile! Acum, iată-ne singuri, iubiții mei, înaintea întunecatei furtuni. Toată oastea turcească este îndreptată spre Europa. Din câte mi s-a dat de știre, optzeci de mii de ieniceri stau gata a intra în Țara Românească... Pentru aceea, eu n-am aflat altă cale de a întâmpina primejdia decât prin a încheia înțelegere de pace cu turcii. Asta va însemna să luptăm alături de ei împotriva

ungurilor. Acesta e preţul pe care trebuie să-l plătim pentru a nu fi trecuţi prin foc şi prin sabie. Vom da de ştire regelui Ludovic că dacă nici până acum n-a trimis oaste în sprijinul nostru, de acum nici noi nu mai putem face nimic şi suntem strâmtoraţi a ne păzi măcar cuibul. Dar nu fără socoteală şi nu oricum ne vom alătura oastei turceşti, ci aşa cum noi vom hotărî, păzindu-ne credinţa şi pământul...

A urmat o tăcere de mormânt. Feţele jupanilor s-au întunecat. Theodosie părea c-ar fi vrut să grăiască ceva, dar n-a îndrăznit. Numai blândul domn, deşi tot mai slăbit de boală, îşi păstra neîntunecată lumina ochilor. Nimeni, nici măcar regele Ludovic al Ungariei, nu-l putea judeca pentru hotărârea luată, căci altă cale pentru Măria sa nu era atunci. Iar urmaşii noştri, toţi câţi vor avea cinstea sufletească să judece drept, vor pricepe că altă scăpare n-a fost. Cât de vitejii de după război şi de cei ce nu cunosc ce înseamnă nici ascuţişul sabiei, nici furia puhoaielor păgâne, nu am nici o grijă cum şi ce vor spune. Poate vor face ei mai mult în vremea vieţii lor, ca să aibă cinste din fapte, iar nu din vorbe...

Aşa precum fusese hotărârea, oamenii Măriei sale au purces la drum să ducă solie de pace către sultan. Drept răspuns, însuşi Mehmet Mihaloglu, beiul de Nicopole, sub comanda căruia se afla a treia parte din armata turcească, a venit la Târgovişte pentru a vorbi cu domnul Neagoe şi a hotărî cele despre oaste. Învoiala cu domnul Neagoe n-a fost însă uşoară, căci Măria sa a cerut turcilor să primească a împlini destule condiţii. Beiul a scris îndată scrisoare lui Suleiman, arătându-i cererile domnitorului valah. Mai întâi de toate, domnul Neagoe cerea să nu fie primejduit pământul ţării de năvăliri străine. Dacă oastea Munteniei - spunea el - va porni la luptă alături de turci, atunci secuii din sudul Transilvaniei, luând bun prilej, ar putea năvăli asupra Ţării Româneşti. Pentru

aceea, Neagoe cerea sultanului să poruncească voievodului Moldovei, şi el vasal al Înaltei Porți, să se ridice cu oaste asupra secuilor, lucru care n-ar fi fost fără folos nici pentru turci, căci astfel secuii nu se mai puteau uni cu transilvănenii împotriva osmanilor. Măria sa mai cerea un răstimp de douăzeci de zile pentru a aduna oastea țării, precum şi un firman de întărire a domniei sale în tronul Țării Româneşti, iscălit de Suleiman. Încă voia domnul şi împuternicire de la însuşi sultanul să poată pedepsi cu tărie pe cei ce vor îndrăzni să prade pământul Țării Româneşti sau să ia robi dintr-însa. Iar până ce nu vor fi împlinite acestea - încheia Mehmet scrisoarea către Suleiman - domnul Neagoe nu primea a face vreo învoială cu turcii, nici a-i sprijini cu oaste.

Şi, o, minune, atât beiul de Nicopole cât şi sultanul Suleiman al II-lea Kanunî au primit fără împotrivire toate cererile domnului valah, căci darul lui Dumnezeu şi braţul Său vegheau asupra Măriei sale, ajutându-i a-şi apăra ţara de păgâni.

Astfel, înţelepciunea domnului Neagoe a ferit pământul nostru să fie preschimbat în paşalâc turcesc. Biserica Mitropoliei de la Târgovişte şi cea de la Curtea de Argeş au fost cruţate a deveni moschei, soartă pe care a avut-o, în anii aceia, catedrala cea mare din Belgrad. Nu ne-a fost lesne nici nouă a hotărî aşa. Preţul pe care l-a dat Măria sa şi întreaga casă a Basarabilor a fost mare, preţ de sânge, dar credinţa şi sufletele ne-au rămas neîntinate, cu îndurarea lui Dumnezeu.

1552 August 18 zile

Aşa s-au scurs ultimele luni din viaţa Măriei sale, domnul Neagoe Basarab. Dinăuntru lacrimi, din afară spaimă şi luptă...

Cu trupul tot mai măcinat de boală, el a vegheat până la ultima suflare, zi și noapte, la cârmuirea norodului său.

După învoiala făcută cu sultanul, oastea Munteniei a luat parte la două bătălii alături de ienicerii și spahiii flamurei verzi. Amândouă luptele au fost mai mult niște învălmășiri de oști, cu rostul de a ține pe loc o parte din oastea Transilvaniei, ca să nu ajungă la apărarea cetății Belgradului. Prima luptă s-a dat lângă Banatul Severinului, iar a doua în părțile secuilor transilvăneni.

Măria sa însă îl înștiința în taină și pe regele Ludovic despre planurile de atac ale otomanilor prin Marcu Horvath, omul de încredere al ungurilor, care s-a aflat în toată vremea războiului la Curtea de la Târgoviște, trimițând neîncetat vești la Buda, lucru pe care socot că turcii l-au aflat mai târziu. Pe lângă aceasta, răstimpul de douăzeci de zile pe care domnul Neagoe l-a cerut sultanului pentru a strânge oastea Munteniei a putut da răgaz ungurilor să-și adune armata și să-și tocmească apărarea cum se cuvine. Însă tunurile otomanilor, așa cum o vădeau biruințele lor din alte părți ale lumii, năruiau aproape orice întărire, iar soarta Belgradului era ca și pecetluită.

Așa se face că, folosindu-se cu dibăcie de dezbinarea țărilor creștine, sultanul Suleiman al II-lea a izbutit să-și întindă hotarele imperiului său cât nici un alt padișah dinaintea lui n-o făcuse.

Într-una din acele zile grele pentru noi l-am aflat pe domnul Neagoe în odaia sa, aplecat asupra moaștelor Sfântului Nifon și plângând. Erau lacrimi amare, izvorâte parcă dintr-un suflet zidit din văzduh și cremene. Fiul cel iubit își vărsa durerea în brațele părintești ale tatălui, cu suspine neoprite.

Cu adevărat, de-ar întinde omul toată puterea minții și

virtuților sale, nimic nu înseamnă aceasta înaintea Atotputernicului Dumnezeu! Căci ceea ce este din trup, trup este... Cu vremea am înțeles că din toate trăirile omenești, nimic nu este mai plin de adevăr și mai lipsit de amăgire pe acest pământ ca simțământul propriei neputințe. Abia când omul se pătrunde de simțământul slăbiciunii sale, disprețuindu-și până și viața și sufletul său, abia atunci sunt date deoparte toate nălucirile lumii acesteia, ca o netrebnică perdea de cârpă și în adâncul inimii răsare o lumină nouă, mutând mintea și dorirea omului la cele cerești. Lacrimile domnului erau lacrimi de umilință și dor dumnezeiesc, nu erau lacrimi omenești. Însă eu nu pot decât în parte a vorbi despre ceea ce ochii și urechile mele au văzut și au auzit, căci viața fiecăruia este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu.

Cu toate că Măria sa purta în suflet toată durerea și tot zbuciumul acelor vremuri, totuși mintea sa era mai presus de cele pământești. Nu se temea nici de boală, nu se frământa nici pentru leacuri, nu se înfricoșa nici de puhoaiele turcești. Până și în acele zile tulburi, domnul ne aduna laolaltă, cum își adună cloșca puii săi și ne împărtășea cuvinte dumnezeiești, căci toată grija Măriei sale era pentru mântuirea sufletelor noastre. Păstrez cu evlavie până astăzi două cuvinte de învățătură grăite atunci către noi de Măria sa:

Despre pocăință

„Preaiubitul meu fiu și voi, iubiții mei boieri și frați, câți sunteți într-acest veac, mari și mici, bogați și săraci, toți câți vă chemați stăpâni caselor voastre, toți câți sunteți aici de față, mă rog cu smerenie de mă ascultați...

Fraților, să nu vă amăgiți cumva în această lume deșartă, că nu veți afla nici o îndreptare și nici o întemeiere într-însa, fără numai cât ne înșală ca apoi să ne tragă cu poftele ei. Ci să ne îmbrăcăm în dragostea cea nouă a Domnului nostru Iisus

Hristos şi pe Dânsul să-L iubim cu tot sufletul, cum şi El pe noi încă mai vârtos ne-a iubit. Că Dumnezeu n-are alt lăcaş mai drag decât trupul omului, pe care El însuşi, cu mâinile Sale, l-a zidit şi i-a dat suflet viu şi iată că trăieşte. Iar apoi acelaşi Dumnezeu care l-a făcut pe om a primit a muri pentru dânsul, vărsându-Şi sângele Său pe cruce la Ierusalim, în zilele lui Pilat din Pont. Pentru aceea, fraţilor, să ne ferim să nu greşim lui Dumnezeu niciodată în nimic, iar de vom greşi, să ne pocăim, că din păcate suntem născuţi şi iar păcate facem.

Drept aceea, fraţilor, de am şi săvârşit păcat, ce vom face? Numai să alergăm către Domnul nostru Iisus Hristos şi să zicem: «Greşit-am, Doamne, Dumnezeul nostru, greşit-am şi am făcut rău înaintea Ta şi am călcat porunca Ta şi nu suntem vrednici să ridicăm ochii noştri în sus şi să căutăm spre înălţimea cerurilor, ca să vedem lăcaşul Tău cel sfânt, nici să ne chemăm fiii Tăi. Ci n-avem pe altcineva cu milă, fără numai pre Tine, carele eşti Însuţi fără de păcate. Cătră Tine scăpăm, Doamne, Dumnezeul nostru, să ne miluieşti şi să ne curăţeşti de păcatele noastre!».

Că Domnul şi Dumnezeul nostru nu iaste pizmătăreţ, nici ţine mânie în veci, nici plăteşte nouă după fărădelegile noastre. Ci într-acel ceas în care ne vom pocăi, va ierta fărădelegile noastre. Şi Dumnezeul nostru se va veseli, iar satana se va ruşina; îngerii şi puterile cele cereşti se vor bucura, iar ajutătorii diavolului se vor ruşina.

«Că rugăciunea este ducere şi împreunare a omului cu Dumnezeu, este pohtire şi împăcare cu Dumnezeu şi maică şi apoi şi fiică a lacrămilor; păcatelor este curăţire, pod al ispitirilor, mângâiere a întristăciunilor, a războaielor sfărâmare, lucru îngeresc, hrana celor fără de trup, veacului ce va să fie veselie, lucru netrecut, izvor bunătăţilor, solie darurilor, prisoseală nevăzută, hrana sufletului, luminarea minţii, secure otceaianiei, arătare nădejdii, dezlegare grijilor; bogăţie călugărilor, negâlcevitorilor comoară; slăbirea urgiei, arătare de pace; sol lucrurilor

celor ce vor să fie, semn al slavei. Rugăciunea cu adevărat este celui ce să roagă judecată mai înainte de Judecata lui Dumnezeu care va să fie», zice Ioan Scărarul.

Vedeți, fraților, cât este de bun și de dulce Dumnezeul nostru, că iartă păcatele celui ce se întoarce către Dânsul? Pentru aceea, măcar de și greșim, dar să nu lăsăm pe satana să se veselească multă vreme de păcatele noastre care am făcut, nici să dăm locul nostru lui, nici să lăsăm să se învechească rănile lui în trupurile noastre. Că de vom lăsa rănile lui cele putrede în trupurile noastre, nu se va împuți numai trupul, ci și sufletul încă să va împuți împreună cu trupul, căci este o tăietură veche și rea.

Drept aceea, fraților, de am greșit lui Dumnezeu, iarăși către Dânsul să alergăm, ca să ajungem la pocăință. Că Domnul nostru este adevărat Dumnezeu și mult milostiv și cheamă pe toți la Sine și nu mai alege. Ci omul deși cade în păcate, dar Dumnezeu tot îl așteaptă să să întoarcă către pocăință, ca să-i dea Duhul Sfânt și să se sălășluiască iar într-însul și să-și facă lăcaș în trupul lui. Că dacă face omul păcatul, nu mai poate Duhul Sfânt să lăcuiască într-însul, dar nici încă nu să îndură să se despartă și să fugă de la el. Iar noi să grăbim să alergăm către Dânsul cu pocăință, să nu izgonim pe Duhul Sfânt de la noi. Căci precum este obiceiul albinelor de locuiesc în fagurii lor, pe care i-au câștigat ele, iar când li să dă fum, ele nu pot răbda, ci fug din fagurii lor din pricina fumului (însă nu foarte se depărtează de câștigul lor, ci așteaptă cândva doar s-ar potoli acel fum și să se întoarcă iar la locul lor; deci dacă văd că se împuținează fumul, iar se întorc la lăcașul lor, iar dacă văd că este tot fum mult, cu mulă jale și obidă părăsesc lăcașul lor), așa și Duhul Sfânt, după greșalele noastre tot ne așteaptă, cândva doară ne vom întoarce spre pocăință, ca să se întoarcă iar în trupul omului, cum și albinele la agoniseala lor. Iar dacă vede că nu ne pocăim, ci se umple trupul nostru de păcate, de acum fuge de la noi ca și albinele de fum și cu multă jale și

întristăciune îl părăseşte.

Deci, fraţilor, să ne nevoim să ne curăţim de păcate mai înainte până nu ni se umple trupul de acele păcate rele şi împuţite, ca să nu fugă Duhul Sfânt de tot de la noi, iar satana să-şi bată joc de noi. Şi după păcatele noastre să nu făcem otceaianie şi să mâniem pe Dumnezeu, să-şi pornească mânia Sa asupra noastră".

Despre domnie

„Pentru aceea, preaiubitul meu fiu Theodosie, sau oricare altul pe care-l va alege Dumnezeu şi-l va pune să fie păstor turmei Sale, să fiţi blânzi spre turma lui Hristos şi cu multă frică şi cu smerenie să o paşteţi, ca să aveţi cu ce vă arăta înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, cum şi David împăratul şi proorocul fu blând şi smerit şi plăcut lui Dumnezeu. Pentru aceea zise Dumnezeu: *Aflat-am pe David, bărbat după inima Mea.* Aşijderea şi voi, de veţi fi blânzi şi buni, binecuvântările lui David se vor pogorî peste voi.

Şi să fiţi înţelepţi şi chibzuiţi, de nu mai mult, atunci măcar precum albinele. Că vedeţi că albina iese din stupul ei şi umblă prin flori de-şi agoniseşte mană şi hrană cu multă osteneală, fiindcă tot câştigul şi toată agoniseala ei din flori este, însă nu din orice fel de flori. Că de ar fi aducând mana ei din tot felul de flori, n-ar fi fagurii ei aşa de dulci, ci din toate florile alege care sunt mai dulci.

Aşijderea şi omul care este ales şi uns de Dumnezeu, aceluia-i sunt slugile ca şi florile. Deci de va primi domnul toate cuvintele lor - şi cele bune şi cele rele - în inima sa, niciodată nu i se va îndulci inima...

Vezi şi socoteşte, o, ticăloase omule, ce este albina, cum se fereşte ea şi nu se aşează pe florile amare, fără numai pe cele dulci! Darămite omul, care este domn şi ales de Dumnezeu şi pus stăpân peste toate lucrurile şi făpturile şi este cu minte şi cu

socoteală şi va să dea seama înaintea judecăţii lui Dumnezeu pentru toate! Iar noi să nu avem atâta chibzuială măcar ca o albină, să cunoaştem ce este amar? Ci câte cuvinte auzim de la oameni, şi bune şi rele, noi nu le alegem care sunt dulci şi care amare, ci cu toate ne umplem inima şi se află pe urmă într-însa mai mult amar decât dulce. Pentru aceia zice şi Scriptura că vorbele şi cuvintele rele strică obiceiurile cele bune, şi nu numai ale noastre, ci şi a altora mulţi care sunt sub stăpânirea noastră.

Drept aceea, aşa se cade să fie domnul acela ce-l va fi ales Dumnezeu şi-l va fi uns spre domnie. Iar de nu se va smeri, nici se va pleca lui Dumnezeu, zice Scriptura: *Cel ce se va înălţa, acela se va smeri, iar cel ce se va smeri, acela se va înălţa* (Matei 23, 12).

Aşijderea şi domnul carele va vrea să cunoască că un singur Domn este mai mare, carele a făcut ceriul şi pământul şi să să smerească înaintea Lui, acela se va înălţa; iar domnul carele nu se va smeri înaintea lui Dumnezeu, pe acela Dumnezeu îl va smeri, ca şi pe Adam. Că el, ce domnie era în mâinile lui? Iar apoi ce a fost!? Dar cum nu a fost domnie mare în mâinile lui, când Domnul nostru Iisus Hristos era tot cu dânsul şi-i dăduse raiul în mâna lui şi cu raiul îi dăduse toate bunătăţile? Iar Adam, pentru nesmerenia lui, ce pierdu întâi? Întâi se păgubi că-şi întoarse Dumnezeu faţa Sa de către dânsul în mânie. A doua ce pierdu? Pierdu acele bunătăţi pe care le luă Dumnezeu de la dânsul. A treia ce păgubi? Se păgubi de hrana raiului.

Adam, pentru nesmerenia lui, a fost scos şi smerit de Dumnezeu din cinstea şi domnia care i-o dăduse. Iar fericitul Iov, zăcând în gunoi gol şi despuiat şi cu multe bube şi-l mânca viermii, el tot mulţumea lui Dumnezeu şi zicea: *Mulţumescu-Ţi, Doamne, Dumnezeul meu, mulţumescu-Ţi, că gol m-am născut din pântecele maicii mele*! (Iov 1, 21). Şi întru acest chip, Adam din biruinţă şi putere a fost smerit, iară Iov, cu smerenia sa se înălţă din gunoi.

Aşijderea şi domnul carele nu se va smeri într-această lume şi într-acest veac şi nu va împărţi judecată dreaptă robilor lui Dumnezeu fără făţărnicie. Că măcar împărat, măcar boieri, măcar bogat, măcar sărac, toţi pe o cale va să mergem la judecata lui Hristos şi să stăm înaintea Lui. Şi atunci nu se va cunoaşte nici domn, nici împărat, nici boier, nici sărac, ci toţi vor sta fieştecarele cu lucrurile sale, măcar bune, măcar rele. Deci, cu ce măsură vom fi împărţit noi aici oamenilor dreptatea, cu aceia şi nouă ni se va măsura. Cum şi în Sfânta Evanghelie zice: *Cu ce măsură veţi măsura, cu aceia vi se va măsura* (Matei 7, 3). De aceea, de ne vom smeri noi lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu ne va înălţa.

Sau iarăşi, domnul acela ce se va ţine mare cu puterea sa şi se va trufi şi-i va părea că nu este nimenea ca dânsul... Dar ce este unul ca tine, o, ticăloase, când nu este întru tine puterea Celui de sus? Sau cel ce se laudă şi se nădăjduieşte spre puterea sa şi zice: «Puternic sânt eu şi pentru puterea mea pe nimeni nu bag în seamă!». O, ticăloase omule, dar cum eşti tare şi puternic când pre Dumnezeu L-ai mâniat şi de tăria cea cerească te-ai lipsit? Iar dacă te-ai lipsit de acestea de toate, ce te mai ţii dar bogat şi tare şi puternic?

Sau zici: «Bogat sunt, cât nu este altul ca mine în lume!». Dar cum te vei chema bogat, când de bogăţia şi de bunătăţile raiului, care-ţi erau gătite în veci, tu te-ai lipsit pe veci? Dar acum ce bogat eşti? Sau de te vei îmbrăca în haine împodobite cu aur, cu mărgăritar şi cu pietre scumpe şi vei căuta la dânsele şi te vei vedea împodobit frumos şi vei zice: «Nimeni nu este ca mine!» şi te vei umplea de bucurie şi de veselie, dar trupul ţi l-ai spurcat şi Duhul Sfânt S-a depărtat de la tine? Însă cum poţi să te bucuri şi să te veseleşti, când Duhul cel Sfânt nu locuieşte întru tine, ci a rămas trupul tău pustiu, ca o casă când o părăseşte stăpânul său?

Că tot omul, măcar domn, măcar boier, măcar bogat, măcar sărac, de-ar dobândi toată lumea şi dacă-şi va pierde sufletul, de

ce folos îi este? Ci numai *fericit bărbatul carele n-a mers în sfatul necredincioşilor şi pe scaunul pierzătorilor n-a şezut şi în calea păcătoşilor n-a stătut, ci în Legea Domnului a fost voia lui şi în Legea Lui se va învăţa ziua şi noaptea* (Psalmul 1, 1-2). Şi-i va fi gândul şi cugetul tot la Dumnezeu. Că acela cu Dumnezeu este şi Dumnezeu cu dânsul! Deci cu acela cu care este Dumnezeu, acela este puternic, că puterea Celui de sus locuieşte într-însul. Şi acela este bogat, căruia-i este dată împărăţia cerului şi hrana raiului. Şi acela este dăruit, căruia îi este dăruită de la Dumnezeu faţa Sa cea luminată, ca să se lumineze ochii lui văzând-o de-a pururea. Şi unuia ca acesta i să cade să se veselească, care va umplea voia lui Dumnezeu şi trupul său şi-l va păzi în curăţie. Că într-acesta se va pogorî Duhul Sfânt şi se va sălăşlui într-însul şi va fi tot cu dânsul.

O, cât este de bine a fi tot cu Dumnezeul nostru şi a locui cu El şi a se sătura privirea noastră pururea de vederea feţei Domnului şi a se sătura inima noastră de îndulcire şi veselie, din cântările cele multe şi în multe feluri ale îngerilor, care nu vor trece în vecii vecilor!"...

Aceste poveţe domnul Neagoe le-a aşezat mai pe urmă spre sfârşitul „Învăţăturilor" sale către fiul nostru Theodosie, în loc de pecete a cărţii. Şi vor fi priceput cei ce le-au citit ceea ce şi eu am priceput odată cu trecerea vremii, anume că domnul a fost cu adevărat monah în inima sa, neiubind nimic din lumea asta mai mult decât pe Dumnezeu...

1552 Septembrie 3 zile

Era într-una din cele din urmă zile de viață ale Măriei sale. Domnul Neagoe ședea în odaia sa, rezemat de o perină înaltă și sufla tot mai greu. Candelele ardeau tăcute, poleindu-i chipul cu străluciri de aur. Am îngenuncheat înaintea lui și mi-am plecat fruntea, lăcrimând încetișor. A lăcrimat și Măria sa. Apoi mi-a șters obrazul, mângâindu-mă ca un părinte cu mâna sa slăbită de boală:

- Despina, mi-a zis, vrând să-mi abată gândurile, poartă de grijă ca la Curtea de Argeș, chir Dobromir să-i zugrăvească împreună cu noi și pe coconii Ioan, Petru și Anghelina. Poate se va milostivi Preacurata să ne primească pe toți sub omoforul milei sale!

Apoi, după ce a tăcut o clipă, mi-a spus fără înconjur:

- Despina, de acum vremea plecării mele s-a apropiat. Ce va fi de făcut pentru sufletul și trupul meu netrebnic, tu știi și mai mult nu am a cere... Vă încredințez pe toți purtării de grijă a Maicii Domnului. Ea are să fie ocrotitoarea și păzitoarea vieților voastre...

Ochii Măriei sale răspândeau bunătate și încredere. Nu mai plângeam, dar înăuntrul meu lacrimi nestăvilite îmi spălau întreaga făptură.

După ce sufletele ni s-au îndestulat de tăcere, Măria sa a zis iar:

- Împreună am avut o însoțire blagoslovită... Îți mulțumesc că mi-ai stat alături în toți acești ani, împărțind cu mine ceea ce Dumnezeu mi-a rânduit a pătimi. Voia Preacuratei a fost să unească viețile noastre și astăzi voia ei este ca ele să se despartă... Fie numele ei binecuvântat! Eu merg de acum pe calea pe care ne este dat tuturor să mergem... Iar tu, Despina Milița, poartă grijă de Theodosie și de domnițe...

Apoi m-a rugat:

- Împlinește până la capăt ceea ce ești datoare a plini, doamna mea! Rămâi lângă mine încă puține zile, până ce porunca lui

Dumnezeu va despărți sufletul meu de trup și închide ochii cei de țărână, ca să nu mai vadă deșertăciuni, ci numai mila lui Dumnezeu cea fără de margini...

Am rămas lângă dânsul neîntrerupt. Ceasurile de peste zi curgeau iute, căci veneau neîncetat jupanii, aducând vești și întrebând pentru tot felul de pricini, iar Măria sa îi primea pe toți cu îngăduință, dând fiecărui lucru dezlegare înțeleaptă și cumpătată. Și noi nădăjduiam și ne rugam ca Dumnezeu să săvârșească o minune și să-i dăruiască vindecare Măriei sale! Dar alta a fost voia Lui...

Seara, blândul nostru părinte, Vlădica Macarie, venea să-i citească domnului pravila. Apoi, după ce ne binecuvânta, bătrânul mitropolit pleca cu pași mici și rari, cu ochii înrourați. Se întorcea dimineața, aducând Preacuratele Taine, cu care îl împărtășea pe Neagoe în fiecare zi.

Nopțile rămâneam singură cu Măria sa, în tăcere și rugăciune. Domnul se ruga toată noaptea cu rugăciuni fierbinți, cu străpungere și pocăință. Privea icoana Mântuitorului și-I mărturisea cugetele cu smerenia slugii nevrednice. Îi auzeam șoaptele, îi auzeam suspinele... Graiuri pline de foc se revărsau din sufletul domnului, căci nu este rugăciune mai curată decât aceea dinaintea morții:

„Miluiește-mă, Iisuse al meu cel dulce și Dumnezeul meu, miluiește-mă! Că Tu ești învierea mea și viața mea! Că de-acum eu am intrat în pomenirea morții și cu totul m-am îmbrăcat cu întristăciune, cu grijă și cu frică, cugetând cum va întâmpina sufletul meu cel ticălos judecata cea înfricoșată și cum va trece prin vămile cele nefățarnice. Și văd, Dumnezeul meu, ceasul morții mele apropiindu-se și iată că sunt părăsit de toți câți fuseseră ai mei și-mi este de acum a călători pe calea cea amară și dintr-acele uși strâmte nu știu de mă voi putea izbăvi sau nu, ca să văd fața Ta cea luminată, Dumnezeul meu. Ci știu că după păcatele mele nu mă voi putea izbăvi, ci acum toată nădejdea mea spre Tine o pun, Dumnezeul meu și alerg

către mila Ta cea multă şi strig cu glas de umilinţă şi cu lacrimi amare spun:

O, Împărate Atoateţiitorule, Care ai făcut cerul şi pământul, marea şi tot ce este într-însa, bunule şi iubitorule de oameni! De Tine se cutremură puterile cereşti, pe Tine te cântă soarele, pe Tine te slăveşte luna, Ţie se roagă stelele, pe Tine te ascultă lumina, de Tine se cutremură fărăfundurile, în voia Ta curg izvoarele apelor! Tu ai întins cerul ca o piele, Tu ai întărit pământul pe ape, Tu ai îngrădit marea cu nisip, Tu ai vărsat suflare tuturor jivinelor! Puterile îngerilor celor mari Ţie slujesc, cetele cele îngereşti Ţie se închină, heruvimii cei cu ochi mulţi şi serafimii cei cu câte şase aripi împrejurul Tău zboară cu frică şi se acoperă!

Că Tu, fiind Dumnezeul cel nescris, Cel fără de început şi negrăit, cu mila Ta cea nespusă m-ai ridicat pe mine, săracul, din gunoi, cum zice prorocul şi m-ai pus să fiu cârmuitor şi învăţător turmei Tale. Iar eu, lenevosul şi nebăgătorul de seamă şi nevrednicul, cu negrijania mea, n-am fost ascultător de porunca Ta, nici am păzit ce mi-ai dat în seamă, ci am fost nebăgător de seamă pentru turma Ta şi nu i-am făcut nici un bine. Vai mie, lenevosului, că am pierdut turma Ta! Vai mie! Iar acum, cu ce faţă mă voi arăta înaintea Dumnezeului meu şi cu ce îndrăzneală voi căuta la Tine, când eu, Doamne, sunt înaintea Ta vița cea pustie şi smochinul cel sterp?

Eu, Doamne, sunt zidirea Ta... Dar cu faptele mele spurcat-am, Doamne, zidirea Ta, spurcat-am şi am întinat casa Ta şi n-am cuvinte curate să rog mila Ta cea multă, nici nu pot ridica ochii mei, Doamne, în sus, să văd înălţimea cerului Tău. Nu mânia, Doamne, urgia Ta, pentru fărădelegile mele! Că de unde voi putea eu, Dumnezeul meu, să încep mai înainte să plâng păcatele mele către mila Ta? Că păcatele mele eu nu le pot socoti, că sunt ca stelele cerului şi ca nisipul mării, care am făcut înaintea Stăpânului meu. Ci însă, Doamne, eu sunt zidirea Ta, eu sunt zidirea Ta şi casa Ta... Pentru aceea, nu mă lăsa în

mâinile satanei, nici să fiu încuiat în închisorile iadului, ca să nu se bucure satana de mine, zidirea Ta și robul Tău, Neagoe!

Auzi-mă, Doamne, într-acest ceas și pe mine, pe robul Tău cel păcătos și ticălos, nebăgătorul de seamă și neînțeleptul, cum ai auzit și pe Iezechia în ceasul morții! Întru acest chip mă auzi și pe mine, neharnicul robul Tău, că altul n-am către cine alerga, Doamne, fără numai către mila îndurării Tale. Și nu mă primi ca pe Iezechia, ci ca pe unul din robii Tăi cei mai proști!"...

Într-o dimineață, odată cu ivirea zorilor, Măria sa s-a ridicat mai sus pe perină și închinându-se a început a se ruga cu glas duios, cu ochii aprinși de o lumină curată, de parcă i s-ar fi arătat înainte o vedenie de taină. De bucurie, domnul s-a făcut ca o floare, grăind încetișor:

„Bucură-te, Stăpână, Fecioară Maria, Născătoare de Dumnezeu, spijinitoarea și ajutătoarea cea grabnică a creștinilor și roagă pe Fiul tău și Dumnezeul nostru pentru mine, păcătosul!

Bucură-te, cinstită și de viață făcătoare Cruce, dintru care a izvorât viață la toată lumea!

Bucurați-vă, toate puterile cerești, îngerilor și mai-marii îngerilor și vă rugați pentru mine, păcătosul!

Bucură-te și tu, cinstite prorocule și propovăduitorule, Botezătorul Domnului și mărturisitorule al pocăinței și roagă-te pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, apostolilor, mărturistorii vestirii celei bune a lui Dumnezeu, care ați scos oamenii din înșelăciunea diavolilor cea întunecată și i-ați îndreptat către lumina dreptății și vă rugați pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, sfinților mucenici, care ați pătimit pentru Hristos și ați luminat prin temnițe și v-ați ispitit cu săbii ascuțite și nu v-ați înfricoșat de fiarele cele groaznice și cumplite, ci v-ați luptat și v-ați nevoit să vă asemănați patimilor lui Hristos și ați luat cununile cele nestricăcioase; ci având îndrăzneală

către Domnul, rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucură-te, ceata patriarhilor, ceata ierarhilor, purtători de Dumnezeu părinți, care ați mărturisit prin cetăți și prin orașe Sfânta Evanghelie și pe Hristos ați arătat și ați luat daruri din ceruri și lumina cea fără de înserare ați câștigat și rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucurați-vă, preacuvioșilor, pustnici ai lui Dumnezeu, care ați locuit prin pustii și prin peșteri și postiri și privegheri v-ați învățat prin lavre și ați plăcut lui Dumnezeu și n-ați gustat din bunătățile pământului și cu dor mare v-ați întraripat către Dânsul și Duhul cel Sfânt a locuit întru voi și v-ați îndulcit de hrana raiului umblând pe calea cea dreaptă, ca niște ucenici ai lui Hristos. Pentru aceea, rugați-vă pentru mine, păcătosul!

Bucură-te, ceată a monahilor de prin lavre și mănăstiri, care ați petrecut în curăție și în frica lui Dumnezeu și v-ați omorât voile trupului și ați luat darul Duhului în inimile voastre și rugați-vă pentru mine, păcătosul!".

Și așa domnul s-a închinat multă vreme, după care a tăcut. Apoi Măria sa a bătut clopoțelul și apropiindu-se marele postelnic, i-a zis:

- Iată, acum mi se apropie ceasul morții, ci mergeți de chemați pe iubitul meu cocon Theodosie și pe dragele mele domnițe și pe toți boierii și slugile mele!

Așa au venit cu toții înaintea Măriei sale, unii stând afară de uși, alții înghesuindu-se înăuntru.

Coconii s-au apropiat primii și au sărutat mâna domnului cu lacrimi de durere. Erau încă niște copii: Theodosie avea șaisprezece ani, Stanca paisprezece, iar Ruxanda nu împlinise încă doisprezece. Îmbrățișându-i cu privirea și ținându-și inima, Măria sa le-a grăit cu glas mângâietor:

- Veniți, iubiții mei copii, care sunteți ochilor mei mai luminați decât strălucirile soarelui, avuția cea scumpă și comoara inimii mele! Că astăzi, fiii mei, vă despărțiți de mine și săriți de la inima mea ca o scânteie ce sare pe fața apei mării, în

adâncurile cele întunecate şi în valurile cele cumplite. Şi de astăzi toate valurile mării s-au pornit asupra voastră... Drept aceea, coconul meu Theodosie şi dragele mele domniţe Stanca şi Ruxandra, eu acum vă învăţ mai înainte de toate de aceasta: să aveţi frica lui Dumnezeu în inimile voastre şi să vă fie sufletele curate, dimpreună cu trupurile şi să iubiţi săracii şi sărmanii şi să faceţi milostenie. Să vă rugaţi lui Dumnezeu şi Preacuratei lui Maici cu tot deadinsul, nu numai cu gura, ci cu toată inima şi cu tot sufletul şi cu tot cugetul. Că Domnul Dumnezeul şi Stăpânul nostru Iisus Hristos este bun, îndurător şi milostiv şi mila Sa va îmblânzi toate valurile mării care sunt ridicate asupra voastră!

Pe urmă domnul m-a chemat şi pe mine duios mai aproape de sine, zicând:

- Vino, doamna şi turtureaua mea, iubita pustietăţii, nu sta departe de mine, ci te apropie iar! Că tu, doamna mea, de acum înainte eşti ca turtureaua aceea ce se desparte şi-şi pierde soţul... Deci multă jale şi dor are pentru dânsul şi niciodată prin copaci înverziţi nu se mai aşează, ci tot pe crengi uscate. Şi când vrea să bea apă, întâi o tulbură cu degetele picioruşelor şi numai atuncea bea. Şi niciodată inima ei nu mai dobândeşte veselie... Aşijderea şi tu, doamna mea, şi voi, domniţele mele porumbiţe, acum vă despărţiţi de mine şi căderi în grea amărăciune şi nevoie...

Apoi i-a îndemnat să se apropie şi pe jupani:

- Veniţi şi voi, boierii mei cei credincioşi şi slugile mele care mi-aţi slujit bine în toată viaţa, şi luaţi astăzi aminte glasul gurii mele şi ascultaţi-mă! Că astăzi traiul vieţii mele să sfârşeşte şi ceasul cel de apoi mi s-a apropiat. Astăzi lumina ochilor mei, cu care în toată vremea priveam spre lucrurile cele trecătoare şi spre slava cea deşartă a lumii acesteia şi cu care în toată vremea vă îmblânzeam, dragii mei, şi voi luaţi de la dânşii veselie şi bucurie, iată acum că apune. Şi alte vederi va dobândi de acum şi nu-mi mai este mai mult a privi spre voi cu veselie. Astăzi limba mea, cu care de-a pururea vă îndulceam şi dimpreună cu voi

petreceam şi ne veseleam, acum se amărăşte şi se încuie şi de acum nici o vorbă dulce nu vă poate răspunde şi să vă grăiască. Astăzi frumuseţea feţei mele, care o spălam în băile cele calde şi în odihna cea bună şi în slava deşartă, acum toată se întunecă. Şi urechile mele, cu care ascultam viorile şi tobele şi surlele şi alte feluri de veselii multe, acum se astupă. Astăzi anii mei şi zilele vieţii mele toate se sfârşiră, ani pe care i-am cheltuit în zadar în lumea aceasta şi slava mea a trecut ca o umbră şi s-a uscat ca florile câmpului. Astăzi mintea mea cea neînţeleaptă, cu care niciodată n-am cugetat curat, nici am avut gând să mă gătesc de călătoria acestei căi, acum ce folos îmi este mie, celui ce n-am făcut nici un bine înaintea Dumnezeului celui bun? Şi nu-mi pare rău de nimic decât, întâi, că n-am avut dragoste către Dânsul, al doilea pentru înşelăciunea acestei lumi ce m-a amăgit şi pe care de-a pururea am iubit-o, al treilea, încă mai mult pentru dragostea voastră cea multă şi mare. Căci foarte mi-aţi fost dragi, iubiţii mei, cât am fost într-această lume înşelătoare şi mincinoasă. Iar acum mă înconjoară întunericul şi mă aflu fără de nici un lucru bun care să-l fi lucrat Dumnezeului meu. Şi dragostea voastră cea multă care aţi avut către mine, eu acum o cunoscui şi văd că foarte m-aţi iubit... Pentru aceea, nu-mi este jale că mă despart de lumea aceasta, nici de avuţia mea cea multă, cât îmi este pentru sufletul meu că nu ştiu unde voi merge şi n-are cine să-mi ajute, fără numai ce nădăjduiesc spre mila lui Dumnezeu. Iar alta pentru mila voastră, că văd ochii voştri plini de lacrimi şi inimile voastre acum săgetate cu multă jale şi întristare pentru mine. Şi ştiu, iubiţii mei, că de-ar fi vreo putere, voi mi-aţi folosi într-această vreme de nevoie şi toată viaţa voastră aţi da-o pentru binele meu. Dar nu puteţi nimic să-mi folosiţi nici voi mie, nici eu vouă, că vremea este să mă despart de voi... Iar de acum nu mai pot lungi cuvintele către voi, că s-au apropiat ceasul şi vremea sfârşitului meu, ci numai veniţi de mă iertaţi cu iertarea cea de apoi.

Cu mâhniciune mare şi cu jale s-au apropiat boierii de

domn și au luat iertăciune de la Măria sa, iar dânsul i-a îmbrățișat pe toți, cerându-le să se roage pentru sufletul său.

După aceea și-a întors din nou fața către mine și către coconi:

- Veniți înapoi, doamna mea și porumbițele mele, și tu, dragul meu cocon Theodosie, că iată voi să merg pe calea ceea ce n-am mers niciodată! Merg la Judecătorul cel nefățarnic, unde vom sta cu toții întocmai, împărații și domnii, boierii și slugile, bogații și săracii, cu toții vom fi într-un chip. Deci fiecare după lucrul său sau se va osândi, sau se va proslăvi...

Încetul cu încetul, jupanii și slugile toate s-au retras. Am rămas singură cu domnul și s-a așternut tăcerea. Din toate părțile m-a cuprins o duioasă întristare, ca o cântare de leagăn din copilărie. Măria sa răsufla tot mai rar. Broboane de sudoare și lacrimi limpezi i se amestecau pe obraji. Nu mai spunea nimic. Într-un sfârșit și-a ridicat mâna dreaptă și s-a închinat spunând:

- Slavă Ție, Doamne, pentru toate!

Apoi o adiere de vânt subțirel și răcoros a suflat parcă din toate ungherele palatului, pătrunzându-mi până în suflet. Liniștit și împăcat, Măria sa își dăduse duhul în mâinile lui Dumnezeu...

Așa s-a mutat din această viață cel mai bun și blând voievod pe care l-a avut Țara Românească.

Clopotele din toată Valahia au început să se tânguiască și să poarte peste dealuri și câmpii vestea morții domnului. Multă jale a fost pretutindeni în țara, multă sfâșiere și lacrimi...

Theodosie și domnițele aveau sufletele potopite de durere. Iar eu, voind a-i mângâia, îi încredințam că Măria sa va fi pururea cu noi și nu ne vom despărți niciodată, căci dragostea e mai tare decât moartea...

Măria sa s-a mutat la Domnul în ziua de 15 Septembrie a anului 1521, după praznicul Înălțării Sfintei Cruci, ziua de biruință a Sfântului Împărat Constantin cel Mare. Avea treizeci

şi nouă de ani de la naşterea sa şi cârmuise Ţara Românească vreme de nouă ani de zile. A fost îngropat cu cinste şi tânguire multă de tot norodul, de călugării şi clerul Ţării Româneşti în ctitoria noastră de la Curtea de Argeş. A mers să se aşeze în casa Presfintei Născătoare de Dumnezeu, alături de iubiţii noştri coconi, Petru, Ioan şi Anghelina, intrând ca o slugă bună şi credincioasă întru odihna Stăpânului său. Lupta cea bună a luptat, credinţa a păzit, călătoria bine a săvârşit...

Ne-a lăsat moştenire cuvintele sale pline de nectarul dumnezeieştii înţelepciuni şi mireasma unui suflet curat şi iubitor de Dumnezeu...

1552 Septembrie 9 zile

De atunci s-au scurs ani şi ani. Trecut-am prin foc şi prin apă, căci durerile şi necazurile n-au contenit nici o zi, precum nu au odihnă vreodată valurile mării.

Dumnezeu m-a lăsat pe pământ, într-această viaţă, pentru a mă încredinţa până în adâncuri că deşertăciune sunt toate şi viaţa este umbră şi vis. Lacrimile mi s-au făcut pâine ziua şi noaptea şi ele sunt singura mea alinare.

Am rămas singură pe pământ, pribeagă într-o lume străină şi goală. Toţi cei iubiţi ai mei m-au părăsit, neluând nimic cu ei atunci când moartea i-a smuls de lângă mine. Căci cu nimic nu plecăm dincolo decât cu bruma de dragoste ce am agonisit-o pentru Hristos şi pentru aproapele nostru.

După moartea Măriei sale, Theodosie a urcat pe tronul Ţării Româneşti, avându-l pe jupanul Preda, fratele domnului Neagoe, de-a dreapta sa ca împreună-cârmuitor, căci coconul

avea numai şaisprezece ani şi nu putea fi încă domn deplin. Din toate părţile s-au ridicat însă grabnic asupra noastră norii ispitelor şi ai necazurilor.

În afară era multă strâmtorare şi chin. La câteva zile după moartea domnului, cetatea Belgradului fusese cucerită de turci, apoi căzuse Buda, iar în anii ce au urmat armata sultanului Suleiman a ajuns până la porţile Vienei.

În ţară s-a făcut mare dezbinare între jupani. Veşnicii potrivnici ai Măriei sale, boierii din părţile Buzăului, s-au răsculat asupra jupanului Preda şi a domnului Theodosie. Eu, dimpreună cu domniţele Stanca şi Ruxandra, am fost nevoite să ne retragem la Sibiu, sub protecţia regelui ungar, care nu uitase sprijinul ce-l dăduse Neagoe ungurilor în războiul cu turcii.

Boierii buzoieni au adus la Târgovişte pe Vlad şi au vrut să-l pună domn. Au venit cu oaste şi i-au întins o cursă jupanului Preda, ucigându-l mişeleşte. La scurt timp a ajuns în Muntenia şi Mehmet bei cu oastea sa şi l-a înconjurat pe Vlad şi l-a biruit. Pe urmă, Mehmet l-a luat pe domnul Theodosie cu dânsul şi au plecat peste Dunăre, la Ţarigrad, ca să capete firman de domnie de la sultan. În ultima scrisoare pe care am primit-o la Sibiu, în primăvara anului 1522, Theodosie îmi spunea aşa:

„Cinstita şi iubita mea mamă, ascultând porunca sultanului, m-am grăbit a merge la Constantinopole pentru a lua din mâinile sale firmanul şi a potoli astfel răzmeriţele şi neorânduiala. Roagă-te pentru mine, căci nu ştiu pe ce cale voi merge ori mă voi întoarce. Nădejdea mea este numai la Dumnezeu. Îţi sărut dreapta şi-ţi cer binecuvântarea, Theodosie Basarab, domn al Ţării Româneşti".

N-am ştiut niciodată ce s-a întâmplat mai apoi. Am aşteptat cu sufletul răpus de îngrijorare veşti de la domnul Theodosie, zile şi zile la rând. Inima îmi era arsă de îndoieli şi gânduri. Apoi, într-o noapte, am ţipit puţintel şi m-am trezit înfricoşată. Visasem că turnul Mănăstirii Argeş se prăbuşise la pământ şi că

tot locul acela preafrumos se umpluse de ruine şi colb. Atunci am înţeles că ceva înfricoşător i s-a întâmplat domnului Theodosie...

Peste câteva zile mi-a venit scrisoare de la Mehmet bei în care îmi spunea că preaiubitul meu fiu a murit la Ţarigrad de boala tatălui său. Însă eu ştiam prea bine că Theodosie plecase sănătos, fără semnele vreunei boli.

Am căzut sfâşiată de durere... Cuvintele nu-mi ajung să pot scrie ce a fost în inima mea. Paharul durerilor nu avea fund şi eu trebuia să-l sorb până la capăt.

❧

După aceea, Mehmet bei a vrut să ia cu sila cârmuirea Ţării Româneşti, lucru care m-a încredinţat şi mai mult că domnul Theodosie nu murise de boală, ci de o moarte crâncenă. Însă Dumnezeu nu i-a ajutat lui Mehmet, iar Ţara Munteniei a rămas să aibă şi de aici înainte domni pământeni.

❧

Despre ultimii ani ai vieţii mele vorbesc mai bine două icoane din chilia mea, pe care mi le-a zugrăvit cu mulţi ani în urmă chir Dobromir: Pogorârea de pe Cruce şi icoana Sfinţilor Simeon şi Sava.

În icoana Pogorârii de pe Cruce este închipuită toată durerea ce a fost în inima mea de maică atunci când am aflat că preadoritul meu fiu Theodosie s-a luat de pe pământ, la numai şaisprezece ani. N-am ştiut niciodată unde-i este mormântul şi pentru aceea singura mea mângâiere a fost această icoană. Înaintea Maicii Domnului cu Fiul ei răstignit în braţe am plâns zile şi nopţi în şir... Primeşte, Stăpână, sufletul robului Tău Theodosie şi du-l pe el Fiului tău!...

A doua icoană am voit a o face pentru Stanca şi Ruxandra. Căci după moartea lui Theodosie, rămânând singură cu cele două domniţe, le-am încredinţat purtării de grijă a Sfinţilor

Simeon şi Sava cei de neam sârb, strămoşi ai Brancovicilor, al căror ajutor l-am simţit în toată vremea vieţii mele. Pentru aceea şi stăm cu smerenie îngenuncheate la picioarele lor, cerându-le ocrotirea.

Puterile îmi sunt tot mai slăbite şi nu voi mai întinde mai mult cuvântul. Ce a fost mai pe urmă în viaţa mea şi a domniţelor nu voi mai scrie, căci nu mai este nimănui de vreun folos.

Am voit numai să las o smerită mărturie despre evlaviosul meu soţ, Măria sa, Neagoe Basarab, domn cu atâta dor de frumuseţe şi sfinţenie cum nu ştiu să mai fi fost altul.

Rog pe cititor să mă ierte pentru neiscusinţa şi neîndestularea scrisului, pentru cele pe care le-am uitat ori le-am trecut sub tăcere...

Acum peste viaţa mea se lasă umbra morţii.

Dar eu ştiu că Răscumpărătorul meu este viu şi că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă. Şi afară de trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El Îl voi vedea şi ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia. Şi de dorul acesta, măruntaiele mele tânjesc înăuntrul meu, precum zice Iov...

1556, Adăugire a Mitropolitului Anania al Țării Românești

„Aici se sfârșește caietul scris de mâna mult-pătimitoarei Monahii Platonida, doamna Despina Milița a Țării Românești, în ultimii ani ai vieții sale, la Schitul Ostrov. Ea a răposat la 30 ianuarie 1554, la Sibiu, răpusă de boala ciumei și a fost îngropată acolo. De la Sibiu, cu mila lui Dumnezeu, am adus osemintele sale de le-am așezat în ctitoria de la Argeș, alături de trupul domnului Neagoe Basarab, la anul 1556.

Fiicele sale au răposat și ele. Domnița Stanca a ajuns mai întâi doamnă a voievodului Ștefăniță al Moldovei, dar nu a avut parte de trai bun cu dânsul, pentru năravul lui aspru și aprig. Întâmplându-se ca domnul Ștefăniță să fie otrăvit de boieri, doamna Stanca s-a întors la maica ei, iar peste puțină vreme s-a călugărit, luând numele de monahia Sofronia. A murit de tânără și a fost îngropată de mult înlăcrimata doamnă Despina tot în biserica de la Argeș. Domnița Ruxandra cea preafrumoasă a fost mai întâi doamnă a voievodului Radu de la Afumați, fiu al răposatului domn Radu cel Mare, apoi, după moartea aceluia și după mai mulți ani de văduvie a ajuns iară doamnă a Țării Românești, ca soție a lui Radu Vodă Paisie. Acesta a fost mazilit de turci în Egipt și tot acolo pare că s-ar fi sfârșit și frumoasa doamnă Ruxandra. Amândouă aceste domnițe au făcut multă milostenie bisericilor.

Încă să se știe că pe Monahia Platonida - Doamna Despina Basarab am spovedit-o în ultimii ani ai vieții sale. A fost un suflet puternic și plin de cucernicie. A adormit zicând cu pace: «Mă duc la Hristos, Împăratul și Dumnezeul meu»...

Pe acestea le-am scris eu,

† Anania,

din mila lui Dumnezeu, Mitropolit al Țării Românești".

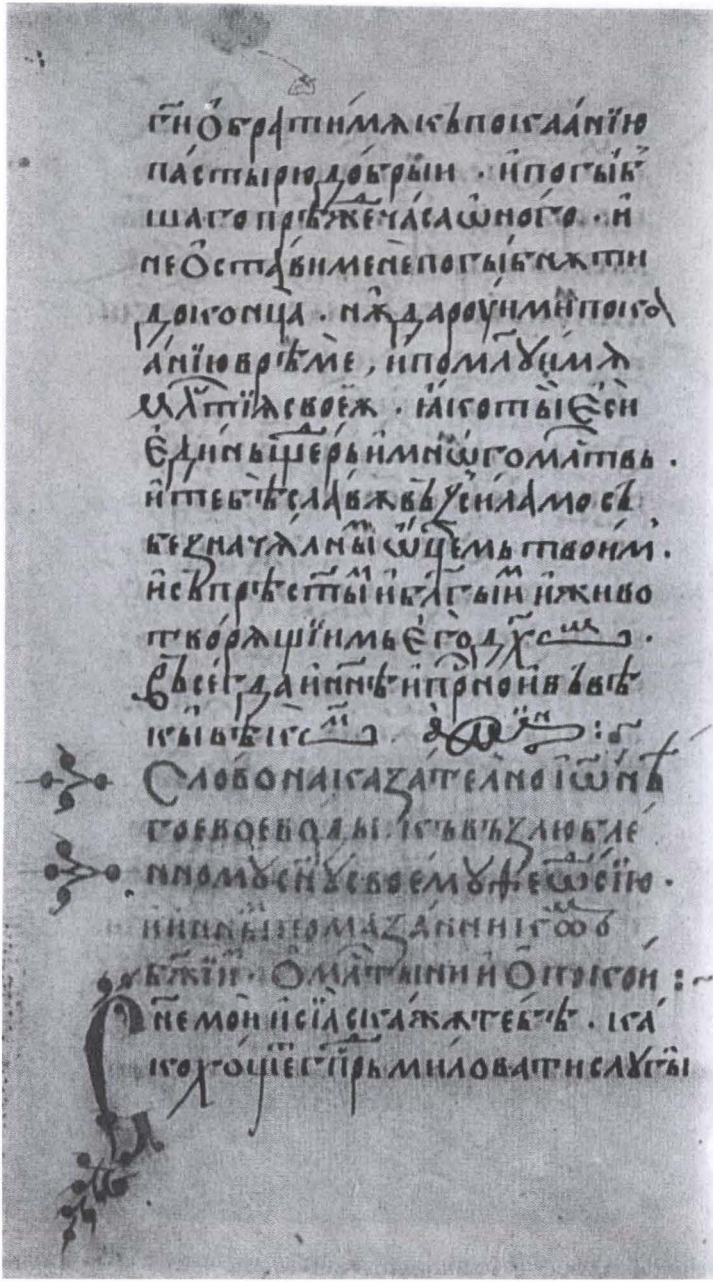

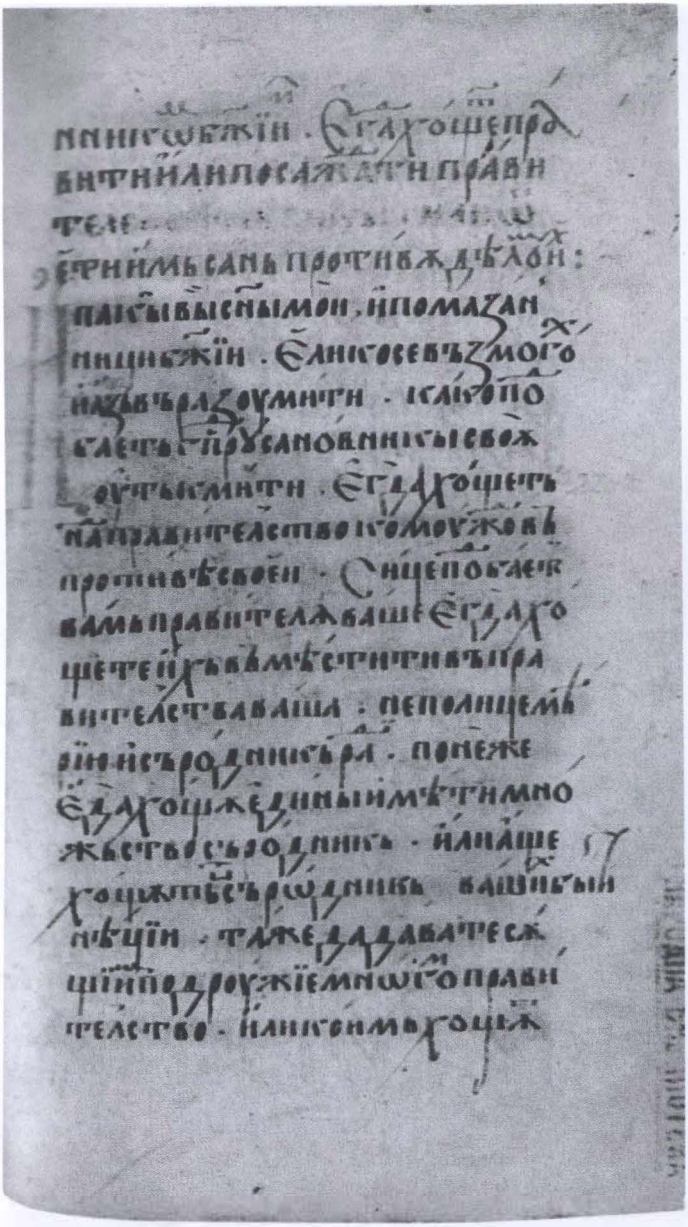

Fotocopii după manuscrisul original al *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, aflat azi în Biblioteca "Sfinții Chiril şi Metodie" din Sofia, Bulgaria

BIBLIOGRAFIE ORIENTATIVĂ

Arta Țării Românești în secolele XIV – XVI, album editat de Muzeul Național de Artă al României, București, 2001

Cândea, Virgil și Simionescu, Constantin: *Prezențe culturale românești - Bulgaria, Iugoslavia, Grecia* - Asociația "România", 1987

Chihaia, Pavel: *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab - interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, Ed. Academiei RSR, 1976

Chihaia, Pavel: *Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*, Colecția istorică- Munchen, 1983

Clot, Andre: *Soliman Magnificul*, Ed. Artemis, 1997

Diehl, Charles: *Figuri bizantine II* - Editura pentru literatură, 1969

Documente privitoare la istoria românilor, 1451-1575 - Eudoxiu de Hurmuzaki

Documente privitoare la istoria românilor, 1510 - 1527, culese, adnotate și publicate de N. Densușianu, București, 1892

Documente privitoare la istoria românilor, 1510 - 1600 - culese din arhive și biblioteci polone de Ioan Bogdan, București, 1893

Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii, vol. 8, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979

Florea, Vasile: *Istoria Artei Românești,* Ed. Litera Internațional, București - Chișinău, 2007

Gane, Constantin: *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, Ed. Junimea, 1970

Gemil, Tahsim: *Românii și otomanii în sec. XIV – XVI*, Editura Academiei Române

Giurescu, Constantin: *Istoria Românilor,* vol II + Ed. All, 2000

Gură de Aur, Sf. Ioan: *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001

Gură de Aur, Sf. Ioan: *Scrisori din exil*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003

Hierotheos, Metropolitan of Nafpaktos: *Empirical Dogmatics of the Orthodox Catholic Church according to the spoken teaching of Father John Romanides*, vol. I, published by "Birth of Theotokos" Monastery, 2012

Hierotheos, Mitropolit de Nafpaktos: *Monahismul Ortodox ca viață profetică, apostolică și martirică*, Ed. Mitropoliei Olteniei, 2005

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie - studiu introductiv și note de Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, Ed. Minerva, 1971; Ed. Roza Vânturilor, București, 1996 și București 2010

Iorga, Nicolae: *Bizanț după Bizanț*, Ed. 100+1Gramar, București, 2002

Iorga, Nicolae: *Scrisori de boieri , scrisori de domni* - București, 1925

Istoria Românilor vol. IV, Academia Română, Ed. Enciclopedică 2001

Istoria Țărilor Române. 1290- 1690. Letopisețul cantacuzinesc - ediția C. Grecescu și D. Simionescu

Lecca, Octav George: *Familiile boierești române - istorie și genealogie*, ediție îngrijită de Al-dru Condeescu, Libra - Muzeul Literaturii Române, București

Lemerle, Paul: *Actes de Kutlumus*, Paris, 1946

Mănăstirea Snagov, istorie și artă, Ed. Cuvântul Vieții, 2011

Mândescu, Dragoș și Bărbulescu, Constantin: *Raport Arheologic de la Corbii de Piatră*

Micle, Veniamin arhim.: *Ieromonahul Macarie, tipograf roman*, Ed. Mănăstirea Bistrița Olteană, 2008

Mustafa, Ali Mehmed: *Istoria turcilor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976

Neagoe, Manole: *Despre politica externă a lui Neagoe Basarab*, în "Studii. Revistă de istorie", XIX, nr. 4, 1966

Ostrumov, Ivan: *Din istoria marii apostazii - Sinodul de la Ferrara-Florența,* Ed. Scara, București, 2002

Păcurariu, Mircea: *Cultura teologică românească - scurtă prezentare istorică*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011

Plămădeală, Antonie: *Dascăli de cuget și de simțire românească*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981

Rezachevici, Constantin: *Enciclopedia Domnilor Români, vol.I, Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova*, Ed. Enciclopedică, București, 2001

Runciman, Steven: *Căderea Constantinopolului 1453*, traducere Alexandru Elian, Ed. Enciclopedică, București, 1991

Sfântul Voievod Neagoe Basarab, Domn al Țării Românești - antologie de studii, vol.I, Ed. Episcopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009

Tanașoca, Nicolae-Șerban: *Scrisoarea marelui ritor al Patriarhiei ecumenice Manuil din Corint către Neagoe Basarab*, Revista Tabor, nr. 8, noiembrie 2011

Tița, Claudia: *Homines Novi în al XVI-lea secol românesc. Neagoe Basarab și modelele culturale post-bizantine*, lucrare de doctorat, Univ. București, Facultatea de Litere, 2003

Tocilescu, Grigore: *534 de documente slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603*, Viena, București, 1931

Velimirovici, Nicolae: *Învățături despre bine și rău*, Ed. Sophia, 2011, București

Velimirovici, Nicolae: *Proloagele de la Ohrida, vol. I, II*, Ed. Egumenița, 2010

Velimirovici, Nicolae: *Viața Sfântului Sava, arhiepiscopul sârbilor*, Ed. Epifania, M-rea Sf. Ioan Botezătorul, Alba Iulia, 2004

Vergatti, Radu Ștefan: *Neagoe Basarab. Viața. Opera. Domnia*, Ed. Episcopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009

Viața Sfântului Nifon de Gavriil Protul, o redacțiune grecească inedită, editată, tradusă și însoțită cu o introducere de Vasile Grecu - București, 1944

GLOSAR

arz - memoriu, reclamație, plângere adresată de către domnii sau boierii români sultanului sau marelui vizir

armaș (mare armaș) - dregător domnesc însărcinat cu paza temnițelor, cu aplicarea pedepselor și cu ducerea la îndeplinire a pedepselor capitale

ban - mare dregător în Țara Românească după sec. al XV-lea

capuchehaie - ambasador, reprezentant diplomatic al domnitorilor români pe lângă Poarta Otomană

chinovar - sulfură roșie de mercur, folosită ca și colorant sau medicament

chir - domn (titlu de politețe, din lb. greacă)

comis - mare dregător, care avea în sarcina sa organizarea paradelor militare

cuhnie - bucătăria principală a mănăstirilor

despot - guvernator autonom al unei provincii din Imperiul Bizantin

dveră - perdea la ușile împărătești și diaconești ale catapetesmei, prinsă de inele, cu rostul de a închide sau deschide spațiile respective, în funcție de anumite momente ale slujbei

jude - demnitar cu funcții judecătorești și administrative, primar cu funcții limitate

jupan - titlu dat în evul mediu, în țările române, celor mai de seamă boieri și dregători; persoană care avea acest titlu (din lb. slavonă)

magherniță - casă mică, bucătărie, magazie

otceaianie - deznădejde (din lb. slavonă)

serdar (mare serdar) - comandant de oaste, mai ales de călărime

postelnic (mare postelnic) - titlu dat unui mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în grijă odăile domnitorului; şef al cancelariei care stabilea audienţele la domn şi supraveghea lucrul traducătorilor şi al copiştilor de la Curte

pârgar - membru al sfatului admnistrativ al unui orăşel sau al unui târg

vornic (mare vornic) - mare dregător la curtea domnească, însărcinat cu supravegherea Curţii, cu conducerea treburilor interne ale ţării, având şi atribuţii judecătoreşti (un fel de ministru de interne şi al justiţiei)

zavesă - broderie cu fir de aur, argint şi mătase colorată destinată împodobirii iconostaselor.

CUPRINS

Lămurire asupra ediției 5

Predoslovie 9

Însemnările Monahiei Platonida,
Doamna Despina a Țării Românești 11

Bibliografie 325

Glosar 329

Cărți apărute la Editura Bonifaciu:

Fericiți cei prigoniți, martiri ai temnițelor românești, București, 2008

Ioan Ianolide, *Deținutul Profet*, București, 2009

Părintele Gheorghe Calciu, *Cuvinte vii*, București, 2009

Acatistul Sfântului Ioan Evanghelistul, alcătuire a Preacuviosului Părinte Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), București, 2009

Icoana Noilor Martiri ai pământului românesc, București, 2009

Sfânta Elisabeta, Mare Ducesă a Rusiei - Viața și pătimirea, București, 2010

Lacrimă și har - Preotul martir Constantin Sârbu, București, 2010

Poezii cu iz de Filocalii, București, 2011

Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos*, București, 2012

Distribuție:
EDITURA BONIFACIU
Telefon: 0755 276 934

Tipărit la Gutenberg
021.345.09.26

Casa Băniei din Craiova, astăzi.
Casa boierilor Craioveşti a fost restaurată de mai multe ori, fiind lărgită la sfârşitul secolului al XVII-lea de domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, strănepot după soră al Sfântului Neagoe Basarab.

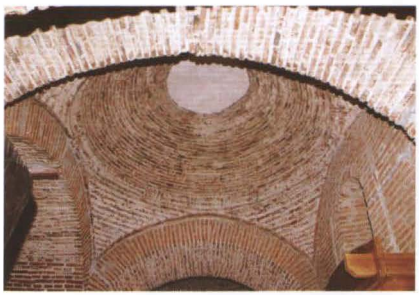

Casa Băniei, interior

Vechea curte boierească de la Craiova ce era străjuită de un zid de apărare, cuprindea o clopotniţă şi biserica Sfântului Dimitrie

Mănăstirea Bistrița - Vâlcea, ctitoria boierilor Craioveşti

Biserica bolniței de la Bistrița

Broderie cu fir de aur având însemnată dania făcută de Domnul Neagoe Basarab pentru racla Sfântului Grigorie Decapolitul

Odoare dăruite Mănăstirii Bistrița de boierii Craioveşti, aflate astăzi la Muzeul Național de Artă

Chivot lucrat în argint poleit

Epitrahil ce are brodate la poale chipurile ctitorilor, banul Barbu Craiovescu şi jupâneasa Neagoslava

Jupanul Barbu-Monahul Pahomie şi soția sa, Neaga - Monahia Salomeea în biserica bolniței

Ruine ale Curții Domnești de la Târgoviște

Caftan ce a aparținut
lui Neagoe Basarab, dăruit de domnitor
pentru racla Sfântului Grigorie de la Bistrița

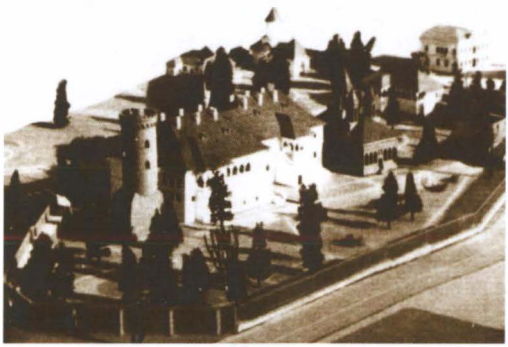

Reconstituire a vechii Curți Domnești

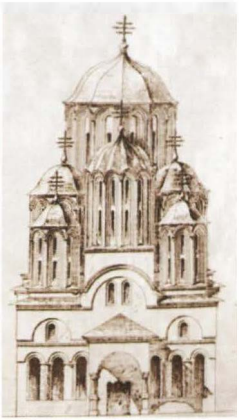

Vechea catedrală domnească din Târgoviște, dărâmată cu ocazia "restaurării" făcute de A. Lecomte de Nouy. În locul ei s-a ridicat o altă biserică, ce nu amintește decât vag de frumusețea arhitecturală a celei de odinioară.

Vechea frescă votivă de la Curtea de Argeş, reprezentând familia domnească

Biserica Mănăstirii de la Curtea de Argeș,
mai mică decât Sfânta Sofia, dar cu adevărat mai frumoasă, după cum scria
Gavriil Protul

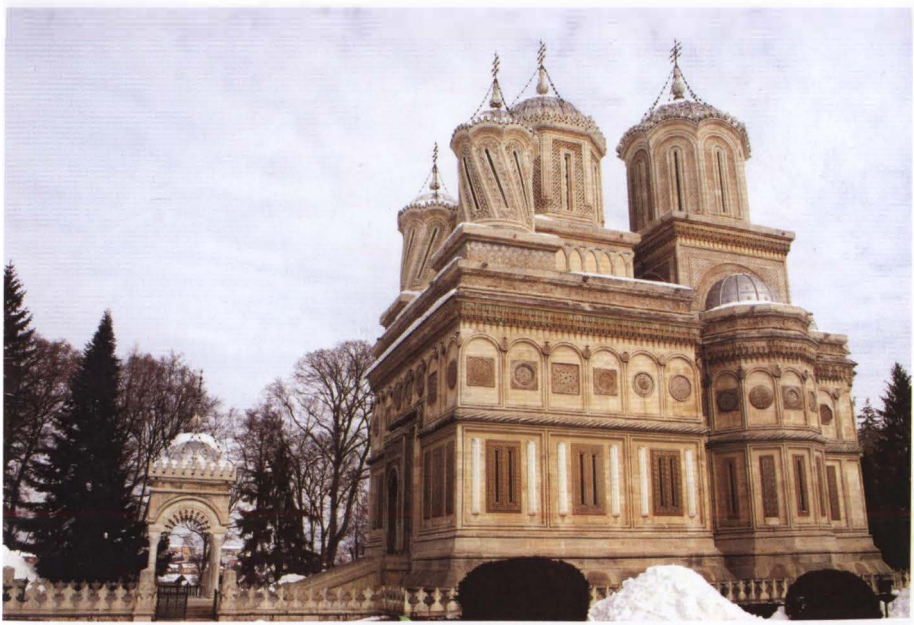

Biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, astăzi - necropola familiei domnești

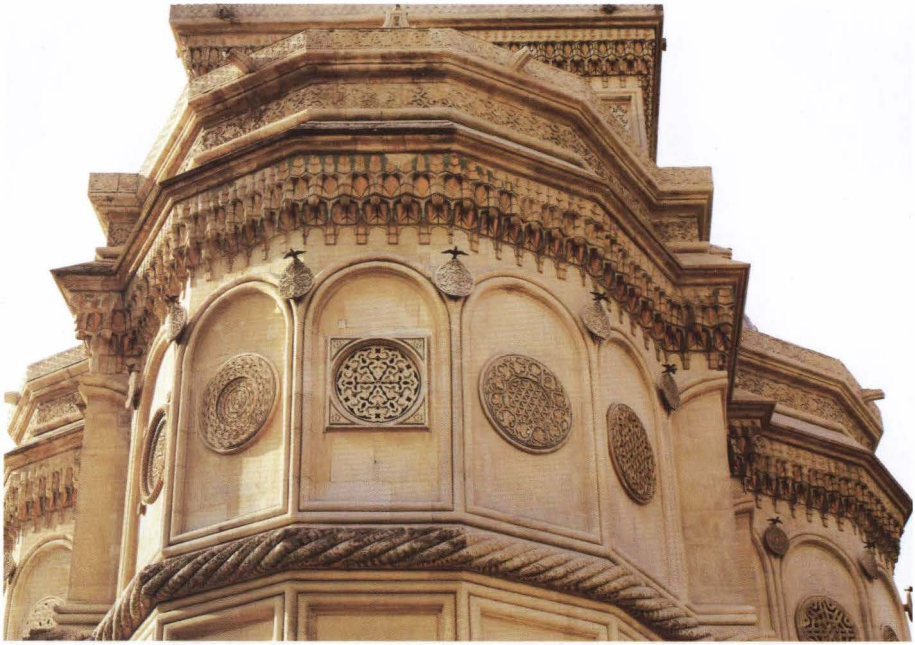

Biserica de la Curtea de Argeș -
detalii, broderie în piatră poleită cu aur și lapis lazuli

Neagoe Basarab - "Domn cu atâta dor de frumusețe cum nu mai avusesem altul înaintea lui..." (N. Iorga)

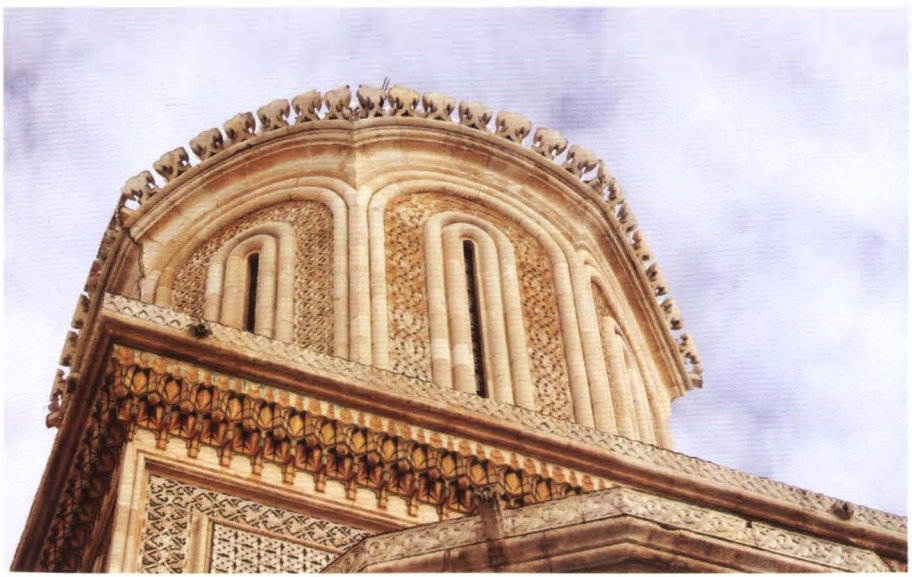

Biserica Mănăstirii
Ostrov - frescă votivă

Ostrovul, mănăstirea de pe apele Oltului, locul unde Doamna Despina Milița - Monahia Platonida, și-a petrecut anii văduviei

Schitul Corbii de Piatră poartă și el pecetea domnească
a ctitorului său, Voievodul Neagoe Basarab...

Bisericuța de la Corbii de Piatră, interior

Sfântul Munte Athos -
Mănăstirea Dionisiu

Turnul de apărare ridicat
de Domnul Neagoe Basarab

Acoperișul catoliconului

Dascăl sfânt, ucenic sfânt:
Sf. Nifon Patriarhul şi Sf. Neagoe Basarab.
Pictură veche din interiorul raclei
Sfântului Nifon

Racla dăruită
de domnul muntean
pentru păstrarea moaştelor
părintelui său duhovnicesc,
Patriarhul Nifon

Ctitorii cei mari ai mănăstirii,
Alexie Comnenul al II-lea şi
Neagoe Basarab - mozaic
de la Dionisiu

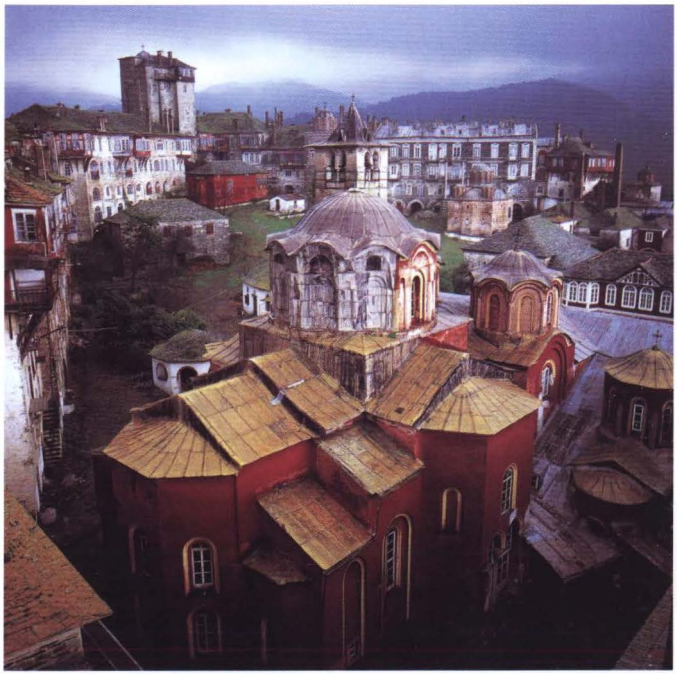

Sfântul Munte Athos -
Mănăstirea Vatoped

Turnul mare al mănăstirii, ridicat
de Domnul Neagoe Basarab

Sfântul Nifon împreună cu ucenicii
săi, Sfinții Mucenici Macarie și
Ioasaf, frescă de la metocul
Sfântul Andrei al mănăstirii

Panaghiar dăruit mănăstirii de Sfântul Voievod Neagoe Basarab

Biserica Sfântului Brâu al Maicii Domnului - Mănăstirea Vatoped, ridicată de evlaviosul domn muntean

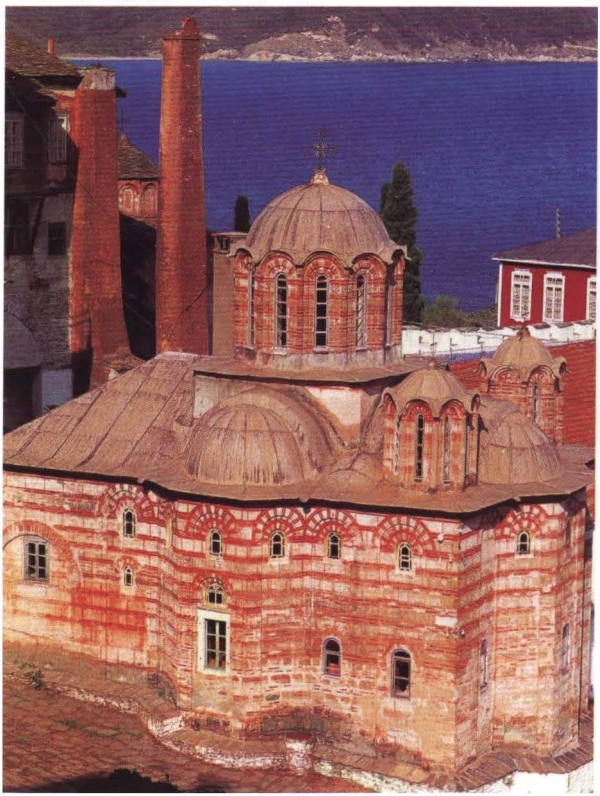

Icoana Vimatarissa, căreia Doamna Despina i-a dăruit un măr de aur cu mărgăritare

Ctitoriile în cuvânt...

Imagini din Tetraevanghelul lui Macarie, tipărit în timpul domniei lui Neagoe Basarab, 1512

Fotocopie după un manuscris din secolul al XVI-lea, aflat în Biblioteca Universității din Illinois: scrisoarea lui Manuil din Corint către Domnul Neagoe Basarab

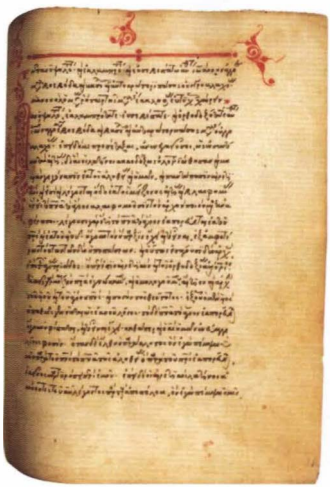

Icoana Sfântului Ierarh Nicolae,
având înfățișată, în partea de jos, familia domnească

Icoane zugrăvite
de Dobromir

Icoana Pogorârii de pe Cruce o înfățișează pe Doamna Despina cu trupul mort al fiului ei Theodosie în brațe. Deasupra stau scrise cuvintele: "Stăpână, primește sufletul robului tău și du-l pe el Fiului tău!".

Țarul Lazăr, așa cum a fost zugrăvit în ctitoria de la Argeș. Fragment de frescă ce se află astăzi la Muzeul Național de Artă.

Sfinții sârbi Simeon și Sava alături de "strănepoatele" lor, Despina Doamna cu fiicele Stanca și Ruxandra

Frumoasa Domniță Ruxandra în vechea frescă de la Curtea de Argeș

Una din cele mai reprezentative icoane ale școlii de pictură din vremea domnitorului Neagoe Basarb, aflată azi la Muzeul Național de Artă

Cu Sfinții se odihnește astăzi în ceruri sufletul Voievodului Neagoe Basarab, iar trupul său stă sub lespedea mormântului din ctitoria de la Curtea de Argeș

În urma restaurărilor făcute de Lecomte de Nouy, mormântul Doamnei Despina n-a mai "încăput" în biserica de la Curtea de Argeș... Lespedea se află azi la Muzeul Național de Istorie.

ASTĂZI, CÂND TOȚI FIII PE CARE I-AM NĂSCUT AU ÎNTRAT ÎN PĂMÂNT ÎNAINTEA MEA, CÂND ANII MI S-AU ÎMPUȚINAT ȘI EU CA IARBA M-AM USCAT, NU AȘ PUTEA ÎNDURA LUMINA SOARELUI STRĂLUCIND DEASUPRA DE NU AȘ AVEA ÎNTIPĂRIT ÎN SUFLET CHIPUL LUMINOS AL DOMNULUI NEAGOE.

DIN VIAȚA MĂRIEI SALE AM ÎNVĂȚAT CĂ NU ESTE SFÂRȘIT POCĂINȚEI, NICI DRAGOSTEI DUMNEZEIEȘTI, ȘI CĂ SUFLETUL ÎNSETAT AUPĂ DOMNUL SE VEDE PURUREA LA ÎNCEPUTUL CĂII ȘI NU ȘTIE CĂ SE ÎNALȚĂ DIN PUTERE ÎN PUTERE ȘI CĂ PUNE SUIȘURI ÎN INIMA SA ...

MONAHIA PLATONIDA
SCHITUL OSTROV, 1551